

УДРУЖЕЊЕ ДРАМСКИХ ПИСАЦА СРБИЈЕ

БЕОГРАД 2010.

ЕДИЦИЈА
ИЗАБРАНЕ ДРАМЕ

Издавач:
Удружење драмских писаца Србије
Београд, Господар Јевремова 19, udps@beotel.yu

За издавача:
Миодраг Ђукић, председник Удружења

Главни и одговорни уредник
Миодраг Ђукић

Уредник
др Бошко Сувајић

Коректор
Биљана Осипојић

Ликовно, техничко решење, дизајн корица
и припрема за штампу
Светозар Станкић

ISBN 978-86-85501-30-2

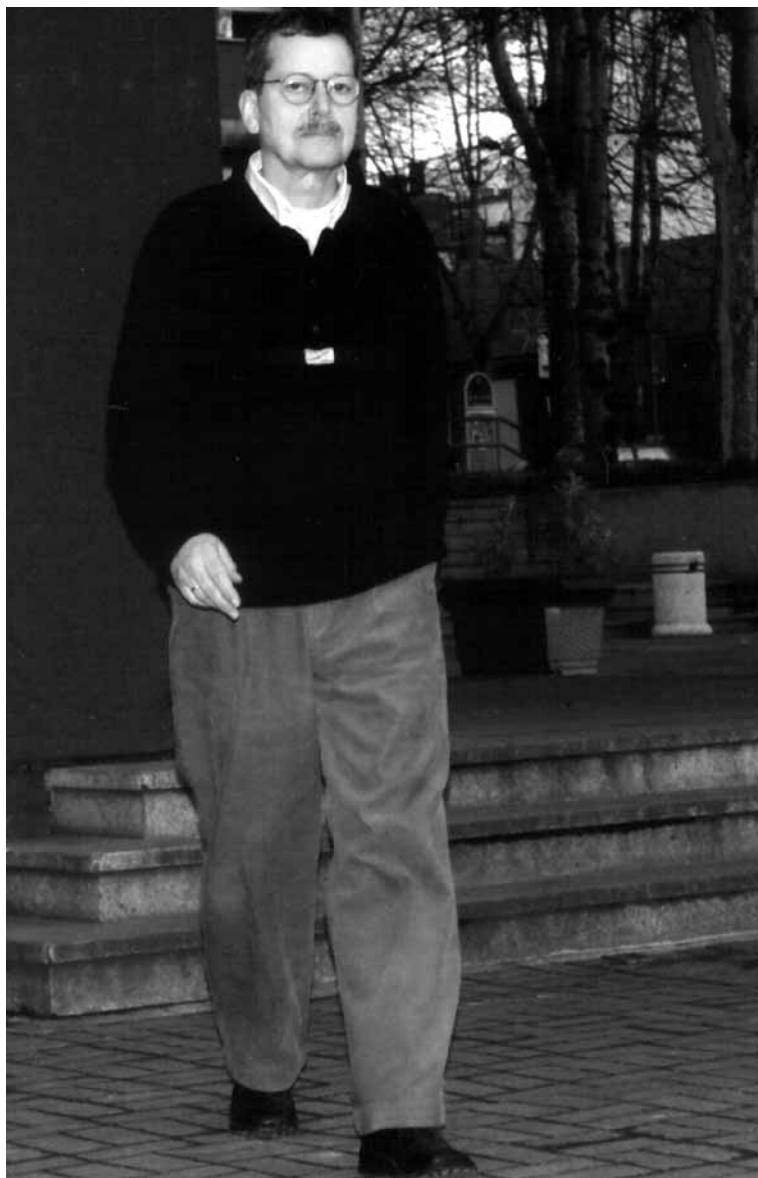
Штампа и повез
“ГРАФОРЕКЛАМ”, Параћин

Тираж: 300 примерака

Штампање завршено маја 2010.

МИЛАДИН ШЕВАРЛИЋ

ИЗАБРАНЕ
ДРАМЕ
(4)

Миладин Шеварлић испред “Театра Култ”, јануара 2007.

САДРЖАЈ

Милосав Буца Мирковић, <i>Драмски звездограм</i> <i>Миладина Шеварлића</i>	7
<i>У рукама оцабине</i>	13
<i>Византијски амџисџи</i>	69
<i>Scherzo</i>	149
<i>Балканска раџодија</i>	181
<i>Аџсолуџни слух</i>	237
Уместо белешке о писцу <i>Срби славе џобедџе унаџред, а џоразџе уназад</i> (Разговор са Миладином Шеварлићџем водио Милисав Милџенковић)	279
Критичари о Шеварлићџевом делу	297
Литџература	301

Миладин Шеварлић из времена настанка драме *У рукама оцацбине*

Милосав Буца МИРКОВИЋ

ДРАМСКИ ЗВЕЗДОГРАМ
МИЛАДИНА ШЕВАРЛИЋА
Демон ми је дошајнуо

Драмски опус Миладина Шеварлића представља велико, обимно дело драмских распона од етичких до политичких упоришта, од психолошке утемељености до полихисторијских релеванција. Тематски обухватан, Шеварлић је мајстор драмске форме кроз коју се прочишћује и продубљује разумевање историје и психолошке условљености њених протагониста и жртава.

Он је у свом замашном опусу најчешће профилисао ликове чије се неурозе и фрустрације, патња и агесија могу тумачити болестима историјског времена и невремена.

У Шеварлићевим драмским текстовима кључају некадашње, али нераздвојно савремене страсти, дилеме, протувучаја; оживљавају уломци укорењене цивилизације, девалвиране историје; израњају топоси и митоси из нетом осупнуте повести. Технички, језички и стилски перфекционист, драматуршки супериорно артикулисан, комуникативан, асоцијативан, неретко заједљив, са сатиричком оштрином и негованом дистанцом, он својим делима захвата пловну дубину бића, али и драматичну, узбудљиву социјалну базу јунака без јунаштва.

Ова, четврта књига Шеварлићевих *Изабраних драма* садржи две драмске параболе чија је радња смештена у шпански (*У рукама ојџаџине*), односно, српски XV век (*Византијски амејџисџи*). Остале три драме баве се актуелном проблематиком српске грађанске, друштвене и политичке судбине, те одговарајућим психолошким и моралним импликацијама.

Драме су у књизи распоређене према времену њиховог настанка, што се – у овом случају – поклапа са историјском хронологијом. Све су, изузев прве, која је настала 1968, напи-

сане 2008, односно 2009. године. Дакле, између прве (*У рукама оца*) и следеће (*Византијски амејис*) прошло је читавих четрдесет година. Какву је и колику еволуцију ауторов рукопис претрпео, препуштамо на процену читаоцу – са уверењем да има довољно, како тематских, тако и стилских разлога које ово рано остварење чине довољно компатибилним са осталима. У тој шпанској драми почиње, већ, да се уобличава естетика која ће доћи до пуног изражаја у историјским драмским параболома са српским темама, од *Проклетство цара* све до *Византијског амејиса*.

Те драме не представљају реконструкцију, ни глорификацију историје, нити манипулишу њоме. Те драме, поштујући историјске чињенице које успевају да се пробију из таме времена, посебно региструју оне које су карактеристичне за правце оваплоћења националног усуда, те их асоцијативно повезују са симетричним чињеницама што и данас дефинишу сличне или истоветне судбинске исходе.

Тако се одсликава симболичка матрица што мултипликује националну судбину кроз време, попут проклетства које се не може скинути, будући да га поменути етнос у довољној мери није ни свестан, или је – пак – жртва инверзије система вредности, где се мане схватају као врлине и обратно, и где несвесно, ирационално, афективно делање увелико надјачава свесно и разумно.

Будући да тако фиксирана, симболичка, судбинска матрица представља универзални и надвременски модел, свака се од ових историјских параболоа може – упркос њиховој историјској утемељености – исказати савременим језиком. Тиме се, управо, потцртава параболни смисао текста. А како трагедија, понављајући се, еволуира у фарсу – тако је и основни тон ових остварења ироничан.

Дело *У рукама оца*, за разлику од осталих драма историјског циклуса, које су везане за српску историју, бави се, дакле, шпанском инквизицијом; но, говорећи у збивањима у Гранади XV века, испитује – као и остале горе поменуте драме – матрицу примењиву сада и овде, односећи се, напосе, на време када је драма настала, али, разуме се, не само на њега. Инквизиција се овде, дакако, јавља као препознатљива

парадигма сваке врсте тоталитаризма, парадигма која – као и у случају драма из српског циклуса – поштује, притом, релевантне историјске чињенице.

Друга драмска парабола, *Византијски амејисџи*, бави се Србијом Бранковића, на издисају, стешњеном, с једне стране, турском империјалном најездом, а с друге, банкарским, меркантилистичким манипулацијама Запада и милитантним походом католичке цркве. Историјски подаци су аутентични (без обзира на литерарну стилизацију), те се паралелизам са временом садашњим успоставља без ауторовог инсистирања.

Драме са савременом тематиком (*Scherzo*, *Балканска рајсодија*, *Ајсолујни слух*) припадају, у ширем смислу, циклусу ауторових грађанских драма. Оне, међутим, за разлику од ранијих остварења тога циклуса (*Небеска војска*, *Поврајак Вука Алимјића* и др.) која прате распадање грађанске породице и грађанских вредности – управо, читаве једне цивилизације, морала и културе – пред налетом нове, комунистичке вере и облика живота, говоре о најновијој тзв. демократској трансформацији кроз коју ово друштво пролази, где се – парадоксално – прошло, комунистичко време чини, сада, као период стабилности, мира и морално утемељеног поретка.

Будући да се и у овом случају – као и у епохи комунизма – јавља непремостиви раскорак између речи и дела – јер то није питање система, већ манипулације прокламованим вредностима – и овде је основни тон легитимно ироничан.

Сам Шеварлић казује: “Често сам се, у својим делима, ба вио судбином Србије, како оне средњовековне тако и савремене, од Карађорђевих до наших дана, настојећи да истражим закономерне константе које одређују наш колективни историјски усуд. Фасцинантно је како нам се, током векова, од Немањића до данас, дешава једна те иста историјска прича, коју репродукује, до у бескрај, једна те иста судбинска матрица. Реч је о једном те истом ирационалном, волунтаристичком стању свести, које меша привид и стварност, које блокира могућност извлачења логичких консеквенци из онога што нам се дешава. То је свест која енергично одбија да се суочи са чињеницом да одређени узроци увек рађају одређене последице; та свест нам шапуће: “Можда неће баш сада”, и “Можда

неће баш мени (нама) то да се деси” – то што се дешава увек и свима. Из тог и таквог волунтаризма рођена је такозвана Невеска Србија, која од средњег века до данас ствара побачене историјске пројекте и води унапред изгубљене ратове са великим светским силама, ратове у којима је изгубила свој најбољи генетски потенцијал, територије, па и душу...”

После читања *Византијског амеџисџа* верујемо да овој именованој трагедији српског народа није потребно ниједно друго дело да би се заоружило искуство самораспадања и самопропадања, оно трагично искуство живота које Србе држи оковане за кавкаске стене, док му птичурине и са Истока и са Запада кљуцају и прождиру живу утробу.

Намерно нећу препричавати ово Шеварлићево дело јер сматрам да свако ко држи до себе и сопственог интегритета, до достизања мудрости и знања треба да га прочита, ако не због самог доживљаја и спознаје природе сопствене трагедије, а оно због искуства савршенства уметности у којој сви делови служе целини, а она их, без обзира на њихову карактеролошку хетерогеност, увезује у један смисао, у један недељиви доживљај. Ликови, сцене, сукоби, идеје, различитости и сличности и остали драмски елементи ове драме развијају се и делују и једном правцу који нам јасно осветљава положај Србије што растрже саму себе до потпуног поништавања државне самосталности и историјске аутентичности.

Иронија и цинизам, интелектуална жестина коју осећамо у овој драми као да извиру из запрепашћења што толико људи види ствари онаквима какве нису. Кад се нешто ваљано схвати и проучи губе се псеудоромантика и глагољивост, без обзира о чему је реч.

Двојство песника и циника је плодно; потреба за истинским идеалом оспорава лаки, површни идеализам, очишћен од свега стварног, потреба за разобличавањем мистификације тзв. стварности рађа тежњу за проналажењем себе негде у темпоралној дубини. Миладин Шеварлић искорачује из транспарентног Сада, разапетог између оног Пре и оног После; његово отварање према прошлости, као одређујућем и неишчезлом, прати ретровизионарски поглед који синхрони-

зовано декодира шифру времена и присаједињује садашњости ту бескрајну временску амплитуду.

Шеварлић веома успешно кроз окно садашњости ступа у флуид прошлости и тражи обележавајући знак у старовремским књигама за именовање света. У мудрој, снажној драми *У рукама оцабине* он се ефикасно подупире филозофском тезом и следствено томе, политичком темом. У саму жижу драмске узрочности алеаторно је стављен млади побуњени човек који, хуманистичким образовањем и идејним заносом, збори и дела у прилог слободи – човека уопште.

Симболичко језгро Шеварлићевих драма са савременом тематиком, било да су оне водвиљи, психолошки трилери, комедије, сатире или драме у ужем смислу, јесте у дехуманизацији свих претпоставки које су човека конциповале као слободно, мислеће, разумом обдарено биће. Индикативно је да тај процес дехуманизације расте како се ближимо савременом тренутку. Он је особито видљив у новијим драмама, објављеним у овој књизи (*Scherzo, Балканска рајсодија, Айсо-лујни слух*) које се баве нашом урушеном, туробном свакодневицом. Порок и наказност у овим Шеварлићевим драмама изобличени су, прокажени, жигосани. Али они тиме ни су ишчезли. Напротив. Хранећи се сопственим изопаченостима, у клими која афирмише деформитет моралних вредности, они су, сведоци смо томе, гротескно нарасли као квасац у небројеним политичким фарсама нашег доба. Међутим, било би погрешно из тога извући закључак да су Шеварлићеве драме идеолошки обојене. Зло које је у њима исмејано, изобличено или карикирано, није политичке природе. Оно је метафизичко, јер исходи из природе самога човека.

“Додатни квалитет Шеварлићевих драма” – каже др Бошко Сувајић у тексту *Чудојворни њрсиен драмске ковине* (Миладин Шеварлић, *Изабране драме 2, Удружење драмских писаца Србије, Београд 2006.*) – “јесте њихова изузетна сценичност. У драмским репликама, иза слојевите лексичко-фразеолошке структуре, назире се згуснута мрежа значења која именује појмове тек у садејству са позоришним артефактима иза сцене. Шеварлић је позоришни човек у правом смислу те

речи. Он мисли драмски. Он пише драмски. у драма Миладина Шеварлића испољено је несумњиво драматуршко мајсторство.

Није лако са Шеварлићем. Теме његових драма нису ни једноставне, нити пријатне. У његовим драмама, (псеудо)историјским или грађанским, суочавамо се увек са истим стваралачким напором. Напором да се демонтирају механизми политичке и идеолошке манипулације људима и њиховим животима. Опсесивна Шеварлићева тема је анатомија Зла у српском грађанском друштву. И она је у његовим драмама као ретко где пластично и убедљиво изведена.

Миладин Шеварлић није тематиком, нити начином обраде својих опсесивних тема покушавао да се додвори читалачкој или позоришној публици. можда је то један од разлога што овај изузетан драмски опус још увек нема ваљану позоришну и књижевно-критичку рецепцију. Мислим да није претерано рећи да се овом књигом изабраних драма Шеварлић сврстао у ред најзначајнијих српских савремених драмских писаца.”

Драмска реч и драматуршка глоса код Миладина Шеварлића изузетно је, притом, литерарна и у својој суштини песничка. Тај књижевни контекст порађа слојевиту драмску реч која служи, не да се њоме завара ћутање, не да се јефтино у себи што скупље прода, већ да се кроз њу отвори оно што је најмуклије у бићу, већ да само ћутање проговори.

И кроз кога год проговори суштина, у радосном је то поништавању себе. Јер до у бескрај премаша границе и моћ убоге јединке. Обелодањујући се, доноси сопствено поништење. И мислим, нема тога који, иза стварно исказаног, неће посумњати – јесам ли ја то заиста могао? И да, ако не као Сократ у пуној свести, оно бар наслућујући не помисли – демон ми је дошапнуо.

Мерило је специфичној духовној речи да ли је бит проговорила кроз њу или није. И колика је њена несамерљивост, управо толико је у њој и присуство бити. Као ноћ која би, остајући то, наједном била видљивија него дан.

У Београду, уочи Нове године 2010.

У рукама ошацибине

Београд, 1968.

ЛИЦА

КАРДИНАЛ ХИМЕНЕС ДЕ ЦИСНЕРОС

АРХИЕПИСКОП ГРАНАДСКИ
ФЕРДИНАНД ДЕ ТАЛАВЕРА

МИГЕЛ, ГРОФ ДЕ САЛИНАС

СИМОН ДЕ ПЕРЕДА,
СЕКРЕТАР КАРДИНАЛА ЦИСНЕРОСА

МАРИЈА ДЕ ТОРМЕС

КАЛУЂЕРИ

ВОЈНИЦИ

ПОБУЊЕНИЦИ

ЦЕЛАТИ

ТАМНИЧАР

ПОСЛУГА

ПРВИ ДЕО

I

Одаја у палати гранадокој архиепископа Талавера. Талавера, веома кружан и снажан, четрдесетих година, стоји окренути зледалишћу и, нејомична лица, зледа неколико тренушака у публику као да се усредсређује.

ТАЛАВЕРА: Et mors ultra non erit, као што је речено. И смрти неће бити више! Неће је бити у окриљу вечне милости господње. Браћо моја! И ви верни, и ви који сте још нисте приклонили божанском окриљу! Мир божји свима вама! Обраћам се вама који верујете да бих вас утврдио у вери, а вама који не верујете да бих вам помогао да постигнете спасење душа ваших. Запамтите ви који исповедате веру Мухамедову, запамтите да је божје стрпљење велико, али да је његов гнев страшан. Седам година је прошло откако је Гранада враћена у окриље своје хришћанске матице, католичког шпанског краљевства; седам година је прошло откако сам ја постављен за пастира ваших душа, седам година вам се обраћам речима стрпљења и љубави, а ваша срца остају затворена за истини коју вам објављујем!

Хиљаде живота пало је да би се створила нова, јединствена Шпанија. А да ли има стварног јединства без сједињавања под заставом једне идеје, једне вере? Нека се чува свако ко својим животом и делом нарушава једину праву идеју водилу која треба да повезује сав наш народ и да усмерава све наше животе!

(Бесан је и нервозан. За себе)

Не ваља! Тако нећу ништа постићи. До сто ђавола!

(Поново покушава да се усредсредити. После паузе)

Желео бих да вам говорим као пријатељ. Не по дужности која ме овамо доводи, већ по осећању које ми моја савест намеће –

(Замисли се)

Желео бих да не гледате у мени званично лице цркве и државе, већ човека који покушава да вам пренесе своје осећање истине. Ја вам нећу рећи као многи: Nil nostra referit in hoc aevo nisi de eo celeriter recedere; нећу вам рећи да је наша једина дужност у односу на овај живот да га брзо напустимо. Рећи ћу

вам да се морамо за њега борити, да га морамо градити у муци, и учинити га људским; али ћу вам рећи и оно што сами осећате: души нашој потребно је више од тога...

(Себи у браду)

Аха, боље ће бити овако.

(Гласно)

Потребна је вера да све ово око нас, све ово што се на Земљи збива, једном речју, сва наша историја – потребна је, кажем, вера да све то није једна обмана; лутање без излаза, које ће се окончати ништавилом кад смрт и тама покрију наше градове и наша поља, а наши домови, палате и катедрале претворе се у гомилу сиве прашине.

(На вратиима се њојављује Миџел. То је човек ѿридесетих година, ѿлеменићих, финих црѿна лица. Он осѿтаје на вратиима вирећи у собу и слушајући Талаверу који га не ѿримајује)

Потребна је вера да изнад свега тога, да изнад нашег живота постоји нешто више, да ће доћи време када ће се добро раздвојити од зла, када ће се све разјаснити и добити оправдање.

МИГЕЛ: Јеси ли сигуран да ће се све то збити?

ТАЛАВЕРА: *(Тргне се)*

Мигеле, ти си! Нисам чуо кад си ушао...

МИГЕЛ: Није ни чудо; занео си се својом красноречивом беседом.

ТАЛАВЕРА: Борим се за поверење народа, пријатељу.

(Миџел, сѿуђајући у собу, чини ѿкрећѿ ѿозива ѿрема вратиима. Улази Марија, млада жена ѿривлачног изгледа)

О, госпођица де Тормес! Какво изненађење; и ви сте указали част старом свештенику! Али, ја сам мислио да сте ви још у Мадриду.

МАРИЈА: Синоћ сам допутовала; и, ето, одмах ми се указала прилика да уживам у проповеди сѿарог свешѿеника.

(Смеје се)

ТАЛАВЕРА: *(Осмехујући се)*

Прислушкујете и уживате у мојим мукама.

- МАРИЈА: Али, били сте тако речити...
- МИГЕЛ: Усавршио си се у беседничкој вештини. Форма је сасвим добра; народ ће бити задовољан.
- ТАЛАВЕРА: Не подсмевај се! Цео дан вежбао ту проповед, зној ме облива. Лако је теби са твојим грчким текстовима. Ти водиш сасвим приватан живот...
- МИГЕЛ: Шта бих друго? Али, реци ми, чиме ниси задовољан? Аргументима које треба да изнесеш Маврима и осталима који не чекају Мадрид да им отвори очи?
- ТАЛАВЕРА: Ти знаш чиме нисам задовољан. Резултатима; резултатима који нису никакви. И знаш да ми није лако. Седам година седим ја на овој надбискупској столици, такорећи од самог тренутка када је Гранада отета Маврима; седам година, а колико сам неверника успео да приведем вери ове земље? Док Торквемада пролетос није умро, стално сам био у грозници. Откако је велики инквизитор Дијего Деза, мало сам мирнији. Мада чујем да је краљ незадовољан... сасвим незадовољан. Не знам како ће се све то свршити. И није само у питању краљ и одговорност пред државом, већ осећање неуспеха у мисији која, без обзира на то што је други воде различитим средствима од оних које ја сматрам за једино исправна, заслужује да се верује у њен значај.
- (Пауза)*
Али, шта да радим? Ја не могу да их покрштавам силом, ма колико то служило јединству државе. Или да их спаљујем, ђаво да их носи!
- (Марији)*
Извините! Ја и не питам за вести из Мадрида?
- МИГЕЛ: Разговор о Мадриду довешће нас, нажалост, на исту тему.
- МАРИЈА: Ја не знам колико је тачно оно што сам чула...
(Застџане, љледајући Миџела као да од њеџа очекује помоћ)
- МИГЕЛ: Али је врло вероватно. Сасвим је у складу са оним што смо навикли да очекујемо од људи који управљају овом државом.
- ТАЛАВЕРА: Шта треба, дакле, сада од њих да очекујемо?

- МИГЕЛ: Ево шта: кардинал Хименес де Циснерос долази! Долази са специјалним, неограниченим овлашћењима. Долази да на свој начин поведе рачуна о душама житеља овога града!
- МАРИЈА: Жао ми је што сам весник таквих новости...
- ТАЛАВЕРА: Хименес Пустињак. То је, значи, поклон који нам Мадрид шаље. Зар је то решење за Гранаду?
(Пауза. Обузима га бес, урла)
Зар ништа у овој земљи не може да прође без Хименеса Пустињака! Ја нисам могао преконоћ да преобразим свест хиљада људи. Зар ће крвави механизам Хименеса де Циснероса да пробуди Шпанију!
- МИГЕЛ: (Подсмешљиво)
Инквизиција ће да процвета – покрштавање неверника, спаљивање јеретика, пуне руке посла! И све *ad maiorem gloriam Dei*. Да, да, треба људе неизоставно натерати да буду срећни, кад су такве будале да сами не примају срећу коју им Мадрид тако несребично нуди.
- МАРИЈА: Али, шта ће бити с вама?
- ТАЛАВЕРА: Не знам.
- МАРИЈА: Неће ваљда ваша безбедност бити доведена у питање после свега што сте учинили за ову земљу?
- ТАЛАВЕРА: Безбедност? У питање је доведено све оно што сам ја био, све оно што сам чинио, од ослобођења до данас. Сада ће доћи Хименес де Циснерос и једноставно ће запалити ломачу. А можда Гранада није друго ни заслужила, можда је сувише рано да овде загосподари добро.
- МИГЕЛ: Ја бих се задовољио стањем које би ми дозвољавало да господарим сам собом.
- ТАЛАВЕРА: Човеку је неопходно да верује у један виши поредак ствари коме ће се прикључити, или га сам изградити. Брод без кормилара не може избећи судбину олупине.
- МИГЕЛ: Да, да, знам ту причу. Поредак у којем је побеђено зло, поредак којим влада разум, људски или божански, свеједно ми је, један дивни вечни поредак, под гвозденим окриљем добра. Али, та вечност је за

- мене исувише непривлачна. Рај је досадна и нељудска творевина, био на небу или на земљи. А друго име рајског архитекте је тиранин.
- МАРИЈА: Мигеле, за име Бога, ти опет причаш, причаш, а Инквизитор јаше и ћути, и све је ближе.
- МИГЕЛ: Свако ради свој посао. Мој посао је да мислим.
- МАРИЈА: Бојим се да Инквизитор не јаше овамо зато да би ти обезбедио мир за размишљање.
- ТАЛАВЕРА: Ти живиш одувек на поседу који си рођењем стекао, имаш људе који се брину о томе шта ћеш јести, какве тканине, какве боје и мирисе волиш. Иза застора најбоље библиотеке у Шпанији посматраш шта то људи раде по овој земљи. Никада ниси био уза зид притеран. Сада ће, међутим, Инквизиција доћи и рачуни ће морати да се положи.
- МАРИЈА: Значи, оцабина долази да нам наплати рачун за слободу... Реците, Фердинанде, мислите ли да је опасност заиста стварна и велика?
- ТАЛАВЕРА: А зар ви мислите да се неће дознати за Мигелове потајне везе са Италијом преко којих добија забрањене рукописе. Сутра неће више бити Талавере да га штити, сутра ће, као што сам најбоље зна, овде седети Хименес Пустињак, коме ни Мигелово племство, ни његов углед, ни његов значај за културу ове земље неће представљати препреку, Хименес Пустињак који ће побеснети кад сазна за његове паганске писце, непоузданост његове вере и његове критике званичних црквених писаца. А ја вам јамчим да ће он то сазнати још истог дана кад стигне у Гранаду!
- МИГЕЛ: Немам ја ништа с њима, ништа ја не сметам Циснеросу и његовој држави.
- ТАЛАВЕРА: Е, у томе и јесте ствар, што немаш ништа с њима. Уосталом, ко су то *они*? Они – то смо сви ми. Ти живиш у овој земљи. Шпанија је вековима била расцепкана, гажена, злоупотребљавана! Сада је, најзад, слободна. Сада, ми водимо борбу за нову, јединствену шпанску државу, а духовна идеја под којом Шпанију уједињујемо је хришћанска идеја о једнакости и братству. Сваку делатност коју под плаштом привидне слободе, под плаштом слободне мисли,

слаби ову борбу, Инквизиција ће казнити ломачом. Схвати то!

Кад вас је Фердинанд Католички пре седам година ослободио...

МИГЕЛ: Ослободио? Ја нисам стекао тај утисак.

ТАЛАВЕРА: Ипак, дозволи да су Маври били освајачи ове земље.

МИГЕЛ: Ко може да каже ко су освајачи једне земље, а ко њени прави власници?

ТАЛАВЕРА: *(Пречувши њо, насмјавља)*

Ако су ти пружали већу привидну слободу, која уосталом није прелазила подручје мишљења и говора, то је зато што им је морална и духовна анархија помагала да из ове земље исцеде што више могу. Ова је земља за њих била туђа; разједињеност, расуло били су њихови савезници.

Кад вас је Фердинанд Католички пре седам година – ако дозволиш – ослободио, и мене поставио за пастира ваших душа, ја сам се, као што сам најбоље знаш трудио да будем благ и трпељив, да без насиља дођем до циља који је Шпанија себи поставила и тиме, ето, себе довео у неприлику – не малу. Али, сада, кад Циснерос зајаше моју столицу ситуација ће изгледати мало друкчије.

Ти не знаш, префињени и поштеђени човече, шта значи тортура, шта значи мучење тела, не духа. Знаш ли ти, познаваоче филозофије, шта је то мучење водом, на пример? Не знаш! Одмах ћу ти објаснити.

Оптужени се постави у водораван положај, али да глава лежи дубље него труп, чврсто се веже и стегне око врата. Гвожђем му се насилно разјапе уста, па му се у њих стави једна платнена крпа на коју се полако сипа вода. Мучени мора да дише све брже и брже, да стење и гута и да тако, и нехотице, увлачи мало по мало крпу у душник...

МАРИЈА: Ја бих се у овој ситуацији запитала, може ли се отаџбина заменити неком другом? Уосталом, нико нас није питао којој отаџбини желимо да припаднемо.

МИГЕЛ: И све то: та крпа, то гротескно насиље, зато што не прихватам за свој дом пројекат твог рајског архитекте?

- ТАЛАВЕРА: Сада, када се ми боримо да створимо државу, када се боримо да хаотичне шпанске земље које су развлачили Јевреји и Маври, ујединимо и вратимо шпанском народу, када се боримо да учврстимо код свих људи јединствену духовну идеју која ће помоћи да ова земља стане на ноге – није час да се скептичка мисао, која све вредности доводи у питање, несметано уплиће и кочи наше напоре.
- МИГЕЛ: Ти одобраваш, значи, њихове поступке, њихову прљаву и срамну тортуру! Па да, то су твоји саборци!
(Пауза)
Опрости, дођавола...
- ТАЛАВЕРА: Е, да је тако, пријатељу драги, светини би одавно била пружена прилика да на тргу ужива у мирису твог печеног меса. Али, без обзира на методе, ја верујем у напоре ове државе.
- МАРИЈА: Да сам ја држава, радије бих се уздржала од тако нездравих напора.
- МИГЕЛ: Немам ја ништа против... нека ме држава само остави на миру!
- ТАЛАВЕРА: Да те остави да се играш идејама које је поткопавају? Овде је реч о животу и смрти, схвати то већ једном!
- МИГЕЛ: Колико ја видим, овде ће доћи до једне кланице која неће никуда одвести. Ја знам да ти верујеш у нешто велико и лепо, али овде није реч о теби. Далеко је од твојих идеала до стварности, ако мораш Шпанце због којих ствараш државу добро да растегнеш на точку за мучење, да би ту државу примили.
- ТАЛАВЕРА: Ствар укуса. Ја нисам никога растекао и зато губим тле под ногама. Али, ја се зато нећу борити против Шпаније. А сада, доста о томе! Утуви само себи у главу да нећу више бити у стању да те штитим.
- МИГЕЛ: Да, у овој соби седеће сутра Његова Преузвишеност кардинал Хименес де Циснерос, спасилац оцаџбине!
(Церека се)
- МАРИЈА: Можда се треба спасти из те оцаџбине, пре него што је ваш кардинал сасвим не спасе.

II

Иста соба. Двојица служу избацују делове намештаја који нису неопходни, скидају слике, украсе, њих, замићу се у засиоре док их скидају са зидова.

ФЕРНАНДО: Срећан пут, бискупе! Држи ово, Франциско!
(Добацује му једну вазу)

ФРАНЦИСКО: Е, пријатељу, и вино из подрума изнесоше! То не мирише на добро.

ФЕРНАНДО: И то какво вино, драги мој, све сама *малаџа*!

ФРАНЦИСКО: Знам да си га се накрао. Талавера, покој му души, умео је да прогледа кроз прсте. Од те добротe је и страдао, сиротан.

ФЕРНАНДО: Јеси ли сигуран да ћеш и сам дочекати вече?

ФРАНЦИСКО: Шта ти мене мешаш? Ја сам одан новој власти!

ФЕРНАНДО: Добро, а шта је Талавера скривио?

ФРАНЦИСКО: Мени није ништа.

ФЕРНАНДО: Ако Талавера није крив, онда нису у праву они који га смењују, а?

ФРАНЦИСКО: То ти кажеш, ја то нисам рекао!

ФЕРНАНДО: (*Смеје се*)
Не бој се, не бој се, пасји сине! Баш мене брига ко је крив. Талавера је волео вино и био народски човек. А што Маврима није потпаљивао ватру под гузицом јер нису хтели да љубе крст, то му је, кажу, грех.

ФРАНЦИСКО: Ја сам човек прост, не знам тачно шта је грех, али док су Маври држали Гранаду нису ме терали у цамију.

ФЕРНАНДО: Опет лајеш и браниш Мавре. Само нек наиђе оно њушкало, кардиналов секретар... Прво си лепо рекао да си одан новој власти, таман помислим, овај се опаметио; кад он опет лаје. Знаш да нас је нова власт спасла пропасти, ослободила нас...

ФРАНЦИСКО: Од чега?

ФЕРНАНДО: Не знам. Опет лајеш! Кад кажем ослободила, значи ослободила. Вероватно нас је од нечег ослободила. Нова власт нас учи да будемо прави људи, учи нас да будемо срећни.

ФРАНЦИСКО: Па, је л' осећаш да си срећан откако су дошли?

ФЕРНАНДО: Па... Срећан сам што сам жив.

ФРАНЦИСКО: Па, и пре си био жив. А осим што си жив и онда и сада, не видим неке разлике.

ФЕРНАНДО: Са ломаче је бољи видик! Кад ти подгреју ту глупу лобању, мозак ће одмах да ти проради и све ће ти постати јасно.

Улази Симон де Переда, кардиналов секретар. Има између њири-десет и четрдесет година, живахан, сав у њокреју, а хладног, џроницљивог њогледа.

СИМОН: Шта чекате? Хоћу да вам се дими под петама! Његова Преузвишеност само што није дошла. Шта ме гледате, брже, брже!
(Излази)

ФЕРНАНДО: *(Бекелји се њрема врајима)*
Шта чекате, хоћу да вам се дими... Његова Преуз-вишеност...
(Пресече се, њогледа у Франциска, ња у врајиа)
Хајде на посао, шта ме гледаш?!

ФРАНЦИСКО: Хоћемо ли и овај прекривач са стола?

ФЕРНАНДО: Све, речено је све непотребне ствари. Тепихе, слике, вазе, све, све!

ФРАНЦИСКО: А што ли то избацује?

ФЕРНАНДО: Зато, будало, што он не живи за себе, па му тај луксуз није потребан. Он живи за тебе, за мене, и за остали шљам.

ФРАНЦИСКО: *(Церека се)*
За тебе и мене! За тебе и мене!

Улази Циснерос. Кад угледа слуге сџане и укочено их гледа. Они се следе, зајим се ушејриље, узимају сџвари и клањајући се ујла-шено излазе. Циснерос седа за сџо, гледа харџије које је собом донео, џише. То је висок, мршав човек њедесетих година, с џон-зуром и венцем црне косе, ошџрих црџиа лица са дубоким борма. Избријан. Лице му је џврдо и сџрог, али када се ојусџи изражава

умор. Иначе, делује хладно и смирено, мада се испод шио̄ мира осећа да му бес и разјареност̄ нису нејознат̄и. После извесно̄ времена диже главу.

ЦИСНЕРОС: Симоне!

Одмах, као да је чекао иза самих вратӣа, улази Симон. Хиџрим кораком приђе сто̄лу и ћушећи се поклони.

ЦИСНЕРОС: *(Тихим, хладним гласом)*

Симоне, послуга је распојасана, ви ћете одговарати.

СИМОН: Ваша Преузвишености, то је остало од Талавере...

ЦИСНЕРОС: Чувајте се, Симоне! Он није за вас Талавера, и ни речи више о свему томе. Јесу ли извршена моја наређења?

СИМОН: Да, Ваша Преузвишености. Палата је прилагођена потребама нашег рада, осим што је надбискуп, то јест, бивши надбискуп де Талавера, задржао, са сагласношћу Ваше Преузвишености, неколико одаја у левом крилу као свој стан.

ЦИСНЕРОС: А подруми?

СИМОН: И они су... прилагођени, Ваша Преузвишености. Уз извесне напоре, додуше; у њима је било само вино. Било је потребно времена да се прибаве све справе, јер методе надбискупа, хоћу рећи, бившег надбискупа де Талавере...

ЦИСНЕРОС: Познати су нам методи надбискупа Талавере. Да су били у складу са потребам наше државе и цркве, ми не бисмо ни били приморани да долазимо у Гранаду. Јесте ли га замолили да дође?

СИМОН: Учинио сам то, Ваша Преузвишености. Биће овде ускоро.
(Пауза)

ЦИСНЕРОС: Слушајте, Симоне! Наш посао овде неће бити лак и ја захтевам непоколебљивост и потпуну доследност у извршавању мојих наређења. Надам се да ћемо обезбедити сарадњу извесних становника овога града који су одани нашој ствари. Осим тога, немамо довољно војника.

СИМОН: Ако се све буде одвијало по плану, преостале чете треба да стигну из Мадрида за две недеље, Ваша Преузвишености.

ЦИСНЕРОС: То може да представља сметњу. Штошта може да се деси за две недеље. Примео сам извештај да су се после првих хапшења Маври узнемирили. Сувише су се осилили услед неопростиве благодати и неодлучности нашег надбискупа. И уопште, вера је попустила, Маври нису сами, многи Шпанци су с њима... Чврстина државне управе је ослабила, и ето прилике за јерес. Постоји у Гранади група људи која је повезана са Италијом. Извесни рукописи стижу, читају се грчки филозофи, под њиховим утицајем стварају се погледи на свет, негује се такозвана слободна мисао, сумња се, траже се путеви мимо наших, путеви који не питају за добро шпанске државе, а држава је слаба, шавови по којима је недавно састављена прете да попуцају, Симоне! Уосталом, знате ви. Ни Италија, ни грчки филозофи нису вам непознати...

(Пауза)

Како видим, стигло је већ доста пријава против јеретика.

СИМОН: Да, Ваша Преузвишености.

ЦИСНЕРОС: Морамо коначно рашчистити ту ствар. Има већ осамсто година како су Маври провалили на наше тле, и тек сада смо успели да срушимо њихово последње упориште. Осамсто година су држали они делове наше земље под својом влашћу. И зар сада треба да их пустимо да и даље роваре по нашој држави? Или да пустимо филозофе да се играју, и да руше државно јединство, да трују овај народ идејама о безвлашћу и сумњама у све вредности? Расадник јереси мора бити уништен! Сви до једнога ће се приклонити идеји која води ову државу, или ће нестати! Јесте ли разумели?!

СИМОН: Зар Ваша Преузвишеност сумња?

ЦИСНЕРОС: Ви знате да ми ваша прошлост није непозната. Ако сам вас, због ваших способности, и уз јемство поштовања и поверења достојне особе коју обојица добро познајемо, примио у своју службу, не значи да не мотрим на ваше поступке. Од вас очекујем дво-струку ревност којом ћете се искупити.

- СИМОН: Да, Ваша Преузвишености.
- ЦИСНЕРОС: У недељу ћу одржати проповед у катедрали. То ће бити последња опомена. Рекао сам да донесете едикт који ће се том приликом прочитати.
- СИМОН: Донео сам, Ваша Преузвишености.
(Ужурбано вади свийак)
- ЦИСНЕРОС: Надам се да је састављен на одговарајући начин. Читајте!
- СИМОН: *Искључујемо и проклињемо у име Оца, Сина и Светиога Духа, на шемељу закона, све јерейишке у крилу наше светије Католичке цркве, све који их пошитомажу и скривају, и предајемо их сошони.*
Нека су проклеши ма где били, у граду или на селу, при јелу или при шићу, будни или у сну, живи или мриви. Боже нека им пошаље глад и кузу, и нека буду омрзнути од свих људи. Сошона нека им ситоји с десне сиране, а на сирашиноме суду нека буду осуђени на вечно проклејство. Нека буду исшерани из својих кућа, нека им њихови непријатељи узму имања, њихове жене и њихова деца нека усшану шроших њих, нека им нико не помогне у невољи!
- Улази Талавера, и видећи да се чита, осшаје крај вратиа. Симон, примешивши га, подигне главу и засшане.*
- ЦИСНЕРОС: Нисте добили наређење да прекинете!
- СИМОН: Опростите, опростите, Ваша Преузвишености...
(Циснерос га хладно гледа)
... мислио сам...
(Један шренушак непријатељног ћушања и Симон наставља)
Нека буду проклеши свим клеивама Сшарога и Новога завеша, нека падне на њих клеива Содоме и Гоморе и нека их сшали њихова ваира. Земља нека их прогужиа живе као Даиана и Абирама због шреха нешослушности. Нека буду проклеши као Луцифер и сви ђаволи шакла, да шмамо морају осшати с Јудом и вечишо осуђенима, ако не шризнају своје шрехе, не моле за милосш и не пошправе свој живош!

ЦИСНЕРОС: *(Хладно)*
Амин!

Неколико људина сви осџају у џиџини на својим месџима.

ЦИСНЕРОС: *(Симону)*
Идите!

Симон се џоклони и изађе.

ЦИСНЕРОС: *(Хладно и лагано)*
Жао ми је што после седам година морамо да се сретнемо у оваквим околностима.

ТАЛАВЕРА: Околности су онакве какве морају бити. Али, надам се да ме нисте звали да бисте ми то рекли?

ЦИСНЕРОС: *(И даље хладно и смирено)*
Њихова Величанства, краљ и краљица, нису задовољни вашим радом. Ви то знате.

ТАЛАВЕРА: Имао сам част да то чујем при нашем првом сусрету.

ЦИСНЕРОС: Али, слободан сам да приметим, да сте ви то морали знати још много раније.

ТАЛАВЕРА: А ја сам слободан да приметим да сам радио по својој савести, и да је моја савест чиста.

ЦИСНЕРОС: Утолико горе.

ТАЛАВЕРА: Ја сам покушао, чим сте дошли, да вам изложим своје схватање, али ви не можете, или нећете то да схватите.

ЦИСНЕРОС: Слушајте, Талавера; будите реални. Таквим схватањима ви само отежавате свој положај.

ТАЛАВЕРА: Тежину свог положаја ја одређујем према стању своје савести, а и вама препоручујем исто мерило за оцењивање тежине положаја.

ЦИСНЕРОС: *(Још увек хладно, лагано и сџаложено)*
Нећемо сада говорити о мојој савести, нити било када, уосталом. Ја имам, као што знате, инструкције у погледу вашег будућег положаја, и сада ћу вам их саопштити. Понављам, жао ми је што сте изневерили поверење које је у вас полагано. Ми смо се некада борили за исту ствар.

- ТАЛАВЕРА: Да, али различитим средствима; а ваша су средства таква да обезвређују циљ коме сматрате да стремите.
- ЦИСНЕРОС: Ваше речи су јеретичке. Ја ћу вам саопштити инструкције које сам добио. Њихова Величанства и Света Црква сматрају да сте злоупотребили поверење које су вам указали, да нисте извршавали задатке у складу са напорима наше државе...
- ТАЛАВЕРА: Ја сам сматрао да се напори ове државе састоје у томе да се успостави у земљи дух љубави и братства, да се успостави слобода и да се утиче речју и делом љубави на људске душе да схвате пут ка правом животу.
- ЦИСНЕРОС: *(Хладно)*
... Њихова Величанства и Света Црква даље сматрају да сте угрозили дело државног и духовног јединства, толеришући маварски сепаратизам и ширење идеја супротних онима којима се ова држава руководи.
- ТАЛАВЕРА: Зар ви мислите да ломаче и насиља...
- ЦИСНЕРОС: ... И стога вас суспендују са положаја архиепископа гранадског. А ја ћу вас, сходно донетој одлуци, отпремити у манастир Светога Јага, где ћете провести остатак свога живота.

III

Одаја у Мигеловој палати. Удобно намешћена. Књиже. Пије се вино.

МАРИЈА: Ја сам ти говорила на време: треба отићи, треба отпутовати, било куда, на оно место које може и хоће да нам буде стварна оцабина. Откуда ми знамо да је баш Шпанија наша права оцабина. Било би сувише једноставно тако лако је стећи. Просто, родиш се – и нађеш се на месту које је заиста твоје. Праву оцабину треба тражити, треба се помучити да би се нашла, учинити напор да би се стекла. Али, сада оцабинска полиција контролише све излазе из града. Скоро је немогуће изаћи. Па ипак, Мигеле, боље је и то покушати, него живети са овом проклетом стрепњом која се и у најтајнијим часовима као сенка ушуња између нас.

МИГЕЛ: Слушај, зар не осећаш колико је то смешно и ништавно; Циснерос и његова Инквизиција, њихови напори да нешто забране, да људе на нешто приморају. То је бауљање по прабини које ће време једноставно да збрише.

МАРИЈА: Јесу ли за тебе смешне и ове ломаче које Циснерос потпаљује не сувише далеко од твоје палате?

МИГЕЛ: Да, да; суво грање преливено смолом већ пуккета, кожа се загрева, постаје врло румена... Именујем кардинала Хименеса де Циснероса званичним Прометејем Ватроносцем шпанске државе. У то име попијмо мало вина!

МАРИЈА: Последње боце из Талавериних подрума.

МИГЕЛ: Из Талавериних... да. Добри пријатељу, лепо сам ти говорио да се не мешаш. Али не, он се сврстава у њихове редове. А ко се ухвати са њима у коло, тај мора да игра по њиховој музици, ма колико тонови били нескладни, рогобатни, одвратни. Кад су победили, кад су нас ослободили, како они впе да се изразе, обећавали су дивне складне тонове, праву земаљску хармонију; а, ако музика постане нељудска, ако почне да ти цепа бубне опне, да те тера на повраћање – то је твој властити ризик – јер – ухватио си се у коло, зар не?

Одувек је патио од тога да преображава свет. А, да ли свет може бити Талавери по мери? Мислиш да ће Циснерос успети својим ломачама да га скроји себи по мери? Не, не, девојчице. Циснерос се мало игра, мада је та игра прилично скупа. Они су исти, Циснерос и Талавера. Они хоће да скроје свет по мери својих идеја. Али, свет се не да, он је врло жилав, знаш ли то? Само нека они мене оставе на миру.

МАРИЈА: Али, неће те оставити на миру, у томе је ствар! Схвати то! Неће те пустити да пијеш вино и водиш љубав у њиховој земљи, исмевајући оно што они чине.

МИГЕЛ: Њиховој земљи? Откад је ова земља њихова? Ова земља је твоја и моја, она не припада професионалном владару и гомили ниткова који се крију иза силе. Ми ћемо пити своје вино, и водити своју љубав и мислити своје мисли, упркос њиховим ломачама и њиховом планирању света. Шта ме се тиче да ли је неко Мавар или Шпанац, да ли неко верује у идеју коју власт хоће да улије у све мозгове ове земље, или верује у нешто десето. Шта ме се тичу држава и њени интереси! Чији интереси? Ја хоћу да свој мозак задржим за себе. Нико нема право да рије по мом мозгу! Држава је непристојна, намеће ми се као курва.

МАРИЈА: Смири се! Болеће те стомак, увек те боли кад говориш о политици. Узми мало вина.

МИГЕЛ: *(Смеје се)*
Дозволио сам да ме изведу из такта; али, неће ми свој такт уградити у мозак. Мој покојни отац није марио за књиге, али је био довољно мудар и никада ме није присиљавао да будем папагај.

МАРИЈА: Али, пропустио је да ти објасни нешто друго.

МИГЕЛ: Може бити. Он је толико времена посвећивао својим љубавима, да није стизао много да говори.

МАРИЈА: Пропустио је да ти скрене пажњу на то да ниси сам на свету.

МИГЕЛ: *(Смешће се)*
Да, можда је био мало немаран, а можда није ни могао да ми то каже. Мада има толико дивних

мртаца са којима сам врло присан: Хераклит, Демокрит, на пример... има их. Да их у овом тренутку не будимо, могли би се непотребно узнемирити.

МАРИЈА: А хоће ли ти твоји мртваци помоћи ако Инквизиција закуца на ова врата?

МИГЕЛ: Можда и хоће, на известан начин.

МАРИЈА: Слушај: ја те молим да ћутиш, да ни против кога ништа не говориш, чак да не излазиш, нарочито да се не виђаш са Маврима.

МИГЕЛ: *(Љубећи је њеаирално у руку)*
Биће како ви заповедате!

МАРИЈА: Довољно је што си покушао да продреш у Циснеросову палату, до Талавере.

МИГЕЛ: Морао сам да покушам, дођавола, да видим пријатеља. Јадни, наивни Талавера. Доживотно заточење!
(Смеје се јешко)
Ето ти! Чуо сам да сматра како његова улога није завршена. Јер, изгледа да се нешто припрема у народу. Јадник, хтео би још на позорницу.

МАРИЈА: Боље би било да ниси ништа чуо. Од тих људи од којих си ти нешто чуо о другоме, чуће можда неко други нешто и о теби.

МИГЕЛ: *(Дуже чашу)*
Добар глас далеко лети!

МАРИЈА: Забога, ти као да ниси свестан опасности. Буди за тренутак озбиљан; треба отићи одавде!

МИГЕЛ: Озбиљност? Имам је толико да већ постаје неозбиљна. А шта да почнем са својом озбиљношћу?

Куцање на вратиима.

МИГЕЛ: Узнемиравају те у властитом дому! А можда је и државни Прометеј дошао да ми подари мало ватре.

Куцање.

СЛУГА *(Сјоља)*
Господине грофе, опростите...

МИГЕЛ: Опраштам ти све грехе, учињене и помишљене. Јеси ли због тога дошао да ме узнемираваш?

СЛУГА *(Сјоља)*
Господине грофе, опростите...

- МИГЕЛ: Опростио сам ти, доврага!
- СЛУГА (Сјоља)
... један господин је ту, Симон де Переда, од стране Кардинала моли да га господин гроф прими.
- МАРИЈА: Инквизиција!
- МИГЕЛ: Пређи у другу собу.
- МАРИЈА: Не, Мигеле, нипошто! Остаћу овде.
- МИГЕЛ: Хајде, хајде, нећеш ми бити од користи, уверавам те.
- МАРИЈА: Хоћу да останем!
- МИГЕЛ: Најпосле, како хоћеш. Уведите тог господина!
- Слуга уводи Симона.*
- МИГЕЛ: Дијего Спарадос! Ко би то очекивао! Овај слуга је луд; каже неки Перера, од стране Кардинала, и шта ти ја знам. Или си ти то измислио? Дивно је што те ведар дух не напушта, мада Марија још не може да се опорави од последица те шале. Марија! Дијего је дошао!
- МАРИЈА: Добро дошли, Дијего!
- СИМОН: Моје поштовање, госпођице де Тормес.
- МИГЕЛ: Седи! Марија, вина! Јадни Талавера! Ти знаш Талаверу?
- СИМОН: Талаверу, бискупа? Да, да, од недавно...
- МИГЕЛ: Али, Дијего, зар ти ниси у Италији?
- СИМОН: Мигеле, молим те, не помињи то име. Хтео бих...
- МАРИЈА: Шта вам би, Дијего, да у овај зао час дођете у Гранаду?
- СИМОН: Па, ето... Чујте... баш сам хтео...
- МАРИЈА: Ово више није место за оне који хоће да буду слободни. Инквизиција дивља, то је прави пакао.
- МИГЕЛ: Сигурно те је велика невоља нанела овамо. Напусти Италију... и доћи у Гранаду!
- СИМОН: Да...
- МАРИЈА: Ја упорно наговарам Мигела да се склонимо одавде, али он, изгледа те убице не схвата довољно озбиљно.

- СИМОН: Да... овај... Мигеле... морам ти рећи. Марија, изви-ните, морам са Мигелом да говорим.
- МИГЕЛ: Саме загонетке! Говори, говори, пријатељу! Ја пред Маријом немам тајни. Једино ако није због тебе...
- СИМОН: Свеједно. Слушај!
- МИГЕЛ: Али... име? Ти се кријеш?
- СИМОН: Не, не; објаснићу. Сада се зовем Симон де Переда.
- МИГЕЛ: То значи?
- СИМОН: Да, баш то. Симон де Переда, секретар кардинала Хименеса де Циснероса.
- МАРИЈА: Шта? Ви сте... Дијего... Мигеле и он је с њима! А, ја сам...
- МИГЕЛ: *(Прснувши у смех)*
Али, ја сам његов секретар.
- СИМОН: Мигеле, Мигеле, не шали се! Ломаче горе по Гра-нади!
- МИГЕЛ: Да, Циснерос – државни Прометеј, донео нам је свету ватру.
(Смеје се)
- МАРИЈА: Зар ти не видиш да се он не шали?
- СИМОН: Не шалим се, Мигеле.
- Пауза. Миџел се лудачки смеје.*
- МИГЕЛ: *(Кроз смех)*
Значи, стварно секретар... секретар Инквизиције... то је као кад бих за свог покојног оца чуо да је постао монах.
- МАРИЈА: Мигеле, ти не схваташ... Сада је све готово.
Миџел се церека.
- СИМОН: Смири се, дођавола. Знам да је чудно; Дијего Спара-дос, хуманиста, коментатор Есхила и, одједном, се-кретар... но, секретар Инквизиције. Али, живот је не-доследан. Чудни су и недокучиви путеви Господњи.
- МИГЕЛ: *(Кроз смех)*
Чудни и недокучиви, а? Чудни, велиш? Путеви... Савладао си терминологију.
- СИМОН: Хоћеш ли ти мене да саслушаш или нећеш?

- МИГЕЛ: А што да не? Изволи!
- СИМОН: Саслушај ме прво, па се онда подсмевај. Човек је весео, шегачи се! Ти као да ниси свестан шта се око тебе збива.
- МИГЕЛ: На жалост, уверавам те да јесам.
- СИМОН: Чуј ме онда, јер желим да ти помогнем. Дугујем ти прво објашњење о себи. Ти знаш да сам имао срећу да будем у групи младих људи које је Родриго Борџија повео собом када је пошао у Италију да седне на папску столицу. Пјетро Бембо, који се о теби ласкаво изражава, одмах ме је увео у кругове хуманиста. Добио сам у руке обиље рукописа, проучавао старе Грке, расправљао са првим духовима Рима. Писао сам много. Али, онда, Борџија, стари лисац, нашао је да сам сувише слободоуман. Било му је потребно да у том тренутку јавно испољи строгост своје вере, и неколико писаца је страдало. Мене је протерао натраг у Шпанију.
- МИГЕЛ: Са препоруком за место секретара Инквизиције?
- СИМОН: Некада је тамница место где се најбоље може сачувати слобода. Схватио сам да ћу бити најсигурнији ако се увучем у њихове редове. То сам постепено и успео. Њима су потребни способни људи, радо их купују. Уосталом, бискуп Сантини ми је ујак; ти знаш бискупа Сантинија?
- МИГЕЛ: Аха, значи тако. Купили су слободу твога духа, за слободу твога трбуха.
- СИМОН: Не, дозволи Мигеле; схвати. Ми можемо отворено да разговарамо; нама је јасно ко је ко и шта је шта у овој земљи. Зашто да дозволимо да будемо играчке у рукама властодржаца, зашто се ми не бисмо мало поиграли њима и повукли их за нос, а то није тако тешко, веруј ми. Ја ти саветујем да узмеш на себе маску привржености сили која влада овом земљом. Јер, ја ти још нисам изнео званични разлог своје посете.
- МАРИЈА: Вас, значи, шаље кардинал?

- СИМОН: Да, госпођице, Кардинал, он, Циснерос. Човек који има моћ да своје идеје спроводи у дело. Он то и чини, и не пита за цену.
Госпођице де Тормес, помозите ми да убедим Мигела. Ми се дуго нисмо видели, али пријатељство које према њему осећам још из детињства, не дозвољава ми да га пустим да бесмислено настрада. Не верујем да је Циснерос тренутно спреман да га хапси. Сада има важнијих брига јер у народу мирише на побуну; али, ако се Мигел не уразуми, оно најгоре неће га мимоићи.
- МАРИЈА: Не могу да дођем себи... Свеједно, кажите шта се може учинити.
- СИМОН: Слушај, Мигеле, не можеш пркосити Циснеросу, борба је неравноправна. Није нечасно привремено се повући, ако си голорук.
- МИГЕЛ: Ја не желим да се борим, не желим никога да присиљавам на слободу коју сам ја изабрао.
- СИМОН: Али, мораш – да ту слободу не би изгубио – мораш да је заоденеш званичним погледом на свет. Да би остао свој, мораш се чинити да си њихов.
- МАРИЈА: Мигеле, морамо хладно размислити...
- МИГЕЛ: *Не можеш њићи из чаше Госјодње и чаше ђаволске, да се послужим речима оних који су ти постали тако блиски, речима које си научио добро да разумеваш. Не можеш имаћи заједнице у њрјези Госјодњој и њрјези ђаволској!*
- СИМОН: *(Осмехујући се)*
Ако мислиш да сам научио да их добро разумевам, зар не претпостављаш да сам научио и да их корисно употребљавам. Одговорићу ти, стога, да су људи постали од оних анђела који су остали неопредељени у борби која је настала између Бога и Луцифера; дакле од оних који су остали између; чијој природи није својствено ни потпуно добро ни потпуно зло. Али, оставимо то.
- МИГЕЛ: Да; оставимо, да не бисмо дирали твог Луцифера – Прометеја.
- МАРИЈА: Он је у последње време тако нервозан, не може да схвати...
- МИГЕЛ: Марија!

МАРИЈА: Марија! Шта, Марија? Ти не можеш тако! Ти немаш право да ми одузмеш свој живот.

МИГЕЛ: Драга моја, ако бих се одрекао себе, ја бих ти га ипак одузео.

МАРИЈА: Шта ме се тиче све то, шта ме се тиче ко је у праву, Циснерос, Талавера, политика! Ја хоћу тебе целог, нећу да скупљам комадиће твојих костију по мучионици Инквизиције.

Пауза.

СИМОН: Слушај зашто сам дошао, Мигеле! Можда се питаш зашто нисам дошао к теби чим смо стигли у Гранаду, али јасно ти је да Циснерос не сме сазнати да ја одржавам везе са људима као што си ти. И добро је што је баш мене послао да са тобом говорим.

МИГЕЛ: Шта хоће Циснерос од мене?

СИМОН: Циснерос зна све о теби. Бити пријатељ Талавере који је покушао да примени властиту варијанту државне политике, данас је опасно скоро исто толико, колико и бити отворен противник те политике. Циснерос, даље, зна за твоје списе, који се супротстављају званичном погледу на свет, оном погледу на основу којег Циснерос гради и учвршћује ову државу.

МИГЕЛ: Има ли какве наде за Талаверу?

СИМОН: Само је питање времена када ће га спровести у заточење. Он је био простодушан, недорастао Циснеросовој снази. Али, ти мораш да мислиш на себе. Циснеросови прсти држе Гранаду чврсто, веома чврсто. Све што му стоји на путу, било Маври, или носиоци било каквих идеја које би могле разбити његово дело, нестаће и неће оставити трага на Земљи. Он је твоје списе који траже слободу ван оквира прописаних државом, прогласио за јеретичке, како се то каже, и послао мене да ти скренем пажњу на то, и да те позовем да се покајеш, да се јавно одрекнеш јереси, те да тако заслужиш опроштај – који ти је неопходан. Тако је рекао.

МИГЕЛ: Циснерос мора врло добро знати да ја много мање сметам хуманим циљевима које ова држава истиче као свој програм, много мање него они који овом државом управљају.

- МАРИЈА: Мигеле, ја те молим!
- СИМОН: Мигеле, ако нећеш да се твоја мисао угаси заједно са твојом слободом и животом, мораш делати прикривено. Ми, људи од духа, морамо чинити привидне уступке властодршцима; нама није дато да се боримо, јер од њих зависимо. Морамо, да бисмо сачували себе и своју мисао, делати прикривено, изнутра, ушавши у тамницу њиховог наметнутог погледа на свет, коју ће наша мисао постепено нагрести и слободна излетети, као лептир из чауре, која пуца и распада се.
Разумеш ли ме, Мигеле?
- МИГЕЛ: Разумем те, разумем. Можда боље него што би ти то желео. Пази само да твој лептир не угине у смрдљивој чаури наше лепе Шпаније.
- СИМОН: Врло си самоуверен, пријатељу. Али, ако одбијеш оно што Циснерос тражи од тебе, последице ће, веруј, бити врло хитре и сумњам да ће ти пријати; нарочито после тако лагодног живота који си могао себи до сада да дозволиш. Ја, видиш, то никада нисам могао. Мој отац је имао више синова него јутара земље, и више кћери него златника. Мени је глава, између осталог, служила и зато да трбуху дотури залогат хлеба и гутљај вина. А трбух је врло слаб познавалац етике, уверавам те.
- МИГЕЛ: Не интересује ме мишљење твога трбуха.
- СИМОН: *(Усмијаје)*
Буди само охол! Циснерос је најбољи лекар те мане у Шпанији. Од сада ћеш сам сносити последице својих поступака.
- МИГЕЛ: Било би ми милије да нисам срео оваквог Дијега Спарадоса.
- МАРИЈА: Мигеле! Дијега! Чекајте, чекајте! Нећете ваљда тако отићи? Шта ће бити...
- МИГЕЛ: Марија, прекини!
- СИМОН: Ја покушавам да га спасем, а наилазим на увреде и охолост. Зажалиће он већ, будите сигурни!
(Илази)
- МАРИЈА: Мигеле, шта си учинио!

ДРУГИ ДЕО
IV

Кардиналова соба коју њознајемо. Најољу бесни њобуна. Чује се њрижушен урлик масе и њуцњи. Повремено се разазнаје: смрт њциснеросу! Хоћемо Талаверу! итд. Неколико кардиналових сѡражара ѡуца кроз ѡрозор; неки ѡроѡрчавају кроз собу. Кардинал сѡји неѡмично, ѡрекриѡених руку на жрудима. У соби се налази и неколико калуђера у манѡијама, са каѡуљачама; они су, очижледно, у великом сѡраху. Кардинал изжледа миран и укочен. Чује се јак ѡресак.

ПРВИ

КАЛУЂЕР: Господе, предајем душу твојој Божанској милости!

КАЛУЂЕРИ: Амин!

ЦИСНЕРОС: *(Прилазећи ѡрозору, ѡдсмешљиво и хладно)*
Не журите са предавањем душе, имате ви још посла овде на Земљи.
(Сѡражару)
Шта је то било?

ПРВИ

СТРАЖАР: *(Исѡаливши ѡушку кроз ѡрозор)*
Руља је пробила ограду, Ваша Преузвишености, сад надиру ка капији палате. Мало нас је, нећемо моћи да се одупремо побеснелом народу.

Циснерос се нагиње кроз ѡрозор.

ПРВИ

СТРАЖАР: Пазите, Ваша Преузвишености, може неко зрно, не дај Боже...

ДРУГИ

СТРАЖАР: Чувајте се, Преузвишености, оставите то нама војницима.

ЦИСНЕРОС: *(Увукавши жлаву)*
Сви смо ми војници ове земље.
(Прилазећи калуђерима, ѡвишеним, ѡдсмешљивим ѡоном)
Шта је, оци? Мислите да се молитвама може сачувати држава! Ваш кукавичлук чини вас недостојним сваке милости.

Дрући сѝражар, који је љуцао кроз ѝрозор, ѝада, ѝо̀зођен зрном. Циснерос се, на његов узвик, окрене, и, видевши шѝа је, обрати се ѝрвом калуђеру.

ЦИСНЕРОС: Узмите пушку овог војника и заузмите његово место на прозору. Сваки човек је сада неопходан.

Калуђер сѝоји, занемео, у сѝраку, и ѝокушава нешѝо да каже.

ЦИСНЕРОС: *(Хладно)*
Чули сте шта сам рекао.

ПРВИ

КАЛУЂЕР: *(Муцајући)*
Али, Ваша Преувишености...

ЦИСНЕРОС: *(Приђе му, зѝраби ѝа за ѝрса и ѝросикће)*
На прозор, кукавицо!

Калуђер дрхѝећи ѝослуша.

ЦИСНЕРОС: *(Калуђерима)*
А ви, шта зијате? Вас двојица на прозор, помозите људима да пуне пушке; ви остали – доле, да браните капију. Одлазите!

Калуђери нерадо извршавају наређење. Улази Симон.

СИМОН: Господару, господару, капија попушта! Војници гину!

ЦИСНЕРОС: Колико ће издржати?

СИМОН: *(Усѝлахирено)*
За који тренутак народ ће је пробити. Наредио сам да се забарикадирају сва врата која воде до ове собе, али ни то неће много помоћи. И бекство је немогуће. Палата је потпуно опкољена. Изгубљени смо, Ваша Преузвишености! Чим капија попусти они ће нас наћи, провалиће овамо!

Чује се сѝрашан ѝресак. Удаљени ѓласови масе.

МАСА: *(Сѝоља)*
Смрт тиранину! Смрт! Смрт! Хоћемо Талаверу, Талаверу!

ПРВИ

ВОЈНИК: *(Мирно)*
Готово је. Провалили су.

Калуђери ѝадају на колена.

КАЛУЂЕРИ: Господе, смилуј се!

Два војника наваљују један орман на враџиа кроз која је Симон ушао.

ЦИСНЕРОС: Доведите Талаверу!

Симон излази на друџа враџиа. Калуђери клече мрмљајући молитве. Чује се како народ надире. Сви у соби су у најтешом ишчекивању. Циснерос сјоји нејомично. Мало после улазе Талавера и Симон.

ТАЛАВЕРА: Чујем да сте изненада осетили потребу за мнош.

ЦИСНЕРОС: Пружа вам се прилика да ублажите своју грешку, која је довела до овог расула и анархије, и да докажете своју верност шпанској држави.

ТАЛАВЕРА: *(Смешећи се)*

Моја грешка довела до овога? Ви сте се збунили; није ни чудо... у оваквој ситуацији. До овога је, чини ми се, довела ваша свирепост и насиље.

ЦИСНЕРОС: Пазите шта говорите, Талавера! Ви сте пустили Мавре и остале јеретике да се осиле и да забораве на своје обавезе према држави. И као што видите, ваша грешка се врло тешко исправља. Крв погинулих пада на вашу душу.

ТАЛАВЕРА: Не желим да више о томе разговарам с вама, јер је то узалудно. Реците, шта хоћете од мене?

ЦИСНЕРОС: Хоћу да вам пружим прилику да се бар донекле искупите. Свима је познато да ви уживате велике симпатије народа, мада незаслужено, истина, јер народ не зна шта је за њега боље, али свеједно. Вас народ обожава и, као што чујете, стално му је ваше име на уснама.

ТАЛАВЕРА: *(Иронично)*

И ваше.

ЦИСНЕРОС: *(Не обраћајући пажњу)*

Ја тражим од вас да изађете пред народ, да му се обратите и да захтевате да прекине своје насиље против оних који се боре за његово добро.

ТАЛАВЕРА: А, тако! А да ли вам савест дозвољава да се користите мојим ауторитетом који почива на греху, који почива на ономе против чега се ви борите?

Чује се шресак и ближи и јачи урлик масе.

СИМОН: Прва врата су попустила, они долазе!

ЦИСНЕРОС: Позивам вас да извршите своју дужност! Чујете ли?

ТАЛАВЕРА: Ја сам своју дужност сасвим добро извршавао. Одскора, ја примам заповести само од своје савести.

ЦИСНЕРОС: Ја вас упозоравам, Талавера; пазите шта радите! Не само Бог, него пре њега и људи позваће вас на одговорност због овога.

ТАЛАВЕРА: Одговорности пред Богом требало би ви више да се плашите, као и сви они који би мене позвали на одговорност.

Ойеџи шресак, овоџ иуџа ближи и јача вика масе. Сви у соби сџоје као скамењени ослушкујући и уџирући очи у Талаверу и Кардинала. Прилази друџи калуђер, дрхџећи.

ДРУГИ

КАЛУЂЕР: *(Избезумљено)*
Приморајте га, приморајте га да нас спасе! Пропали смо! Нож под гушу му ставите!
(Талавери)
Ти, проклети антихристе!

ЦИСНЕРОС: *(Снажно џа одџурне)*
Одлази, будало! Талавера! Вршите своју дужност!

СИМОН: Бесмислено је овако умрети, овако глупо. Господи-не, ја апелујем на ваша осећања, на вашу хуманост!

Циснерос џа мрко џогледа, овај зађуџи.

ТАЛАВЕРА: Постоји само један начин и само један разлог да се народ умири, а то је: да се изађе усусрет његовим оправданим захтевима...

ЦИСНЕРОС: Ви се заборављате.

ТАЛАВЕРА: ... и да се уклоне разлози његовог гнева. Ја ћу само под једним условом пристати да говорим народу, а тај је да ви обећате да ћете престати са својим суровостима и насиљем, да нећете вршити никакве репресалије над побуњеницима и да ће методи које будете убудуће примењивали бити у складу са човекољубљем.

ЦИСНЕРОС: Ви се усуђујете да ме уцењујете!

Још ближи шресак.

СИМОН: Ево их, стижу!

Калуђери се моле, дрхџећи.

ПРВИ

ВОЈНИК: Ваша Преузвишености, опростите што се мешам, али за који тренутак ти људи ће провалити овамо... Ми нећемо моћи да вас заштитимо.

МАСА:

(Сјоља)

Смрт кардиналу!

– Смрт насилнику!

– Хоћемо Талаверу!

– Доле тиранија!

– Овамо! Удри у ова врата, ту морају бити!

ПРВИ

КАЛУЂЕР: Пропали смо! Све ће нас поклати! они не знају за милост.

ТАЛАВЕРА: Њихова милост одмерена је према вашој, пријатељу.

СИМОН: Господине... бискупе... нећете дозволити ваљда да умремо... да нас та руља прегази!

ЦИСНЕРОС: Позивам вас у име Шпаније да смирите тај народ, то је за његово добро.

ТАЛАВЕРА: Вашу реч, прво! А, онда обећавам да ћу све учинити да смирим масу.

ЦИСНЕРОС: Ви сте луди! Ја вам наређујем!

ТАЛАВЕРА: Ви нисте у ситуацији да наређујете, кардинале!

ЦИСНЕРОС: Ви злоупотребљавате свој положај. Немојте мислити да ће вас, кад-тад, казна мимоићи.

ВОЈНИК: Преузвишености, дозволите да одмах убијемо издајника.

ЦИСНЕРОС: Идите код врата!

Војници ђослушају.

ТАЛАВЕРА: Зар вам је тако тешко да пристанете на праведност? *Чује се како се у непосредној близини врати руше. Радосиан крик масе.*

МАСА:

(Сјоља)

Још ова врата!

– Јесте ли сигурни да је ту?

– Није могао умаћи!

– Смрт зликовцу!

– Напред! Запните! итд.

Наваљују на враиџа кардиналове собе. Калуђери су побегли у сусропшан крај. Војници са исуканим мачевима ситоје код враиџа и подуширу орман који се љуља под ударцима с друже сиране.

СИМОН: Преузвишености, учините нешто!

ТАЛАВЕРА: Дајте ми вашу реч, и ја ћу их зауставити.

Враиџа попушијају.

ЦИСНЕРОС: *(Кроз зубе)*
Имате моју реч.

ТАЛАВЕРА: Најзад! Ваша част због овога само добија.

ЦИСНЕРОС: Не брините о мојој части!

ТАЛАВЕРА: Тражим да поткрепите вашу реч заклетвом!

ЦИСНЕРОС: *(После оклевања)*
Заклињем се.

ТАЛАВЕРА: Задовољан сам.

СИМОН: Брзо, брзо! Пробијају!

ЦИСНЕРОС: Стража, повуците се!

Сиража се повлачи од враиџа и ситаје око Циснероса. Симон се иакође повлачи. Талавера је сам иред враиџима. Враиџа се с иреском руше, у собу уиада зруиџа побуњеника, а види се да их најољу још има. С побуњеницима су и Фернандо и Франциско, слуге из друже сцене. Побуњеници с мачевима јурну у собу. Талавера ситаје испред њих са раширеним рукама.

ТАЛАВЕРА: Станите, браћо! Станите!

ПОБУЊЕНИЦИ: Талавера!
– Живео!
– Смрт кардиналу!
– И ти га браниш!
– Ено кардинала!
– Смрт! Смрт!

ТАЛАВЕРА: *(Виче)*
Станите! Саслушајте ме!

ПОБУЊЕНИЦИ: Склони се, Талавера!
– Пусти нас да убијемо тиранина!
– Шта хоћеш?
– Чујмо Талаверу!
– Чујмо га!
– Тишина!

Маса се поситејено уишиава.

ТАЛАВЕРА: Да ли сам икада учинио нешто чиме бих заслужио ваше неповерење?

МАСА: Ниси!
– Ми ти верујемо!
– Ми тражимо Циснеросову главу!

ТАЛАВЕРА: Ако ми верујете, саслушајте ме пажљиво и учините оно што вам будем рекао, јер знајте да су ме на овај поступак навели само ваши интереси. Кардинал Хименес де Циснерос гарантује вам својом речју коју ми је малочас уз заклетву дао, да ће, ако се мирно повучете и разиђете својим кућама, заборавити све што је било, и да ће се убудуће односити према вама са благошћу и разумевањем. Ја вас, зато, позивам да прекинете непријатељства и да одступите!

МАСА: А шта ако кардинал прекрши реч?
– Склони се да га ми научимо блалости!
– Чекајте, можда Талавера има право!
– Живео Талавера!
– Али, ми не верујемо кардиналу!

ТАЛАВЕРА: Ви знате шта значи реч Шпанца и реч свештеника. Он неће дозволити да заувек окаља своју част и унизи своје име! Послушајте ме и не дозволите да ваше душе огрезну у крви! Ако бисте сада убили кардинала, из Мадрида би дошла војска и ви бисте били изгубљени. За вас је у сваком случају боље да се повучете.

Из масе исцрпљена један човек који изгледа као вођа.

ВОЂА: Чиме нам јамчите да ово није варка да се разбије чвртина наших снага?

ТАЛАВЕРА: *(Погледа Кардинала који нејомично стоји окружен својим сиражарима)*
Чашћу једног Шпанца.

МАСА: Нека се кардинал закуне пред нама!
– Зашто ћути?
– Да чујемо њега!

ВОЂА: Реч архиепископа Талавере је довољна. Ја му верујем. А верујем да и он зна шта ради. Не смемо им дати прилику да позову војску. Назад! Хајдемо!
(Окреће се Циснеросу)

Овог пута вам праштамо живот; али ако прекршите заклетву, кардинале, ми ћемо наћи начина да вам га узмемо, па макар га бранила сва војска Шпаније!

Маса се уз џунђање и мрмљање џовлачи и одлази. Талавера баџа џоџлед на Циснероса, џа и он изађе без речи. Излазе и сџиражари и калуђери. Циснерос све време сџиоји неџомично. Најзад џође и Симон.

ЦИСНЕРОС: (Ошџиро)
Симоне!

СИМОН: Да, Ваша Преузвишености?

ЦИСНЕРОС: Пошаљите из ових стопа гласника у Мадрид, са неодложним захтевом за пет хиљада копљаника!

Симон џа џледа у недоумиџи.

ЦИСНЕРОС: Шта ме гледате? Идите!

Симон џолази.

ЦИСНЕРОС: (За њим)
И, чим се град умири, издаћете налог да се ухапси Талавера!

V

Тајно саспјајалишиће ђобуњеника. Присујне су личностии које су раније ђровалиле у кардиналову одају. Жађоре.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Да смо га барем убили, не би ми било жао да цркнем!

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Место главе узимамо му реч. Можемо сад да је прогутамо, заједно са својом глупошћу!

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Реч је потребна ономе ко нема ништа боље. Кад неко има пет хиљада копљаника, није му потребно да води рачуна о речима, нити да их држи.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Били смо господари ситуације, а сад – све испочетка! Морамо да се кријемо по рупама око Гранаде.

ФЕРНАНДО: Има један пут којим ћемо се вратити.

ЧЕТВРТИ

ПОБУЊЕНИК: Који пут?

ФЕРНАНДО: Онај најкраћи... Онај што води на ломачу.

ЧЕТВРТИ

ПОБУЊЕНИК: Слуга остаје слуга!

ФРАНЦИСКО: Питам се, Фернандо, шта ћеш ти овде? Сећаш се како си говорио да те је нова власт усрећила?

ФЕРНАНДО: Учинила је много више, пријатељу: научила ме је да будем човек – зато сам дошао.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Само један ударац! Овако! И направио бих два кардинала. Али, Талавера каже – част Шпанца! И ми се враћамо као послушно крдо.

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Част Шпанца је на цени. Доказ је – што тако лако може да се прода.

ФРАНЦИСКО: Ја нешто мислим... Талавера није крив.

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Овде ми седе ти лажљиви проповедници! И краљ ми ту седи. Доста је било! Шта су они без нас?

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Глупаче, Талавера нам је желео добро. Циснерос нас је све повукао за нос. Част је слаб улог у овој игри.

ФРАНЦИСКО: Сви знамо да нам је Талавера желео добро. И он се једва у оној гужви извукао из Циснеросове јазбине. Да га је кардинал ухватио, не би прошао боље од наших другова.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Ипак, да није било њега, кардинал не би живео.

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Мислиш да војска из Мадрида не би стигла и да смо убили Циснероса. Одмазда би била још крвавија.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Зашто смо онда полазили у борбу?

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: *(Са осмехом)*
Зар си ти мислио да ће, ако се ми жртвујемо, завладати правда у овој земљи?

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Па зашто се онда жртвујемо, ког ђавола? Зашто се боримо? Одговори ми, Хуане!

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: Ако нећеш да се бориш, а ти се врати кући и чекај да дођу по тебе да те чваре на ломачи. Ако већ морамо да умremo – боље да умremo ко људи, него као печење.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Ја верујем да ће једног дана завладати правда у овој земљи. Ако бисмо ми дошли на власт...

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Ако би се ти дочепао власти, био би гора крвопија него наш кардинал.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Шта ти једнако лајеш? Требало би ми тебе...
(Превлачи руком њреко ѓркљана)

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: *(Смеје се)*

Ето видиш да си крвопија.

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Не лај, кажем ти! Кад ми узмемо земљу у руке и поделимо је народу, сви ће бити сити, а после ћемо лако за Бога и државу.

ТРЕЋИ

ПОБУЊЕНИК: Чега ће бити сити? Земље, кад се у њу сместе?

Улази Талавера у њраићи вође њобуњеника и Миџела.

ФРАНЦИСКО: Талавера!

ДРУГИ

ПОБУЊЕНИК: Он је крив!

ЧЕТВРТИ

ПОБУЊЕНИК: Ђути, видиш да је с њим Вођа!

Сви се уишијају. Талавера ѡрисѡија, сви ћуије и очекују иија ће биѡи. Неколико ѡренуѡака ѡишине. изгледа као да се Талавера усѡеже.

ВОЂА: Ја ћу им рећи.

ТАЛАВЕРА: Не, не... допустите; то ја морам да учиним.

(Гласно)

Можда вас изненађује смелост коју сам смогао да дођем међу вас, јер заиста је била потребна смелост да бих вас замолио за опроштај. Али, ја, долазећи, нисам стрепео од вашег гнева, јер сам га заслужио, и не бежим од њега.

Мислио сам да је моја дужност да овамо дођем, баш због тога што сам крив пред вама, и да свој живот положим у ваше руке. Од овог тренутка он припада само вама. Ако сматрате да вам га дугујем због своје кривице, која је изазвана ничим другим до најбољом намером, али која је стала живота ваше другове, ја сам спреман да га се овог тренутка лишим. Али, ако верујете да ће вам боље послужити у борби коју водите, ја вам изјављујем да ћу га радо у њој жртвовати!

Циснерос је неповратно окаљао своју част, и част државе и цркве коју представља, а оне су га подржале у томе. Ја од сада не припадам тој цркви и тој држави, јер их се стидим.

(Кида крст са бруди)

Ја припадам само вама, и радо ћу умрети за правду
и истину, кад већ не могу живети са њима! Дошло је
време да се крст замени мачем!

(Баца крст далеко од себе)

Бог нека ми опрости!

*Један иренишак ишине, а онда ирви иобуњеник ишуйа, вади мач
и диже га високо изнад злаве.*

ПРВИ

ПОБУЊЕНИК: *(Виче)*

Живео Талавера!

СКОРО СВИ: *(Вадећи мачеве)*

Живео! Смрт тиранима! Смрт! Смрт!

ВОЂА:

Ви сте чули надбискупа, а и он је чуо вашу реч.
Међу нама нема неспоразума.

СВИ:

Нема! Научићемо кардинала шпанској части!

ВОЂА:

Ваше Преосвештенство...

ТАЛАВЕРА:

Ја то више нисам. Зовите ме просто Талавера.

ВОЂА:

У добар час, господару. Стављам вам ову простору
на располагање, ту ћете бити безбедни. Бојим се да код господина грофа де Салинаса није више
сигурно; тамо ће вас прво тражити.

ТАЛАВЕРА:

Хвала вам, хвала вам свима!

ВОЂА:

Ми ћемо се сада повући. Ратни савет одржаћемо
вечерас.

Сви се клањају Талавери и излазе. Остaje само Мигел. Пауза.

МИГЕЛ:

Овај човек је у праву; овде си много безбеднији
него код мене. Ето, докле дотерасмо, пријатељу
мој. Где је сада Гранада наше младости?

ТАЛАВЕРА:

Ех, где је! Нема је, ако ми нисмо она. Дошао је на
нас ред да је припремимо за нечију младост.

МИГЕЛ:

А, да ли смо ми – ми? Бојим се да Гранада не
постане гробница многих младости; бојим се и за
тебе Фердинанде. Волео бих да си далеко од оног
насилника у црвеној мантији.

- ТАЛАВЕРА: Моје место није нигде другде. Овде сам почео свој живот, овде сам почео да мислим, овамо сам се вратио из Мадрида пре седам година да учиним за Гранаду онолико колико ми моћи допуштају. Ако је дошло време да се игра мога живота разреши, нека се разреши овде, и сада.
(Пауза)
Средства којима се Циснерос служи тако су насилничка и крвава да морају довести у питање оправданост сваког циља, и обавезати нас на отпор до краја.
- МИГЕЛ: Слепа жестина с којом се бори, говори ми да се бори са сумњом у срцу.
- ТАЛАВЕРА: Мигеле, зар не видиш да је једино часно решење приступити побуњеницима.
- МИГЕЛ: Лако је теби да се бориш кад ниједан пораз не може да пољуља твоју наивну веру да ход историје води једном стању у коме ће владати разум и човечност.
- ТАЛАВЕРА: Одбацимо сада све то! Морамо се просто борити против насиља.
- МИГЕЛ: Али ти, који си седам година имао одрешене руке, а ниси хтео да се послужиш насиљем и принудом, шта си учинио за ствар за коју си се борио?
- ТАЛАВЕРА: Ех... да су ми дали још мало времена. Ја нисам могао да вршим насиље над народом, али га могу вршити над насилницима.
- МИГЕЛ: Времена! Пуста прича! Прихватио си игру, а правила те игре си презрео. Али, ја ту игру не могу прихватити. Не само зато што не прихватам њена правила, већ зато што је то заиста само игра. Свако искључиво стање ма колико било разумно и човечно, супротно је природи живота. Зар не схваташ да је живот битка без победе. Овај свет није стваран за човека, по мери његове људскости. У тој игри смењивања супротних стања, ја се не могу борити са вером у победу једног, а без такве вере не могу се борити уопште.
- ТАЛАВЕРА: Вера не почива на расуђивању. Када би расуђивање могло да ми осветли све путеве живота, вера ми не би ни била потребна.

- МИГЕЛ: Вера, вера! Ко ме да верујем? Чему? И зашто? Једини што имам, то је ово мало смушених мисли, то је једини ослонац који ми је пружен. Вера! Као малог водили су ме у велике хладне катедрале. Једини утисак који сам оданде понео, био је утисак празнине, увек сам дрхтао тамо. Једва сам чекао да изађем на сунце, да осетим слан ветар на кожи. Мајка би ме држала за руку, а рука ми је била влажна и знојава. Ти си тада, наравно, већ певао у црквеном хору; био си снажан, најјачи од својих вршњака, сећаш ли се?
- ТАЛАВЕРА: Да... штитио сам те у дечачким тучама...
- МИГЕЛ: А онда су те одвели у Толедо и начинили те свештеником. Касније сам схватио да Бог не би ништа ни могао да реши у животу оваквом какав јесте. Све друго не би било овај живот, а то ме не интересује. Све што је ван овог живота то за нас више није живот. Изнад њега стоји само смрт.
- ТАЛАВЕРА: Ја волим овај живот, али постоји нешто што стављам изнад њега. Ти волиш само овај живот а ниси у стању да се бориш за њега ни колико ја.
- МИГЕЛ: Ја нисам створен да бијем битке. Ја не могу да замачем руке у крв, било чију. Јер сам свестан да ништа не постоји случајно на овом свету.
- ТАЛАВЕРА: Значи, треба седети скрштених руку и посматрати!
- МИГЕЛ: Већина верује у оно чега нема, већина очекује оно што не може доћи, ни од Бога ни од човека. Ја завидим теби, који упркос свему можеш да се бориш, иако то у суштини ничему не води; иако ће бити још много битака и крви, иако ће зло остати, иако ће се све то понављати у једном бесконачном процесу који никуда неће одвести. Ја, знајући за то, не могу узети учешћа у проливању крви. Опрости ми, Фердинанде!
- ТАЛАВЕРА: Праштам ти, јер знам да си несрећан. И никада те нећу волети мање него што сам волео оног малог Мигелита, који је блед и уплашен долазио да га заштитим од насртљивих дечака. Иди сада, Мигеле!

VI

Соба за мучење у подрумима архиепископске палате. Пуно одговарајућих сивава. За дуљачким сиволом седе два калуђера које познајемо из четврте сцене. Пред вратима сивоје два сликара. Улази Циснерос, у прајњи секретара, седе за сиво и климне џлавом сликараима. Један од њих изађе и одмах се враћа водећи Мигела.

ЦИСНЕРОС: Мигеле де Салинас, на вас је пала тешка оптужба. Прво, оптужени сте за јерес против Свете Цркве, јерес која се испољава у бављењу забрањеним паганским списима; друга, и још тежа оптужба је да одржавате везе са побуњеницима који се боре против наше Свете Цркве и државе, посебно са најопаснијим јеретиком и отпадником, бившим архиепископом гранадским Фердинандом од Талавере, који је ваш близак пријатељ и који је за време свог бискуповања толерисао вашу јеретичку делатност. Да ли признајете своју кривицу?

МИГЕЛ: Ја не видим чиме је моја делатност нашкодила цркви и држави. Моје бављење науком, моје проучавање старих писаца, тешко да је могло уздрмати тако јаку организацију.

ЦИСНЕРОС: Свети Августин је рекао: "*Astrologia et geometria, et alia eiusmodi, ideo despecta sunt a nostris, quia nihil ad salutem pertinent*". Уосталом, ви знате шта је Кристифор Колумбо недавно изјавио: "*Ни мајематика, ни карте географа, ни докази разума нису ми помогли да учиним оно што сам учинио; једино ми је помогло пророштво Исајино о новом небу и новој земљи*".

МИГЕЛ: Дозволите да приметим, без обзира на моје мишљење о изјави поштованог господина Колумба, да се ја нисам бавио ни астрологијом, ни геометријом, а такође...

ЦИСНЕРОС: *(Прекида га)*
Ви сте врло добро разумели да овде није реч само о тим наукама, а наука којом се ви бавите може бити још штетнија, јер шири идеје које позивају на духовно расуло, које својом анархичношћу поткопавају темеље здраве вере у човеку, које саблажњавају

вернике у једноставности њихове искрене вере. А Господ наш је рекао: *А који саблазни једнога од ових малих који верују у мене, боље би му било да обеси камен воденични о врати, и да појдне у дубину морску. – Тешко свећу од саблазни! Јер је пошребно да дођу саблазни; али тешко ономе човеку кроз кога долази саблазан!*

МИГЕЛ: Ако је потребно да дође саблазан, значи да је то нужно, хоћу рећи, да је то воља божја. А човек кроз кога саблазан долази вољом божјом, а не вољом његовом, представља невину жртву.

ЦИСНЕРОС: Не прекидајте ме јеретичким импровизацијама, то само отежава ваш положај. Не може ваша логика да обухвати живот.

Дакле, видите, постоји један начин да заслужите опроштај и да докажете да сте ненамерно заблудели, али ипак прави син Цркве и Шпаније. А то је – да одговорите само на једно питање које ћу вам поставити.

Где се крије Фердинанд од Талавере?

Пауза.

МИГЕЛ: Фердинанд? Мени је непозната чињеница да се он крије.

ЦИСНЕРОС: А да ли вам је, такође непозната чињеница да је Талавера у вашем друштву изашао јуче из ваше палате, и да се, затим, заједно с вама, изгубио у непознатом правцу. То јест – вама врло добро познатом.

МИГЕЛ: Па... отишао је из града.

ЦИСНЕРОС: Отишао је да се прикључи побуњеницима, то нам је познато.

МИГЕЛ: Слушајте, ја не желим да овде играм лакрдију. Говорићу отворено, како доликује човеку: да, ја знам где се налази Талавера, и ви знате да ја то знам, али можете претпоставити да нећу издати свога пријатеља. Да ли бисте ви издали свога пријатеља?

ЦИСНЕРОС: Ја немам пријатеља. Уосталом, ваша пријатељства су ваше приватне ствари, а ваша прва и најважнија обавеза је обавеза према овој држави.

- МИГЕЛ: То је, може бити, тачно; али ако та држава хоће да ме лиши и ово мало људског достојанства које имам, правећи од мене издајника...
- ЦИСНЕРОС: Издати издајника није издајство.
- МИГЕЛ: Ко мени гарантује да је издајник баш тај и тај, а не неко други?
- ЦИСНЕРОС: Ко други?
- МИГЕЛ: Талавера за вас, ви за њега... и за мене; али и ја за њега.
- ЦИСНЕРОС: И за мене! Ви сте изгубљени! Утонули сте у јерес више но што је то изгледало. Али, постоји начин да вам се изнуди признање,
(Показује на сѝраве)
кад већ нећете својевољно да га дате. Тиме ми ништа не губимо, а ви ништа не добијате. Напротив – ви губите, а не постижете ништа. Јер, у сваком случају, ми ћемо признање добити; а кад је већ тако, треба да искористите прилику да га добровољно дате, јер се тако можете спасти.
- МИГЕЛ: Ви све то не бисте говорили кад бисте били убеђени да ћете од мене добити признање.
- ЦИСНЕРОС: Зар сте ви убеђени да ћете моћи да га не дате?
- МИГЕЛ: Наивно би било рећи да сам убеђен у то, знајући за ваше методе; али вам јемчим да ћу се свим силама трудити.
- ЦИСНЕРОС: Ваша охолост је већа од ваших снага, човече.
- МИГЕЛ: Ја знам да су у овом тренутку ваше снаге велике, али ако их и даље будете злоупотребљавали, оне то ускоро неће бити.
- ЦИСНЕРОС: Напротив, ми их употребљавамо, за добро шпанске државе.
- МИГЕЛ: Зар ви сматрате да имате искључиво право на контролу добра, и да је зло све оно што се не слаже с вашим циљевима.
- КАЛУЂЕР: (Нагње се ка Циснеросу)
Ваша Преузвишености, да пређемо на мучење, ово је окорели јеретик...

ЦИСНЕРОС: Јесам ли тражио ваше мишљење? Уосталом, губите се обојица одавде! Ко вас је звао да ми сметате?

ДРУГИ

КАЛУЂЕР: Али, Ваша Преузвишености, Закон о инквизиционом суду налаже...

ЦИСНЕРОС: Напоље!

Калуђери журно излазе.

МИГЕЛ: Зар вам није сумњива узвишеност циља коме је насиље тако драга храна?

ЦИСНЕРОС: *(Једно време га посматра као да решава да ли да прихвати даљи разговор; затим се осмехне)*
Увек сам ценио храброст противника, али се бојим да је ваша копиле језика. Насиље, кажете! Прљав посао, а? Знам вас, чистунци! Најчистији је онај који гледа кроз прозор како други крваре да би створили нешто од ове земље.

МИГЕЛ: Да створите? Шта да створите? Хоћете од ове земље да створите тор ситне стоке са мозговима моделираним на основу вашег погледа на свет, хор срећних малоумника који ће понављати мисли насилно утиснуте у мозгове, скуп јадних будала на силу усрећених срећом коју сте ви изабрали за њих, без слободе да изаберу властиту срећу, без права на властиту несрећу, гомилу ушкопљеника који ће бити способни једино да вуку кола ваше неславне моћи, и који ће бити све друго само не људи!

ЦИСНЕРОС: *(Смешка се)*
Мислите да ће бити срећнији ако им ум буде разорен као што је ваш, питањима на која себи не могу дати одговоре; ако, у тами и осами, далеко један од другог, са мислима које се безнадно копрцају у затвореном кругу њихових малих лобаља, почну да губе, мало по мало, тло под ногама и веру у вредности живота?

МИГЕЛ: Да ли је срећа оно што је најважније за човека? Никада истину не бих жртвовао вашој варљивој срећи.

ЦИСНЕРОС: Дајте човеку вашу истину, па да видимо шта ће са њом почети? Истина је оно што користи животу, не оно што га уништава. Јер нама је, упркос свему, зар

не, ипак веома стало до овог живота, онаквог какав он јесте, и свака истина која се њему противи, која га разара, није његова истина. Његова истина је оно што му помаже да постоји. Истина која негира његове вредности, то је истина смрти и она нас се не тиче, ми је газимо и одбацујемо свесно, јер ми хоћемо да живимо. А онога ко доноси истину смрти, вратићемо тој смрти назад и запушићемо јој уста тим њеним послаником.

МИГЕЛ: Ви сте онај који уништава живот. Убијајући људе хоћете да убијете истину, али је нећете убити, кардинале, она је јача, она ће разорити вашу вештачку, лажну и насилну срећу!

ЦИСНЕРОС: Ако је ваша истина весник расула, весник уништења оних вредности које животу омогућује да се развија, ја ћу уништити ту истину!

МИГЕЛ: И шта ћете радити када тако лепо уредите свет, када сви људи буду лутке са механизмом, који ће понављати – ми смо срећни, ми смо срећни?

ЦИСНЕРОС: Онај ко је стварао овај свет постарао се да препреке ничу брзо и сигурно, те ћемо тако увек имати задовољство да их изнова савлађујемо.

МИГЕЛ: Значи, препреке су нужне, је л' те? Тако рећи добродошле. Враћамо се на исто! Ако за нас нужне, људи кроз које се оне јављају, невине су жртве.

ЦИСНЕРОС: Сваком је слободно да се определи.

МИГЕЛ: Да, али ако је зло нужно, онда је нужно и да се неко за њега определи. А тај ко се за њега определи чини вама услугу, штавише, веома вам је потребан, јер вам даје могућност да се борите за добро.

ЦИСНЕРОС: А шта ја ту могу? Нисам ја правио овај свет. Ја сам се определио за оно што сматрам да је добро и за то се борим. А и вама саветујем да се најзад определите за оно што ви сматрате да је добро. Било за нас или против нас, то је ваша ствар. Па нам реците оно што од вас захтевамо, или пак, ако се определите за супротно, немојте нам рећи; а ми ћемо онда, у складу са својим опредељењем и убеђењем, покушати да вас натерамо да нам кажете оно што од вас захтевамо.

- МИГЕЛ: Свака истина је потребна, свака носи део истине, и део разарања. Свака је храна и услов постојања оне друге.
- ЦИСНЕРОС: Па шта? Шта би по вама требало чинити? Ништа! Чујте, драги мој грофе, рећи ћу вам једну стару и већ заборављену ствар о себи. Ја сам четири године био пустињак у Толедским планинама, четири године одбијао сам да уђем у живот, одбијао сам да делама и да прихватим игру. Имао сам двадесет година и мислио исто као ви. Најзад сам ипак схватио да се не могу једноставно опрати руке. Да су сви хтели да имају чисте руке шта би било од овог света, од ове земље. Шта би било да су сви једноставно одбили да учествују да их не би запрљали.
Мислите да их ваши побуњеници не прљају?
(Помало иронично)
Свако у складу са својом замишљу, наравно. Са својом визијом.
- МИГЕЛ: Знам. Зато ја нисам ни са њима.
- ЦИСНЕРОС: С неким морате бити, иначе не можете живети.
- МИГЕЛ: Ја не желим да живим на тај начин, не желим да проливам људску крв!
- ЦИСНЕРОС: Жао ми је. Проливање се, као што видите, не може мимоићи. Ви, младићу, хоћете да живите, а упорно одбијате да прихватите правила игре. Изгледа да ћу бити приморан да вас у томе спречим, ако правила у најкраћем року не прихватите.
- МИГЕЛ: Почели смо од прокламовања високих принципа да бисмо завршили цинизмом.
- ЦИСНЕРОС: Не, дозволите, ја и даље остајем при својим принципима. Као што сте сами приметили, ја се борим за нешто што се никада неће до краја остварити. То је оно што даје прави смисао и значај мојој борби. Свака будала би се борила за оно што ће свакако остварити. Али борити се за оно што се не може остварити, то је оно што борби даје величину; то је жртва којом човек животу намеће ону вредност коју он сам по себи нема.

МИГЕЛ: Све је то нестварно, обмана. Поготово кад се чује из ваших уста.

(Смеје се)

Ви намећете вредност животу! Од чега вам је плашт тако црвен, кардинале? Биће да га бојите крвљу оних које сте већ успели да усрећите.

ЦИСНЕРОС: *(Са осмехом)*

Жао ми је, млади човече, што ћу морати да вас убијем; имао сам у вама тако духовитог и занимљивог саговорника. На жалост, време нам прекраћује задовољство. Хоћете ли ми, дакле, рећи где се крије ваш пријатељ?

МИГЕЛ: Нећу.

ЦИСНЕРОС: *(Сћиражару)*

Водите овог човека у тамницу!

(Миџелу)

Дајем вам времена да размислите; до сутра. Сутра ћемо предузети мучење.

(Излази са секретаром)

VII

Циснеросова одаја. Улази Циснерос у прајњи секретара.

ЦИСНЕРОС: Jeste ли чули вашег слободног мислиоца, вашег философа, вашег пријатеља?

СИМОН: Ваша Преузвишености, он је несрећан човек, и у основи хуман, упркос заблудама које га заслепљују.

ЦИСНЕРОС: Кажете: хуман! Доста ми је тих салонских хуманиста! Лако је остати чист не мешајући се ниушта. Као да је мени мило што су ми руке кржаве. Немојте да ме вучете за језик, хуманисто!
Идите и ставите у покрет све наше уходе. Не смемо се ослонити само на нашег философа, морамо, по сваку цену, ухватити Талаверу. Тај слабо чита и философира, то је опасан човек.

Циснерос узима неке харџије и почиње да чита. Симон се поклони и изађе. Циснерос одмах одбаци харџије и замисли се. Затим бесно дограби харџије и поново се удуби у рад. Улази Марија.

ЦИСНЕРОС: *(Не дижући главу)*
Шта хоћете опет, ког ђавола?
(Дигне главу)
А, извините, мислио сам да је мој секретар.

Улеће усјлахирили секретар.

СИМОН: Опростите, Ваша Преузвишености, ја сам упозорио госпођицу да је Ваша Преузвишеност заузета, веома заузета, али госпођица је потрчала и...

МАРИЈА: Ваша Преузвишености, ја вас молим...

ЦИСНЕРОС: Симоне, можете ићи!

Симон се ћушке поклони и изађе.

ЦИСНЕРОС: С ким имам част?

МАРИЈА: Ја сам Марија де Тормес, ја сам дошла да вам паднем пред ноге. *(Клекне)*
Ја тражим милост за Мигела де Салинаса.

ЦИСНЕРОС: Госпођице, шта ви то радите? Устаните, молим вас!
(Диже је)
Тако лепа жена не сме да клечи пред човеком, поготово не пред свештеником, јер он је само упола човек. Ви сте рођака грофа де Салинаса?

МАРИЈА: Не, ја... ја сам...

- ЦИСНЕРОС: Разумем. Тако сам и мислио.
- МАРИЈА: Ваша Преузвишености, Мигел де Салинас је невин. Будите милостиви. Он је био само мало лакоми-слен... Није озбиљно схватио оно што се око њега збива, али он с побуњеницима нема ништа, он се не слаже с њима, то се може доказати.
- ЦИСНЕРОС: Госпођице де Тормес, мени је заиста жао. Ја верујем да ви тог човека волите и да о њему мислите све најлепше. Верујем да вам је тешко, али верујте да није тешко само вама. Ја овде вршим једну незахвалну дужност. Ја сам уморан и стар, али нико ме не пита за то. Ово није игра, госпођице де Тормес, овде је реч о озбиљним стварима, ја нисам овде ради свог задовољства. Од мене не зависи ништа. Ја сам само безлични инструмент идеје, која треба да препороди ову земљу.
- МАРИЈА: Једино што је озбиљно, заиста озбиљно у свему овоме, господине, то је љубав коју ја осећам према том човеку; љубав, господине, која ће учинити да пресвиснем ако се том човеку нешто деси у вашим затворима.
Ваше идеје, ваше размирице и борбе, ваше мучионице, ваши државни препороди, срамне су игре које доводе у питање једину озбиљну вредност, која се крије у нама. Зато, ја тражим слободу за Мигела де Салинаса!
Ви нисте дошли у име мржње, већ у име љубави, тако сте говорили када сте запосели наш град, зар није тако? Ако сте дошли у име мржње, признајте то, и ја ћу одмах отићи. Али, ако сте дошли у име љубави, ви га не можете осудити!
- ЦИСНЕРОС: Ја сам, госпођице, дошао у име Шпаније!
- МАРИЈА: Шта хоће Шпанија од нас? Зар Шпанија заиста тражи та мучења, те срамне справе којима ће мрцварити властиту децу! У име чега све то? Ако по ту цену треба стварати вашу државу – нека је по сто пута проклета!
(*Циснерос ћујии*)
Ко вам је дао право да судите? Ко сте ви? Сутра ваше кости могу да се ломе на смртоносном точку! Кога ћете онда замолити за милост? Ко ме ћете у очи погледати?

ЦИСНЕРОС: *(Уморно)*
Свако мора да буде спреман на последице својих поступака.

МАРИЈА: Лако је тако говорити са другог спрата надбискупске палате окружене оклопницима. А када је руља провалила врата ове одаје, ваше достојанство вам није сметало да позовете презренога Фердинанда од Талавере да вас спасава, нити да, пошто вас је спасао, наредите да га ухапсе, и да затим хапсите човека који је вашем спасиоцу пружио уточиште!

ЦИСНЕРОС: Ја нећу да дозволим себи да вам одговарам, нити хоћу да дозволим себи да вас кажњавам за вашу дрскост, јер схватам вашу несрећу. Али, ја за ту несрећу нисам одговоран: Мигел де Салинас би морао знати да овај свет није само свет идеја, да живот нису само књиге и лепа Марија де Тормес. Жао ми је, госпођице, ја морам много да радим, и ја сам веома, веома уморан.

МАРИЈА: *(Ван себе)*
Имате много да радите, уморни сте! Уморни сте од убијања људи, од убијања! Руке су вам кржаве, ви сте убица, фанатик! Шта ви знате о животу, да ли сте ви пунолетни? Да ли сте икада легли поред жене у постељу? Не! Ви сте голе жене гледали само на точку за мучење!
Мислите да сте мудрац и светац, да сте послати да вршите историјску мисију, да сте потребни човечанству. Никома ви нисте потребни, ви сте терет за ову земљу, људи би одахнули када би се нашао неко ко би био довољно човек да вас убије!

Последње речи изговара јецајући. Затим излети из собе, залуивши врати. Кардинал стоји непомично. Улази услахиерени Симон.

СИМОН: Господару, да наредим да се ухапси ова жена?

Кардинал не реагује.

СИМОН: Ваша Преузвишености...

ЦИСНЕРОС: Остави ме на миру, будало!

Симон излази, кардинал остаје непомичан.

VIII

Соба за мучење као у шестој сцени. Два целата послују око точка за мучење и при њом ужинају хлеба и сира.

ПРВИ

ЦЕЛАТ: Овај точак је сасвим дотрајао. Штеде на материјалу, а траже савестан рад. А кад су се сетили да ми плате те оправке? Никад! Баш њих брига што ја радим много више од предвиђеног времена!

ДРУГИ

ЦЕЛАТ: *(Преко заложаја)*
Е, имаш право, напоран је целатски посао. А није лако бити добар целат. Само, знаш, незгода је у томе што плаћају од главе. Оно, не могу да кажем, сад није лоше, и ти баш немаш разлога да се буниш, али под Талавером, брате, није било посла; плаћали су нам тек колико за хлеб. Зато, мислим, да плата треба да буде одређена, то јест, разумеш, увек иста, без обзира на број глава. Јер, сам кажи, да ли смо ми одговорни за број глава, то јест, тако рећи за количину посла. Јесмо ли одговорни?

ПРВИ

ЦЕЛАТ: Нисмо.

ДРУГИ

ЦЕЛАТ: Ето видиш. То није исправно.

ПРВИ

ЦЕЛАТ: Да, али пробај да писнеш, па ћеш одмах да видиш какав је поглед са вешала.

ДРУГИ

ЦЕЛАТ: Ђути! Долазе!

Улази тамничар водећи Миџела.

ПРВИ

ЦЕЛАТ: А, то је тамничар. Здраво Педро, каква је то зверчица?

ТАМНИЧАР: Неки гроф, шта га ја знам. Опасан јеретик и бунтовник, тако сам чуо. Кажу да уопште и није хришћанин.

(Прекрсти се)

Можда је и вештац. Данас човек ниушта није сигуран.

ПРВИ

ЦЕЛАТ: Јеси ли ти вештац грофе, а?
Неће да говори, види ти њега! А можда нас ви презирете, грофе?

ТАМНИЧАР: Неће му то помоћи кад падне у ваше шаке.
(Смеје се)

ДРУГИ

ЦЕЛАТ: Ма, пустите човека.

Улазе два сиражара и сјају с обе сиране враиша. Целати се брзо враише шочку и ћуике насјаваљају рад. На враишима се појављује Циснерос; сам.

ЦИСНЕРОС: Дао сам вам прилику да извршите свој животни избор. Учинио сам вам услугу и довео вас у ситуацију да најзад начините од себе човека. Да чујем резултат ваше одлуке. Да ли сте успели да у току ове ноћи изградите свој став и да створите своје животно опредељење?

МИГЕЛ: Могу вам рећи само толико, да ако нисам с њима свакако сам против вас.

ЦИСНЕРОС: У томе је и јесте ваша несрећа. Бити против нечег, а не бити за нешто друго, то не значи ништа.

МИГЕЛ: Ја јесам за нешто друго, али не за крвопролиће и насиље.

ЦИСНЕРОС: То значи да сте за нешто треће што у овом тренутку не постоји, значи да нисте низашта. Данас постојимо ми и они, а између нас крв. Не постоји ништа треће. Опредељење је могуће само у оквиру тих могућности. Ко није с нама тај је против нас, а ко је против нас а није с њима тај је и против њих, што значи да се налази у незавиднијем положају него свако од нас посебно, јер у обема странама има смртног непријатеља. Мислите ли да сте пред њима невини само зато што сте против нас? Не. Ми смо предмет њихове мржње, али ви, ви сте свакако предмет њиховог презира, што је много горе.

МИГЕЛ: Зар ви живите у илузији да сте ви и они исцрпили све могућности живота?

ЦИСНЕРОС: (Иронично)
Једино ако ви не представљате трећу могућност.

- МИГЕЛ: Зашто да не? Уосталом, има још људи као што сам ја; а Шпанија није једина земља на свету.
- ЦИСНЕРОС: За нас је Шпанија једина земља на свету; ако за вас није, имали сте прилике да је одавно напустите. Ви то нисте учинили, и на тај начин сте се обавезали да делите њену судбину и да носите последице својих поступака. не може се побећи од одговорности замишљајући да сте изнад догађаја.
- МИГЕЛ: Доста ми је ваших поука и ваших мудрости. Доста ми је свега. Ви, изгледа, имате неодрживу потребу да преда мном, обичним немоћним затвореником и, како сте се сами изразили, човеком који није ни зашта, правдате своје поступке. Правдајући преда мном своје поступке, ви откривате само своју немирну савест. Моја савест је мирна и ја немам потребу да вас слушам.
- ЦИСНЕРОС: Шта знате ви о савести, ви који нисте никада ништа учинили у животу. Мислите да је довољно одрећи се учешћа па имати чисту савест?
(Приђе целалима који њослују око њочка)
Хофмане, је ли најзад готово?
- ПРВИ ЦЕЛАТ: Проклети точак, Ваша Преузвишености, спојеви су попустили, прикуцао бих мало, ако Ваша Преузвишеност дозволи.
- ЦИСНЕРОС: Хајде, пожури, иначе ћеш сам бити привезан за њега.
- Хофман куца чекићем по њочку. Пауза.*
- ЦИСНЕРОС: Мигеле де Салинас, дужност ми је да вас још једанпут, пре но што пређемо на принудне мере, позовем да ми одговорите: где се крије Фердинанд од Талавере?
- МИГЕЛ: Губите време.
- ЦИСНЕРОС: Ја никада не губим своје време. Хофмане!
- ХОФМАН: Ваша Преузвишености, точак ће одмах бити као нов, мада је био веома, веома, дотрајао. Ако Ваша Преузвишеност дозволи још неколико удараца.
- ЦИСНЕРОС: Ви као да нисте свесни да је све ово стварност. Схватите, ми сада напуштамо поље на коме су речи водиле своју узалудну борбу. Овај точак је, верујте,

савршено неосетљив на снагу ваших аргумената – али ви, ви ћете бити врло осетљиви на снагу његових.

МИГЕЛ: Имам утисак као да се мало хвалишете својим справама за мучење, кардинале.

ЦИСНЕРОС: Опет речи. Схватите да човек као ви неће на точку издржати више од неколико тренутака и признање ће му само излетети из уста.

МИГЕЛ: Варате се, кардинале. Никада нећу издати свог пријатеља.

ЦИСНЕРОС: И други су тако мислили док нису легли на точак. А када точак почне да кида ваше тело, сви принципи и убеђења постају ништавни према конкретном болу, који је јачи и важнији од свега.

МИГЕЛ: Постоји у човеку нешто што ваша тортура не може да сломи, нешто што је јаче од те срамотне справе.

ЦИСНЕРОС: Има људи који могу да издрже неслушене муке, хиљаду пута горе од смрти и да не изусте ни речи. Али, мало је таквих. То су они који имају несаломљиву веру. У било шта. За њих је живот пун смисла, а једино они могу лака срца да га напусте. Ви нисте тај.

МИГЕЛ: Ја нећу дозволити да у мени уништите човека! После тога не бих могао више да живим.

ЦИСНЕРОС: Моћи ћете, моћи ћете, то је ствар навике.

МИГЕЛ: Ништа вам нећу рећи! Кунем се!

Нагло се ошварају враћа. Улазе два војника, који грубо барају Талавера, и секретар.

МИГЕЛ: Фердинанде!

ЦИСНЕРОС: Шта? Надбискуп? Каква неочекивана посета! Где сте нашли господина од Талавера?

СИМОН: Хуан Сантиљана, један од њихових, показао га је за сто златника. Изненадили смо га и ухватили без много муке, осим што је, бранећи се, које ранио, које убио, шест наших људи. Морам вас даље извести да је група побуњеника која је чувала господина од Талавера, успела, када је овај ухаћен, и када је сваки даљи отпор био безнадежан, да се повуче, те се до сада по свој прилици спојила са главином својих снага чију акцију вероватно можемо ускоро очекивати.

- ТАЛАВЕРА: Мигеле, мораш ми опростити!
- МИГЕЛ: Шта говориш, пријатељу, требало би да ја...
- ТАЛАВЕРА: Крив сам пред тобом. Сви су говорили да си ме ти издао, и ја сам у то поверовао.
- ЦИСНЕРОС: Ускратили сте му ту могућност својом изненадном посетом. Свеједно. Ви знате шта вас чека. Симоне, наредите да одмах почну припреме. Хоћу за сутра да имам ломачу!

Симон се поклони и изађе заједно са војницима који су довели Талаверу.

- ЦИСНЕРОС: Хофмане, престани да чангрљаш око тог точка! Закаснио си; за сада нам неће бити потребан. Одлазите обојица!

Целатићи одлазе. Хофман једном пошпајном гримасом изражава незадовољство.

- ТАЛАВЕРА: Јесте ли задовољни сада?
- ЦИСНЕРОС: Ви прецењујете себе, Талавера. Ја, срећом, никада нисам задовољан. Увек има довољно непријатеља Шпаније против којих имам част да се борим.
- ТАЛАВЕРА: Само ви немојте да ми говорите о части!
- ЦИСНЕРОС: Као осуђеном на смрт, могу вам допустити извесну вербалну слободу.
- ТАЛАВЕРА: Мислите ви шта хоћете, али ја вам велим да насилем ничију част нећете одбранили. Ја знам да ћу умрети, ја сам свој живот одавно прежалио, али знајте да ће народ устати као олуја, чијем побеснелом налету ништа не може да умакне, и тада ће доћи крај вашој тиранији!
- ЦИСНЕРОС: Ја знам да све има свој крај, немојте сумњати у то, и баш зато се задовољавам привременошћу своје победе: А та ваша олуја, када поруши све што се може порушити, потражиће опет некога чија ће гвоздена рука да је врати тамо одакле је и дошла. И биће још много олуја. Свако се бори за оно што сматра да је право, а вечност је ствар Божја.
Али, шта да радимо са вашим пријатељем, Талавера? Он нам више није потребан. Ви сте га спречили да одигра једину улогу која му је била намењена. Пошто је безопасан, да га пустимо његовој

Марији да на миру размишља; имаће о чему. Пошто је против побуњеника, његова смрт нам не би користила као што нам не би користио ни његов живот. Препустимо га, дакле, његовој судбини. Мигеле де Салинас, слободни сте. Можете ићи. Поклањам вам живот!

МИГЕЛ: *(У вајри)*
Пљујем ја на живот који ми ви поклањате! Никуда нећу да идем! Остајем овде!

ТАЛАВЕРА: *(Прилази му)*
Мигеле, не буди луд!

ЦИСНЕРОС: *(Миђелу)*
Немојте да трабуњате! Немам ја толико времена да бих га на вас губио. Никако не можете да погодите прави гест који треба да учините.
(Војнику)
Изабаци га из палате! Напоље!

Војник га изводи, Миђел се којрца.

МИГЕЛ: *(Очајно)*
Фердинанде!

Војник га изводи.

ТАЛАВЕРА: *(Циснеросу)*
Бедниче!

ЦИСНЕРОС: *(Војнику који је осџао)*
Водите га у тамницу! Окујте га!

Војник га изводи, Талавера виче.

ТАЛАВЕРА: Антихристе! Ми ћемо, ипак, победити, победићемо, чујеш ли, победићемо!

ЦИСНЕРОС: И онда?

Талаверу одводе, Циснерос осџаје сам и нејомичан.

КРАЈ

Византијски агеисти

Београд, 2008.

“Тужила девојка на Ђурђеви врати,
 Тужила се јадна Ђурђу господару:
 Твоје ми војводе башту похараше,
 Башту похараше, ружу потргаше.
 Њој говори јадној Ђурђе господару:
 Изађи, девојко, граду на капију,
 Куд пролазе редом све моје војводе;
 На коме ти познаш цвет румене руже,
 Поклонићу теби коња и јунака.
 Девојка изађе граду на капију.
 Ту пролазе редом Ђурђевој војводе:
 Ни на ком не позна цвет румене руже –
 На Ђурђевој сину, венац од ружица.“

(Милићевић, “Кнеж. Србија“, 157)

“Ту ми к њима доходи млад Лазаре Деспотовићу,
 И ш њима ти отиде играти на лора игре,
 Ма му бјеше Матијаш триста дукат задобио,
 Матијаш их питаше, Лазар их не дадијаше.”

(Богишић, “Народне пјесме”, I – 33)

“Ко ће ме начинити онаквим какав сам био
 пре, када ме чуваше Господ, када је блистао
 свећњак светлости Његове над главом срца мог?”

(Јов, 29, 2. – Цитирано у “Лествици”
 св. Јована Лествичника,
 чију је савремену редакцију превода
 наручио деспот Ђурађ Бранковић.)

ЛИЦА:

ДЕСПОТ БУРАЂ БРАНКОВИЋ (81), још увек не сасвим сед, још увек моћна, величанствена фигура. Владар увелико окрњених српских земаља, уочи њихове потпуне пропасти.

ДЕСПОТИЦА ИРИНА КАНТАКУЗИН БРАНКОВИЋ (60), његова жена, у народу прозвана Проклетом Јерином. Енергична и достојанствена. Још увек лепа.

МЛАДИ ДЕСПОТ И ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК ЛАЗАР БРАНКОВИЋ (34), представник новог доба цинизма и декаденције

ДЕСПОТИЦА ЈЕЛЕНА ПАЛЕОЛОГ БРАНКОВИЋ (25), оштра, размажена и амбициозна Византинка

ГРГУР БРАНКОВИЋ (40), син деспота Ђурђа. Има његову моћну, витешку фигуру и одлучан карактер, те да га његов зет, султан Мурат II, није дао ослепети, био би достојан наследник престола. Иако слеп, није без политичких амбиција. Противник све већег угарског (западног) утицаја.

СТЕФАН БРАНКОВИЋ (36), ослепљен на исти начин као и брат му Гргур. Сензибилан. Противник свега турског (оријенталног). Наклоњен Западу.

ГОСПОЂА МАРА БРАНКОВИЋ (38), кћи деспота Ђурђа, удовица султана Мурата II. Озбиљна, интеллигентна.

ОТАЦ НИКОДИМ, духовник деспота Ђурђа.

ЛУКА МАРУЛИЋ, неодређених, млађих – средњих година; окретан, проницљив. Агент венецијанске увозно – извозне фирме “Тревиано и син”.

МИХАИЛО СИЛАЂИ, робустан угарски феудалац финих манира; бан Мачве и капетан Београда; шурак Јована Хуњадија. Средњих је година.

ФРА ЈОВАН КАПИСТРАН (69), папин изасланик, агитатор.

Две наложнице Лазара Бранковића, које су у исто време слушкиње на двору, и два Силађијева момка, који су у исто време Лазареви егзекутори и стражари.

Радња се дешава у смедеревском двору и летњој резиденцији Бранковића, на Руднику, те у београдским казаматима Михаила Силађија.

У позоришном смислу, радња се дешава у јединственом, интегралном простору са мало симултаних елемената који симболизују затворен круг између палате и тамнице.

Велика постеља, на којој ће се Лазар излежавати са својим наложницама, биће, касније, посмртни одар његовог оца, постеља његове мајке и томе слично.

Дешава се (мање – више) 1456. године, у време пропадања српске државе, дакле, такорећи, сада и увек и у векове векова... У интегралном српском времену.

I

ЖИВЕТИ ЗА СРБИЈУ

На великој ѝосѝељи, на средини сцене, Лазар води љубав са младом девојком. То ѝраје извесно време.

ЛАЗАР: Доста! Доста, кад кажем!

(Одђурне девојку)

Гледају нас људи!

(Публици)

Ово је једна од мојих многобројних љубавница. Има се – може се! Зашто сам, иначе, на власти? Свако од вас би то волео, зар не?

(Поѝаѝше девојку као бедевѝју. Током монолођа иде на ѝросценијум, уноси се у ѝублику, враћа се, размишља, износи своје закључке... Док ѝовори, сркуће вино из сребрнођ ѝехара)

Чекам да ми отац умре, па да се потпуно устоличим. Има осамдесет једну годину. Не знам шта му је! Зашто још увек живи?

(Пауза)

Вероватно због власти. Мада, он то зове “живети за Србију”. Уствари, реч је само о дискурсу. Ми нећемо да се лажемо. Моја генерација.

А Србија, јелте, посрђе! Шта, посрђе? Издише! Између такозваних великих сила. Па? Је л’ то нешто ново? Кажите и сами! Овога пута то су Угарска и Турска. Запад и Исток. Римски папа и исламски ѝихад; бесни угарски магнати и страшна турска коњица – па, ви видите шта ћете! У сваком случају, као и обично, после изгубљене косовске битке. Добар изговор за неуспешног владара, зар не? Не, стварно! Шта ја, сад, ту могу?

Ја, Лазар Бранковић, унук издајника Вука Бранковића! Знамо да он није издајник, али, мајка црква, па ујка Стефан... А, и тата је лег’о на руду. Па, ти, сад, доказуј! Неко мора да буде крив... Дакле, Лазар Бранковић, унук издајника Вука Бранковића, син несрећног Ђурђа, син проклете Јерине, муж оне уображене Јелене Палеолог, гуске византијске...

Сви су, притом, проклето амбициозни, свако има своје проклето мишљење – сви су жедни власти. Па, чак и моја два слепа брата, Гргур и Стефан. Сви, осим

сестрице Маре, која се, после интензивног искуства у турском харему, по цео дан Богу моли. Мислим да могу да је разумем. А, ви?

(Пауза. Чује се набадање слејачких шћајова)

Ево их! Иду слепци у своју вечерњу шетњу.

(Девојци)

Правићемо се да нисмо ту, љубави! Тихо! Пссст!

Улазе Грџур и Стефан и, у расцрпави, љрелазе љреко сцене, засцјајкујући и луйкајући белим, слејачким шћајовима. На љознајом су љшерену, ље иду досцја сиџурно; Грџур мало сиџурније.

ГРГУР: Не! Не, Стефане! Он се коцка!

СТЕФАН: Ко се коцка?

ГРГУР: Знаш ти добро ко се коцка! Зар он да буде наследник српског престола?

СТЕФАН: Па, не можемо ми слепи, мада...

ГРГУР: А што да не можемо!? Да ли је горе бити слеп, или коцкар, алкохоличар и развратник?

Лазар се осмехује и сцјавља љрсцј на усцја.

СТЕФАН: Ех, сад и алкохоличар!

ГРГУР: А, да је развратник, то не негираш?

СТЕФАН: Немој ти мени... Ништа ја нисам рекао.

ГРГУР: Увек си му држао страну! Не знам само зашто... Ако си слеп, не мораш да будеш и опортуниста!

СТЕФАН: Немој тако, брацо... Шта би ти хтео? Ти, који ниси опортуниста? Да се бијемо и с Турцима и са Мађарима? Како? И слепац види да Србија броји своје последње дане...

ГРГУР: *(Засцјане. Луцји шћајом о љод)*

Србија ће кад-тад победити!

(Луцји љоново, шћајом о љод)

Србија мора победити!

(Мења љон; разложно)

Увек сам био за мир и сарадњу с Турцима. На чињеницу да нас је наш зет Мурат ослепео, немој да гледаш лично. Били смо таоци на турском двору и слали поверљиве податке нашем оцу. Шпијунажа, брате! Сами смо то тражили. Пусти сад то! Посматрај ствари стратешки. Геополитички. Није важно! Имаш духовно око.

- СТЕФАН: Гледај ти духовним оком, а мене остави на миру!
- ГРГУР: *(Наишйава ља и хвайѝа ља за љруди)*
Зар теби није јасно да наше опирање Турцима служи једино Мађарима? За Мађаре ми смо само тампон зона, која ће бити уништена за рачун њихове одбране.
- СТЕФАН: *(Ошрљне се, насѝави да корача)*
Не! Са Мађарима, ми идемо у Европу! Европа ће нас заштитити.
- ГРГУР: *(Иде за њим, виче)*
Каква Европа, слепче глупави!? Само ће нас помађарити, понемчити, поунијатити... На жалост, са Турцима ћемо пре да сачувамо веру и народ... Народ би одахнуо када би Турци коначно заузели Србију. Када би дошао крај непрестаним ратовима, пустошењима и ратним порезима... Када би се, најзад, са власти скинули коцкари, лопови и блудници...
- СТЕФАН: После свега што сам тамо преживео, пре ћу пристати да будем Мађар и католик, него да поново уживам турско гостопримство! *(Брзо луйка ишйаѝом, одлазећи)*
- ГРГУР: Чекај, куд си се залетео!? Треба да се саплетеш негде!
- СТЕФАН: Гледам духовним оком!
- ГРГУР: Чекај! Чекај!
- Ислазе са сцене.*
- ЛАЗАР: *(Публици)*
Шта сам вам рекао? Свако има своје проклето мишљење! Па, и слепци!
(Пауза)
А овај Гргур је мало и безобразан.
(Девојци)
Да ли сам ја развратник, мила?
- Девојка се враљоласѝо смеши.*
- ЛАЗАР: *(Искаѝи ѝехар)*
Идемо и ми, да нас она гуска византијска не затекне.
Хајдемо!
- Намиљне ѝублици, ѝа изађе с девојком.*

II

НОВА ЗОРА СВИЋЕ ЕВРОПИ

На постојељи је Лазар, налакћен на јасиуке. Поред њеџа, на ивици постојеље, седи Лука Марулић. Између њих је дрвена њлоча, на којој су њири коцкице за барбуџи и чашица из које се баца. Поред постојеље сџочих, са кондиром и неколико њехара.

Лазар је нервозан. Куцка нокџом њо дрвеној њлочи. Пролази време.

ЛАЗАР: Ја сам племић, господине! Српски племић! Племиће краси врлина истрајности, упорности, храбрости... Хоћемо ли, дакле, да окренемо у свих сто педесет?

МАРУЛИЋ: Ја сам ту да испуњавам ваше жеље, господине Бранковићу!

ЛАЗАР: Велика сте ви лисица, господине Марулићу! Ви, Дубровчани сте опасни по живот... Али, ја осећам да ћу, овога пута, добити! Осећам!

МАРУЛИЋ: Биће ми задовољство да повратите свој новац. Није ми жао да изгубим од наследника српског престола.

ЛАЗАР: На жалост, још увек само наследник...

МАРУЛИЋ: Ви бацате први, господине Бранковићу.

ЛАЗАР: Бацам! И добијам!
(Засџане, с руком у ваздуху)
Ја сам, у суштини, непобедив. Нисте то знали?

МАРУЛИЋ: Знао сам, господине Бранковићу.

ЛАЗАР: Знали сте? Зашто, онда, играте са мном?
(Баца коцкице; сабира колико је добио)
Да видимо... Шест! Пет... три... Колико је то?

МАРУЛИЋ: Целих четрнаест, господине!

ЛАЗАР: Па, добро. Хајдете, сад, ви!

Марулић баца коцкице.

ЛАЗАР: Да видим, да видим!

МАРУЛИЋ: Молим вас, не пипајте коцкице, господине Бранковићу!

ЛАЗАР: Нисам ништа дирао! Немојте ви мени...

МАРУЛИЋ: Изволите, погледајте!

- ЛАЗАР: Три петице... Пи, мајку му! Колико је то?
- МАРУЛИЋ: Петнаест, господине Бранковићу.
- ЛАЗАР: Јебем му матер, господине Марулићу, како вам то полази за руком?
- МАРУЛИЋ: Срећа, жао ми је!
- ЛАЗАР: Па, ја вам, сада, значи, дугујем округло триста дуката!
- МАРУЛИЋ: Добро сте израчунали, господару.
- ЛАЗАР: Ко каже да ја не умем да рачунам? Уф! Зној ме обли! Па, добро... Немам среће у коцки, али, зато, у љубави... Уф! Морамо мало да се освежимо. Узмите пехар вина, Марулићу...
(*Сића њему и себи*)
Ово је охлађена смедеревка. Мада, ја више волим црна вина. Тежа су, од њих се брже напијем. И сањам... Знате ли о чему сањам, господине Марулићу?
- МАРУЛИЋ: Знам.
- ЛАЗАР: Знате? О чему?
- МАРУЛИЋ: Сањате о томе како је ваш велеуважени отац, најпоштованији господин деспот Ђурађ Бранковић добио кугу и отпутовао у ону лепшу, вечну, небеску Србију... Сањате о томе како сте му, најзад, приредили тај величанствени опроштај и како се, с кључићем у руци, пажљиво прикратате ковчегу с благом.
- ЛАЗАР: Велика сте ви лисица, господине Марулићу, кажем ја! Зато ми се, вероватно, и допадате.
- Марулић се наклони.*
- ЛАЗАР: А онда се трезним леденом смедеревком...
(*Пије*)
Неки филозоф, Константин... Неки Бугарин, за кога кажу да је писао биографију покојног ујка Стефана, тврдио је да су наши, подунавски насади старији од ваших, далматинских... Али, ја, ипак, више волим ваша вина...
- МАРУЛИЋ: Ја нисам историчар, не бих знао; али, као трговац могу да вам понудим одабране сорте. И црне, и оне беле за трежњење...

- ЛАЗАР: Биће ми задовољство да поручим, чим дођем до неког новца.
- МАРУЛИЋ: Лако ћемо за новац, господине Бранковићу!
- ЛАЗАР: Како...?
- МАРУЛИЋ: Тако! Важно ми је да могу да задовољим ваш истанчани укус. Од белих, нудим ребулу, мушкат, опаћевину, трбљан, жлахтину, мараштину, грк, пошип, жилавку, златарицу и, разуме се, малвасију дубровачку.
- ЛАЗАР: Добро, добро...
- МАРУЛИЋ: То су била само бела, а где су црна:хрватица, сушчан, сушић, брајдица...
- ЛАЗАР: Полако, полако...
- МАРУЛИЋ: Задарка, плавина, вранац, ласина, па онда брајда, ружевина, нинчуша, трњак и, разуме се... блатина!
- ЛАЗАР: Свака част, господине Марулићу! Већ сам се напио! Хајде, за сада, још мало смедеревке...
(*Сииа*)
Знате, он држи проклете кључеве од касе! А не знам ни где је проклета каса! Ја сам, кобајаги, млади деспот, савладар и престолонаследник, а шта имам од тога? Шипак, господине Марулићу! Само шипак! И по коју цурицу... Ни вино не могу да поручим... Како, онда, да вам вратим дуг? Ја сам српски племић, то је дуг части, а не могу да вам га вратим! И, шта сад да радим? Не знам. Не знам шта да радим!
- МАРУЛИЋ: Решићемо то, господине Бранковићу.
- ЛАЗАР: Решићемо! Решићемо! Како, дођавола?!
- МАРУЛИЋ: Ево, овако! Колико, значи, ви мени сад дугујете?
- ЛАЗАР: Колико! Знате и сами колико! Недостижних триста дуката! Одакле мени проклетих триста дуката, кад онај матори вештац крије новац?!
(*Искаји њехар*)
А, ви врло добро знате, господине Марулићу, да је он и даље, иако су нам Турци отели већ пола државе, најбогатији човек у овом проклетом делу Европе!
- МАРУЛИЋ: Рудници, сировине... Ново Брдо, Сребрница... Царине... Бог је обдарио Србију! Па, где су његови поседи у Мађарској...? Зар је то мало?

- ЛАЗАР: А, ја нисам у стању да вратим један пишљиви коцкарски дуг!
- МАРУЛИЋ: Овако ћемо, дакле, господине Бранковићу... Ви мени дугујете триста дуката. Ја ћу вам позајмити шест стотина...
- ЛАЗАР: Како сад то?
- МАРУЛИЋ: Ви ми одмах враћате триста, измирите дуг части, и још вам остане триста... које ћете ми дуговати.
- ЛАЗАР: Како...?
- МАРУЛИЋ: Са каматом од пет посто на тај дуг, коју обрачунавамо да не бисмо кршили свети банкарски принцип, то вам је укупно шест стотина петнаест дуката.
- ЛАЗАР: Ви сте, стварно... Шерет сте ви један, господине Марулићу... Благо речено.
- МАРУЛИЋ: Вама на служби, господару!
- ЛАЗАР: Али, опет смо на истом!
(Сића вина, ња се нагло пресече)
Какви, на истом! Сада треба да дугујем шест стотина петнаест дуката! Ви мене, овде...
- МАРУЛИЋ: Па, јесте ли хтели да вратите дуг части? Сем тога, остаје вам још триста дуката да трошкарите...
- ЛАЗАР: *(Нервозно довршава сићање вина. Пије)*
Не, не, стварно... Ово је... Ја не знам шта је ово!
(Пије)
Добро! А, како ћу ја вама да вратим тих проклетих шест стотина и петнаест дуката?
(Пије)
Једино да убијем маторог вампира и да се домогнем државне касе!
- МАРУЛИЋ: Непотребно, господине Бранковићу! То су превазиђена, вулгарна средства. Каква убиства, молим вас! Она се у монетарном пословању примењују само у крајњем случају. Немојте опет да кажу како су Срби најпримитивнији и најкрволочнији народ у Европи. То је лоше за посао.
- ЛАЗАР: Али, зар овај случај...? Зар овај случај није крајњи случај?
- МАРУЛИЋ: Понудићу вам елегантније решење ако дозволите.

ЛАЗАР: Каква проклета елеганција, Марулићу! Трице и кучине... Лако је вама са препуним ђемером! Ви сте са свима добри... А, ми – ми ћемо бити вулгарни... бићемо крволочни... и, разуме се, примитивни! Шта друго нама остаје?

МАРУЛИЋ: Господине Бранковићу, узвишени господару, ја вас молим да схватите... Ово је ново доба, преваљили смо половину петнаестог столећа! Нова зора свиће Европе и свету. Треба то на време схватити и укључити се. Ја вас молим да ме веома пажљиво пратите!

ЛАЗАР: Гле, сад!
(Сипа вина)
Хајде, говорите!

МАРУЛИЋ: И, молим вас, доста више алкохола! Реч је о озбиљном међународном послу.

ЛАЗАР: Шта?! Ви са мном тако! Слушај, мангупе дубровачки, изроде католички, дупелишче венецијански...

Зграби га за ђушу. Улази Јелена.

ЈЕЛЕНА: А што се ти дереш као магарац, Лазаре?! Ово је двор, овде! Јесам ли ја доведена у двор, или у српску крчму?!

ЛАЗАР: *(Пустии Марулића)*
Па, не, Јелена... Он је мени рекао...

ЈЕЛЕНА: Шта ти је рекао?

ЛАЗАР: Рекао ми је да више не пијем!

ЈЕЛЕНА: *(Узме ђехар, с гађењем ѿмирише вино, ѿрочи га на ѿод)*
Опет си пио ту вашу киселу смедеревку! Лепо ти је човек рекао.

ЛАЗАР: Не брини, душо, чим тата умре, поручићемо најбоља вина из Грчке!

ЈЕЛЕНА: Срам те било, како то говориш! Нека Бог да да господин стари деспот поживи вечно.

МАРУЛИЋ: *(Који је, у међувремену, довео одећу у ред)*
Дозволите да вам се поклоним, и овом приликом, многопоштована госпођо деспотице!
(Љуби јој руку, коју му је она ѿружила)
И, молим вас да се не љутите на господина деспота. Мислим да он није довољно добро схватио важност онога што сам покушао да изложим.

- ЈЕЛЕНА: Пролазила сам овуда и нехотице сам чула део вашег разговора. Сматрајте, дакле, да вам је триста дуката коцкарског дуга враћемо, а преосталих триста даћете мени. Да ли је то јасно?
- МАРУЛИЋ: Јасно, госпођо!
- ЛАЗАР: Али, Јелена...
- ЈЕЛЕНА: Шта?! Хтео би још да се коцкаш?
- ЛАЗАР: Ма, не... Мислио сам...
- ЈЕЛЕНА: То што си мислио, задржи за себе! А сада, господине Марулићу, молим вас да нам изложите шта имате о поменутом озбиљном међународном послу.
- МАРУЛИЋ: (*Наклони се*)
Уважени деспоте, поштована деспотице... Пре свега, реч је о веома деликатном послу, у којем имају интереса многе важне личности, како са Запада, тако и са Истока...
- ЈЕЛЕНА: Са нама можете бити директни и отворени. Је л' тако, злато?
- ЛАЗАР: Да, да, али, ипак, ниси морала да ми проспеш оно вино...
- ЈЕЛЕНА: Наставите, господине!
- МАРУЛИЋ: Деликатности посла, али – рекао бих – и његовој исплативости, доприноси чињеница да се заинтересовани налазе на различитим странама бојнога поља. У том смислу...
- ЈЕЛЕНА: Хоћете да кажете да тргујете оружјем?
- МАРУЛИЋ: Ваша проницљивост је за дивљење, поштована деспотице.
- За њо време, Лазар, иза њених леђа, њокушава да види да ли у кондиру има још вина.*
- ЈЕЛЕНА: И то, да тргујете заобилазећи царинске испоставе, зар не?
- МАРУЛИЋ: Очаран сам вашом интелигенцијом, госпођо!
- ЈЕЛЕНА: А шта ти то радиш иза мојих леђа?
- ЛАЗАР: Ја сам... Ништа... Само сам гледао.
- МАРУЛИЋ: Задржаћу, за тренутак, вашу пажњу на односима Исток – Запад. Као што и сами знате, Запад има развијену технологију и уситњену, феудалну власт.

- Исток има апсолутну власт и огромну, јединствену масу војника. Исток има тенденцију да се шири и, логично, шири се ка Западу. Али, шта му недостаје?
- ЈЕЛЕНА: Па, ваљда, западна технологија.
- МАРУЛИЋ: Браво, госпођо! Дакле, Запад му продаје своју технологију, и тако се богати. Оруђа, оружје, војне стручњаке...
- ЛАЗАР: Али, како?! Они освајају Запад, а Запад их снабдева...?
- ЈЕЛЕНА: Пусту човека да говори, Лазаре!
- МАРУЛИЋ: Турци су недавно изгубили битку за Београд. Лешеви још увек труну од Вишњице до западног подграђа...
- ЛАЗАР: Чули смо и да се куга проширила.
- МАРУЛИЋ: Једна изгубљена битка може Турке само да ражести, а њиховог младог султана Мехмеда да натера на боље планирање. Дакле, могу се очекивати нови турски напади, како на Србију, тако и на Угарску. Они се неће смирити док не заузму Београд и Смедерево... Њима, дакле, треба оружја, ратног материјала и војних стручњака.
- ЛАЗАР: Како? Чекајте, чекајте...!
- ЈЕЛЕНА: Не обраћајте пажњу на деспота, господине Марулићу.
- ЛАЗАР: *(Мућкајући, проверава има ли још вина у кондиру)*
Е, сад ћу стварно да попијем пехар смедеревке!
(Сиша себи)
- ЈЕЛЕНА: *(Не обраћајући више пажњу на њега)*
Слушам!
- МАРУЛИЋ: Моја фирма, "Тревизано и син", врши трансфер миланских оклопа, оних најбољих, породице Мисаља... Затим, шлемова, јуришних шлемова, штитова, панцира, лаких грудних оклопа од челика... На лагеру имамо најбоље оружје: копља, цилите, дуге мачеве, убојне секире, талијанске бодеве, немачке самостреле, челичне сулице...
- ЈЕЛЕНА: И?
- МАРУЛИЋ: Немци нуде и аркебузе, али турској лакој коњици то гломазно и, руку на срце, не баш ефикасно оружје не одговара. Турке не можете лако преварити, госпођо!

ЈЕЛЕНА: Не мислим то, него, шта даље?

Лазар се смирио; сркуће вино.

МАРУЛИЋ: Овако:немачки самострели и сулице дистрибуирају се преко Угарске. Роба би стигла овамо, у Смедерево, а затим, копненим путем, даље у Турску. Турска вам је, уосталом, ту, већ у Крушевцу!

ЈЕЛЕНА: Знам, знам! Даље!

МАРУЛИЋ: Роба која долази из Француске, Италије и других западних земаља ишла би бродовима, Тиренским, односно, Јадранским морем, директно у Турску.

ЈЕЛЕНА: Схватила сам... Све сам схватила, господине. Све ми је јасно!

ЛАЗАР: Мени, напротив, ништа није јасно! Осим, да је то једна...

ЈЕЛЕНА: И...? Шта од нас очекујете, господине Марулићу?

МАРУЛИЋ: Да бисте до краја схватили обим и значај овог међународног посла, морам да поменем и трансфер људи са Запада на Исток. У питању су одлични и проверени стручњаци, искусни најамници различитих профила:тополивци, нишанције, инжењери, механичари, рудари за поткопавање зидина... Тополивци и механичари стижу, углавном, из Немачке; нишанције из Угарске, инжењери из Италије и Француске, а рудари из Србије. Као и роба, једни иду копненим, други морским путем.

Пауза.

ЈЕЛЕНА: Дај, Лазаре, и мени пехар тог вина!

ЛАЗАР: Шта?! Одмах, драга! Хоћете ли и ви, господине Марулићу?

МАРУЛИЋ: Хвала! Не, док не закључимо посао.

ЈЕЛЕНА: *(Пошито је искачила пехар)*

Ух!

(Пауза)

Шта тражите, и шта нудите? Да ли је то добро речено, господине?

МАРУЛИЋ: Не, добро – одлично! Управо, сасвим одговарајуће. Видим да сте ви једна модерна особа, госпођо!

ЛАЗАР: Има ту мало и византијске традиције, Марулићу.

- ЈЕЛЕНА: *(Подмеће пехар)*
Вина, Лазаре!
- ЛАЗАР: Одмах, драга!
(Сиша њој и зајим себи)
- ЈЕЛЕНА: *(Ојџије)*
Дакле?
- МАРУЛИЋ: Дакле, прелазим на ствар. Брат вашег великог војводе и поверљивог човека, Михаила Анђеловића, као мали, одведен је у Турску и тамо преведен у ислам...
- ЈЕЛЕНА: Знамо то, господине!
- МАРУЛИЋ: А знамо, зар не, и да је – после успешне каријере на турском двору и пријатељевања са тадашњим престолонаследником, Мехмедом – постао беглербег Румелије и велики везир, под именом Махмуд паша.
- ЛАЗАР: Лисица дубровачка...
- МАРУЛИЋ: *(Наклони се Лазару, уз љубазан осмех)*
Сви знамо да су браћа у блиским односима... Шта треба да уради брат Михаило? Ево, шта! Прво, треба да омогући несметан пролаз робе и људи кроз Србију, значи, до Крушевца. Затим, треба да се договори са својим турским братом, који би, такође, обезбедио даљи пролаз до Цариграда. Сем тога, Махмуд паша треба да осигура улаз робе и људи с морске стране и одговарајуће складиштење у цариградској луци. Моји агенти би, потом, преузели робу и дистрибуирали је турским трговцима. То је све.
- ЈЕЛЕНА: Ништа више?
- МАРУЛИЋ: *(Са наклоном и осмехом)*
Не, госпођо!
- ЛАЗАР: Али, Марулићу! Зар они неће нас напасти тим оружјем?
- МАРУЛИЋ: Хоће, разуме се! Зато га и купују! То је само питање времена.
- ЛАЗАР: Па, то би, онда, значило... Зар не? То би значило...
- МАРУЛИЋ: Слушајте, господине Бранковићу! Напашће вас и овако и онако. То је чаша која вас неће мимоићи.
- ЛАЗАР: Добро, али... Али, али... Ипак...

- МАРУЛИЋ: Нема “ипак”, господине Бранковићу! Ако им ми не продамо оружје, продаће им га неко други. У то немојте сумњати. Уздржавањем од трговине нећете зауставити ток судбине. Овако, у оквиру неумитних историјских збивања, бар да и ми зарадимо који златник. Знате, ако већ пропадате као државник – боље да пропадате као богат човек. Зар не?
- ЛАЗАР: Ви сте ђаво, Марулићу...
(Пауза)
Ја на то никада нећу пристати! Никада! То да знате! Ја сам, можда... Али, ја сам, пре свега, патриота, па тек онда алкохоличар, коцкар, и не знам шта беше оно треће...
- ЈЕЛЕНА: Зашто се уплићеш, Лазаре?
- ЛАЗАР: Ја сам српски деспот! Додуше, млади деспот, али...
- ЈЕЛЕНА: Јеси, јеси, драги! Све је у реду...
- ЛАЗАР: Није у реду! Ништа није у реду!
- МАРУЛИЋ: Знате, госпођо, иза овог посла стоје моћне европске банке, озбиљни венецијански, француски, немачки и угарски финансијери...
- ЛАЗАР: Ја, као српски патриота, протестујем против оваквог...
- ЈЕЛЕНА: (Марулићу)
Нисам ни сумњала, господине. Јасно ми је да иза овог посла стоји Европа.
- МАРУЛИЋ: Знате, госпођо, ратови, сукоби религија, питања слободе, ропства; стварање и распадање државних и народних заједница – све је то само фасада, само играчка за наивне, обмана за лаковерне, иза које се одвијају прави, озбиљни послови овога света!
Долази време, и оно није тако далеко, када ће пословни људи, банкари и трговци, господарити светом – а сви остали, па, с опроштењем, и владари, бити само фигуре у њиховим рукама. Треба се, дакле, на време прилагођавати. Ми тргујемо са Кином, Индијом, Африком, Азијом... У руке европских банкара сливају се реке злата. То је сила којој се ни једна власт не може одупрети.

- ЈЕЛЕНА: Ви сте речит човек! Видим да нам не остаје ништа друго, сем да говоримо вашим језиком. Дакле, чули смо шта тражите од нас. А, шта ви нама нудите, господине Марулићу?
- ЛАЗАР: Да! Реците, најзад, шта ви нудите!
- МАРУЛИЋ: По завршеној трансакцији, ви, уважена деспотице, заједно са господином деспотом, вашим супругом, инкасирали бисте двадесет хиљада златних флорина. На петнаест хиљада златних флорина могао би да рачуна господин велики војвода Анђеловић, а на двадесет његов уважени брат, велики везир Махмуд паша. Подсећам, како бисмо успоставили ред величина, да цео годишњи данак који Србија плаћа Турској, у овом часу, износи четрдесет хиљада златника.
- ЈЕЛЕНА: Видим да је Европа чврсто стала иза овог посла!
- ЛАЗАР: Ђаво! Сам ђаво!
- МАРУЛИЋ: Да ли то значи...?
- ЛАЗАР: Не, не, Марулићу... Ви сте, стварно...
- МАРУЛИЋ: Да ли то значи да прихватате, господине Бранковићу?
(Пауза)
- ЛАЗАР: Па, слушајте... Искрено речено, ко може да одбије такву понуду? Мада, ја, као српски патриота...
- ЈЕЛЕНА: Не прихватам!
(Пауза)
- МАРУЛИЋ: Али, госпођо... Схватате ли ви шта пропуштате?!
- ЈЕЛЕНА: Тражим двадесет хиљада шест стотина и петнаест флорина.
- МАРУЛИЋ: Ви се шалите?!
- ЈЕЛЕНА: Не, господине.
- ЛАЗАР: Схватите да је госпођа деспотица Гркиња, Марулићу.
- МАРУЛИЋ: Опростите, али ово је, збиља...
- ЈЕЛЕНА: Ако хоћете да ризикујете такав посао због шест стотина петнаест златника... Само, не знам како бисте то објаснили својим послодавцима.
- МАРУЛИЋ: Не, не, све је у реду, госпођо! Макар одбио од свог дела.
- ЈЕЛЕНА: Онда, у то име, по пехар смедеревке!

Лазар сиџа и џледа своју жену задивљено.

МАРУЛИЋ: Новац, или део новца могао би бити положен код нас, у Дубровнику, а могао би вам, по жељи, бити исплаћен и овде, у Смедереву.

ЈЕЛЕНА: Овде.

ЛАЗАР: Далеко је Дубровник...

МАРУЛИЋ: Биће како ви кажете.

Дижу џехаре.

МАРУЛИЋ: *(Засџаје, с џехаром у руци)*
Само вас молим да стари деспот не сазна нешто!

ЈЕЛЕНА: Прво сте посао нудили њему?

МАРУЛИЋ: Па...

ЈЕЛЕНА: А, он је то са гнушањем одбио!

МАРУЛИЋ: Од вас човек ништа не може да сакрије, уважена деспотице.

ЛАЗАР: Ствар је врло једноставна. Наша генерација више нема илузија. Ми смо престали да се заваравамо.

МАРУЛИЋ: Ништа вам ја не знам о тим илузијама. Само вас молим за дискрецију.

ЈЕЛЕНА: Није он ту.

ЛАЗАР: Отишао је на имање, у Купиник, да се склони од куге. Био је у Жрнову, али ти лешеве се распадају свуда око Београда...

МАРУЛИЋ: А, ви?

ЈЕЛЕНА: Ми не излазимо из Смедерева.

МАРУЛИЋ: Према научном истраживању париског универзитета, главни узрок јављања куге је неповољна астролошка констелација, а најбоља заштита је амџист који се носи као амулет. Али, будући да су Французи још увек сразмерно примитиван народ, не можемо се, баш, ослонити на њихова истраживања. Ми, у Дубровнику, сматрамо да је најбоља предохрана прање руку и избегавање сусрета са зараженима. Нарочито ово друго.

ЈЕЛЕНА: Амџист се код нас употребљавао као лек против алкохолизма.

ЛАЗАР: А што сад гледаш у мене?!
(Пауза)

МАРУЛИЋ: Значи, стари деспот је у Купинику?

ЛАЗАР: Иако сам му лепо рекао да тамо може да га изненади гора куга, у лику Михаила Силађија, Хуњадијевог шурака, који искаче из Београда и роби по српској земљи.

МАРУЛИЋ: Зар ви нисте савезници Мађара?

ЛАЗАР: Па, јесмо, али, уствари, нисмо савезници свих Мађара, него оне струје краља Ладислава и нашег рођака Улриха Цељског, а непријатељи смо ове друге струје, Хуњадијеве...

Улази оцац Никодим, унезверена изгледа; праишњав, изгужван.

НИКОДИМ: Помагајте! Помагајте, ако за Бога знате!

ЈЕЛЕНА: Оче Никодиме, зар ви нисте са старим деспотом?

НИКОДИМ: Јесам! Тојест, био сам, али... Он га је ухватио... Заробио!

ЛАЗАР: Ко је кога заробио?

НИКОДИМ: Деспота је заробио! Деспота!

ЛАЗАР: Ко је заробио деспота, попе?

НИКОДИМ: Не само заробио! Била је то заседа! Деспот је, онако стар, мач исукао, борио се... Док му два прста на десној руци нису одсекли... И у тамницу београдску га одвукли...

ЛАЗАР: Силађи?

НИКОДИМ: Силађи, проклет био!

ЛАЗАР: Мајка?

НИКОДИМ: И деспотица Ирина је са господарем Ђурђем. Мене су јединог пустили, као свештено лице, да глас могу донети и натраг вратити.

ЛАЗАР: И? Шта је поручио Силађи?

НИКОДИМ: Ништа.

ЈЕЛЕНА: Како, ништа?

НИКОДИМ: Само да знате где је господар, и да чекате следећу поруку.

ЛАЗАР: *(Сија вина)*

Па, добро! Чекаћемо, онда. Дајте пехар, Марулићу!

МРАК

III

БЕОГРАДСКИ КАЗАМАТИ

*Као шџо је на њочейку речено, налазимо се увек у истом џро-
сџору, који, уз њомоћ различџџих свејлосних шџџимунџа и џри-
кладних деџаља, означава одџоварајуџи амбијенџи.*

Овоџа џуџа, џо су мрачни беоџрадски казаматџи.

Ђурађ, Ирина, Силађи и двојџца сџџражара.

СИЛАЂИ: Надам се да је ова резиденџија довољно добра за српског деспота, господине Бранковићу.

ЂУРАЂ: *(Под боловима је; десна шака му крвари. Иџак, чини се као да би скочио на Силађија)*
Кривоклетниче! Рекли смо: мир! Мир између Срба и Мађара! Турци долазе...

СИЛАЂИ: Није прошао ни месец дана, како су ваши коњаници посекли брата мога, Ладислава; а и мене би, да нисам имао исувише брзог угарског пастува... Је л' то ваш мир, господо Срби?

ЂУРАЂ: Харали сте српску земљу, као да је турска... Сад ми је жао што вас обојџцу не смакосмо!

ИРИНА: Ђурђе...

СИЛАЂИ: Господине Бранковићу! Ако се не будете понашали како доликује племићу и господину, за каквог се издајете, бићете кратким ланцем везани за алку што вири из камена, па ћете у овом гостољубивом београдском апартману окончати своје дане. Госпођо Кантакузин, било ми је задовољство!

Силађи се наклони и џође, џраћен сџџражарима.

ИРИНА: *(За њим)*
Господине Силађи, господине Силађи! Не можете тако...

СИЛАЂИ: Могу, госпођо, као што видите!
(Изађе, џа се враџи)
Само, да вам кажем још ово...

Ђурађ заурла, баца се на Силађија, обори џа, џриџџне џа свом џежином и џочне да џа дави левом руком.

ЂУРАЂ: Убићу те, џубре угарско!!!

Силађи се коџрца, кркља... уџрчавају сџражари, скидају десџоџа са Силађија.

СИЛАЃИ: *(Доводећи одећу у ред)*
Вежите господина деспота за алке!

Сџражари везују десџоџове раширене руке за алке шџо вџсе са сџроџа.

ИРИНА: Господине Силађи! Господине Силађи, он има осамдесет и једну годину...

СИЛАЃИ: Не би се рекло, госпођо Кантакузин...
(Оџџава ѓрло)
Нећемо га туђи, не брините. Рањеног, везаног, осамдесетогодишњег старца... Који је, уз то, још и српски деспот. То нам краљ Ладислав никад не би опростио, што би нас, разуме се, особито потресло... Али, без обзира на краља Ладислава, мађарски племић не туче везаног старца, па макар он био и Србин... Ипак, морам да му кажем неке ствари, ако дозволите, госпођо!

ИРИНА: Да, да... Свакако... Само изволите!

СИЛАЃИ: Хвала!
(Ђурђу)
Ја знам да ви, Срби, имате пословицу:умилиато јагње две мајке сџса... Али, та пословица је погрешна. Као и већина српских пословица, господине Бранковићу! Исток на Западу, Запад на Истоку... Гле 'те, молим вас! А, где је ту идентитет, питам ја вас? Одговорност?
(Пауза. Оџџава ѓрло)
Замало да ме задавите... Да ли сте ви нормални? Па, ви се налазите у мојој тамници, господине! Могу сад главу да вам одсечем
(Вади сабљу)
и да никоме не одговарам!

ИРИНА: *(Вриске)*
Не!!!

СИЛАЃИ: Што сте ви досадни, госпођо Кантакузин!
(Пауза)
Извините!
(Пауза)
Дакле, могу сад главу да вам одсечем, и да никоме не одговарам.

- БУРАЋ: Хајде! Одсеци, већ једном!
- СИЛАЋИ: А, откуп?
- БУРАЋ: Нема откупа, Силаћи!
- ИРИНА: Полако, Ђурђе...
- БУРАЋ: Ирина, не мешај се!
- ИРИНА: Чекај...
- СИЛАЋИ: Мени треба новаца, господине Бранковићу! Живимо у времену када се за новац може све купити, чак и опрост грехова! Занимљив напредак, зар не?
(Пауза)
У најгорем случају, главу могу да вам одсечем, и да никоме не одговарам. Ваш пријатељ, краљ Ладислав, за мене је, као за национално освешћеног Мађара, један хабзбуршки уљез. А султан Мехмед би могао само да ми захвали...
(Пауза)
Ево, како пролазе они који седе на две столице...
Лажете и нас, лажете и Турке!
(Нервира се, иде наоколо машићи сабљом коју није врайио у корице)
Мислите да можете да будете и турски и угарски вазали у исто време, а овамо, да терате своје! Е, па, не може, господо Срби! Помагали сте нам против Турака, онда када вам је одговарало... А, Турцима против нас, када сте мислили да је то у вашем интересу. Због вас смо изгубили битку код Варне, где нам је и краљ погинуо... А, Косово, пре осам година! Хуњади вас је молио, преклињао... А, ви? Држите се часног договора с Турцима! Шаљете Соркочевића да обавести султана! Мислите на тај начин да спасете Србију? Па, видите да су вам Турци већ у Крушевцу!
И, не само да сте пустили да на Косову буде исечен цвет угарског племства, не само да сте спречили Скендер бега да нашој војсци дође у помоћ код Варне – већ сте, о срамоте, и самог Хуњадија ухватили, када се, ојађен и немоћан, повлачио од Косова према Београду! Па сте га набили у злогласне смедеревске казамате! И нисте га пустили, док паре нису стигле у Смедерево.
Не! Нећу да вам се светим. Ја сам частан и уљудан угарски племић. Ја тражим само новац. Даћу вам

времена, да размислите, господине Бранковићу. Вре-
ме је ваше!

(Сѣражарима)

Скините га, да ми не скапа на тим алкама!

(Враћа сабљу у корице, наклони се Ирини)

Довиђења, госпођо!

Силађи излази, сѣражари њочињу да одвезују Ђурђа.

МРАК

IV

КРВ И МОКРАЋА

Мрачни београдски казамѝи. Ђурађ и Ирина. Ирина у првом плану, Ђурађ у дубини, у љолуѝами.

ИРИНА: Чекај мало, Ђурђе... Чекај... Можда то, ипак, није...

ЂУРАЂ: Кад нема воде, ране се испирају мокраћом, госпођо...
Податке о томе налазимо још у најстаријим српским
медицинским списима.

ИРИНА: Али, Ђурђе, видиш да крв никако неће да се заустави...

ЂУРАЂ: Има и за то лека. Ааах!

ИРИНА: Ђурђе!

ЂУРАЂ: Ништа. Мало пече.

ИРИНА: Ох, Боже! Да ми је неко рекао...

ЂУРАЂ: То су Мађари, драга... Веома суров народ. Скоро као
и ми, Срби.

ИРИНА: Крв...

ЂУРАЂ: Крв се, госпођо, зауставља прашином с пода... О томе
сведочи Теодосије.
(Сађиње се да захвати ѝрашине)

Ирина цеђа своју хаљину, ѝрави завој.

ИРИНА: Дођи, да завијемо...

ЂУРАЂ: *(Долази лађано до Ирине)*
Шта бих ја без вас, госпођо Кантакузин?

ИРИНА: Бранковић. Дај руку!
(Превиђа му рану на десној шаѝи)

ЂУРАЂ: Дали смо сироту Мару Мурату у харем, још док је
девојчица била... И Стефана, као таоца, приде... А, он
нам, на препад, узе Смедерево, па и Гргура одведе, да
их обојицу лиши очињега вида... Полако, боли!

ИРИНА: Морам да притегнем, крв неће да стане!

Пауза. Она цеђа још ѝлајина са своје хаљине.

- БУРАЋ: Сети се, како смо пет година лутали између Загреба, Млетака, Дубровника, Бара, Будве и Улциња... А, имали смо уза се толико благо да смо могли да купимо палату у Млецима, Фиренци или Ђенови, и да у миру и лепоти проведемо дане своје старости... Далеко од ове, заувек проклете, земље...
- ИРИНА: Сећам се... Свега се сећам, Ђурђе, само испружи руку!
- БУРАЋ: А, ја сам злато дао на војску! Да нисам опремио двадесет хиљада коњаника, никада ми се Мађари не би придружили... Тако смо Турке исекли код Пирота, тако смо спалили Софију, сећаш се? Тако смо повратили Смедерево и Србију, и кући вратили наше несрећне синове...
(Пауза)
Бар ти знаш да ја нисам крив! Мир који смо закључили с Турцима, Мађари су исте године прекршили! Ти се сећаш?
- ИРИНА: Сећам се, Ђурђе. Сад, овако!
(Намешта му руку)
- БУРАЋ: Ја мир нисам хтео да кршим. Па, једва смо Смедерево повратили!
(Пауза)
Тако су их Турци исекли код Варне, тако су их исекли на Косову... Нисам смео да ризикујем.
И пре но што је Смедерево пало, а још више после тога, сети се, Турци су се, као гладни скакавци, просули по Србији били. Што нису могли као плен да губе или понесу, то су сагоревали, разбијали, уништавали... Што од народа није погинуло под сабљом и копљем, и што није страшном смрћу помрло на сатански смишљеним мукама, а што није имало срећу по збоговима да се сакрије – то су Турци повезивали ланцима, па чопорима, као стоку, терали у робље... За њима је остала пуста, спаљена Србија.
Ти ме разумеш! Пошто сам закључио мир и повратио Смедерево, нисам смео да се, са Хуњадијем, упуштам у нову неизвесност. Мађари побегну преко Дунава, а Турци поново по Србији да пустоше!
Зато је Хуњади, одлазећи на Косово – пошто нисам хтео са њим да кренем – пролазио кроз Србију као

непријатељ, секући, палећи и пленећи српска села... Зато сам га, када је, поражен, са Косова бежао, ухватио и у смедеревску тамницу затворио... Ти ме разумеш...

Превијање је завршено. Седе једно време у џиџиџи.

ЂУРАЂ: Знамо како се пише историја... Рећи ће: Вук Бранковић издао Лазара на Косову, Ђурађ Бранковић Хуњадија код Варне и на Косову, поново... Безброј људских живота угасило се у она три дана. Ситница је била загађена лешевима. Дуго и дуго, риба се из ње није могла јести. Поље косовско, унедоглед је било посуто људским телима и коњским лешинама. Дуго и дуго, тешко га је било поорати од костура и од разломљенога оружја...

(Пауза)

Сваки српски нараштај има своје Косово. И, ту се, изгледа, ништа не може...

ЗАТАМЊЕЊЕ

V

ПОПИС

Београдска тамница, Као у претходној слици.

Ирина, Бурађ, Силађи. У позадини два ситражара.

Бурађ је ушонуо у лешарџију; делује сасвим одсујно.

СИЛАЂИ: Господине Бранковићу, док сте ви уживали у моме гостопримству, дао сам да се направи попис ваших имања, како бисмо могли што прецизније да утврдимо границе вашег сиромаштва... Попис ваших угарских имања, дакако. Оних које сте у посед добили као вазал угарских краљева: Сигисмунда, Алберта, Владислава. Било да је реч о поседима пренетим са покојног деспота Стефана, којег сте наследили на српском престолу, или о онима које сте од угарских краљева лично добили.

Међу тим имањима, како сам обавештен, налазе се и нека која сте добили у залог као зајмодавац осиромашеној угарској властели. Знао сам да сте богат човек, господине Бранковићу, али да је зеленаштво један од извора вашег богаћења, то нисам знао...

Бурађ не реагује.

ИРИНА: Забога, господине Силађи!

СИЛАЂИ: Што се ваших српских прихода тиче, у то, овом приликом, нисмо улазили. Ко би пописао све руднике, ковнице, царине, порезе...? Ти приходи јесу преполовљени, будући да вам се млади султан Мехмед великом брзином усељава у кућу, али и тако преполовљени изазивају дивљење. Ви сте, и даље, најбогатији човек југоисточне Европе, господине Бранковићу!

Пауза. Нико ништа не говори. Силађи, не осврћући се, љуби руку; ситражар му додаје свиџак.

СИЛАЂИ: Према овом попису, ви, дакле, у јужној Угарској поседујете: Бечеј, Бечкерек, Арач, Башайд, Перлек, Крстур, Сланкамен, Митровицу, Купиник, Земун, Тител, Госпођинце, Шемљуг, Петрово Село, Чуруг. На северу, поседујете град Дебрецин, Трговиште,

Бесермењ и тридесет села у Бихарској и Саболчкој жупанији. У Сатмарској, пак, жупанији – осим петнаест села – поседујете важне трговачке и рударске градове Сатмар, Немце, Нађбању, Фелшебању, па Вилагошвар и Ердшомљо, а у Бодрешкој жупанији, Арањан и Апатин.

Још северније, поседујете Мункач и Хевизвелђ код Будима, затим Бартфу, Солнок, Таљу, Регец, Токај, Тур, Варшањ, Торбађ, Пецер...

Посебне приходе убирате са “бродова” на Дунаву, Тиси и Бегеју. Овде се помињу земунски, сланкаменски, чурушки, ечки и перлешки.

Ценим, дакле, да сте прилично квалификовани за преговоре о властитом откупу.

- ИРИНА: Зар не видите да му није добро, господине Силађи?
- СИЛАЂИ: Нека да сто двадесет хиљада златника, госпођо, и одмах ће му бити боље!
- ЂУРАЂ: *(Нагљо се ѝрене из ошуйелосѝи)*
Колико!?!
- СИЛАЂИ: Чули сте, господине Бранковићу! Сто двадесет хиљада.
- ЂУРАЂ: Не долази у обзир!
- СИЛАЂИ: Добро, сто хиљада. То је моја последња понуда.
- ЂУРАЂ: Не, не...
- СИЛАЂИ: Пазите! Не помињем оне стотине литара злата из дубровачке оставе! Ваши дубровачки пријатељи лоши су чувари банкарске дискреције...
- ЂУРАЂ: *(Виче)*
Не дам!

МРАК

VI

ТОЛИКЕ ПАРЕ!

Поново на двору, у Смедереву. На великој њосијељи, Лазар Бранковић у зајрљају друже наложнице.

ЛАЗАР: Добро, добро... Доста је било! Сад ће она гуска византијска... Знаш да свако предвече пијемо 'ладну смедеревку у кругу породице... Доста, рекао сам! Ако те затекне, идеш право у кулу. Ту ти ни ја не бих могао помоћи. А како изгледају смедеревски казамати, боље да никад не сазнаш... Хајде, бежи, кад кажем! То је за твоје добро. Хајде!

Лазар шљејне девојку њо задњици, она оијрчи, осврћући се и ки-коћући се. Он се савија и неишћо ијражи исјод кревеиша. Најзад, извуче књиџу, оићвори је насумце, намигње ијублици и, седећи на ивици кревеиша, ијочиње да чииа, ијогледајући, исјод ока, ијрема улазу.

ЛАЗАР: *(Чииа, са извесном ироничном дисћанцом)*
 Ви, који водите народ, не водите га, него га заводите. Заводите народ ради своје користи, и кад се народ збуни и узбуди, ви се измичете и у миру једете опљачкану добит. Харате за себе и за пријатеље своје, јер знате да нећете дуго...
(Дигне жлаву с књиџе, ијогледа у ијублику)
 Занимљиво! Да видимо шта каже даље?
(Чииа)
 Прво ће доћи глад, какву ни Вавилон није запамтио.
(Коменћар)
 Мајку му!
(Чииа)
 Па рат, ради пљачке хлеба, из кога ћете се вратити поражени. Па међусобно клање и паљење градова и села. Па болести, до којих се рука лекара неће смети дохватити.
(Коменћар, ијрема ијублици, резонерски)
 То, ваљда, ова куга...
(Чииа)
 Доживећете да видите дом свој у згаришту, и бежаћете гладни и болесни, и нећете смети да изговорите своје име ни пред ким. Гледаћете туђинце у својој земљи...

(Коменџар)

Гледамо их, већ!

(Чиџа)

И просићете комад хлеба од њих.

Лазар, ѡошџо је сѳусѳѳо ѡоџлед на књѳѳу, не ѳрѳмећује Јелену која је ушла.

ЛАЗАР: *(Насѳавља да чиџа)*

Гледаћете свој народ где га, везана, у поворкама воде и бојаћете се за свој голи живот. И слушаћете, и у сну и на јави, проклињање свога имена...

ЈЕЛЕНА: Шта радиш, Лазаре?!

ЛАЗАР: *(Трџне се)*

Ју! Уплаши ме... Па, ево, мало...

ЈЕЛЕНА: Молим?

ЛАЗАР: Читам.

ЈЕЛЕНА: Читаш?! Какве су то бесмислице?

ЛАЗАР: Студирам, мало, светог Јована Лествичника, ако дозволиш. Овај нови превод, што га је тата поручио.

ЈЕЛЕНА: Немој да се лажемо, Лазаре! Досадно је, а немамо ни времена.

ЛАЗАР: Јелена...

ЈЕЛЕНА: Ти читаш Лествичника, а ја читам тебе...

(Пауза)

Нећу да губим време на глупости. Колико сутра треба да почнем озбиљно да владам.

ЛАЗАР: Како...?

ЈЕЛЕНА: Треба да владаш! Шта, како?

ЛАЗАР: Како да владам? Видиш да тата, тојест, матори вампир мисли да живи бар двеста година!

ЈЕЛЕНА: Лазаре Бранковићу... Да се мало мање бавиш својим омиљеним забавама, знао би да – према вестима које доносе уходе из Београда – стари господин деспот, изгледа, одбија да плати откуп!

ЛАЗАР: Па... Збиља је велика сума!

ЈЕЛЕНА: То може да значи да ћеш раније морати да се усредсредиш и на мање пријатне владарске обавезе, а не само на коцку, алкохолизам, и... Шта беше оно треће?

- ЛАЗАР: Молим те, Јелена! Затичеш ме са овом светом књигом, а ти...
- ЈЕЛЕНА: Доста, више!
- ЛАЗАР: Молим?
- ЈЕЛЕНА: Кажем – доста!
- ЛАЗАР: Добро, добро... А, благо? Ми, и даље, не знамо где се налази наша, мислим, државна благајна.
- ЈЕЛЕНА: Само да на власт лепо седнемо... Сама ће се благајна отворити!
- ЛАЗАР: Чезнем да видим твоју лепу, византијску гузу на српском престолу.
- Помилује је по задњици. Она му ојали шамар.*
- ЈЕЛЕНА: Од тебе очекујем само деспотску титулу, српско развратно ђубре! И ништа више. Запамти то!
- ЛАЗАР: Немој тако, мацо... Ти знаш колико ја тебе волим!
(Покушава да је зајрли)
- ЈЕЛЕНА: Нећу! Пусти ме...
(Ојуре се)
- ЛАЗАР: Дођи... Дођи...
(Обори је на постојељу)
- ЈЕЛЕНА: Нећу!
(Којрца се)
- ЛАЗАР: Ти си моја пгичица...
(Грли је, покушава да јој скине хаљину)
Ти си моја једина љубав...
- ЈЕЛЕНА: Развратниче... Бежи!
(Полако му се прејушија, у њој се буди стјрасиј, чак почиње да преузима иницијативу)
Гаде...
- ЛАЗАР: Ти си моја лествица...
- ЈЕЛЕНА: А ти, мој Лествичник!
- ЛАЗАР: Тако је, мацо!
(Дискрејино, јублици)
Лепо речено!
- ЈЕЛЕНА: Али, ако те ухватим са оним курвама смедеревским, одмах ћу ти га одсећи! Само да знаш...
- ЛАЗАР: Добро, мацо, добро... Хоћеш одмах?

ЈЕЛЕНА: Срам те било...

Она ља љуби, Улази оѝац Никодим, чуѝајући браду и наричући.

НИКОДИМ: Опомени се, Господе, шта нас задеси! Погледај и види срамоту нашу! Постасмо сирочићи, домови наши пострадаше! На врату нам је јарам, гоне нас без одмора!

Лазар и Јелена ѝокушавају да се доведу у ред. За оцем Никодимом улази Мара, сѝрого и оѝмено одевена, ѝе Грѝур и Сѝефан, са својим слеѝачким иѝѝајовима. Јелена намеѝѝа хаљину.

ЛАЗАР: Шта је? Шта врѝштиш, попе?! И, како то упадаш овамо...?

НИКОДИМ: Оци наши згреѝише; ѝих нема, а ми плаћамо безакоња ѝихова. Странци нам господаре, нема никога да нас избави из руку ѝихових! Опомени се, Господе...

ЛАЗАР: Добро, добро! Не дери се! Говори шта имаш!

НИКОДИМ: Долазим из Београда. Право из тамнице. Пуна је Срба!

ЛАЗАР: И? Шта с тим?

НИКОДИМ: Деспот је пристао да да откуп.
(Пауза)

ЛАЗАР: Толике паре...?!

ЈЕЛЕНА: Значи, тако! Пристао...

МАРА Хвала Богу, да је, најзад, пристао!

ЛАЗАР: Не даје, сестро, из твог ѝепа! Ти, као султанова удовица, имаш лепу турску апанажу.

ГРГУР: Језик бих ти ишчупао, ѝубре, само кад бих могао да те дохватим!

ЛАЗАР: Ја, да сам слеп, не бих се тако истрчавао, брацо.

СТЕФАН: Немојте, браћо, молим вас! Немојте...

МАРА Оче Никодиме, како је наш господин отац?

НИКОДИМ: Није добро... Рана му свеједнако крвари... Госпођа деспотица га је једва натерала да пристане на откуп, иначе би умро у мађарској тамници, на несрећу и срамоту васколиког српства... О, Господе, опомени се...

ЈЕЛЕНА: Немојте, молим вас, тако да пиштите, оче Никодиме!

ЛАЗАР: Доста, попе! Каква је порука?

- ГРГУР: Пустите ме да га напипам!
Мара и Стефан ља држе.
- ЛАЗАР: Ниси, ваљда, дошао на двор само да цвилиш и наричеш?!
- НИКОДИМ: Силађи тражи таоца, господару.
- ЛАЗАР: Шта? Каквог, сад, таоца?!
- НИКОДИМ: Да би пустио деспота у Смедерево, по новац.
- ЈЕЛЕНА: Што није рекао где стоји новац, па да му ми лепо пошаљемо?
- ГРГУР: Јес', теби ће да каже!
- ЛАЗАР: Слушај...
- НИКОДИМ: Траже, господару, вас за таоца.
- ЛАЗАР: Молим? Шта?
(Сврће се око себе)
Кога? Кога траже?
- НИКОДИМ: Вас, господару.
- ГРГУР: Него, кога? Па, ми смо слепи!
(Смеје се)
А и своје смо талаштво одслужили. Је л' тако, Стефане? Итекако смо га одслужили! Реци, душо опортунистичка!
- СТЕФАН: Одслужили смо... Али, али... Немојте! Ми смо, ипак, српски племићи... Елита! Ми пример морамо...
- ЈЕЛЕНА: Деспот Лазар Бранковић неће излазити из Смедерева. До даљњег. Најмање у својству таоца!
- НИКОДИМ: Стари деспот је рекао да ће, у том случају, именовати господина Гргура за престолонаследника. Опростите, рекао је да Србима и одговара слепац за деспота.
- ГРГУР: *(Смеје се зрочито)*
У праву је! У праву је отац! Слепац, него шта?! Боље него коцкар, алкохоличар и...
- МАРА Немој, бато! Смири се, смири се...
(Милује ља њо коси)
- ЛАЗАР: Смири се! Шта, смири се?! Знам ја да ти њега подржаваш, сестрице. Његове смешне, подле, слепачке претензије. Али, неће вам то проћи! Са оцем или без оца!

- ГРГУР: Води ме до њега, да га до'ватим...
- МАРА *(Држи ља)*
Чекај, бато! Он не зна шта говори.
- ЛАЗАР: Не знам, је ли? Волела би да слепац буде српски деспот, па да ти владаш иза његових леђа, толико знам. Сви! Сви бисте хтели да владате овом пропалом земљом! Чак, ни наш нежни Стевица не би одбио...
- СТЕФАН: Ју! Таман посла! Не буди зао, брацо!
- ЛАЗАР: А какав треба да будем? Глуп?
- НИКОДИМ: Господару...
- ЛАЗАР: Шта је, море, попе?
- НИКОДИМ: Морате донети одлуку.
- ЛАЗАР: Ти ћеш да ми кажеш!
- НИКОДИМ: Силађи чека, господару.
- ЛАЗАР: Силађи може...
- НИКОДИМ: И деспот чека, господару!
- ЛАЗАР: Деспот чека?! Лепо сам му рекао да из Смедерева не излази! А, сад, чека! Па, шта ја сад да му радим?
- ЈЕЛЕНА: Господо! Постоји много мудрије решење, него да се излаже престолонаследник. Јер, шта ће са српском државом бити, ако је то замка? Ако престолонаследник никада више не изађе из београдске тамнице?
- ГРГУР: Опет ћете имати слепца за деспота.
(Смеје се)
У сваком случају, оно што заслужујете!
- ЛАЗАР: Боље да ћутиш, да не бих позвао стражу!
- ГРГУР: Ти на мене стражу, ђубре неопојано! Чекај, мало...
(Койрца се, док ља Мара и Стефан држе)
- МАРА Стани, брате! Да чујемо Јеленин предлог.
- ГРГУР: Могу да замислим...
(Преко воље се мало смири)
- ЈЕЛЕНА: Пошто се госпођа деспотица Ирина већ налази тамо, нека она остане као талац, док новац не стигне.
- ЛАЗАР: Одлична идеја!
- ГРГУР: Ђубре...

- СТЕФАН: Немојте!
- ЛАЗАР: Силађи ће на то сигурно пристати, јер зна колико је тати до ње стало.
- МАРА Једино не знам да ли би на то пристао отац.
- НИКОДИМ: И, како би се то, с опроштењем, одразило на питање престолонаследника...
- ЛАЗАР: Доста, бре! Мали си ти, попе, да би о томе бринуо!
- ЈЕЛЕНА: *(Дискрејино зџра Лазара)*
Полако, Лазаре! Нећемо да се вређамо.
- ГРГУР: Хоћемо, хоћемо!
(Покушава да се ошрџне Мари и Сшџфану)
- ЛАЗАР: Шта ти, уопште хоћеш, слепче?! Да те, сад, бацим у дубоке казамате? То хоћеш?!
- ГРГУР: Ти, мене!
(Ошрџне се, шражи насумце Лазара по сцени)
Ти мене у казамате? Мене? Кости ћу ти поломити, ђубре! Овако слеп!
- НИКОДИМ: Опомени се, Господе, шта нас задеси!
- ЛАЗАР: *(Бежи)*
Не пишти, попе!
- ЈЕЛЕНА: Господо, ви сте, ипак српска владарска породица!
- СТЕФАН: И ја то стално говорим, али...
- ЛАЗАР: *(Трчи око Грџура)*
Ајде, у'вати ме, слепче!
- ЈЕЛЕНА: Лазаре, доста!
- ЛАЗАР: Ма, шта ти...?
(Трчи око Грџура)
Ајде! Ево ме! У'вати ме!
- ГРГУР: Смрад! Смрад могу да осетим!
(Јури џа, сайлејше се, шадне)
- ЈЕЛЕНА: Доста је било!
- ЛАЗАР: Сам је то тражио.
Мара и Сшџфан хвајшају Грџура за руке и шодижу џа.
- МАРА Дођи, бато! Идемо...
- ГРГУР: Не, не... Ја морам...
- СТЕФАН: Бато, ми смо племићи српски... Елита!

- ГРГУР: Не може то...
- МАРА Хајде! Полако... Полако...
- Мара и Сѝефан изводе Грѝура.*
- ЛАЗАР: Он ће мене...
- ЈЕЛЕНА: Рекла сам – доста!
(Пауза)
Овако ћемо! Дођите, оче Никодиме!
- НИКОДИМ: Ту сам ја, него, не знам...
- ЈЕЛЕНА: Овако!
(Шѝуће неѝѝо Лазару)
- ЛАЗАР: Па, добро... Добро... Ако се мора!
(Излази)
- ЈЕЛЕНА: Познато нам је да, као деспотов духовник, имате на њега знатан утицај...
- НИКОДИМ: Па, сад... Не знам, баш...
- ЈЕЛЕНА: Ми знамо. Зар то није довољно?
(Пауза)
- НИКОДИМ: Слушам, господарице!
- ЈЕЛЕНА: То је, већ, боље. Ви сте паметан човек, оче. Рећи ћу вам кратко, и веома одређено, шта очекујем од вас. Отићи ћете, лепо, у Београд и уверити деспота у то да престолонаследник, ни по коју цену, не сме да изађе из Смедерева и да се преда у мађарске руке. Подсетићете га како су прошли остали његови синови, Гргур и Стефан као таоци. И то, код покојног Мурата Другог који је, у то време, био срећно ожењен њиховом сестром, нашом драгом султанијом Маром. Ако, дакле, не жели да на српском престолу, заиста, седи слепац – без обзира на то шта Срби, иначе, јесу или нису заслужили – објаснићете му да је зближа најбоље да деспотица Ирина остане тамо као талац. Знам да ће му тешко пасти, али сам, такође, уверена да ће она на то – као одана супруга и српски патриота – радо пристати. Зар не?
- НИКОДИМ: Па...
- ЈЕЛЕНА: Шта, па?
- НИКОДИМ: Па, не знам да ли ћу ја бити у стању, господарице..

Ушао је Лазар. Предаје нешићо Јелени. Јелена ћружа Никодиму. Видимо да је ћо кеса с новцем.

ЈЕЛЕНА: Ево, оче Никодиме. Ово је скромни прилог за ваш манастир.

ЛАЗАР: *(Публици)*
Одоше Марулићеви дукати!

НИКОДИМ: *(Зграби кесу, сћегне је на жруди)*
Па, не мислите, ваљда...?

ЈЕЛЕНА: Не, не... Таман посла, оче Никодиме! Него, има још нешто...Разговарали смо, млади деспот и ја, како је крајње време да добијете епархију.

НИКОДИМ: Ја? Мислите, ја?

ЈЕЛЕНА: Владика браничевски! Како вам се то чини?

НИКОДИМ: Владика?! Ви то озбиљно? Ви то...

ЈЕЛЕНА: Лазаре, реци човеку! Јесмо ли разговарали?

ЛАЗАР: Ми смо...

ЈЕЛЕНА: Немој да ја све сама морам!

ЛАЗАР: Ми смо... Ми смо разговарали!

ЈЕЛЕНА: Ето! Дакле?

НИКОДИМ: Ви то мени?

Јелена ћући и жледа жа.

НИКОДИМ: Хвала! До неба сам вам... До неба сам вам захвалан!

ЈЕЛЕНА: Шта, онда, чекате, владико? Одлазите!

НИКОДИМ: Идем! Идем! Ево, већ сам отишао! Клањам се! Захваљујем!

ЈЕЛЕНА: Па, одлазите, већ једном!

НИКОДИМ: Идем! Идем!
(Исћрчи)

ЈЕЛЕНА: *(Одахне)*
Уф! Ви, Срби сте, стварно...

ЛАЗАР: *(Гледа је једно време)*
Браво, деспотице!
(Скочи на ћосћељу)
А сад, дођи да наставимо где смо стали! Брзо!

VII

ОН ХОЋЕ ЦЕЛУ СРБИЈУ

*Смедеревски двор. Улази Бурађ сѝорим ходом, велик и досѝо-
јансѝивен, оѝрнуѝ шешким ѝлашиѝом, обрубљеним крзном, ѝреко
уѝрљане и ѝоцеѝане одеће. Десна шака у крвавом, нечистиѝом завоју.
За њим, оѝац Никодим.*

*Десѝоѝ засѝаје на улазу. Чека ља ѝосѝројена ѝородица: Лазар,
Јелена, Грѝур, Сѝефан, Мара. Сѝоје и љледају се у ѝишини, док
Бурађ не ѝроѝовори.*

БУРАЂ: Болесни смо сви, од првог до последњег! И ви, који мислите да сте потпуно здрави, и сви ми остали, сви смо болесни. Цео је народ наш болан, преболан; стога и не ваља ништа, што год радимо.
(Крене, лађано, ка ѝресѝолу)
А која је то болест не знамо, или нећемо да знамо...

*Збаци ѝлашиѝ са рамена и седне на ѝресѝо. Оѝац Никодим хиѝро
клизне до ѝресѝола, ѝодиѝне оѝрѝац с ѝода, целива ља и, држећи ља
у наручју, намешѝа се уз десѝоѝа. Чланови ѝородице ѝрилазе, један
ѝо један, и целивају десѝоѝу руку; с ѝим иѝѝо Мара ѝриводи
Грѝура, ѝа Сѝефана.*

БУРАЂ: Чекамо Исуса да заслепи оне који су видели, а поврати вид слепима; да излечи болесне, а здраве остави да умру... Захвали оцу Никодиму што си остао престолонаследник! Свом снагом се трудио да ме убеди како је боље овако... Да не верујем, безгранично, његовој чистој, светој души, не би ти мени... Али, нећемо сад о томе! И тако је ваша сирота мајка остала у смрдљивој рупи београдској... Шта сам, оно, хтео? ... Србија се налази у смртној опасности; ово мало Србије, што нам је остало... Ово мало... Од Крушевца до Смедерева. А, некад смо... Од Дунава, до мора сињег! Било је то... Чујем да је долазио онај лопов дубровачки! Чује се, све се чује! Овај слаткоречиви, католички мајмун, што се прави да нам је пријатељ, а преко Србије продаје оружје Турцима, за рачун западних банкара! То је та Европа, децо! Ако ухватим неког од вас да се с њим договара, живо ћу му срце ишчупати из груди!
Европа нам неће помоћи. Нико нам неће помоћи.

Увек смо били сами на свету. За Византију смо вазда били варвари, ма колико се трудили да јој опонашамо. Сада смо то и за Запад. Тампон зона према Турској, рај за дубровачке трговце, транзитни правац за источно – западну трговину и шверц... То је то! А, сирота Ирина, тамо, у београдској... Запамтите! Ако некога ухватим...

И, са ким даље? Где је војвода Вукосав, где је Дмитар Радојевић, где силни Дмитар Крајковић? Где су витезови без мане, за које је част значила више од живота? Где је мој верни друг, митрополит Атанасије? Где је нараштај који је сагорео борећи се да сачува оно што се није могло сачувати?! Да заустави оно што се није могло зауставити?!

Да ли је могуће да је српска повест, уствари, хроника зла, мржње, злочина, клања, робљења и пљачке?

Није ми жао што одлазим. После свих мука, одморићу се! Жао ми је што вас остављам пред силом чијој свирепости нема равне под сунцем, пред зверима које живе људе закопавају, набијају на коље, тестером секу надвоје, живима деру кожу с леђа, копају очи и каменом им прште главе. А, Европа им продаје оружје...

Покушао сам да умилостивим младог султана Мехмеда, послао сам му данак пре рока, а он је моје посланике избацио, заједно с новцем! То је прва вест која ме је затекла при повратку. Не треба њему мојих четрдесет хиљада. Он хоће целу Србију!

МРАК

VIII

ВИЗАНТИЈСКИ АМЕТИСТ

*Смедеревски двор. Лазар избацује наложницу из њошћеље, уда-
рајући је њо задњици.*

ЛАЗАР: Бежи! Бежи! Иде гуска византијска!

*Девојка, уз кикоћ бежи. Лазар се брзо враћи у њошћељу; њрави се
да дрема. Убрзо улази Јелена, осврће се око себе, седа на ивицу
њошћеље, њомилује Лазара њо лицу.*

ЈЕЛЕНА: Спаваш ли, драги?

ЛАЗАР: *(Буновно)*
Не, љубави, дремао сам мало, ... бриге да одагнам.
(Скочи)
Оде сто хиљада проклетим Мађарима, у Београд!

ЈЕЛЕНА: Добро... Мајка ће ти се вратити.

ЛАЗАР: Ех, мајка... Да ли је то мајка, или деспотица Ирина
Кангакузин – Бранковић, која једина, осим маторог
вампира, зна где су кључеви од касе? Не треба мени
мајка. Мени треба новац! Јеси ли чула шта је вампир
рекао? Ко се буде с Марулићем договарао, живо ћу
му срце ишчупати!
(Смеје се)
Он ће некоме срце да ишчупа!
(Смеје се, ња се нагло уозбиљи)
Он ради против модерне економије. А, да ли је успео
да спасе Србију? Да ли је? Према томе... Само, ја
мислим да он неће дуго.

ЈЕЛЕНА: Тако ти делује?

ЛАЗАР: Зар то није очигледно?

ЈЕЛЕНА: Сам си говорио да ће да живи двеста година.

ЛАЗАР: Неће, неће! То не смемо дозволити! Никако! Ју!
Таман посла!

ЈЕЛЕНА: Смири се, Лазаре!

ЛАЗАР: Не, не...

ЈЕЛЕНА: Смири се! Донела сам ти нешто.

ЛАЗАР: Донела...? Шта? Волим поклоне! Поготово ако су
скупе.

Јелена вади из недара кесицу која јој на врџци виси око враџа, и из ње вади ѓрсџен.

ЛАЗАР: Прстен? Да видим! Јао, што је леп! Је л' вредан?

ЈЕЛЕНА: Вреднији него што изгледа.

ЛАЗАР: Стварно? Какав је то прстен?

ЈЕЛЕНА: Име му је "византијски аметист".

ЛАЗАР: Аметист? Онај што лечи од куге и пијанства? Видиш да сам ја потпуно трезан ових дана, а и куге, Богу хвала, још увек нема у Смедереву. Чекај, да погледам...

(Узима ѓрсџен)

Леп је.

ЈЕЛЕНА: Леп је, али има он и друга својства.

ЛАЗАР: Каква? Да није чудотворан?

ЈЕЛЕНА: Па, јесте, на неки начин. Пре свега, то је камен љубави. према предању, носила га је Клеопатра, у свом краљевском прстену.

ЛАЗАР: Овај аметист?

ЈЕЛЕНА: Не, овај, Лазаре! Овај има мало другачије порекло. Клеопатрин прстен допао је, после њене смрти, у руке Октавијану Августу, то јест, на његов прст.

ЛАЗАР: На чији прст?

ЈЕЛЕНА: Чуо си за Октавијана Августа?

ЛАЗАР: Па...

ЈЕЛЕНА: Добро, није то за нас важно!

ЛАЗАР: А, шта је за нас важно?

ЈЕЛЕНА: Осмотри добро овај прстен и реци ми шта видиш.

ЛАЗАР: Шта видим? Видим прстен.

ЈЕЛЕНА: Погледај мало пажљивије!

ЛАЗАР: Па, видим... Видим... Видим провидни, љубичасти камен... у златној оквиру.

ЈЕЛЕНА: Погледај овде!

ЛАЗАР: Где?

ЈЕЛЕНА: Овде!

ЛАЗАР: *(Узвикне као обрадовано деџе)*

Шаркице! Па, то је поклопац! Гле, прстен се отвара!

Улази оѝац Никодим; бојажљиво, оѝрезно.

ЈЕЛЕНА: Затвори га, брзо!

НИКОДИМ: Је л' слободно, у име Бога? Да вас нисам...?

ЛАЗАР: Шта је, попе? Шта 'оћеш?

НИКОДИМ: Па... Како да кажем...? Ви знате...

(Пауза)

Ја сам своје учинио.

ЛАЗАР: Па, шта, сад?!
(Пауза)

НИКОДИМ: Бог ми је сведок... Тудио сам се! Из све снаге сам се трудио да вам удовољим. И сами сте видели.

ЛАЗАР: Значи, сада ми да удовољимо теби?

НИКОДИМ: Па... Обећали сте! Сами сте обећали.

ЛАЗАР: А, знаш ли ти, попе, ону стару, добру српску пословицу?

НИКОДИМ: Коју, господару?

ЛАЗАР: Ову: обећање – лудом радовање!

(Пауза)

НИКОДИМ: Надам се, господару...

ЛАЗАР: А, ову: надање – готово страдање! А?

Пауза. Никодим оѝјане забезекнуѝ.

ЛАЗАР: Шта си се укочио, попе?! Шалим се, шалим се! Ајд', бежи сад! Имамо посла.

НИКОДИМ: Господару...

ЛАЗАР: Дођи други пут!

(Пауза)

Ајде, бре!

Никодим изађе унаѝрашке, у неверици.

ЈЕЛЕНА: Дакле, прстен се отвара.

ЛАЗАР: Да, да... Чекај... А, шта је то унутра? Неки бели прашак...

ЈЕЛЕНА: Видео си, сад затвори. Затвори, кад кажем! И, не пипај то!

ЛАЗАР: То мора да је нешто... Да није то...?

(Пауза)

Одакле ти тај прстен, Јелена?

- ЈЕЛЕНА: Према породичном предању, прстен је припадао српском цару Душану. Некада давно, у време док сте, за кратко, имали царство...
- ЛАЗАР: Па, зашто се не зове српски аметист, него византијски?
- ЈЕЛЕНА: Не знам, ваљда зато што га је цар добио, или опљачкао у Византији. Уосталом, све што у Србији ваља дошло је из Византије.
- ЛАЗАР: Па и ти, љубави! Не наседам – слушам! Идемо даље!
- ЈЕЛЕНА: Душан га је поклонио своме нећаку, деспоту Константину Драгашу, а овај својој кћери Јелени, која се удала за Манојла Другог Палеолога. То је онај што је касније постао византијски цар. Пратиш ме?
- ЛАЗАР: Па... Отприлике.
- ЈЕЛЕНА: Добро. Царица Јелена поклонила је прстен своме сину, тојест моме оцу, деспоту Томи. Отац је прстен поклонио својој вољеној супрузи, мојој мајци, кнегињи Катарини од Ахаје. Све ти је јасно, зар не?
(Пауза)
У тајно својство прстена, упутила ме је мајка, уочи мог поласка у Србију. Садржај прстена служи као крајње решење, рекла је. Ако се, баш, другачије не буде могло... Да ли су се, и колико, тим својством прстена користили његови ранији носиоци, није ми рекла. Могу само да претпоставим.
- ЛАЗАР: Колико видим, прашка има врло мало, на дну...
- ЈЕЛЕНА: Његово дејство је снажно и тренутно. Потребно је пола чаше течности и само неколико трунчица прашка.
- ЛАЗАР: И ти мислиш, драга, да је дошло време за крајња решења?
- ЈЕЛЕНА: Не знам. Желим само да те прстен чува, и да га у то име носиш.
(Сивања му њрсиен на њрсиј)

IX

VENIENTI OCCURITE MORBO!

Смедеревски двор. С леве сѝране улази Ирина, с десне Ђурађ. Она хиѝрим, он ѝеишким ходом. Шака му је и даље завијена. Хиѝјају једно друђом у зађрљај.

На неколико корака за Ирином улази фра Иван Каѝисѝран. Ирина и Ђурађ се зађрле. Дуђо и без речи осѝану ѝако. Најзад се одвоје.

ИРИНА: Отац Иван Капистран био је љубазан да ме допрати од Београда. Дугујемо му захвалност.

ЂУРАЂ: Хвала, оче! Добродошли у Смедерево!

КАПИСТРАН: Ђовани Капистрано, вама на услузи!
(Наклони се)

Из дубине исѝрчавају Лазар, Јелена, Мара, Грђур и Сѝефан. Хиѝјају ка Ирени која одлази ѝрема њима. Окруже је, љубе јој руке, она их ѝрли. Каѝисѝран и Ђурађ су осѝали у ѝредњем ѝлану.

КАПИСТРАН: Којим језиком ваше господство жели да говоримо? Латинским, талијанским, грчким...? Турски и српски су, признајем, сувише тешки за мене.

ЂУРАЂ: Па... Можемо грчким.

КАПИСТРАН: Језиком Плотина и Порфирија! Језиком који ни светом Августину није туђ био. Са задовољством, пресветли деспоте. Дакле, пређимо на грчки: Дирљиво је видети велику и срећну српску породицу у овим несигурним временима, када културној заједници европских народа прети терор варвара са истока.

ЂУРАЂ: Па, јесте, вероватно је дирљиво, али, та Европа...

КАПИСТРАН: Знам, знам... Ваш положај ми је савршено познат. Зато сам, осим да са задовољством допратим узвишену госпођу деспотицу, хтео са вама и да поразговарам. Долазим у својству изасланика. Ја сам овлашћени представник његове светости, папе Каликста Трећег.

ИРИНА: (Закорачи, из дубине, ка Ђурђу и Каѝисѝрану)
Хвала вам, још једном, оче!

Каѝисѝран се ѝоклони.

ИРИНА: Сада ћу се повући, да скинем са себе ову затворску...
(Осмехне се Ђурђу, ња, њраћена децом, крене ка излазу)

БУРАЋ: Лазаре, остани!

Ирина, Јелена, Мара, Грџур и Сџефан излазе.

БУРАЋ: Он је, знате, престолонаследник. А, добро разуме и грчки. Нека остане, можда ће нешто да научи.

КАПИСТРАН: Драго ми је, млади деспоте! Знамо ми већ доста о вама.

ЛАЗАР: Надам се, нешто лепо, оче?

БУРАЋ: Сипај вина нашем госту! Пијете ли вино, оче Капистрано?

КАПИСТРАН Вино је Божије пиће. Када сам био у Босни, пробали смо, сећам се, вино звано "жилавка". Зелено као горско језеро...

Лазар је сџао, Ђураћ је њодиџао њехар.

БУРАЋ: Част ми је да разговарам са јунаком одбране Београда. Не желим да умањим Хуњадијеве војничке заслуге, али, да није било крсташких маса, које сте ви предводили, оче, и које су, надахнуте вашом речју, весело ишле у смрт – већ би полумесец стајао на торњу београдске саборне цркве. И зло, тако добро оличено у младоме разоритељу Цариграда, још једном би тријумфовало.

КАПИСТРАН: Треба се, пресветли, ослободити архаичног тумачења добра и зла, које је, ма колико изгледало хришћанско, засновано на паганском схватању. По том схватању, добро и зло су два апсолутна принципа, те је неизбежна подела света на добре и зле твари. А сам свет представља поприште космичке борбе добра и зла. Треба, међутим, разумети да је Бог духовни принцип, те се не састоји из честица добра, просејаних међу честицама зла. Зло, као биће, не постоји, господине деспоте. Постоји само као мањак бића, као несавршеност, непотпуност, нејединство... Схватате?

БУРАЋ: Покушавам...

ЛАЗАР: *(Иронично)*
Па, зар то није јасно?

КАПИСТРАН: Јесте, млади човече. Стварност је искључиво зависна од једног Бога створитеља, од његове откупитељске моћи, од његовог милосрђа. Тако је и црква једна, католичка, света и апостолска, и не може бити других цркава осим ње.

БУРАЋ: Оппростите оче, у последње време мање се бавим теолошким питањима. Борим се да некако очувам ово мало српске државе... А, ви ми ту, сад, с опрштењем...

КАПИСТРАН: Држава, сама по себи, није, и не може бити, циљ човековог деловања. Држава се, господине, темељи на душевној диспозицији коју је Бог усадио у човека, те се, према тој диспозицији, слична бића сабирају у друштвено заједништво. Дакле, држава се, на крају крајева, темељи на Божјој вољи. Јер, држава треба да служи последњем циљу човековом, и да га усмерава према његовој натприродној будућности.

БУРАЋ: Шта ви, уствари, хоћете од мене, оче Капистрано?

ЛАЗАР: Па, зар ти није јасно, тата?

КАПИСТРАН: Како, шта хоћу? Хоћу да вас спасем!

БУРАЋ: Како то мислите? Да ме спасете!

КАПИСТРАН: Да вама, и вашем народу отворим вратнице једине и јединоспасавајуће католичке цркве. *Roma locuta, causa finita*. Рим је проговорио...

БУРАЋ: Није потребно; знам толико латински.

КАПИСТРАН: На крају – крајева, тако ћете ви и ваш народ постати део Европе, део модерног, цивилизованог света, пред којим је будућност. Нема више Византије, нема више ни српског царства... Нема више алтернативе, господине Бранковићу! *Tristis eris, si solus eris*.

ЛАЗАР: Рекло би се да је то тачно. Без обзира што ово последње нисам разумео.

БУРАЋ: Ти да ћутиш, магарче, кад старији разговарају!

КАПИСТРАН: Немојте тако! Наше време пролази. Млади ће довршити, *volente Deo*, оно што ми нећемо стићи. Млади ће имати више разумевања за неминовне токове европске историје.

ЛАЗАР: Хоће, ако не буде касно.

БУРАЋ: Сипај вина! И ћути!

Лазар долива вина из сребрног кондира.

КАПИСТРАН: Ваш народ, пресветли, заслужио је да, после свих мука, постане део Европе...

БУРАЋ: Народ... Целог живота сам веровао да владам у име народа, а сада сам, тек, схватио да народ живи свој живот, а ми свој, и да мало чега заједничког у тим животима има.

Бојим се да ће Турци ускоро освојити ову земљу... Ја ћу се, разуме се, борити до краја, и само се Богу молим да тај тренутак жив не дочекам. То ће, међутим, бити пораз и пропаст за нас велможе и господаре. А, народ... Народу ће, можда, кад битке и паљевине прођу, и сношљивије бити. Биће успостављен ред, којег одавно на овим просторима није било. Турци ће и намете смањити, као што у свим освојеним земљама чине, а православну цркву неће угасити.

Па, шта је, онда, народу стало до српске неспособне елите. До славе и величине Немањића, Лазаревића и Бранковића. Шта народ има од тога? Он је само био гнојиво те славе.

О свему томе почео сам да размишљам тек онда када је несрећа и на наша врата закуцала. И, не само закуцала, него и унутра ушла. Без намере да икада више из дома нашега изађе...

ЛАЗАР: Тата! Ти си пао у депресију!

КАПИСТРАН: Велик си, о Господе, и хвале достојан веома! Велика је твоја снага и мудрости твојој нема равне! И хвалити те жели човек, сићушни делић твога стварања, човек који свуда собом носи своју смртност, који носи собом сведочанство свога греха...

ЛАЗАР: Како сте то лепо рекли, оче! Ваше речи делују тако... Још мало вина?

КАПИСТРАН: Зазива те, Господе, вера моја коју си ми дао, коју си ми удахнуо човештвом сина својега. Шта си, дакле, Боже мој? Шта си, ако не Бог Господ? Ко је Господ, осим Господа? Ко је Бог, осим Бога нашега?

БУРАЋ: Мислите, католичкога?

- КАПИСТРАН: Свевишњи, предобри, премоћни, свемогући; најмилосрднији и најправеднији; најскривенији и најочистији; најлепши и најјачи!
- БУРАЋ: Шта сте радили у Босни, са Јакобусом Пиценусом, сем што сте пили “жилавку”, у име тог милосрдног католичког Бога? Огњем и мачем доказивали сте народу босанском да је римска црква једина истинита...
- КАПИСТРАН: Па, кад нису хтели на леп начин! А, нудили смо им.
- ЛАЗАР: Тата, нећемо сад да цепидлачимо!
- БУРАЋ: Реке избеглица сливале су се у Србију, бежећи од тог вашег католичког Бога...
- КАПИСТРАН: Ја разумем, дакако и уважавам вашу скрупулозност, цењени господине деспоте, али, ми морамо постићи consensus gentium omnium пред опасношћу која са истока прети Европи. Данас сте на реду ви, сутра Босна, прекосутра Угарска, а затим – отвара се пут ка Бечу... Ми то нећемо дозволити! Беч је, ипак, схватићете...
(Подмеће Лазару ѿхар)
Свети отац, као defensor fidei, а самим тим, као гарант конзистентности европског духовног, па и геополитичког идентитета, планира – после турског пораза под Београдом – крсташки поход, надајући се да ће хришћански кнезови показати већу спремност на жртве за општу европску ствар. Само треба све хришћанске снаге да се уједине. Како западне, тако и ваше, источне. Venienti occurite morbo!
- БУРАЋ: Лако је светом оцу да гледа кроз прозор из угодних и заштићених ватиканских салона. Ја се враћам из једне прљаве, хришћанске тамнице... Ево, једва сам и своју жену извукао! Сто хиљада златника отишло је вашем пријатељу, Михаилу Силађију!
- ЛАЗАР: Тата, нећемо сад о новцу...
- БУРАЋ: (Подигне ѿон)
Видели смо ми шта значи то чувено хришћанско јединство, и та подршка, још када је српски кнез Лазар водио с Муратом бој на Косову! Када је српска будућност стављена на једну карту! Где су тада били европски кнезови, оче Капистрано?
- ЛАЗАР: Чекај, тата! Чекај... Узми мало вина!

Ђурађ узима њехар. Задихан је. Шешко се сјусутио на пресјео. Ошћије ѓуиљај.

БУРАЂ: А, што се тиче летошње опсаде Београда, ви бисте морали знати да су тамо откривене две венецијанске лађе које је Сињорија послала у помоћ Турцима. Толико о хришћанској, европској солидарности!
(Нагиње њехар; њије док ѓа не исјразни)

КАПИСТРАН: Шта ћете! Постоје јаки трговачки интереси...

БУРАЂ: Кад видим да су господа европејска идеале заједничке борбе против исламског освајача ставила изнад својих трговачких интереса, ја ћу им се са српском коњицом радо придружити. А да мене самог препустите гневу турске аждаје, то задовољство вам, ипак, не могу...

КАПИСТРАН: Ми радимо на пројекту европског јединства, господине Бранковићу. *Commune periculum consociam parem!*

БУРАЂ: Ја сам спреман да учествујем, рекао сам! Не разумем у чему је...

КАПИСТРАН: Ако хоћете да постанете део европске заједнице народа, део јединственог европског одбрамбеног система – морате да се одрекнете византијске јереси и да пригрлите вредности у које Европа верује.

ЛАЗАР: Ми хоћемо у Европу! Тата, зар не видиш да нам је у Европи једини спас?

БУРАЂ: *(Скочи са седшића и њошегње Лазара њехаром)*
Кушуј, псето, већ једном!
(Заћим се, исцрћен, задихан, сруши на пресјео. Неколико ѡренушака ѡкушава да ѡврати дах, а заћим се обраћи Кајисцрану, ѡрудећи се да делује уљудно и одмерено)

Очувао сам, оче Капистрано, до дубоке старости, веру својих отаца. Мој народ ме је до сада сматрао несрећним, али разумним кнезом. Ако бих сада одлучио да променим веру, могли би ме сматрати само за лудог старца.

Цео век провео сам, дакле, у вери коју су ми у душу усадили моји преци. Спремам се у њој и да умрем, ма колико то Европи не било по вољи!

Мислим да наш разговор више нема сврхе, оче!

КАПИСТРАН: Покајаћете се, господине Бранковићу! Ако ви, лично, и не стигнете, ваши потомци ће сигурно зажалити због ове одбијене понуде.
(Враћи њехар Лазару)

ЛАЗАР: Рачунајте на нас!

*Кайисѝран излази. Ђурађ седи, одсуѝан духом, са ѓлавом на ѓру-
дима.*

ЛАЗАР: Узми мало вина, Ђурђе!

*Ђурађ ѝолусвесно узима њехар који је Лазар ѝодиѓао с ѝода и
наѝунио.*

ЂУРАЂ: (За себе)

Да сам на време умро, као ујак Стефан, остала би
иза мене бар лепа успомена...

(Пауза)

Не дају човеку ни да умре са својим уверењима...

ЛАЗАР: Уверења! Шта су то, уопште, уверење, Ђурђе?

(Пијуцка вино)

Уверења су само увод у искључивост и фанатизам...
Када су наши стари примали од Византије нову
веру, јесу ли они, тада, изневеравали веру својих
прадедова?

ЂУРАЂ: (Бес ѓа враћа из леѝарѓије)

Јесам ли ти рекао, магарче, да ме не зовеш “Ђур-
ђе”?! Ако, већ, не желиш да ме зовеш “господару”...

ЛАЗАР: Добро, тата! Не буди тако мрзовољан! И тако нељубазан. Ја сам, ипак, твој једини наследник. Мораш да схватиш да је твоје време прошло, а да моје време долази.

ЂУРАЂ: Какво твоје време, малоумниче?!

ЛАЗАР: Биолошко, тата!

ЂУРАЂ: Бога ми јединога, ја ћу тебе, ипак, разбаштинити!

ЛАЗАР: И на престо поставити слепца Гргура? Јер Србима доликује слепац за вођу. Ту смо причу већ чули. Хајде, да не губимо време, господару! Биолошки часовник откуцава...

Цариград је пао. Пало је Косово, Стара Србија, Метохија, Прешево, Бујановац, Врање, Ниш, Крушевац... Где је српска држава, тата, где је Византија, где је православље?! Насупрот турској сили сада

стоји још само католичка Европа. Запад, тата! Свиђало се то нама или не.

Ти и ујка Стефан имали сте своју прилику. Знаш ти када! После битке код Ангоре, када је Тамерлан сатро ујкиног зета, драгог чика Бајазита. Уместо да се тада уједините, ви сте поделили и закрвили Србију. Ти и Стефан Лазаревић. Зар није тако, тата?

Ђурађ усџаје с муком. Прилази лагано Лазару.

ЂУРАЂ: Ућути! Доста је било. Покажи мало поштовања према човеку који умире!

ЛАЗАР: Подржавали сте различите турске претенденте и тукли се међу собом, уместо да уједињени протерате згажене Османлије из Европе.

ЂУРАЂ: Доста!

ЛАЗАР: Не, ви сте их подржавали и дали им времена да се усправе! А сада ми причаш о уверењима!

Ђурађ ѓа из све снаге удари надланицом њреко лица, и сам ѡспрнувши од силине удараца. Лазар ѓадне и ојкоћрља се неколико корака. Диже се, брише крв са усџа и измиче Ђурђу који се, ѓешко дишући, креће ка њему.

ЛАЗАР: Што се, дакле, тиче уверења, господару, тата и Ђурђе – уз све поштовање човека који умире – ја и даље не знам шта је то. Ја, на пример, немам никаквих уверења. Живот је сувише сложен, сувише противуречан, тата, да би човек смео да се, као пијан плота, држи једног уверења, вере, љубави или наде.

Да ли су хришћански тополивци опремали велика оруђа за освајање Цариграда, тог бисера, тог бастиона хришћанског света? Да ли су, добро плаћене, хришћанске тобације циљале из тих оруђа на зидине Константиновог града, да би затим хиљаде хришћанских најамника јуришале на њих? Да ли су хришћански рудари копали лагуме испод тих зидина, и отварали пут турској сили? И то српски рудари, које си ти слао, као вазал турски?

Лазар се, ходајући уназад, сажлеше и Ђурађ ѓа сџићне и ухваћи левом руком за ѓруди.

ЂУРАЂ: Доста, рекао сам!

ЛАЗАР: Да ли си ти, тата, вазал и помагач турски, или бранилац православља? Видиш како је то занимљиво! Парадоксално!

Ђурађ ља ошамари.

ЛАЗАР: И, како, онда, да говоримо о уверењима?

Ђурађ ља ошамари.

ЛАЗАР: Него да видимо ми како ћемо преживети, тата!

ЂУРАЂ: *(Почиње да ља дави)*
Нећеш ти мени живети, скоте незахвални!

ЛАЗАР: *(Кркља)*
Немој, тата! Немој, тата! Нећу више! Немој, господару! Прихватам сва твоја уверења...

Ђурађући се, изгубе ослонац и паду на њод. Ђурађ љришисне Лазара свом шежином, али и он кркља и једва дише.

ЂУРАЂ: Прихваташ, љубре? Шта прихваташ? Душу ћу да ти узем, скоте!

ЛАЗАР: Не! Бићу добар! Тата... Господару... Не...

Ђурађ одједном крикне, укочи се и ојусџи се љреко Лазара, као мрџав. Лазар се немоћно којрца и љишиши исјод очеве ојромне љелесине.

ЛАЗАР: Упомоћ! Упомоћ! Има ли кога у овом јебеном двору?! А-а-а-а! Удави ме вампир!

Лазар љокушава да се извуче исјод Ђурђа који ља и даље, укоченим љрсџима држи за љушу. Уљрчавају, са разних сџирана, оџац Никодим, Мара, Јелена, а за њима, луйкајући слејачким шџајовима Грџур и Сџефан.

Никодим, Мара и Јелена љокушавају са скину Ђурђа с Лазара.

НИКОДИМ: Авај, авај, убојити борци! Шта остаје кад Господ узме од вас оно што је његово? Кад узме своју снагу и красоту, здравље, мудрост и блаженство?!

ЈЕЛЕНА: Не пиштите, молим вас, оче Никодиме! Ухватите старог господина деспота за ногу!

ЛАЗАР: Дижите га са мене! Брже!
(Извлачи се исјод Ђурђа)

НИКОДИМ: Авај, авај, господару!

ГРГУР: Шта је то? Шта је то?

МАРА Отац је пао на Лазара.

- ГРГУР: Што га у паду не уби!
- СТЕФАН: Немој, бато... Ми смо, ипак...
- ГРГУР: Ма, нисмо ми ништа!
- МАРА Отац умире. Зовите неког!
- ГРГУР: Бар да је и овога повео!
- ЛАЗАР: Кога да зовемо? Никога нећемо звати! Ја сам, сад...
Шта ме гледате? Да ли видите на мени нешто необично?
- ГРГУР: Ја не видим ништа.
- МАРА Жив је! Дише! Да га дигнемо на постељу?
- ЛАЗАР: Тешко!
- ЈЕЛЕНА: Ставите му нешто под главу.
Сипаваљају му њод главу јасиуке с њосиеле.
- МАРА То сам ја, тата...
- ЛАЗАР: Склоните се од самртника! Самртнику је потребно
joш мало ваздуха.
Улази Ирина, долазећи, очигледно, из кућаишила.
- ИРИНА: Шта је то?!
(Врисне)
Ђурђе!!!
(Полећи и баци се њреко њега)
Ђурђе, немој...
- ЂУРАЂ: *(Полако долази себи)*
Ту сам...
(Осмехне се болно)
Ту сам...
- МАРА Хвала ти, Боже!
- НИКОДИМ: Милостив је Господ!
- ЈЕЛЕНА: Не трпајте се свуда, оче Никодиме!
- НИКОДИМ: Запто...? Па, добро... Нећу! Нећу више.
- ИРИНА: *(Милује Ђурђа њо коси и лицу)*
Не бој се, ја сам поред тебе... Биће све добро.
- ЛАЗАР: *(Клекне; љуби Ђурђу руку)*
И ја сам поред тебе, тата!

- БУРАЋ: *(Мало се ѿридиџне)*
 Какву срећу разум доноси човеку? Леп живот је живот неразуман, који се живи са страшћу и лепотом, и окончава се благовремено, пре не што срамотна старост дође да нас суочи са властитом наказношћу и немоћи.
- ИРИНА: *(Милује џа)*
 Немој, Ђурђе! Биће добро! Опет ћемо ми...
- БУРАЋ: *(Узме Ирину за руку)*
 Добро знам како Јован каже у “Лествици”: “Прави крманош је онај који је од Бога примио такву духовну моћ, да је у стању да извуче брод, не само из морске буре, него и са самога дна океана.” – Јесам ли ја то успео?
- ЛАЗАР: Успећеш! Успећеш, тата!
- БУРАЋ: Чудно се осећам... Будућност Србије ме више не брине. Не трудим се више да са стрепњом рачунам колико ће још трајати док је турска коњица не прегази потпуно. Препуштам се судбини, али знам: повратиће Србија, једнога дана, и Крушевац и Врање и Ниш и Косово...
 Моје време истиче, децо. Опрости ми, Маро, што сам твоју младост и невиност жртвовао, а Србију нисам спасао... Опростите, Гргуре и Стефане. Опростите, децо моја! Надам се да ћу вас кад дође час, дочекати у бољем свету, где ћемо сви јасно видети.
 Ти, оче Никодиме, чиста душо, ти ћеш ми одржати слово надгробно, па мало и улепшај – лакше ће бити и мени и мојим верним витезовима...
- ИРИНА: Чекај...
- БУРАЋ: *(Сћеџне је за руку)*
 Остављам вашег брата, Лазара, са супругом Јеленом, Србији за управљача и деспота, под условом да он, као и сви ви, слушате мајку, деспотицу Ирину, као мене што сте слушали. Она ће знати како треба. Приђите да се опростимо!

Присујни ѿрилазе, један ѿ један, клекну и љубе Ђурђа у здраву руку; сви сем Ирине која се не одмиче од њеџа.

X

ПОСЛЕДЊЕ ПУТЕШЕСТВИЈЕ

Црква у смедеревској шврђави. На одру – а што је познатија нам постојећа из ранијих слика – прекривеном црном тканином, лежи мртва десетих Ђурађ Бранковић, са великом свећом чело главе.

Уз љасове црквеног појања, улазе и уз одар стојају, са свећама у рукама, Ирина, Лазар, Јелена, Грџур, Стефан, Мара. За њима улази отац Никодим у свечаном орнаменту и стојаје лицем према публици.

НИКОДИМ: О, чуда страшнога! Најтиши и превисоки и у свему најблагополучнији господару мој, свети и саборнејши лаве, мучиш тако, гласа од себе не дајеш – ни твојој супрузи, светлој господарици нашој, ни чедима твојим, што дођоше у овај храм свети, на последње путешествије да те испрате.

Кад си ти умро, господару, како ћемо ми живети? Како ћемо ногама дрхтавим земљу газити? О земљо, о сунце, о створови земаљски и небески! Дођите, с нама заплачите, с нама заридате, с нама жалите жалост велику, и непретрпљиво претрпите!

Где је сада, господару, она сила твоја и крепост од које се ужасаваху цареви земаљски, начелници и кнезови нехришћански? Где је христоподржатељно срце и рука која је на све четири стране милостињу делила? И ти седмврхи, пређе велики граде Константинов, а сада од свих градова последнејши и малејши царски престоле јадних хришћана, ридај и ти за праведнејшим и блаженејшим и светим нашим господином Георгијем, деспотом свих Србаља! Јер твоја пређе чеда, а сада горки изгнаници, познаше његову милосрдну душу и руку његову дародавну. Зато, сви с нама сада заплачите, заридате и закукајте: јаох мени! Јаох мени!

А ти, блажени господару, када дођеш у близину праведног судије – коме си достојно и благочасно послужио – моли се за све нас! Моли се за твоју супругу и светејшу нашу госпођу, деспотицу Ирину, да се од сваког зла избави у садашњем животу, а на скончању да јој се, као благочестивој раби божијој, даде мирна и праведна смрт.

Моли се за сина својега, за благодарочитог и високог деспота свих Србаља и светога господина нашег Лазара, са светлом супругом Јеленом, просвећеног сваким благим јавним делима, да види напредовање синова својих, и синова њихових синова, јер он ће бити достојан наследник твој и владаће у име Господње.

Моли се за блажену и целомудрену госпођу Мару, кћер твоју, која доброту и време тела утроши ради праве вере к Богу, благодарија, родитељске љубави и благог повиновања.

Моли се, о блажењејши, за чесњејшу двојицу твојих чеда, а госпде наше Гргура и Стефана – ступове благодарија, живе мученике, који су светлости овога света лишени ради праве вере и повиности, и који су наследници мисленог света и вечног живота.

Јер, све је теби могуће, светејши! Као присном рабу Господњем, и божанствених његових заповести делатељу и испунитељу! Амин!

СВИ: Амин!

Светијенички џласови певају “Вјечнаја ѓамјаји”.

Светијлосји се лаѓано ѓаси.

МРАК

XI

ГДЕ СУ КЉУЧЕВИ?

Смедеревски двор. Иринаина ложница. Доминира постојећа која је нећом била Ђурђево одар. Улази Лазар, ојрезно; осврће се унаоколо.

ЛАЗАР: Уђи, слободно! Ложница је празна. Нема никог.

Улази Јелена, оклевајући.

ЈЕЛЕНА: Не бих волела... Мада, могу и у лице да јој кажем!

ЛАЗАР: Она је још у капели.

(Прешура јасицуке)

Где ли проклета баба држи те кључеве?

ЈЕЛЕНА: Па, не држи их, баш, ваљда, испод јастука!

ЛАЗАР: Не знам, стварно, где да тражим... Ово не може више овако! *(Гледа окол)*

ЈЕЛЕНА: То и ја мислим. Али...

ЛАЗАР: Шта, али?! Шта, али?! Не могу, ваљда, да је убијем!

ЈЕЛЕНА: Па...

ЛАЗАР: Да није ковчег са благом испод кревета?

(Сагиње се, бауља)

Нема ничег!

(Пауза)

Како да владам без новца? Како?! Имам ја разне трошкове...

ЈЕЛЕНА: Ускоро треба и Марулић да донесе наш део.

ЛАЗАР: Добро, Марулић... Али, ја морам да имам контролу над државном благајном!

ЈЕЛЕНА: Имаћеш је онда кад стварно будеш преузео власт. Кад не будеш више морао да питаш маму како да владаш, Лазаре!

(Пауза)

ЛАЗАР: Онда, једино да је убијем!

ЈЕЛЕНА: Па...

ЛАЗАР: Шта, па?! Ти би је стварно убила?

(Пауза)

- ЈЕЛЕНА: Ништа ја нисам рекла. Само, она власт из руке неће дати. Мајка ти је, али, не знаш ти Кантакузине. Ми, Палеолози, их боље познајемо...
- ЛАЗАР: Па, да је убијемо, онда!
- ЈЕЛЕНА: Ништа ја нисам рекла.
- ЛАЗАР: Не знам, стварно, шта да радим!
- ЈЕЛЕНА: А, кад си знао, Лазаре?
- ЛАЗАР: Тако? Показаћу ја свима вама, а нарочито теби, кучко византијска!
- ЈЕЛЕНА: Шалим се, драги!
(Милује за њо лицу)
Шалим се...
- ЛАЗАР: Не, не! Знам ја да ти мене не цениш! Али, видећете ви...
- ЈЕЛЕНА: Немој тако! Ти си мој витез.
Улази отац Никодим.
- ЛАЗАР: Гле! Опет ти!
- НИКОДИМ: Клањам се господарици и вама, господару! Бог вас чувао, на вама је, сада, судбина наше јадне Србијице!
- ЛАЗАР: Шта је, бре, попе! Јесмо ли рекли да дођеш други пут?
- НИКОДИМ: Тражим госпођу деспотицу Ирину, да јој дам чудотворну иконицу свете Петке која исцељује душевне патње и враћа мир и спокојство...
- ЛАЗАР: Добро, де! Остави икону и бежи!
- НИКОДИМ: Чекајте, мало, господару! А, ви? Шта ви овде тражите?
- ЛАЗАР: (Зайањен)
Шта?! Види безобразног пса! Да ниси памећу померио? Сад ћу да те бацам у бунар, скоте у мантији!!!
- НИКОДИМ: А, да ви, можда, благо не тражите, хе, хе?
(Пауза)
- ЈЕЛЕНА: И кључеве, оче Никодиме!
- ЛАЗАР: Шта? Јелена...
- НИКОДИМ: Ви сте мудра принцеза, госпођо.
- ЈЕЛЕНА: Оставимо комплименте за други пут!

- ЛАЗАР: Јелена, ја стварно...
- НИКОДИМ: Све сте схватили, уважена деспотице.
- ЈЕЛЕНА: Дакле, где је благо, оче?
- ЛАЗАР: А, ха!
- НИКОДИМ: Госпођо, и ви мени нешто дугујете. Пре свега, дугује ми ваш поштовани господин супруг...
- ЛАЗАР: *(Скаче од радосици, као дете)*
Тако?! Он зна! Он зна!
(Љуби оца Никодима, хваћа га, зајим, за руке, врти се с њим наоколо)
Браво, владико! Браво, владико! Пријатељу мој мили! Волимо те!
(Нагло се заустави. Држи оца Никодима у чврстом загрљају)
Дакле, где је благо, владико?
- НИКОДИМ: *(Гуши се у његовом загрљају)*
Ви сте мени обећали...
- ЈЕЛЕНА: Не брините ништа, оче Никодиме. Имате моју реч. Пусти човека, не дави га! Ви сте, Срби, стварно, необичан свет!
- Лазар љусици оца Никодима.*
- НИКОДИМ: Хвала, деспотице! За мало да ме...
- ЈЕЛЕНА: Дакле?
- НИКОДИМ: Али...?
- ЈЕЛЕНА: Не брините.
(Пауза)
- НИКОДИМ: Благо је на Руднику...
- ЈЕЛЕНА: Да...?
- НИКОДИМ: У интимним одајама госпође деспотице. А, сад...
- ЈЕЛЕНА: Чекајте! Где су кључеви?
- НИКОДИМ: Али, ипак...
- ЈЕЛЕНА: Оче Никодиме! Ви ми не верујете?
- НИКОДИМ: Верујем! Верујем!
- ЈЕЛЕНА: Дакле?

НИКОДИМ: Кључеве деспотица носи око врата, на свиленој узици. И дању и ноћу.

(Пауза)

Ето, све сам вам рекао... Послужио сам вам свим срцем. А, сад...

ЛАЗАР: А, сад...

Лазар њљесне дланом о длан. Улазе два човека обучена у црно, са црним маскама.

ЛАЗАР: Баците пса у бунар!

НИКОДИМ: Зашто...? Не-е-е-е-е!!!

Она двојица му, без речи, сипављају врећу на главу, и износе га као савијен шеших, држећи га, један за рамена, дружи за ноге. Никодим се којрца колико може, и њо мало њишији. Излазе.

ЈЕЛЕНА: Овај свештеник има непријатну особину да стално пишти.

ЛАЗАР: *(Седа уморно на њосиљу)*
Уф! Није лако владати!

С друге сиране улази Ирина, у дубокој црнини.

ИРИНА: Шта радите ви овде, у мојој ложници?

ЛАЗАР: Шта радимо? Чекамо те, мама. Или, ако хоћеш, ја те чекам, а Јелена ми прави друштво.

ЈЕЛЕНА: Не! И ја вас чекам, госпођо.

ИРИНА: Нисам расположена за друштво, децо. Где је отац Никодим?

ЛАЗАР: Ево, оставио ти је некакву иконицу... Тврди да је чудотворна.

ИРИНА: Рекла сам да ме сачека! Ви знате да за три дана дајемо оцу помен на Руднику...

ЈЕЛЕНА: Морао је хитно да оде.

ИРИНА: Куда да оде?

ЈЕЛЕНА: Не знамо. Нагло је изашао.

ИРИНА: Добро, шта хоћете ви?
(Пауза)

ЛАЗАР: Јесам ли ја сада деспот, мама, или нисам деспот?

ИРИНА: Не разумем.

- ЈЕЛЕНА: Пита: да ли је он сада српски деспот?
- ИРИНА: Шта ви хоћете, децо?
- ЛАЗАР: Пита: да ли сам ја сада српски деспот?
- ИРИНА: Ко пита?
- ЛАЗАР: Па, Јелена!
- ИРИНА: Јелена пита да ли си ти српски деспот?
- ЈЕЛЕНА: Да, ја питам!
- ИРИНА: Изађите напоље и оставите ме да спавам!
- ЛАЗАР: А, не, док ми не одговориш!
- ИРИНА: Теби, или Јелени?
- ЛАЗАР: Мени. И Јелени.
- ИРИНА: Добро, ти си деспот. Изађите сад!
- ЛАЗАР: А, где су, онда, кључеви од моје благајне?
- ИРИНА: Какве, твоје благајне?
- ЛАЗАР: Па, државне!
- ИРИНА: Ту су кључеви, ништа не брини.
- ЛАЗАР: А, благајна?
- ИРИНА: Ту је и благајна. На сигурном.
- ЈЕЛЕНА: Ако је он деспот, како мислите да влада без новца?
- ИРИНА: Ви, Палеолози... Ви сте, стварно, досадни!
- ЛАЗАР: Како, мама? Како да владам без новца?
- ИРИНА: Владаћеш, сине! Ништа не брини! Ја ћу ти помоћи.
(Пауза)
Новац, тренутно, одлази на поправку смедеревских бедема. Султану Мехмеду се жури у наше крајеве... А, сада...
- ЛАЗАР: А, сада...
- ЈЕЛЕНА: Те зидине су ваша опсесија, ако дозволите, госпођо Кантакузин!
- ЛАЗАР: Ђути, гуско, ја говорим! А, сада, да ти кажем нешто, мама! Ослушни, мало како те српски народ куне и проклиње због кулучења на зидинама! Тебе и твог брата, протомајстора Георгија...

- ИРИНА: Знам, сине... Знам. Хтела сам да Србија поново узрасте из пепела византијског. Да вам оставимо, лепу, слободну, чврсту и, колико је могуће, просвећену земљу. Али, испало је да смо се, ваш отац и ја, тридесет година борили само за голи опстанак...
- ЛАЗАР: И нисте смислили ништа паметније него да потрошите све снаге те земље, коју вам је Бог дао на управу, да бисте подигли једну предимензионирану тврђаву?
- ИРИНА: Морали смо...
- ЛАЗАР: Ђути, мама, сад ја говорим! Разваљивали сте гробнице и кућне прагове, да бисте дошли до камена у овој равници. И, за кога све то? Да бисте нову тврђаву једнога дана поклонили Турцима! Смедеревска тврђава је проклета, драга мајко!
- ИРИНА: Цео живот... Цео живот смо жртвовали, да би ти подљувао све наше напоре! Зар теби ништа није свето, дете моје?
- ЛАЗАР: Ја, коме упорно не дате да владам, иако на то имам легитимно право, под изговором да сам неспособан, пијаница, коцкар и оно треће, ја ћу ти рећи: све сте радили погрешно! Жртвовали сте и свој народ, и своју децу. Целу Србију сте жртвовали због једне бесмислене тврђаве, а децу сте жртвовали због једне бесмислене политике! Шта сте учинили од Маре, Стефана, па и од оног Гргура? Дали сте их Турцима, да се над њима иживљавају и да од њих начине богаље! Па, јесте ли спасли Србију? Сама знаш да је само питање времена када ће Мехмед овамо доћи, са својим великим топовима које му праве Немци, и тада смедеревске зидине неће значити ништа!
- “Доживећете – каже Лествичник – да видите дом свој у згаришту, и бежаћете гладни и болесни, и нећете смети да изговорите своје име ни пред ким. Гледаћете туђинце у својој земљи и просићете комад хлеба од њих. Гледаћете свој народ где га везана у поворкама воде и бојаћете се за совј голи живот. И слушаћете, и у сну и на јави, проклињање свога имена!”
- ИРИНА: Од кад ти проучаваш Лествичника?

- ЛАЗАР: Од кад немам пара за коцкање!
- ИРИНА: Ја више немам снаге, Лазаре!
- ЛАЗАР: Нико више нема снаге, мама. Србија је потрошила све своје резерве.
- ИРИНА: Нека нам се Бог смилује!
- ЈЕЛЕНА: *(За себе)*
Одавно је Бог од вас дигао руке.
- ИРИНА: Све што си рекао било је црно, ружно и безнадежно... Ви сте млади... Мора да постоји нада!
- ЛАЗАР: Постоји само један спас, а он се налази на Западу. Само ако Србија постане део интегралног европског одбрамбеног система, може рачунати на заштиту од исламског терора.
- ИРИНА: По цену да се одрекне православља?
- ЛАЗАР: Ма, какво проклето православље! Хоће ли нас православље заштитити од турске коњице? Нема алтернативе! Морамо да постанемо део Европе. Ја ћу се за то постарати, мама!

МРАК

XII

ПАРАДОКС

Лейња резиденција Бранковића на Руднику. Грџур и Стефан у шейњи. Лујкају слейачким шпайовима и разговарају.

ГРГУР: Каква Европа, господо?! То је шарена змија, која нас
мама и опсењује својим веселим бојама...

СТЕФАН: Волим кишу...

ГРГУР: А усисава још оно мало животних сокова што нам је
преостало!

СТЕФАН: Волим пролећа на Руднику и кад су кишна...

ГРГУР: Ми, као људи, као народ, за Европу не значимо
ништа. Ништа!

СТЕФАН: Волим ову свежину која допире одасвуд... Благост...
Спокојство...

*Из једног уља појави се Лазар, њрмееи их, и ходајући на њрстима
и ѡравећи ѓримасе ѡрема ѡублици ѡочиње да их ѡраии и ѡрслу-
скује, реажујући, углавном ѡосјрдно, на ѡједине њихове рејлике.*

ГРГУР: Њих занима наш геостратешки положај, брате! Дол-
ина Мораве, Дунав...

СТЕФАН: Не знам... Можда ћу, после парастоса, остати на
Руднику још неко време...

ГРГУР: Европу занимају наши рудници... Европа нема руд-
ника сребра каквих има Србија! Европа нема Ново
Брдо! Нема Сребрницу!

СТЕФАН: Тако ћу бити ближе оцу...

ГРГУР: Једино као топовско месо... Једино тако Европу за-
нимају Срби... Као радна снага, као стока, робови...

СТЕФАН: Жао ми што не могу да видим очев гроб... Али, могу
да га замислим. Једноставан камен на скровитом
месту... Да га непријатељ не препозна.

ГРГУР: Њих занима дивљач по српским шумама, овце по
српским пашњацима...

СТЕФАН: А, ипак, да остане неки знак... После свега.

ГРГУР: Тврђаве на стратешким правцима.

Седну на ивицу постоље, која и њу доминира сценом. Једно време седе ћушећи. Лазар се пријатио.

ГРГУР: Отац Никодим извађен је из великог смедеревског бунара.

СТЕФАН: Отац Никодим...? Жив?

Лазар их прићи с појачаном пажњом и реакцијама.

ГРГУР: Слушај, Стефане... Како, забога, жив са дна оноликог бунара?!

СТЕФАН: Он, значи... О, Боже! Па, откуд отац Никодим у бунару?

ГРГУР: Прича се да је скочио од жалости за својим господаром.

Лазарева одобравајућа панићомима.

СТЕФАН: Несрећник... Био је нежна душа. Божији човек. И, заиста је волео оца.

ГРГУР: Мада неки, тишим гласом, говоре да су видели Лазаре целате како га увезано преносе преко дворишта.

Лазар се панићомимски згража.

СТЕФАН: Немој, молим те, Гргуре!

ГРГУР: Слепи не виде, брацо, али чују. Је л' тако?

СТЕФАН: Лазар је наш брат!

Лазар се задовољно смеши и клима главом.

ГРГУР: Ако је наш брат, не значи да није злочинац!

Лазар се ојечи згража, са подсмехом.

СТЕФАН: Немој! Ја то нећу да слушам!
(Усипане)

ГРГУР: Само се заваравajte, браћо Срби! Уљуљкујте се у своје слатке заблуднице, у своје смрдљиве снове! Тај наш брат узроковао је очеву смрт, мада то нико не жели да види, осим слепог Гргура!

СТЕФАН: То, поготово, не желим да чујем!

Лујкајући шипајом, Стефан: излази шипо брже може. Прилична пауза. Лазар покушава да се искраде.

- ГРГУР: *(Ослушкује. Скочи)*
Стани! Осећам те, смраде! Знам да си ту. Као твор смрдиш, кукавицо!
- ЛАЗАР: *(Заустијави се)*
Ја смрдим?
(Враћа се ка Грџуру)
Шта хоћеш ти од мене, слепче? Хоћеш ли и ти да завршиш као онај глупи поп?
- ГРГУР: У бунару?
- ЛАЗАР: У бунару.
- ГРГУР: Признајеш?
- ЛАЗАР: Шта? Нешто ти се причинило.
- ГРГУР: Не играј се са мном, Лазаре!
- ЛАЗАР: Зашто? Згодан си за игру. Зар не видиш?
- ГРГУР: Не видим.
(Баци се из местиа и зџраби Лазара)
Сад си готов! Глуп си кад си дозволио да те слепац ухвати! Зар не видиш?
- ЛАЗАР: Видим! Пуштај, будало! Пуштај! Кости ћеш ми положити!
- ГРГУР: Хоћу! И то, једну по једну, зликовче смрдљиви!
- ЛАЗАР: Пуштај!
- ГРГУР: Слушај! Оно што отац није успео, ја ћу да довршим. Стварно је боље да слепац седне на српски престо! Од тебе, твојих убица, лопова, трговаца и банкара – ништа горе не може бити! Мислиш да не знам да Турцима оружје продајете? Мала је Србија, гаде!
- ЛАЗАР: Обећавам ти врло непријатну смрт, брате!
- ГРГУР: Чекај, смраде, прво ја тебе да довршим!
- ЛАЗАР: Не дајте! Уби ме слепац! Уби ме будала! Јелена! Стража! Упомоћ!!!

С једне сџране уијрчава Јелена, са два сџражара одевена у црно, а с друђе Мара.

ЈЕЛЕНА: Спасевајте деспота!

МАРА Не, Гргуре!

Бацају се на браћу и раздвајају их. Мара држи Грџура.

- МАРА Гргуре, стани!
- ГРГУР: Маро, измаче ми гад!
- ЛАЗАР: Е, сад сам ја на потезу, слепче! Хватајте га!
- ГРГУР: Мене!
- МАРА Не!
- ЈЕЛЕНА: Станите!
- ЛАЗАР: Шта?
- ЈЕЛЕНА: Чуо си!
(*Сѝражарима*)
Слободни сте!
- Сѝражари неодлучни.*
- ЈЕЛЕНА: (*Хладним гласом*)
Рекла сам – слободни сте!
- Сѝражари излазе.*
- ЈЕЛЕНА: (*Лазару*)
Ти, дођи овамо!
- ЛАЗАР: Јелена! Види шта ми је урадио!
- ГРГУР: Мало је то...
- МАРА Ђути, Гргуре!
(*И даље га држи*)
- ЈЕЛЕНА: Полако... Идемо!
(*Повуче Лазара*)
- ЛАЗАР: Али, неће на овоме остати! Моја освета биће страшна и крвава. Ја сам деспот!
- ЈЕЛЕНА: Излази, већ једном, деспоте!
(*Одвучи Лазара. Излазе*)
- МАРА Дођи... Дођи овамо...
(*Води га до пошћеље*)
Седи!
- ГРГУР: Зашто га не убих!
- МАРА Он је спреман на све. Немамо много времена.
- ГРГУР: Бацио је оца Никодима у бунар!
- МАРА Знам. То зна, већ, цело Смедерево... Само, Јелена је много опаснија.
- ГРГУР: Ти мислиш да она...? И ја мислим.

- МАРА Ње се треба чувати. Она га учи.
- ГРГУР: Шта да радимо, Маро? Видиш да сам слеп! Пропустио сам прилику...
- МАРА Они знају да ми све знамо.
- ГРГУР: Ја сам му у лице рекао! Рекао сам да знам за продају оружја Турцима.
- МАРА Слушај, Гргуре! Нама овде више нема опстанка.
- ГРГУР: Где, овде? На Руднику?
- МАРА У Србији.
- ГРГУР: Па, куда ћемо, Маро?
- МАРА У Турску.
- ГРГУР: У Турску? Ти то озбиљно?
- МАРА Најозбиљније.
- ГРГУР: Па, како...? Турци...
- МАРА Знам све шта можеш да ми кажеш. Али, ако останемо, Лазар ће те убити. Не онако како је сада хтео, него тихо, притворно, византијски – како ће га његова жена, већ, научити.
- ГРГУР: Зар ја да бежим из Србије?! Ја сам најстарији син Ђурђа Бранковића...
- МАРА Баш зато. Народ те воли. А то није добра препорука. Стефан...
- ГРГУР: Стефан је уз Лазара. Са њим не вреди ни говорити.
- МАРА И ја тако мислим.
- ГРГУР: Али, ипак... У Турску... После свега! Зар то није мало необично? Ти ћутиш, ћутиш, а онда, кад проговориш... И, шта ћемо тамо? Куда ћемо?
- МАРА Имала сам шеснаест година када су ме дали у султанов харем... О томе доживљају нисам никада причала, па нећу ни сада. Али, будимо разумни. То време од нас захтева. Ја сам била султанова супруга – не једина, али једна од најважнијих. Било ми је допуштено да останем у вери наших отаца... Садашњи султан, Мехмед, одрастао је уз моје скуте. Као малог, учила сам га да говори српски... Он ме и данас зове мајком. Као знак пажње, поклонио ми је велики посед у Жежеву... Тамо ћемо отићи.

- ГРГУР: А, наша мајка?
- МАРА Мајка се никада неће одрећи власти. Нека јој Бог буде у помоћи.
- ГРГУР: Али...
- МАРА У Турској се, ипак, зна ред. Поготово, ако имаш велико имање и ако се налазиш под султановом заштитом. Мехмед је суров, али веома, веома проницљив... И биће нам наклоњен. Отићи ћемо, дакле, на то моје имање. Близу је и Света Гора...
- ГРГУР: Можда је боље да ја, овакав какав сам, одем право на Свету Гору.
- МАРА Мехмеду се неће одупрети ни Смедерево, ни остатак Србије. Србија је пропала изнутра. Трула је, Гргуре. Годинама сам жудела да се вратим у отаџбину. Сад схватам да то више није... *(Пауза)*
Све ће се десити веома брзо... Оно што је на смрт осуђено, не можемо одбранити. А оплакивати га можемо и у Жејеву.
- ГРГУР: Док твој султан буде харао и палио...
- МАРА Сутра ће доћи Лука Марулић, онај дубровачки трговац и турски шпијун...
- ГРГУР: Знам. То ђубре ми је познато.
- МАРА И донеће нам поруку.
(Пауза)
Не буди тужан, Гргуре!
(Помилује ња њо лицу)
Тамо ћемо штитити српске и грчке свештенике, монахе и преживеле племиће... Чуваћемо српске књиге... Помагаћемо Хиландар и друге светиње.
- ГРГУР: Зар ја, кога су Турци ослепели, да бежим Турцима, од свог брата рођеног, од Србина?!
- МАРА Полако, Гргуре... Живот хоће да се поигра, а човек је ту, само... Знам да ти делује парадоксално, али, као што каже Порфирије, живот и почива на парадоксу.
- ГРГУР: Ако је на парадоксу, онда да пођемо. Мени је, иначе, свуда мрак.

XIII

ГУТЉАЈ ЖИЛАВКЕ

Лейња резиденција Бранковића на Руднику. Лазар лежи на ѿосѝељи и чийа. Две слушкиње, ѿод Јелениним надзором, ѿосѝављају ѿрѝезу за ѝри особе.

ЛАЗАР: *(Чийа)*
Ништа вам Господ неће одузети од онога што је ваше. А ваша је немоћ, немир, безумље и ругоба. Оставиће вас Господ самима себи, да се распадате као дрво црвоточно, по чијој гњилости црви тумарају као по напуштеном дому.

ЈЕЛЕНА: Доста, Лазаре! Какве су то глупости? Спремамо вечеру!

ЛАЗАР: Волим да читам... А, види ово!
(Чийа)
Не учите народ истини, него га лажима храните. Уместо да му правду учините, застрашујете га гором неправдом прошлих времена. Знајте, нећете јести своју добит у миру. Осиромашите, и мишеви ће вам пролазити кроз продрту кошуљу.
(Сѝушѝа књиѝу)
Не знам зашто још нема Марулића са новцем. Није, ваљда...
(Пауза. Насѝавља да чийа)
Сневаћете буне преварених и похараних и дизаћете се у поноћи, претрашени и ознојени.

ЈЕЛЕНА: Доста!
(Ошима му књиѝу и баца је ѿод креветѝ. Девојкама)
Донесите сребрне тањире и кондир хладне жилавке!

Девојке излазе, Јелена за њима.

ЛАЗАР: *(Публици)*
У књизи се стално помиње неки народ. Ја не знам шта је то! И какву улогу тај народ игра у свему овоме?
(Пауза)
И чему, уопште, служи народ? Нама новац не потиче од народа, или, врло мало...

Улази једна девојка с њањирима. Лазар је ухваћен за стијражњицу. Она се кокејино смеје, намењта се, а зајим бежи и њосиавља њосуђе.

ЛАЗАР: (Публици)
Ми имамо најбоље руднике сребра и гвожђа у Европи. Нама народ није потребан.
(Пауза)
Питате, ко ће да копа? Па, рудари! Толико о томе.

Улази Јелена, с њечењем на сребрном њладњу, и дружа девојка, с кондиром. Лазар њријрчи, ојкине комадић, мирише и жрицка. Јелена, с девојкама, довршава сређивање њријезе. Лазар се, с комадићем њечења у руци мојта око њих.

ЛАЗАР: (Драматично, с њајосом)
Угађање стомаку је лицемерство трбуха – каже Лествичник. Иако сит, он виче да му је мало, и мада пун и претоварен, запомаже да је гладан.

ЈЕЛЕНА: Лазаре, молим те!

ЛАЗАР: Преједање је мајка блуда! Погледајмо добро – учи нас искусни светац – па ћемо наћи да многа јела која надимају, у исто време изазивају и похотне осећаје.

Девојке се њозледају, смејуље, ња чак и њихо кикоћу.

ЈЕЛЕНА: Вас две – напоље!

Девојке се њоклоне и одлејришају са сцене.

ЛАЗАР: (Публици; с њодигнућим њрсћом, њројоведничким њоном)
Испитајмо, и свакако ћемо наћи да је угађање стомаку главни узрок свих наших бродолома!

Улази Ирина у црнини.

ЈЕЛЕНА: Изволите!

ЛАЗАР: (Пријрчи и зајрли мајку)
Чекали смо те, мама.

ЈЕЛЕНА: Леп је био парастос, госпођо.

ЛАЗАР: Тата би се радовао, да је могао да види.

ИРИНА: Да... да... Ако парастос може да буде...

ЛАЗАР: Може, мама!

ЈЕЛЕНА: То је племенита веза између два света.

ЛАЗАР: Како си то лепо рекла, Јелена!

- ИРИНА: А, где су Гргур, Стефан и Мара?
(Пауза)
- ЈЕЛЕНА: Били су уморни; после свега...
- ЛАЗАР: Да, да... Раније су легли.
- Пауза. Ирина и Јелена седају. Лазар сџа свима вина и моџа се око шриџе.*
- ИРИНА: (Више за себе)
Оде сироти мој Ђурђе...
(Обрише, дискреџно, једну сузу)
- ЛАЗАР: Опрости, није само твој, мама...
- ЈЕЛЕНА: Добро, Лазаре!
- ИРИНА: Цео један људски век проживели смо заједно... И то, какав век! Али, нећемо сад... Требало је да служи отац Никодим.
- ЈЕЛЕНА: Заиста је требало.
- ИРИНА: Где је отац Никодим, Лазаре?
- ЛАЗАР: Како, где је?! Зашто мене питаш, мама?
- ИРИНА: Свашта се прича, сине.
- ЈЕЛЕНА: Госпођо, ви не мислите, ваљда...?
- ИРИНА: Не, ја не мислим ништа. Само...
- ЛАЗАР: Не знам. Можда је напустио овај свет.
- ИРИНА: Како то мислиш, "напустио"?
- ЛАЗАР: Мислим, просто, неџао.
- ИРИНА: Није неџао! Извађен је из великог смедеревског бунара.
- ЈЕЛЕНА: Да ли је то могуће?!
- ЛАЗАР: То значи да је, ипак, напустио овај свет, сироти свештеник...
- ИРИНА: Ви, значи, не знате ништа о томе?
- ЛАЗАР: Не, мама.
- ИРИНА: Сигурно?
- ЛАЗАР: Не, мама. Живота ми твога!
(Пауза)
- ЈЕЛЕНА: Послужите се, госпођо!

ИРИНА: Не могу да једем.
(Пауза)
 Ко је могао да убије свештеника? Зашто?
(Пауза)
 Узећу гутљај вина.
(Одлије мало на њод)
 За покој душе нашега Ђурђа.

ЈЕЛЕНА: *(Одлије)*
 За покој душе!

ЛАЗАР: *(Одлије)*
 И сиротог оца Никодима.

Сви оћћију њо мало вина.

ИРИНА: Овде, на Руднику, стално пада киша. Тако је...

ЛАЗАР: Не, стално. Само у пролеће и, разуме се, у јесен... То је, зар не...?

ИРИНА: Као да никад неће престати. Радије бих се повукла у своје одаје...

ЈЕЛЕНА: А, вечера, госпођо?

ЛАЗАР: Спремали смо је са љубављу, мама. Охладили смо жилавку...

ИРИНА: Хвала! Вечерајте ви, децо. А, ја ћу...

ЛАЗАР: Имаш леп ћердан, мама!

ИРИНА: Ђердан...? Овај ћердан ми је поклонио твој отац. Када је дошао у Солун да ме запроси. Било је то... Било је то пре четрдесет година.

ЈЕЛЕНА: Заиста је леп.

ЛАЗАР: Имаш ти још један, лепши, мама!

ИРИНА: Имам их много. Али, овај је најлепши!

ЛАЗАР: Није. Постоји један, још лепши.

ИРИНА: Не знам на који мислиш.

ЛАЗАР: Мислим на онај што га носиш испод хаљине.

ИРИНА: Молим?

ЛАЗАР: Испод хаљине, кажем. Дању и ноћу. На којем висе кључеви од блага. Или, од државне благајне, ако више волиш!

- ИРИНА: Опет си безобразан!
(Узима њехар с вином, види да је њразан)
- ЈЕЛЕНА: Још мало вина, госпођо?
(Сића)
- ИРИНА: Али, само мало! Боље ћу да спавам, ако попијем гутљај жилавке.
- ЛАЗАР: Кључић златни од ковчега с благом!
- ИРИНА: Шта ти хоћеш, Лазаре?!
- ЛАЗАР: Како, шта хоћу? Власт хоћу, мама!
- ИРИНА: То нећеш добити.
Ирина се окреће, њражи шал. Лазар искористи њренућак и из њрсићена, шћо га на руци носи, усће јој мало белоџ њраха у њехар. Ирина се ођрнула шалом и усћала.
- ЈЕЛЕНА: *(Која је видела шћа је Лазар учинио)*
Не обраћајте пажњу, госпођо! Знате колико је Лазар детињаст. Узмите гутљај жилавке.
- ИРИНА: *(Сћоји њоред њрћезе, махинално узме њехар)*
Како те није срамота! Већ си заборавио очеву опоруку!
- ЛАЗАР: Опрости, стварно сам био непажљив. Нећу више!
Ирина га ѓледа; сћушћа, махинално, њехар на сћо. Пауза.
- ИРИНА: Разговараћемо сутра. И о нестанку оца Никодима. А, сада...
(Крене, ња се враћи, узме њехар. Јелени)
Умало да заборавим на тај гутљај жилавке!
- ЈЕЛЕНА: Боље ћете спавати, госпођо!
Ирина њојћје ѓућљај.
- ИРИНА: Лепо је вино...
Ирина се укочи, исколачи очи, хћела би нешћо да каже, да крикне, али исћушћа само неарћикулисане звуке. Покушава да закорачи њрема Лазару – који се, унезверен, одмакао неколико корака – ња се сроза, њоред њрћезе, на њод. Пауза.
- ЛАЗАР: Византијски аметист!
- ЈЕЛЕНА: Кључеве!
- ЛАЗАР: Шта кажеш?

- ЈЕЛЕНА: Узимај кључеве!
- ЛАЗАР: А, да! Кључеви!
(Споји, неодлучан)
- ЈЕЛЕНА: Шта је?
- ЛАЗАР: Хајде, ти јој скини.
- ЈЕЛЕНА: Увек си био... Никад човек од тебе!
- ЛАЗАР: Па, јесам ли је отровао – шта хоћеш? Мајка ми је, ипак!
- ЈЕЛЕНА: Ништа!
(Нађе на Иренином вратицу свилену врицу; цима, али не може да њекине)
Нож!
- ЛАЗАР: Изволи!
(Додаје јој нож са њијезе)
- ЈЕЛЕНА: (Исече врицу, узме кључеве)
Ево их!
(Држи, њијумфално, кључеве високо изнад љаве)
- ЛАЗАР: Добро, дај ми, сад, те кључеве!
- ЈЕЛЕНА: Боље да стоје код мене.
(Везује их себи око вратица)
- ЛАЗАР: (После њаузе)
Па, добро... Али, даћеш ми их, кад ми буду потребни?
- ЈЕЛЕНА: Разуме се, драги!
- Провирује Лука Марулић, у њијничком оделу.*
- МАРУЛИЋ: Да ли је слободно, уважени? Примате ли уморног путника?
- ЛАЗАР: О! Па, где сте, ви, Марулићу? Већ смо се забринули. Уђите! Уђите! Вама је српски двор увек отворен.
- МАРУЛИЋ: (Улази, клања се)
Поштована госпођо! Господине деспоте! Све сам чуо. Моје саучешће. И моје честитке, истовремено.
- ЈЕЛЕНА: Хвала, господине!
- ЛАЗАР: Хвала за обоје, Марулићу. Волим вашу економи-
чност.

МАРУЛИЋ: А, зашто стара госпођа деспотица лежи на поду?

ЈЕЛЕНА: Зато што је мртва.

МАРУЛИЋ: И она?

ЛАЗАР: Да, преминула је малочас, од жалости за својим супругом.

МАРУЛИЋ: Онда, још једном, моје саучешће!

ЛАЗАР: Помозите ми да је пренесем на постељу, да бисмо могли да се лепо сместимо за трпезу. Вечера је нетакнута...

ЈЕЛЕНА: Сигурно сте гладни, после дугог пута.

Преносе Ирину на постојељу.

МАРУЛИЋ: Тешка је стара госпођа, Бог јој дао рајско насеље!

ЛАЗАР: Хоће, хоће! Вероватно.

ЈЕЛЕНА: Изволите за трпезу!

МАРУЛИЋ: Захваљујем!

ЛАЗАР: Имамо и хладне жилавке.

ЈЕЛЕНА: Не, из тог пехара!

ЛАЗАР: Добро, добро...

ЈЕЛЕНА: Служите се!

МАРУЛИЋ: Хвала, хвала госпођо! Баш и нисам нешто...
(Пауза)

ЛАЗАР: Па, како ствари стоје, Марулићу?

МАРУЛИЋ: Како могу да стоје, господине Бранковићу, кад су у рукама наших, европских банкара и наших, турских пријатеља? Стоје одлично! Део оружја је стигао на одредиште, део је на путу. Господин Анђеловић је добро обавио посао, његов брат, Махмуд паша, још боље. Европа је задовољна.

ЛАЗАР: *(Сањари)*
Европа... Ја бих хтео Србију да уведем у Европу, Марулићу, па макар...

ЈЕЛЕНА: Чекај мало, Лазаре...

МАРУЛИЋ: Полако, господине Бранковићу! Није то тако једноставно. Узмите, за сада, свој проценат од нашег посла.
(Вади кесе)
Овде је двадесет хиљада и шест стотина петнаест златника за вас и госпођу деспотицу.

ЈЕЛЕНА: Хвала!
(Узима кесу)
Сада можемо да вам вратимо у вашу љубазну позајмицу.

МАРУЛИЋ: А, овде је петнаест хиљада за господина војводу Анђеловића.

ЈЕЛЕНА: Хвала!
(Узима кесу)

МАРУЛИЋ: Његова екселенција, велики везир, добио је, разуме се, свој део у Цариграду. Ето, ми смо, као што видите, озбиљни партнери. Тако да, у перспективи, можете да очекујете и турски напад.

Улази Сџараџар, у црном.

СТРАЖАР: Господару!

ЛАЗАР: Шта је било? Видиш да вечерам!

СТРАЖАР: Господару! Господин Гргур и госпођа Мара су побегли!

ЛАЗАР: Како? Како? Слепац ти побег'о!

СТРАЖАР: Извукли су се на споредну капију, господару, са малом пратњом, и одјахали путем ка Једрену.

ЛАЗАР: Јесам ли рекао да отвараш четворе очи, клипане?!

СТРАЖАР: Па... Ми смо пазили на велику капију, а они су измакли на малу...

ЛАЗАР: Ето, Марулићу, с ким ја треба да организујем државу! Колико су ти платили, издајниче?

СТРАЖАР: Платили... Нису платили... Кунем се, господару! Кунем се!

ЛАЗАР: Нека јашу стрелци, брзо! Хоћу да их вратите, живе или мртве!

СТРАЖАР Разумем!

МАРУЛИЋ: Чекај, младићу! Стани!

ЛАЗАР: Шта?! Како се усуђујеш, подрепашу млетачки?

ЈЕЛЕНА: Не дери се!

МАРУЛИЋ: Они су под високом заштитом султана Мехмеда, који – као што, вероватно знате – госпођу Мару зове мајком. Султан их, лично, чека у Једрену, а један одред турске коњице иде им у сусрет. Ја се не бих играо, господине Бранковићу!

ЛАЗАР: Е, јебига!

Светлосћ се лагано мења, њосћаје нестварна, сви се укоче на својим местима, у њози у којој су се заћекли, сем Лазара који закорачи ка њросценијуму и обраћи се њублици.

ЛАЗАР: Ето, тако је то било... Тако сам, коначно, засео на власт, са својом супругом Јеленом Палеолог, која ми је даровала овај лепо византијски аметист. Засео сам, али не задуго. Нажалост, владао сам само нешто више од године дана... Умро сам у пуној снази, без мушког наследника... А, можда је и боље тако, јер и Србија је ускоро престала да постоји.

(Махне њублици и одлази у дубину. засћане, као да се нечеђ сејцо, и осврне се)

Нисам стигао да је одведем у Европу.

Лазар одлази у дубину. Лагано заћамњење. Мрак.

КРАЈ

Scherco

Београд, 2009.

ЛИЦА

РУЖА БОШКОВИЋ (66)

пензионерка; некада давно, припадница хипи покрета
и “шездесетосмашица”

НИКОЛА БОШКОВИЋ – НИЦА (20)

њен унук, студент књижевности

ВОЈКАН (65)

Ружин друг из младости и бивши љубавник

ЈЕЛА (18)

избеглица

РАДОЈКА (38)

кућна помоћница без посла

МИЛЕНА (20)

незапослена

Дешава се у Београду, почетком XXI века.

I

Грађанска соба у блаџом нереду. На зидовима поѕијери који асоцирају на '68. и златно доба рокенрола. Музика Елвиса Прислија.

РУЖА: Схватите! Разговор је завршен. Упали сте ми у кућу тако рећи на силу!

РАДОЈКА: Па, ви сте рекли да вам треба кућна помоћница!

РУЖА: Јесте; али, с опроштењем, млађа.

РАДОЈКА: Млађа! Шта значи “млађа”? У огласу пише “кућна помоћница”.

РУЖА: Пише! Шта, ако пише?
(Појачава музику)

РАДОЈКА: Како, шта?! Молим вас, тише!

РУЖА: *(Виче)*
Шта, ако пише?

РАДОЈКА: Е па, не може то тако! Не можете се поигравати људима!

РУЖА: *(Уишишава музику)*
Рекла сам да ми треба млађа жена!

РАДОЈКА: Али, молим вас, то је дискриминација. Значи, старије жене немају право да буду кућне помоћнице?

РУЖА: Не, код мене.
(Пауза)

РАДОЈКА: А, да ти ниси од оних?

РУЖА: Којих, “оних”?

РАДОЈКА: Знаш ти којих! А, шта, па, мени фали? Немам ни тридесет осам. Свакако сам употребљива.

РУЖА: Ја не знам како да те употребим.
(Појачава музику. Једно време, иде само музика, без текста)

РАДОЈКА: Жено, ти си луда!

РУЖА: *(Уишиша музику)*
Молим? Не чујем од Елвиса.

РАДОЈКА: Ја имам препоруке.

РУЖА: *(Оијеи појача)*
Не чујем!

РАДОЈКА: *(Виче)*

Препоруке!

РУЖА: *(Ушшиша)*

Како пева! Твоја генерација о томе ништа не зна. Божанствени Елвис! Ми смо с њим одрасли, знаш. Још није било ни Битлса... А, камо ли...

РАДОЈКА: Ја ово не разумем... Не, ја, стварно, не разумем!

РУЖА: Ни ја више ништа не разумем. Некад је, ипак... А, ово време је чудесно... У њему је све могуће, а ништа није сигурно. И ништа није онако као што изгледа, зар не? Према томе...

РАДОЈКА: Али, ви сте, ипак, дали оглас...

Звоно на улазним вратиима.

РУЖА: Сачекај, да видим ко је.

(Излази у њредсобље, ошвара вратиа)

ЈЕЛА: Добар дан, да ли сте ви дали оглас...?

РУЖА: Изволи, сине! Како се зовеш?

ЈЕЛА: Јела. Зовем се Јела.

РУЖА: Ја сам Ружа. Тетка Ружа. Како си лепа! Колико имаш година?

ЈЕЛА: Па... Имам осамнаест... Осамнаест и по.

РУЖА: Лепо. Дођи овамо, у кујну. Седи, док не испратим једну... Седи, сад ћу ја...

(Испрати је њрема кујни и врати се у собу)

РУЖА: Дакле, рекла сам ти – наш разговор је завршен. Не примам старе, досадне и оне с препорукама.

РАДОЈКА: Рекла си да живиш сама.

РУЖА: Па?

РАДОЈКА: Па, ко ти је, онда, то, тамо? А?

РУЖА: То је мој унук. Шта те се тиче?! Види ти ње! Хајде, немам више времена!

РАДОЈКА: Што га овамо ниси увела?

РУЖА: Слушај, ти...

РАДОЈКА: Слушај, ти, бабо! Нећеш тек тако да ме се ратосиљаш! Видим да муљаш.

Ружа ошвара фиоку, вади њишиољ, рејешира.

РУЖА: Марш, напоље!

РАДОЈКА: Шта?! Пиштољ! Ти то озбиљно?

РУЖА: Просвираћу ти ту безобразну тинтару, док изговориш “Елвис”!

РАДОЈКА: Свашта сам видела, али да бабе носе пиштоље...

РУЖА: Марш! У року од пет секунди пуцам у самоодбрани!

РАДОЈКА: Добро! Одлазим, одлазим... Ипак си ти ударена...
(Излази)

РУЖА: Ето... Судбина самохране старице...
(Гласно)
Дођи, сине!

Улази Јела.

ЈЕЛА: Пиштољ?! Шта ће вам пиштољ, госпођо?

РУЖА: Ма, каква сам ти ја госпођа! Тетка Ружа.

ЈЕЛА: Шта ће вам пиштољ, тетка Ружо?

РУЖА: Сама сам. Морам да се браним, сине... Стари “валтер”. Ратни трофеј мог покојног тате; али, још увек може да закуца барабу. Вежбам. Идем понекад на стрелиште... Београд ти је данас пун неких опаких, чудних типова.

МРАК

II

Исиа соба. Ружа и Јела.

- РУЖА: Па, добро... Да ли ти, понекад, недостаје то Косово?
- ЈЕЛА: Сањам још понекад нашу кућу... Имала сам другарице, у Пећи... Од деведесет девете не знам ништа о њима. Имам и у Панчеву, у нашим баракама, добре другарице... и другове... али, опет... Знате како је...
- РУЖА: Знам, сине. Тојест, не знам баш тачно како изгледа бити избеглица. Могу само...
- ЈЕЛА: Можете?
- РУЖА: Па... Не знам. Уствари, не знам. Узми још сока! А, ја ћу, богами, још један коњак. Дobar је, француски; није из бугарског “фри-шопа”. Кад наиђу, тако, невеселе теме, најбоље узети чашицу коњака...
- ЈЕЛА: Обећали су нам, пре две године, неке станове у Зрењанину. Много смо се радовали. Само... То је било кад су долазили неки политичари... Били су, ваљда, неки избори; не знам, сад... Смем још мало сока?
- РУЖА: То је све за тебе, сине!
(*Сија сок*)
Не смета ти да пустим мало Елвиса?
- ЈЕЛА: Не, не! Ја, баш, волим ту стару музику. Мој деда је волео то да слуша. Погинуо је... Али, то сад није...

Ружа је укључила уређај. Чује се музика Елвиса Прислија.

- РУЖА: Деда, значи, погинуо...
(*Пауза*)
А, отац? Узми још мало!
- ЈЕЛА: Хвала!
- РУЖА: Чиме се бави отац?
- ЈЕЛА: Копа канале.
- РУЖА: Тако?
- ЈЕЛА: Он је професор географије... Али, географија више није...
- РУЖА: Да... Југославија је имала сасвим другу географију.

- ЈЕЛА: Уствари, копао је док је имао снаге. А, сада лежи тамо, у бараци. Болестан је од... Мајка гледа њега и мог млађег брата.
- РУЖА: А, ти, значи...
- ЈЕЛА: Највише сам волела да, са другарицама из кампа, дођем овамо, у Београд, у Кнез Михаилову, и да гледам све оне лепе људе и жене... И читала сам “Хало-огласе”... Добила сам и неке предлоге, ви знате, већ, какве предлоге, али... Нисам ја... Ви схватате... Мада су ми говорили, зашто оклеваш, па ти немаш другог излаза. Хоћу да радим, рекла сам... Па, и то је посао, као и сваки други, тако су ми говорили, Бог ти је дао ту могућност, види како си лепа... Почела сам скоро и да размишљам о томе, верујте ми... Нисам више знала шта ћу. Али сам, ипак, стално гледала “Хало-огласе”, и тако сам наишла на ваш оглас.

Пауза. Чује се само сенџиментјална музика Елвиса Прислија.

- РУЖА: Имала си среће.
- ЈЕЛА: Да. Лепо ми је код вас, тетка Ружо. И грејање је добро...
- РУЖА: Једино што је плата мала, али... Ја не могу више.
- ЈЕЛА: Добро. И ви сте самохрана пензионерка.
- РУЖА: Па, јесте... И мој способни син ради... Ради као ноћни чувар у фабрици трактора, где је до јуче био инжењер. Али, та фабрика је сада затворена, ваљда треба да се прода некоме Немцу, или, не знам коме... А он је испао технолошки вишак, увек он тако испадне... Ово време није за... Ајде ти, сад, а ја ћу још један коњак са Елвисом... Чува тамо зарђале тракторе... Спавај, сине, сутра треба да се ради...

МРАК

III

Јуџиро у истом проситору. Ружа у фојтељи; буди се иза сна. Улази Јела.

- ЈЕЛА: Добро јутро, тетка Ружо! Ви сте тако спавали?
- РУЖА: Успавао ме Елвис. А, биће, и овај коњак. Кажу да није хигијенски спавати у оделу...
- ЈЕЛА: Ево, ја сам кафу скувала.
- РУЖА: Седи, да попијемо заједно.
- ЈЕЛА: Нека; почела сам да радим нешто, у кујни...
- РУЖА: Рад није медвед – неће побећи у шуму; кажу браћа Руси. Не волим сама да пијем кафу. Донеси и себи шољицу.
- ЈЕЛА: Па, добро... Хвала, ево сад ћу!
- Јела излази; Ружа узима телефоне, бира број.*
- РУЖА: Хало! Ти си, Војкане? ... Па, добро, барабо, не јављаш се данима... Ја сам своје завршила... Видећеш... Рођендан, да... Здравом, не могу сад да говорим. Зваћу те касније.
- Слушатица слушалицу; Јела се враћа са шољицом.*
- ЈЕЛА: Ево ме!
- РУЖА: Седи, сине! Баш сам потегла овог коњака...
- ЈЕЛА: Изгледа да и нема више.
- РУЖА: Донеће Војкан. Чика Воја. Упознаћеш га. Диван човек. На њега увек можеш да се ослониш. Он још и дође понекад. Син, онај што чува тракторе, и унук Ница – студира тамо неку вајну књижевност, археологију, шта ја знам, у сваком случају нешто без везе – они дођу једном годишње, на мој рођендан. Мислим се, нешто, не морате ни тад да ми долазите, али, опет, наспремам, наспремам... Тако ћемо и ове године. Сами живе, јадници, снаја ми је умрла од... Пре... Не знам ни ја! То ће сад, врло брзо. Рођена сам у знаку Водолије. Необичан знак... Не знам колико теби то...?
- ЈЕЛА: Па, онако... Ја сам по мало...
- РУЖА: Некад саму себе не могу да препознам, а камо ли да савладам... Знаш: шездесет шест ћу да напуним! Није ли то необично? Била сам хипи. То је било модерно у наше време. Водимо љубав – а не рат! Не знаш ти то. Данас је све обрнуто.

(Пауза)

Па, онда, шездесет и осма... Пре четрдесет година. Капетан Мишино здање; Пиља Марковић и Стево Жигон; Црвени универзитет... Мислили смо да ћемо променити свет... И, ево, како смо га променили! Све оде у... А шта се ту може? Морамо даље, разумеш, сине! Даље! Па, куд год! Изгледа да ту, на дну, има још мрвица коњака... Дај!

ЈЕЛА: Немојте, тетка Ружо!

РУЖА: Дај, кад кажем!

ЈЕЛА: Па, добро...
(Пружа јој боцу)

РУЖА: Не волим да будем сама... Никад нисам волела. А Стамен није волео да се дружим са хипицима.

ЈЕЛА: Стамен?

РУЖА: Муж. Рано сам се удала, али он је ретко био код куће...

ЈЕЛА: Зашто?

РУЖА: Зашто... Такав му је био посао.

ЈЕЛА: Теренац?

РУЖА: Па, јесте, нека врста теренца.

ЈЕЛА: Трговачки путник?

РУЖА: Мајор КОС-а.

ЈЕЛА: Нешто војно?

РУЖА: Тако нешто. Војно, тајно...

ЈЕЛА: Као Џемс Бонд?
(Смеје се)

РУЖА: И ја сам тако, некако, замишљала. Била сам млада, врло млада... Отац је био генерал, ратни херој... Вила на Дедињу, лимузина, ађутанти...

ЈЕЛА: Знам. Видела сам Дедиње на телевизији. Лепо је. Много је лепо.

РУЖА: Тако сам и упознала Стамена. Вила је имала велику башту, а на крају један прави шумарак. Давно је то било... Тако сам остала у другом стању.

ЈЕЛА: Лепа прича.

РУЖА: Мислиш? Добила сам само два тешка, мушка шамара у животу, од којих ми се и сад врти у глави...

- ЈЕЛА: Од оца?
- РУЖА: Један од оца, када је сазнао да сам трудна.
- ЈЕЛА: А други?
- РУЖА: А други од Стамена, када ме је ухватио како лежим са Војканом, на брачном кревету, и пушим марихуану... И отац и Стамен имали су тешку, војничку руку...
- ЈЕЛА: А, Војкан?
- РУЖА: Војкан...? Војкана је поломио и, онако крвавог, избацио на степениште. Два дана крв нисам могла да оперем...
- ЈЕЛА: Лепа прича...
- РУЖА: Те ноћи, узела сам нож и хтела да га закољем, на спавању.
- ЈЕЛА: Јој!
- РУЖА: Ипак сам се уздржала; највише због Јове, због сина; оног што чува зарђале тракторе. Али, чим је Стамен отишао на пут, узела сам дете и вратила се оцу. “Шта сам ти ја говорио, дијете?” – рекао ми је отац.
- ЈЕЛА: А, мајка?
- РУЖА: Мајка? Мајка ми је Јову подигла, док сам ја неке глупе школе завршавала, и пушила по мало... Касније ми је отац поклонио овај стан. Тако је то било... Е, сад, стварно, више нема коњака! Слушај, да се ми договоримо за рођендан. Овако ћемо то...

МРАК

IV

Сређена Соба. Ружа и Јела.

РУЖА: Сад ће они, само што нису! Јеси ли наскла, тамо, оно? Шездесет шест...

ЈЕЛА: Јесам, тетка Ружо. Све је готово, предјело, зељаница... А, печење је још у рерни. Искључила сам, па нека се мало истишти... Тако је, некад, моја мама...

РУЖА: Шездесет шест... Да ли сам ја старица? Кажи! Да ли сам ја...?

ЈЕЛА: Не...

РУЖА: Ништа, ништа... Не питам ја тебе, стварно. Притисни оно дугме, тамо! Увек за рођендан пуштам мало Ел-виса...

ЈЕЛА: Одмах!
(Чује се музика Елвиса Прислија)

РУЖА: Можда је то некеме и досадно, али, стари људи су досадни. Конзервативни.
(Пауза)

Значи, шездесет шест... Сада нам све мање треба, а и то мало није јефтино... Ево, на пример, марихуана! И она је скупља него у Немачкој! Млеко – и да разумем. Али, зашто марихуана? Јер, са Косова прво долази овамо, па се онда дистрибуира тамо... Схваташ?

ЈЕЛА: Па...

РУЖА: Ти ниси још пробала?

ЈЕЛА: Ју, тетка Ружо!

РУЖА: Добро, добро, немој одмах да... Има времена... И, како, дакле, од своје бедне пензије...? Мада сам ја магистар. Ниси знала? Сад, да знаш. Магистар на Факултету безбедности. Мој тата је имао јаке аргументе, нису смели да га нервирају, хе, хе... Колико је сати? Сад ће они... Војкан увек дође први. Он ти је једно фино, мало сентиментално створење, видећеш. И он живи сам. Некад смо се много више дружили. Леп дечко је био. Уствари, живи са болесном сестром. Мало је и ретардирана. Купује јој стално неке лекове, као да може да је излечи... Али, то је више нека његова потреба, шта ја знам... Увек је био мало блесав. Чак је и песме писао, некад... И сад, кад мало попије... То ти је то..

ЈЕЛА: *(Тихо)*

И ја сам некад писала...

РУЖА: То ти је то... Шездесет шест.

Звоно на улазним вратицама.

РУЖА: Ево га, рекла сам ја! Иди ти отвори, па га уведи овамо.
Нека види једну лепу српску девојку.

ЈЕЛА: Немојте...

РУЖА: Ајде, ајде! Већ сам му ја причала о теби...

Поново звоно. Јела одлази у њредсобље и отивара вратица. Улази Воја.

ВОЈА: Госпођице! Војкан Станисављевић!

(Тихо)

Не знам да ли овај букет да предам вама или слављеници.

ЈЕЛА: Немојте, молим вас... Изволите!

ВОЈА: Да ли су све Косовке девојке овако лепе или само ви?

РУЖА: *(Из собе)*

Хајде, хајде, Војкане! Не задржавај се сувише у предсобљу!

Воја и Јела улазе у собу.

ВОЈА: Ружо, моја слављенице! Желим ти још шездесет шест лепих и бодрих година!

РУЖА: Нарочито, бодрих...

ВОЈА: Жуте руже, које највише волиш, француски коњак који најрадије пијеш.

РУЖА: Хвала ти, друже! Сваке године погодиш мој укус. Јело, чаше!

ЈЕЛА: Одмах, тетка... госпођо!

(Излази)

ВОЈА: Слушај! Мала је као шећерлема! Што бисмо рекли ми, старији...

РУЖА: Вичи! Је л можеш гласније?

ВОЈА: Добро, добро... Не чује се то... Али, морам ти рећи да нисам скоро... Још од...

Јела се враћа с чашицама.

ЈЕЛА: Изволите!

РУЖА: Сами ћемо! Хајде, ти види шта је с тим печењем. Да се не претишти.

Јела излази.

РУЖА: Ето, то је то. Лепо девојче, зар не?

ВОЈА: Увек си умела да изабереш. Свака част, другарице! Живели! Осмех њен као крин блиста, а корак лак и пут чиста...

РУЖА: *(Кроз смех)*
Увек си био ћакнут!

ВОЈА: Ти себе сматраш нормалном, драга?

РУЖА: Бар, песме не пишем! Сипај тог коњака!

ВОЈА: Дозволи... Свако је луд на свој начин. Него... луди или мудри, сад треба да се договоримо... јер...

Звоно на улазним вратицима.

РУЖА: Е, јебига!
(Виче)
Јело, отвори, то су ови моји!
(Тихо)
После ћемо. Сад навуци уљудну, малограђанску гримасу... Сетила сам се данас, нешто, онога кад ти је Стамен намештао кости... Ниси заборавио?
(Смеје се)
Крваво степениште...

ВОЈА: Скупо ме је коштало дружење с тобом.

РУЖА: Па, ваљда је било и неког задовољства, Војкане, мрцино заборавна?!

Јела уводи Ницу.

НИЦА: Срећан рођендан, бако! Педесет и шест. Је л тако беше? Тако, бар, изгледа.

РУЖА: Е, и то ми је неки комплимент! А, где ти је отац? Чува тракторе?

НИЦА: Чува, да не побегну.

РУЖА: Како да побегну, кад су зарђали?

ВОЈА: То је, већ, метафизичко питање.

РУЖА: Ајд, не лупај! А, мој син, да је хтео, могао је, ваљда, и замену да нађе... Нек ми ни на следећи рођендан слободно не долази, тако му реци!

- НИЦА: Немој, бако... Одљутићеш се ти, већ...
- РУЖА: Донеси, Јело, за младог господина, чашицу. То је мој унук, Ница. Никола Бошковић, студент неке тамо археологије...
- НИЦА: Већ смо се ми... Књижевности, бако!
- ЈЕЛА: Одмах!
(Излази)
- РУЖА: Па, у чему је разлика?
- НИЦА: А, где ти налазиш овако лепе девојчице? Недавно си имала једну, скоро исто овако лепу. И куд само нестају?
- ВОЈА: Иду својим путевима...
- РУЖА: Ти знаш шта је недавно! Последњи пут си био за мој прошли рођендан!
- НИЦА: Донео сам ти папуче! Види!
- ВОЈА: Са пуфницама!
- НИЦА: Дођи, да те пољуби твој унук!
- РУЖА: Хвала, хвала!
- Улази Јела.*
- ЈЕЛА: Изволите чашицу!
- НИЦА: Хвала, лепо!
- РУЖА: Да наздравимо, па да пређемо за сто, ако се печење истиштало!
- СВИ: Живели, живели...
- Јела уноси печење.*
- ЈЕЛА: Изволите! Мислим да ће бити добро...
- ВОЈА: Ох, каква лепа плећкица!
- РУЖА: Мушкарац треба да исече печење. Хајде, Никола! Ти си једини мушкарац овде.
- НИЦА: Одмах, бако!
- ВОЈА: Хвала, Ружо! Јело, сунце, додајдер 'вамо тог вина!
- ЈЕЛА: Изволите, господине!
- РУЖА: Није чика Воја господин, сине. Он је само песник.
- НИЦА: Кјанти! Фина вина пијеш, бако! Па, онда, кажу, пензионери – сиротиња, хе, хе...
- РУЖА: Не могу, ваљда, да вам изнесем банатски ризлинг! Ја ћу још мало коњачића...

- ВОЈА: Полако, драга!
- ЈЕЛА: Изволите!
- РУЖА: Ти, дрндошу матори, гледај у свој тањир! Хвала, сине! Моји капацитети су неизмерни, у сваком погледу.
- ВОЈА: Добро, добро...
- РУЖА: Чији је ово рођендан?
- НИЦА: Твој, бако. Наш најдражи празник у години!
- РУЖА: А нема ни једне здравице... Сипај, Јело...
- ЈЕЛА: Одмах!
- РУЖА: Чекамо лепог Воју! Тако смо га звали, некад. Није он увек био овако... како да кажем... Сипај, сине! ... Овако каракушљив, овако сентименталан. Мада је увек измишљавао неке песмице... Али, некад је то био Лепи Воја са Црвеног Крста. Мангупчић...
- ВОЈА: Ружо, немој да ме хвалиш, молим те!
- РУЖА: Био је даса, швалерчић... Долазио је на журеве код нас, на Дедиње и скидао рибе, је л тако, Војо?
- ВОЈА: Па...
- РУЖА: Нисмо ми тада знали ни за цоинт, ни за оно друго... Пили смо алкохол и пушили дуван. Генерал је увек имао тога. И радили још понешто, што деца не треба да знају...
- НИЦА: А, шта то, бако?
- РУЖА: Ђути, мангупе! А, онда је Лепи Воја отишао у Париз, са Белим – знате ко је Бели – и, богами, дуго га није било. Шта је тамо радио, то нико не зна... Хајде, Војо, време је за здравицу! И немој ону од прошле године.
- ВОЈА: Зар сумњаш у мене, драга?
- РУЖА: Сумњам у све и свакога. То ми помаже да се одржим у овом тешком, сложеном, неизвесном, мутном и суровом времену... Сипај, мала!
- ЈЕЛА: Ево, одмах!
(*Сииа*)
- РУЖА: А, опет је лепо живети. Је л тако, децо? Лепо је... Без обзира...
- НИЦА: Тако је, бако! И ја тако мислим. А, ти, Јело?
- ЈЕЛА: Ја... Ја мислим...
- РУЖА: Само, прво мало музичке подлоге! Хајде, Јело, сине, пусти ти нашег Елвиса!

- ЈЕЛА: Ево, тетка Ружо... Хоћете ону?
- РУЖА: Па, да... Знаш ти!
- Сенџиментална мелодија Елвиса Прислија, на њр. Love me tender.*
- РУЖА: Ето, тако... Сад Лепи Воја може да ми одржи традиционалну здравицу!
- ВОЈА: Знате, ја сам у души песник, мада неостварен, и ја то могу само у стиху...
- НИЦА: Напред, чика Војо!
- ВОЈА: Само, пред сваки наступ имам извесну трему...
- РУЖА: Сваке године исто!
- ВОЈА: Ево, ево... Само, ако ова музика може мало... Ипак, ја не могу њега да надвичем.
- ЈЕЛА: Је л добро овако?
(Музика је ушшишана)
- ВОЈА: (Усџаје)
Хвала, Јело. Само да извадим папирић...
(Шушкање харџије)
Ја то увек спремим благовремено. Ево!
(Чиџа)
“Тај поглед њених / очију снених, / тај нежни стисак / и гласа врисак / сањамо, ево, / већ живот цео. / И никад неће / бит’ за нас среће / од тог сна веће. / О, Ружо, драга / нека те снага / још дуго служи / желимо ти сви!”
(Пауза)
- НИЦА: Бако, па он је у тебе, још увек, заљубљен!
- РУЖА: Дирљива је ваша наивност, децо! Сипај коњачића, Јело! Добро, ајде... Аплауз за песника!
- Аџлауз, Јела џуни чаше.*
- ВОЈА: Хвала, хвала... Да ли то значи да си, ипак, задовољна, Ружо?
- РУЖА: Искуство нас учи, поготово, савремено искуство... оно нас учи да је интелектуалац, а поготово песник – био добар, или лош – савршено бесмислена појава у нашем животу... Према томе...
- НИЦА: Па, шта, бако, онда, има смисла у нашем животу?

- РУЖА: Шта има смисла?
(Пауза)
Само новац, сине! Само новац. Све друго је апстракција, звана “лук и вода”. Лук и вода – зар то не звучи апстрактно и бесмислено... Бесмислено – дакле, апстрактно. И обрнуто.
(Смеје се)
- НИЦА: Не знам да ли би се чика Воја сложио с тобом.
- РУЖА: Питај га да ли би му било свеједно да сад овде пије банатску киселицу, уместо племенитог, дакле, скупог талијанског вина. И, да ли би теби било свеједно, мангупе са археологије? Новац даје боју свему, па и нашим осећањима. Питајте Јелу, како је без новца и без крова над главом!
- ВОЈА: Добро, добро, има и ту истине... У сваком случају, то је једно метафизичко питање. Зато, дигнимо чаше и пожелимо нашој слављеници...
- СВИ: Срећан рођендан! Срећан рођендан!
- Зайамњење – одйамњење. Истиа соба са нерасйремљеним сйолом. Ница и Јела. Ружа сйава у фойељи.*
- НИЦА: “А како пред нашом љубављу да оправдамо све оне дане кад постојали нисмо, јер нисмо били у стању да испунимо њене велике захтеве присутности, жедних додира?

А сан, кад се растајемо у несвесно лутање мраком без лика? И њему опрости, љубави; а ми: загрљени ћемо спавати, рукама чувајући грч свесних тренутака.”
(Пауза)
- ЈЕЛА: Лепа је... То није твоја?
- НИЦА: Није. Али, као да јесте.
- ЈЕЛА: А није ни чика Војина.
(Смеје се тихо)
- НИЦА: Очигледно. Једва оде, “неостварени песник”...
- ЈЕЛА: А шта ћемо с тетка Ружом?
- НИЦА: Ништа. Видиш да је начисто заспала.

- ЈЕЛА: *(Тихо)*
Да ли нас она, можда, чује?
- НИЦА: Не брини! Спава стара госпођа као топ.
(Ружа њочиње њомало да хрче)
Ето, видиш! Шта сам ти рекао? Воли госпођа да се напије, па да заспи у фотељи.
- ЈЕЛА: *(Тихо)*
Приметила сам.
- НИЦА: Слободно говори! Не би њу сад пробудило ни бомбардовање.
- Пауза.*
- ЈЕЛА: Па... Хоћеш да скувам кафу?
- НИЦА: Па... Боље да попијемо по чашу вина. Шта мислиш?
- ЈЕЛА: Па... Не знам...
- НИЦА: Овог скупог?
- ЈЕЛА: Али, само једну.
- НИЦА: Ти једну, ја две. Може?
- ЈЕЛА: *(Кроз ситидљив, њригушен смех)*
Може. Ево...
- НИЦА: Не, ја ћу да сипам. Изволи!
- ЈЕЛА: Хвала.
(Пауза)
Лепо је.
- НИЦА: Има још једна боца.
- ЈЕЛА: Не, не! Таман посла!
- НИЦА: Зашто? Баш нам је лепо овако.
- ЈЕЛА: Али...
- НИЦА: Ти не мислиш?
- ЈЕЛА: Лепо је... Само...
- НИЦА: Видиш... Лепи тренуци долазе кад их најмање очекујеш. Шта фали? Разбацани тањира, недопијено пиће, остаци гозбе, баба која хрче, а у позадини Елвис Присли, тихо, сасвим тихо...
(Укључио је музику)
И ми у свему томе; ми, који се једва познајемо, али, као да се знамо дуго... Са чашом лепог вина, опуштени...
(Пауза)

- ЈЕЛА: И мени је пријатно... али, нисам, баш опуштена...
- НИЦА: Због бабе, или због...
- ЈЕЛА: Не знам... Због свега.
- НИЦА: Добро, ако...
- ЈЕЛА: Не, само...
- НИЦА: Још један гутљај!
(*Сийа; загледа боцу*)
Одакле јој паре за овако скупо пиће? Да ли новац даје боју свему, па и нашим осећањима? Шта ти мислиш?
- ЈЕЛА: Не знам. Никад нисам имала новаца.
- НИЦА: Па, ни ја нисам, кад боље размислим... Једино што имам кров над главом, од покојне мајке, тојест њеног оца, који се бавио неком трговином... То је све што ја имам. И свога оца, који чува тракторе... То је све што је остало.
- ЈЕЛА: Па, шта ћеш кад завршиш књижевност?
- НИЦА: Не знам. Некада сам мислио да ћу бити песник.
- ЈЕЛА: Знаш, и ја сам покушавала да пишем песме...
- НИЦА: И?
- ЈЕЛА: Биле су, некако, сувише тужне... Па сам престала.
- НИЦА: И сад радиш ово, код моје бабе...
- ЈЕЛА: У последњем часу сам добила тај посао; само, од те плате ја не могу... Моји су у кампу за избеглице, без прихода... Отац је болестан. Тако да ја све то морам њима... А то је, опет, недовољно. Имам и малог брата... Али, ја нисам несрећна. Ја, некако, мислим да ће све ово проћи и да човек само треба да има снаге да издржи... Само да издржи... Опрости, ја те сад гњавим својим...
- НИЦА: Не, Јело! Одједном ми је тако лепо с тобом, у овом кршу овде и свему овоме, поред бабе која хрче и ових тањира, као да смо пали с неке друге планете.
- ЈЕЛА: И ја се, понекад, тако осећам. Као да сам... Хајде, да попијемо још по једну чашу. Тако ме је лепо загрело!

V

Звоно на вратиима Ружиног сџана. Јела оџвара.

- ВОЈА: Добар дан, госпођице!
- ЈЕЛА: Ви сте, чика Војо?
- ВОЈА: Шта је, лепојко? Као да ти није баш мило што ме видиш?
- ЈЕЛА: Не, не... Само, тетка Ружа није ту, па...
- ВОЈА: Па?
- ЈЕЛА: Па... Отишла је некуда...
- ВОЈА: Да, заиста. Чим није ту, вероватно је отишла некуда... Али, то није разлог да је не причекамо. Вероватно ће се вратити.
- ЈЕЛА: Вероватно... Тојест, сигурно ће се вратити.
- ВОЈА: Нема куд далеко да оде.
(Пауза)
Пошто смо се лепо испричали на вратиима, можда би могла да ме пустиш и да уђем. Или...
- ЈЕЛА: Не, не, извините! Можда сам се мало... Изволите, само изволите!
- ВОЈА: Е па, хвала! Веома љубазно од тебе. Док је чекамо, могу да ти рецитијем песме.
- ЈЕЛА: ... Што да не?
- ВОЈА: Шалио сам се. Да уђемо, онда...
- ЈЕЛА: Ево, изволите! Хоћете овде?
- ВОЈА: Хвала. Обично седим на овој фотелји. Човек стари, држи се уходаних стаза, познатих фотелја, пића на која је навикао...
- ЈЕЛА: Могу кафу да приставим...
- ВОЈА: Хвала, хвала, чувам се због притиска. Знаш како је...? Напротив, ако има још мало Ружиног коњачића...
- ЈЕЛА: Има. Сад ћу ја!
- ВОЈА: Нека, нека, сам ћу... Навико сам код Руже сам да се служим.
(Сија)

- ЈЕЛА: Да... Ви се дуго познајете.
- ВОЈА: Дуго. Још из школских дана... Ја сам ишао у Шесту мушку, код Лиона, а она у Десету, на Дедињу; али, ја сам био омиљен на њиховим журевима, као што је и сама Ружа поменула на рођендану... Зашто?
(Пауза)
Седи, прави ми, мало, друштво. Нема смисла госта оставити самог, зар не?
(Пауза)
Зар не?
- ЈЕЛА: Мислила сам... Добро, хоћу. Мада...
- ВОЈА: Хајде, један коњачић са чика Војом!
- ЈЕЛА: Хвала, ја не пијем алкохол.
- ВОЈА: Треба се навикавати. Ах, како је добар! Не знаш шта пропушташ. Па, како ти је овде, код Руже?
- ЈЕЛА: Добро ми је. Тетка Ружа је фина жена. Можда, некад, мало зна да буде... Али, добра је. Ја сам задовољна. И захвална сам.
- ВОЈА: Ружа... Знам ја најбоље каква је Ружа. Ех, како сам некад био заљубљен... Млад сам био, луд... Зато су ме и волели, тамо, на Дедињу. Нисам био уштогљен. Ја сам, знаш, први донео марихуану. Нису могли без мене. Ех... Давна времена... А теби је отац болестан?
- ЈЕЛА: Болестан је.
- ВОЈА: И мајка не ради?
- ЈЕЛА: Негује га. Мора да га негује. Јер, знате...
- ВОЈА: Разумем. Мора да га негује. А новца нема довољно!
- ЈЕЛА: Не. Нема. Али, добро, то сад није...
- ВОЈА: Ово, што код Руже зарадиш, то није...
- ЈЕЛА: Добро, чика Војо, да ли сад морамо о томе?
- ВОЈА: Имаш и млађег брата?
- ЈЕЛА: Немојте, молим вас...
- ВОЈА: Не, не! Реци! Зар немаш и млађег брата?
- ЈЕЛА: Молим вас, шта хоћете од мене?
- ВОЈА: Да ти помогнем.
(Пауза)
Желео бих да ти помогнем. Не бој се. Само хоћу да ти помогнем.
(Пауза)

- ЈЕЛА: Како?
- ВОЈА: Мислим да заслужијеш бољи посао. Лепши живот...
- ЈЕЛА: Али, зар није...?
- ВОЈА: Тако лепа и тако добра девојка заслужије нешто боље, а не да буде служавка код...
- ЈЕЛА: Зар тетка Ружа није ваша... пријатељица?
- ВОЈА: То нема никаквог значаја. Данас има радне снаге колико хоћеш; иако наши људи, баш, не воле да раде... Више воле да седе и једу ђевапчиће. Ипак, наћи ће она лако нову слушкињу или, већ, кућну помоћницу...
- ЈЕЛА: Али, зашто?
- ВОЈА: Шта, зашто?
- ЈЕЛА: Зашто да ми помажете?
- ВОЈА: Жао ми је да... Просто из принципијелних разлога. Схваташ?
- ЈЕЛА: Не знам...
- ВОЈА: Завршила си неку средњу школу, зар не?
- ЈЕЛА: Да.
- ВОЈА: Коју?
- ЈЕЛА: Гимназију. У Панчеву. Мада... Моји су ме терали да завршим нешто... Нешто...
- ВОЈА: Конкретније?
- ЈЕЛА: Па, да. Како бих лакше нашла посао. А ја сам била упорна. Хтела сам гимназију, јер... И тако сам завршила као кућна помоћница; на чему сам и даље захвална, али...
- ВОЈА: Ето, видиш. Зато желим да ти помогнем. Мислим да можеш нешто боље. вероватно знаш помало и енглески?
- ЈЕЛА: Па... Знам мало. Сви данас знају енглески... Само, и даље ми, баш, није јасно... откуд, одједном...
- ВОЈА: Није ти јасно зашто један, такорећи, непознат, старији човек...
- ЈЕЛА: Да.

- ВОЈА: Има и добрих људи на овоме свету, Јело. Нису сви...
- ЈЕЛА: Знам...
- ВОЈА: Знаш, само ниси навикла...
- ЈЕЛА: Увек су ми предлагали нешто...
- ВОЈА: Хајде да ми попијемо по један коњачић! Биће ти лакше.
- ЈЕЛА: Па, добро. Мада ја, уствари...
- ВОЈА: Хајде, хајде!
(*Сиња јој*)
Живела ти мени! Је л ти, сад, мало лакше?
(*Пауза*)
- ЈЕЛА: Па... јесте.
- ВОЈА: Ето, видиш! Кажем ја. Него, тај мој друг, Бели... Можда си чула за њега. Био је деведесет девете на Косову. Само, тада се звао Црни.
- ЈЕЛА: Знам. Била сам мала, али, чула сам. Сви су га се плашили...
- ВОЈА: Е, па – сада се, опет, зове Бели.
- ЈЕЛА: Па, то је...
- ВОЈА: Да, то је. Сада је, дакле, опет Бели, као некада, када смо заједно били у Паризу. Видиш, њему су потребне хостесе.
- ЈЕЛА: Шта му је потребно?
- ВОЈА: Хостесе. То ти је нешто, као... У авиону ти је домаћица стјуардеса...
- ЈЕЛА: Нисам се никад возила авионом... А, волела бих.
- ВОЈА: На броду су то хостесе.
- ЈЕЛА: Тај Црни, тај Бели... Он има брод?
- ВОЈА: Па, да. Има велику, луксузну јахту на Дунаву. Са добро плаћеном посадом. Та јахта вози около пословне људе, странце; а има и наших, ових тајкуна, разумеш... Врло су богати. Иде се на разне туре, до Пеште, Беча, па, онда, до Ђердапа... Има, чак, тура и до Црног мора. На јахти је врхунска услуга, а постоје и посебни програми, певачице, играчице и тако то.

- ЈЕЛА: И, потребне су му младе хостесе које знају енглески?
- ВОЈА: Тачно тако! Све си схватила.
- ЈЕЛА: То мора да је лепо... То, на броду. Само... А шта, уствари, раде те хостесе?
- ВОЈА: Оне воде рачуна о путницима, о програму њиховог боравка на броду, о распореду њиховог времена; једној речју оне су домаћице које помажу да се гости осећају угодно. Потребно је да буду fine, образоване, васпитане. И, разуме се, лепе. Да се гости поред њих пријатно осећају.
- ЈЕЛА: То стварно звучи као... Поготово за неког у оваквом положају. Али, то, ваљда, не значи...?
- ВОЈА: А плата је бар пет пута већа него код Руже. Мислим... ја волим Ружу, али, ипак, нема смисла, ако, већ, можемо нешто да учинимо... Могла би потпуно да обезбедиш своју породицу. Схваташ?

МРАК

VI

Клуѝа на ѝросценијуму. Јела и Ниѝа.

- ЈЕЛА: Свиђа ми се Калемегдан. Волим да шетам по Кнез Михаиловој, па, онда – Калемегдан, са својим... Како је све бело. Лепо је.
- НИѝА: Одавно није падао снег. Ја сам одрастао ту, близу, у Господар Јовановој... Знаш да ми је ту стан. Ту живимо. Отац и ја. Он је, опет, на дежурству. Чува те тракторе, тамо негде, у Раковици... Могу, после, да ти покажем стан.
- ЈЕЛА: Не, не... Немој данас.
- НИѝА: Да се угрејемо. А можемо и да попијемо нешто. Чај... А има и пића...
- ЈЕЛА: Касно је. То сад не би, баш...
- НИѝА: Сети се како нам је било лепо оне вечери код Руже, која је хркала у фотељи...
- ЈЕЛА: Толико сам се бојала да се не пробуди, кад си ме пољубио. Све сам мислила да нас гледа испод трепавица...
- НИѝА: Па, зашто сад нећеш? Зар нам није било лепо?
(Пауза)
Кажи!
- ЈЕЛА: Било је лепо.
- НИѝА: Ето, видиш!
- ЈЕЛА: И сад ми је лепо. Некако, као да заборавим... Уствари, ништа не заборављам. Ни Панчево, ни баракe, ни болесног оца... Ни то да сам, уствари, служавка... да је мој живот... Али, опет, све то као да се сад губи у некој... у некој магли... Знам да је ту, али кад смо заједно, ипак, мање боли. Не стидим се да то кажем.
- НИѝА: Јело! Зашто да се стидиш?
- ЈЕЛА: Тако се мало знамо... А, опет... Као да... Као да смо...
- НИѝА: Па, и ја исто осећам! Исто. Одвео бих те кући и никад те више не бих пуштао.

- ЈЕЛА: Кад ти се, после свега, догоди нешто лепо – не можеш да поверујеш...
- НИЦА: Видиш! Понекад се десе и лепе ствари. И, онда, човек не сме да их одбија.
- ЈЕЛА: Знам, само...
- НИЦА: Кажу да се лепе ствари јаве у посебном тренутку и, ако их не препознаш и не прихватиш – заувек прођу. И, шта онда остаје?
- Пауза.*
- ЈЕЛА: Само, човек мора да буде...
(Пауза)
- НИЦА: Шта, Јело?
- ЈЕЛА: Ништа.
- НИЦА: Па, добро... Зашто си тако...
(Пауза)
Јело, ја те волим!
- ЈЕЛА: Али, како? Како, тако одједном? Уствари, и ја тебе волим! Волим те! Истина је.
- НИЦА: Видиш да је могуће! Дођи...
- ЈЕЛА: Немој, срамота ме! Пролазе људи...
- НИЦА: Дај ми руку! Немаш рукавице? Ја ћу да те загрејем. Хајдемо код мене!
- ЈЕЛА: Немој, Никола! Морам да се вратим. Тетка Ружа не воли да остајем дуго.
- НИЦА: Тетка Ружа, тетка Ружа! Ниси ти њен роб!
- ЈЕЛА: Можда нисам – али, ти знаш да ја зависим од ње.
- НИЦА: Зависиш... А, зашто не оставиш све? Све! И не преселиш се к мени?
- ЈЕЛА: Ти би то волео?
- НИЦА: Да! Још питаш!
- ЈЕЛА: И ја бих волела. Али, Ницо, нека то остане лепа прича, као што и јесте.
- НИЦА: Али, зашто?

- ЈЕЛА: Ти знаш да ја не могу да оставим све.
- НИЦА: Знам... Па, добро! Није, ваљда, моја луда баба једино решење?
- ЈЕЛА: Није! Вероватно није. Али, за сада... Знаш колико сам се радовала када сам добила тај посао! То је сламка спаса била за мене!
- НИЦА: Ево, ја ћу да оставим студије! Све је то, иначе, бесмислено. Кома су данас потребни млади Срби који су завршили тамо неку књижевност? Ево! Све ћу да оставим!
- ЈЕЛА: И, онда?
- НИЦА: Не знам... Наћи ћу неки посао. Радићу нешто. Спремам сам и да крадем, ако треба, само да дођеш!
- ЈЕЛА: А, да ли умеш?
- НИЦА: Шта? Шта, Јело?
- ЈЕЛА: Да крадеш.
- НИЦА: Добро, сад... Нисам пробао. Шалиш се!
- ЈЕЛА: Не шалим се. Ти си дечак... диван дечак, Никола... А ово је све страшно озбиљно.
- НИЦА: И ја сам озбиљан! Знаш, то кроз шта си ти прошла, и још пролазиш, то не може да се пореди... Ја знам за Косово само из књижевности и са телевизије... Али, мислим да то не треба да обележи цео твој живот... Остатак... Какав остатак?! Па, ти имаш само осамнаест година!
- ЈЕЛА: Осамнаест ипо!
- НИЦА: Треба почети испочетка!
- ЈЕЛА: Ја хоћу! то је једино што и ја желим. Али, нисам само ја у питању.
- НИЦА: Све знам! Све знам! Наћи ћемо решење. Добро, не знамо сада, признајем! Али, ако нађемо... Кад нађемо. Хоћеш ли доћи да живимо заједно? Па, ти си пунолетна! Помагаћемо твојима...
- ЈЕЛА: А твој тата?

- НИЦА: Мој тата чува тракторе.
- ЈЕЛА: Па, добро, али...
- НИЦА: Кажу да је био одличан инжењер. А сада је, ваљда, бар исто тако добар чувар. Само што на посао стално носи некакву ракију... После, дође кући и спава.
- ЈЕЛА: Не мислим то, него...
- НИЦА: Да ли ће имати нешто против? Зашто би имао?
- ЈЕЛА: Не знам... Можда, ипак...
- НИЦА: Код вас је то, вероватно, још увек, другачије. У Београду, то је нешто најнормалније. Кад решимо то с послом, с новцем, и све то, ти ћеш се преселити к мени, је л да? Преселићеш се? Хоћеш?
- ЈЕЛА: Хоћу. Хоћу, ако...
- НИЦА: Биће нам лепо! Биће нам дивно! Стан је велики... То је, уствари, кућа. Стара, мало трошна, али лепа. Партер и спрат. Цео партер је наш. А, позади је башта. Некад је била срећена, сећам се, биле су руже и перунике... Мој деда и моја мајка, они су држали до тога. И отац, кад је трезан, плеви понекад... Биће нам прекрасно... Новац за твоје одвојићемо, обавезно!
- ЈЕЛА: То ја морам сама.
- НИЦА: Сама? Зашто сама?
- ЈЕЛА: Морам...
- НИЦА: Заједно ћемо... Сад ми је много лакше. Биће све добро. Видећеш!

МРАК

VII

Ружина соба.

- ЈЕЛА: Седите, седите! Како сте знали да тетка Ружа није ту?
- ВОЈА: Коњачића није остало? Како сам знао? Врло просто! Данас стижу пензије на текуће рачуне, па су сви гладни пензионери похитали у поште или у банке.
- ЈЕЛА: А ви, чика Војо? Ви нисте гладни?
- ВОЈА: Па сам још и телефоном проверио. Звао сам је на мобилни; каже, велики ред у пошти, неће скоро...
- ЈЕЛА: А ви? Ви, значи, нисте гладни?
- ВОЈА: Ја сам више жедан. Ено, погледај, остало мало кјантија... Зашто нисам у пошти? То ти је необично – зар не?
- ЈЕЛА: Изволите!
(Сиња)
- ВОЈА: Увек одем по своју пензијицу два дана касније, а онда ми она потраје два дана дуже. Мој круг се, дакле, не поклапа са њиховим – тако да је, опет, све у реду. Али, у њиховом реду не чекам. А, можда, ја уопште и немам никакву пензију. Живели!
(Пауза)
Он није, ваљда, дошао да ми прича приче о пензији и пензионерима? – питаш се ти. Зар не?
- ЈЕЛА: Па...
- ВОЈА: И, с правом! Ево, како ствари стоје, Јело. “Бели лабуд” – тако се зове јахта о којој смо говорили – “Бели лабуд” за три дана диже сидро. И отискује се пут Будимпеште. Са тобом, или без тебе. Мораш да одлучиш, сине!

МРАК

VIII

Ружина соба. Ружа и Воја.

ВОЈА: Ево, донео сам ти коњачића, Ружо! Видео сам да немаш више. А и ја сам мало допринео, руку на срце...

РУЖА: Добро, добро...

ВОЈА: Нема Јеле да нам донесе чашице...

РУЖА: Шта је? Постао си, изненада, сентименталан. Стариш? Овај посао није за сентименталне старце, Војиславе! Уосталом, дала сам нови оглас, доћи ће друга, па ће ти опет приносити... једно време.

ВОЈА: Ма не, него ме нешто кичма сева...

РУЖА: Ево ти чашице! Ту! У креденцу. Знаш где стоје чашице! Хајде, вади паре! Долазио ми унук. Затрескао се, изгледа, у ту малу. То ми се први пут дешава. Где је Јела, па где је Јела? Шта ја знам где је Јела, лепо му кажем, напустила ме, без збогом... Нисам ја Јелина гувернанта! Боље иди кући, па учи ту археологију... Опет он исто. Једва сам га отерала... Хоћеш да вадиш те паре?

ВОЈА: Ево, пошто сам је одвео тамо, и пошто је Бели прегледао, извадио је петсто евра као аконтацију, плус твоји трошкови двеста, то је седамсто... Видео сам да му се допало како изгледа, али, она само ћути... То га је мало... Био је намрштен.

РУЖА: Он, ако не жели да плати колико треба, нека сам жури по Београду анимир даме, како за своје пловеће, тако и за копнене куплераје!

ВОЈА: Не знам... Кажем ти, она је само ћутала. А он кад је намрштен, то не слути на добро.

РУЖА: Слушај, Војиславе! Од твоје процене зависи да ли је субјекат спреман за транзицију. То је твоја одговорност, знаш! Ја свакако узимам мој новац, а ти се раскусуравај са својим другом!

Ушрчава Ница, збушећи се од узбуђења.

НИЦА: Бако, бако, нашли су је... Тојест, нашли су... Бако... Она је мртва!

РУЖА: Смири се, Никола! Полако...

- НИЦА: Не могу... Не могу...
- РУЖА: Ко је мртав, сине?
- НИЦА: Јела је мртва!
- ВОЈА: Она девојчица, што је...
- НИЦА: Нашли су њено тело на обали Дунава.
- ВОЈА: Она мала, симпатична девојчица са Косова... Боже...
- НИЦА: Сад је било на телевизији. Кажу да је, вероватно, самоубиство, али ја не знам зашто би она то... Зашто?!
- РУЖА: Тежак је живот тих избеглица, сине. Тежак... Не можеш ти то ни да замислиш.
- НИЦА: Али, ми смо планирали... Мислили смо на будућност. Хтели смо...
- РУЖА: Немој, сине... Попиј мало овога! Дај, Војо, ту чашицу!
- ВОЈА: Ево, ево... То је лек... То је... Изволи, сине!
(Пауза)
- НИЦА: Бако, ја не могу да схватим да ње више нема... Зашто је она отишла одавде? Њој је овде, ипак, било добро... Ми смо планирали... Ја сам хтео...
- РУЖА: Полако, сине... Сипај му још једну!
- ВОЈА: Ево, ево...
- НИЦА: Хвала, чика Војо!
- РУЖА: Ти не можеш да схватиш... Ти си, ипак, једно заштићено, београдско дете... Ти не можеш да схватиш шта се дешава у души једног младог створења, изложеног, разумеш...
- ВОЈА: То су, сине, трауме... Дубоке трауме. Бог зна шта се све кува у души тако нежног, младог бића... Ево, још једна... Попиј, сине! Биће ти лакше.
- НИЦА: Она ме је заволела... Бар сам ја тако мислио. Веровао. Није смела да ме остави... Није смела да ме остави...

Звоно на улазним вратиима.

- РУЖА: Сад ћу ја, само да видим... Ко ли је то, сад?
(*Ружа одлази у њредсобље, оивара вратиа*)
- МИЛЕНА: Добар дан, да ли сте ви дали оглас...?
- РУЖА: Изволи, сине! Како се зовеш?
- МИЛЕНА: Милена. Зовем се Милена.

РУЖА: Ја сам Ружа. Тетка Ружа. Како си лепа! Колико имаш година?

МИЛЕНА: Колико имам...? Па... имам двадесет.

РУЖА: Лепо. Дођи овамо, у кујну. Седи, док не испратим неке госте. Ево, сипај сок себи. Нећу ја дуго. Сад ћу ја...

Елвис Присли: Love me tender.

КРАЈ

Балканска рајсодија

Нема среће, нема рата
Док не крене брат на брата
Српска народна песма

Погледај дјело Божије; јер ко
може исправити што Он искриви?
Проповедник 7/13

Не буди сувише праведан, ни
сувише мудар; зашто би
себе упропастио?
Проповедник 7/16

ЛИЦА:

ЈОХАН ЈОАНОВИЦ (74), председник бечке фирме
Joanowitz trade company limited, историчар,
бивши дипломата и шпијун

ВОЛФ ЈОАНОВИЦ (48), његов син, извршни директор
фирме и још понешто

НИКОДИЈЕ НИК СРДАНОВИЋ РАСТКО (68),
високи саветник за економска питања, удбаш

ВУК ЈОВАНОВИЋ (50), директор издавачког предузећа
Нова мисао

ВЕРА ЈОВАНОВИЋ (42), његова жена, графички
дизајнер

МИЛЕНА – МИМА ЈОВАНОВИЋ (20), њихова кћи,
студент књижевности

МИЛОШ – МИША СЕСТРИЋ (27), њен вереник,
књижевник, зидар...

МИЈО ПЕКИЋ МЛАКАЛО, “инвеститор”

Секретарица, специјалци

Дешава се 2009. године у Београду;
пролог и епилог у Бечу.

ПРОЛОГ
ШПИЈУН У ПЕНЗИЈИ

Соба Јохана Јоановица, ошменена намешћена, у његовој кући у Бечу. Посељена, салонска гарнитура, орман са одећом, бифе на шочкићима, јун боца финог њића.

Јохан Јоановиц, просед, вишак, још увек шармантан, са лицем које, међушим, ипак губи некадашњу изразитост а ипак концентратиран, ипак додевен, ипак велику ипак борбу и довршава облачење. Певуши.

ЈОХАН: Ајде, Јано, кућу да продамо!
Да продамо, Јано, душо, само да играмо...

Улази Волф, ситасић, елегантан, у сивом оделу, с краваћом.

ВОЛФ: *Christ Gott, Papa! Siehe da, Ich bin angekommen.*

ЈОХАН: Јеси ли чуо?! Кућу да продамо – само да играмо! Е, то су ти Срби! Прошао сам, бар, пола ове красне планете, али, то, богами...

ВОЛФ: А, ја знадем још болју!

ЈОХАН: Какву ти знадеш?

ВОЛФ: Нема срече, нема рата
Док не крене брат на брата! Ха, ха, ха!

ЈОХАН: Признајем, то је... Откуд теби то, Волфи? Та је права!

ВОЛФ: Рекао мени Србин из Црна Гора, Млакало.

ЈОХАН: Ко? Ко ти је рекао?

ВОЛФ: Мијо Млакало зове се. Ми радимо заједно, станови...
Papa, ја дошао мало раније. За случај. Авион у десет и тридесет.

ЈОХАН: Како су Кристина и деца?

ВОЛФ: *Alle sind gut und begrüßen dich. Kleine Jochan schickt dir diese Pralinen. Er sagt: mein Grossvater hat sie gerne.*

ЈОХАН: *Danke, danke!* Али, ми треба да говоримо српски, Волфи. *Du musst ein wenig üben!* Да оставимо утисак на наше београдске партнере. Могао би да се мало потрудим! Пореклом си Србин, радиш са Србима... Видиш како ја лепо говорим!

- ВОЛФ: Рапа, сто пута рекао теби – не Србин! *Ich bin ein Österreicher! Schluss!* Ни један паметан Србин не жели Србин бити. Он побегне, и дође у нека нормална земља.
- ЈОХАН: Добро, добро, Волфи!
- ВОЛФ: Ти друго! Ти био шпијун. Кад хочеш шпијунират неког, језик говорити мораш.
- ЈОХАН: Извини! Ја сам у Београду био културни аташе.
- ВОЛФ: Знамо ми, Рапа, што ти био. Облачиш себе, авион нече чекати!
- ЈОХАН: Сипај нам по једно пиће, сад ћу ја.
Волф сипа, Јохан искаји чашу.
- ЈОХАН: Врло добро. Сипај још једну!
- ВОЛФ: *(Сипа)*
Као шпијун у пензија – у реду; али, као председник фирма, много попијеш, *Рапа!*
- ЈОХАН: *(Довршава облачење)*
Видиш, сине – док је твоја мајка била жива, чинило ми се да знам ко сам... Она је од мене очекивала да будем поуздан. И ја сам био поуздан. А, сада... Шта сам ја?
(Сипа још једну чашу)
Дипломирао историју... А, да ли се историја може дипломирати? Ха, ха, ха!
(Пије)
Шпијун, или дипломата – то је питање! Председник фирме *Joanowitz trade company limited*, председник фирме којом управља неко други...
- ВОЛФ: Добро, ако ти мислиш...
- ЈОХАН: Не, не, Волфи, ти фирмом управљаш врло добро, не жалим се... Него се питам, само, ко сам ја... И, најзад, јесам ли ја Србин, или...
- ВОЛФ: Можда ти мало уморан. Ево, попијеш још мало...
- ЈОХАН: Не, не! Доста! Хоћеш да ме... Нисам ја уморан, сине. Одлично се осећам, само се питам... Знаш, живот је једна невероватна, несхватљива играчка... чије непрестано кретање, чији бескрајни низ облика омогућује горииво, које се зове – како?

ВОЛФ: *Langsam, Papa! Nächster mahl du wirst mir dass erklären. Jetzt müssen wir...*

ЈОХАН: Које се зове – парадокс! А то је, уствари, самодовољна игра супротности, сине, која нема никаквог смисла, ни циља изван себе саме. Зато је она у свом преобиљу целовита, и у својој динамици савршена. Јеси ли ме разумео?

ВОЛФ: Да. Ја разумео тебе. Само...

ЈОХАН: Јеси, ђавола! Слушај, јављао ми се Вук Јовановић из Београда. То ћеш, ваљда, разумети.

ВОЛФ: Не. Ко јављао теби?

ЈОХАН: Вук Јовановић, наш рођак из Београда. Чека нас.

ВОЛФ: Не знам никакви рођаци. Ја знам, само, он директор од фирма коју ми купити.

ЈОХАН: Сад ћеш да их упознаш, чим стигнемо у Београд.

ВОЛФ: Уплаши себе, што ми купимо његова фирма.

ЈОХАН: Полако, Волфи, то су, ипак, наши српски рођаци. Ја сам радио с његовим оцем, Илијом... Ти знаш ко је био Јован Вучина!

ВОЛФ: Какви Вучина, сад, *Papa?!* Спакујеш, молим, тај *Haustantel!* У Београд може хладно бити, као и овде, у Беч.

Јохан се не обазире на синовљеву љричу; Волф, сам, довршава њаковање очеве љујне љорбе. Јохан сииа још једно љиће.

ЈОХАН: Све ћу ја то да завршим са Ником. Упознао си Никодија Срдановића Растка, мог друга и сарадника из оних година...

ВОЛФ: Јесам, јесам. Мало упознао њега.

ЈОХАН: Не брини, ја ћу све са њим да завршим. То се зове Служба, мој Волфи. Режији долазе и пролазе, а Служба остаје... Знаш, тих десет година у Београду, то су, можда, најлепше године мога живота. Мали си био, не сећаш се... Моја Хермина била је тада још увек поред нас...

ВОЛФ: Добро, добро, *Papa...*
(Везује оцу краватиу и облачи му сако)

- ЈОХАН: Живели смо комотно, како се, већ, међу Србима живи... Никада нећу заборавити наш стан на Неимару. Тако се зове тај крај. Твоја мајка је волела цвеће... Тај стан ми је нашао Никодије, он је тад радио за нас. Достављао ми је извесне поверљиве... Разумеш. Стан је припадао једној старој београдској породици, која је радила за полицију и тако преживела тешка времена... Београд је тада имао дивне баште, прекрасан ваздух, опуштене људе...
- ВОЛФ: Много опуштени... Ми готови!
- ЈОХАН: А што се тиче Јована Вучине...
- ВОЛФ: Авион, *Рапа!*
- ЈОХАН: То је био наш славни предак, барјактар патријарха Арсенија Чарнојевића, из велике сеобе. Постоји чувена слика аустријског сликара српског порекла, Паје Јовановића... Е, на тој слици...
- ВОЛФ: Кофер, кофер! Остави чаша, ми кренули!
- Волф одвлачи Јохана са сцене.*

МРАК

I
ХТЕЛИ СТЕ КАПИТАЛИЗАМ – ЕТО ВАМ САД!

Луксузни кабинети Никодија Ника Срдановића Расџика.

Никодије Срдановић изгледа као бивши боксер њешке катџеџорије који је изненада постојао министар. Делује као човек навикао да зайоведа, мада се шруди да буде присиојан, шито му, у извесној мери, и полази за руком. Он седи с ногама на шисаћем сџолу и шуши велики шомџус. Гледа на саџ, као да очекује некоџа.

Исџред њџа сџрџљиво сџоји Вук Јовановић, човек који личи на инџелекџуалца, ма шџа шџо значило.

Ђуџе. Никодије одбија димове.

НИК: Видим да ти нешто није јасно, синовче.

(Пауза)

Ђутиш, џутиш...

(Пауза)

Узми један томпус!

(Показује џрема великој куџиџи која лежи на сџолу)

ВУК: Нека, хвала, чика Никодије...

НИК: Проклету навику да држим ноге на столу донео сам, знаш, из Америке... Американци су, синовче, припрост народ. Са стола се једе. Ако се има шта.

(Пауза)

Био сам једном на студијском боравку, тамо. И једном, у пратњи друга Тита. Млад, снажан, перспективан... Могао сам потковицу да исправим, или шију џудску да савијем, док не кврцне... Друг Стари је волео снажне џуде.

(Пауза)

А, сада... Сада су нам, опет, подметнули трулу демо-кратију. Србија је преживела разне пошасте. Навикли смо. И ову ћемо преживети.

(Гледа на саџ)

Твој стари био је, такође, јак човек. Колико то један грађанин може да буде. Кордун... Кордун, синовче, то ти је нешто друго. Али је, зато, своје природне мањ-кавости надокнађивао сталним вежбањем...

(Пауза)

Седи, синовче! Сад ће они стићи. Авиони из Беча не касне. Улажу приличан капитал, овде. Сутра отварамо фабрику делова за тракторе, опет треба да држим говор... Ти сматраш да сте ви неки рођаци, је л' тако?

- ВУК: *(Остјаје да сџоји)*
Отац је тако говорио. Знам да је радио нешто с тим Јоханом...
- НИК: Сви смо ми заједно радили, тада. Шездесете, седамдесете прошлог века, синовче... Много одавно, бокца му његовог!
- ВУК: Ако дозволите, чика Никодије, ја још увек не схватам зашто *Нова мисао* мора да се прода. Ја разумем да је приватизација потребна, ми пролазимо кроз транзицију, ја то разумем... Али, зар држава не може, ипак, да сачува своју највећу и најстарију издавачку кућу која је...
- НИК: Држава? Каква држава?! Нема више! Ви да ладите муда, а држава да вас издржава. Хтели сте демократију, је ли? Капитализам? Јеси ли и ти хтео демократију?
- ВУК: Па...
- НИК: Шта, па? Јеси ли ишао на оне њихове митинге и вриштао? Све знамо. Немој да ме вучеш за језик! Хтели сте капитализам – ето вам сад! Стари систем је пао – нема више.
- ВУК: Нисам ја то овако замишљао...
- НИК: Ко тебе пита, шта си ти замишљао, магарче?!
- ВУК: Мислио сам да би држава, можда, ипак, могла да сачува бар ту једну... *Нова мисао* је увек била културни бастион... светионик...
- НИК: Ајде, не прндећи ту, синовче! Уосталом, баш тако ће је сачувати.
- ВУК: Како?
- НИК: Па, тако што ће да је прода!
- ВУК: Признајем, чика Никодије, да не разумем тај софизам...
- НИК: Ах, интеллигенти... Кад је не би продала, држава би морала ту кућу да финансира, је л' тако? Да плаћа све ваше издавачке промашаје! Уосталом, ко данас чита књиге, магарче? Само зврндови као ти! А овако, кад је прода, ем ће добити паре за њу, ем ће купац морати да је финансира. То је логика вашег времена. Ово није моје време, синовче.

- ВУК: Па, изгледа да није ни моје...
- НИК: Е, касно је, сад!
- ВУК: Ви врло добро знате, чика Никодије, да ће они, чим купе *Нову мисао*, најважније књижаре у центру претворити у парфимерије и бутике.
- НИК: Је л' ти хоћеш да летиш на улицу, или да останеш директор? Ако хоћеш на улицу, можеш одмах. А, уколико желиш да останеш директор, има да будеш мањи од маковог зрна! Јеси ли разумео?
- ВУК: Па, не... ја... Мислио сам, просто, да би држава била обавезна...
- НИК: Доста, бре, коњино! Држава, па држава! Захвали свом покојном оцу, иначе би већ добио ногу у дупе, без обзира на то што си, као, неки далеки рођак Јохана Јоановица, јебем ли га какав! А, и он је... Сви сте ви, интелигенти, исти! Стално прича о неком Јовану Вучини, заставнику неког тамо патријарха, јебем ли га којег... Увек је био мало на своју руку. Док је био овде, у амбасади, сарађивао је с твојим оцем, који је тада био при министарству... Отац ти се, је ли, звао Јовановић, а овај Бечлија Јоановиц, они су се давно и покатоличили... Па је он исфантазирао неку бајку о два брата, о сеобама, о повратку једног брата у Србију и шта ти ја знам... Немој ти да се у то поуздајеш. Једини ослонац у овом брлогу сам ти ја, момче! То нека ти буде јасно. Али, ти се прави као да верујеш у те његове бајке. Он је, као, неки историчар, и много држи до тих својих фантазија... А, главни у послу је његов син, Волф. Мало опаснији тип.
- ВУК: Зове се исто као и ја!
- НИК: Да ли је то доказ да сте рођаци?
- ВУК: Па... Није, али, све је то доста чудно, јер, како баш...?
- НИК: Чудно? Па, наш живот је препун чудеса. Ниси то приметио?
- ВУК: Не знам... Мој је прилично једноставан.
- НИК: Е, сада, ако не будеш паметан, може да постане прилично компликован, разумеш? Паметан, значи – да слушаш. Не, да се правиш паметан. Прво, да се не буниш против парфимерија и других потрошачких

благодети. Друго, прави се да верујеш у његове приче, и обавезно их позови на вечеру, нека се твоја лепа госпођа постара да све буде, разумеш...? Он је трули богаташ, био је шпијун, дипломата, а воли и да попије. И то, разуме се, најбоља пића.

ВУК: А, да ли могу и вас да позовем, чика Никодије?

НИК: Мене? Немој мене да зовеш, молим те!

ВУК: Па, зашто?

НИК: Доста сам се ја са Јоханом навечеравао, да простиш, и на бољим местима и наслушао његових фантазија... Рећи ћу ти нешто. Он је све време замишљао да ја радим за њега и његову Службу, ха, ха, ха... А, уствари, синовче, он је за нас радио. Како? Па, просто, тако! Подаци које је слао у Беч били су лепо прилагођени... Разумео си, ха, ха, ха... Ти си паметан момак, зар не?

ВУК: Па, овај, ваљда... Мислим, не то, него...

НИК: И... Слушај 'вамо! Кад се упознате, питаће те, то је сигурно, да ли знаш ко је био Јован Вучина. А, ти ћеш, као из пушке, рећи да је то био онај... секретар...

ВУК: Рекли сте, заставник, чика Никодије.

НИК: Добро, заставник, јебо га ти! Заставник тамо неког патријарха...

ВУК: Ако је реч о сеоби, вероватно, Арсенија Чарнојевића.

НИК: Добро, добро... Ви, интеллигенти... Тако му реци! Тиме ћеш га, разумеш...

Звони телефон на Никодијевом столу. Он подиже слушалицу.

НИК: Молим? ... Да, да, нека изволе гости! Само напред!

Улази Јохан, добро расположен, за њим Волф.

НИК: О, види, види! Где си друже Јоване-Јохане?
(Гри ља и одиже од земље)

ЈОХАН: (Гуши се)
Langsam, du, ein Bär du von Kordun!

НИК: (Сјууиша ља на земљу)
Добро дошли у земљу Србију!

- ЈОХАН: Хвала, само си ме мало пригњечио...
(*Наменића одело*)
Ово је мој син, Волф, сећаш се. Он је сад извршни директор.
- НИК: Како да не! Већ смо се једном упознали.
- ВОЛФ: *Guten Tag, meine Herren!*
- ЈОХАН: Српски, Волфи! Рекли смо српски! А млади господин је, вероватно...
- НИК: Да, то је ваш рођак, Вук Јовановић, директор *Нове мисли*. Дошао да поздрави будуће власнике.
- ВУК: *Meine tiefe Verehrung, liebe Herren!*
- ЈОХАН: Oh, pass mahl auf! Sehr Dank! Али, овде је наш језик српски.
- НИК: Та ти ваља, Јоване, друже стари!
- ЈОХАН: Добро, млади човече, реците, молим, знате ли ви ко је био Јован Вучина?
- ВУК: Знам, господине.
- ЈОХАН: Знате? Па?
- ВУК: Јован Вучина био је заставник патријарха Арсенија Чарнојевића приликом велике сеобе, хиљаду шесто деведесете.
- ЈОХАН: И родоначелник наше породице. Браво, млади човече! Волим када се традиција поштује у овом шугавом времену. Морамо да се боље упознамо, ви и ја.
- НИК: Седите, господо! Традиција се боље поштује седећи.
- ВОЛФ: У Србија.
- НИК: Надам се да сте угодно путовали.
- ЈОХАН: Стјуардесе шампањ носе, а мени син не да!
- НИК: Има код мене, сад ћемо ми то...
- ВОЛФ: Хвала, ми радити морамо!
- ЈОХАН: Ето...
- Јохан је сео у фошељу, остали сјоје.*
- НИК: Па, седите, млади господине Јоановиц!
- ВОЛФ: Не, не, ја довео отац, он са вама преговарати; ја у фабрика, ви знате, ми отварамо сутра.

- НИК: Ја сам спремио говор. Како оно беше...? О историјском, о традиционалном српско-аустријском пријатељству, јебем ли га?! То пишу ови моји.
- ВОЛФ: *Jetzt muss ich gehen, aufwiedersehen!* Ја телефонирам вама, кад заврши. И, *Papa, keine* шампањ, ја молим тебе!
(*Сасџави њеџе, наклони се, ња изађе*)
- НИК: Хајде и ти, синовче! Зваћемо те, благовремено. И, мисли о ономе што сам ти рекао.
- ВУК: Моје поштовање!
- ЈОХАН: Још ћемо ми да причамо, млади човече.
Вук се наклони и изађе.
- НИК: Шампањац или чај?
- ЈОХАН: Лоша одлука боља је од добре дилеме, каже стара персијска мудрост. Шампањац!
- НИК: (*У телефон*)
Шампањац!
- Ник седа преко њуџа Јохана. Девојка, као да је чекала преод враџицама, уноси шампањац у кофи с ледом, на сребрном њослужавнику. Излази.*
- ЈОХАН: И?
- НИК: И?
- ЈОХАН: Судећи по теби, овде се ништа није десило.
- НИК: Како се узме, друже. Можда и није. Живео ти мени!
- ЈОХАН: Југославија се распала, комунизам се истопио, рат, Босна, Хрватска, НАТО, Косово... Власт се окренула, све се истумбало – а он и даље у некој фотели шампањ пије! И служи га лепота девојка.
- НИК: Увек су потребни стари, проверени кадрови... Који знају посао.
- ЈОХАН: Који посао, Ник? Овога пута?
- НИК: Овога пута, Јоцо, бавим се економијом...
- ЈОХАН: Економијом?! Свака част! Увек си знао прави одговор.
- НИК: И помажем теби, друже, да покупујеш пропале српске фирме.
- ЈОХАН: Ми смо дошли да помогнемо.

- НИК: Знам, зато и ми помажемо вама.
- ЈОХАН: Волф је, углавном, преузео послове. Обећао сам му да ћу с тобом да причам о тој *Новој мисли*. Видим да му је стало... Ви се не знате добро. Он, можда, на први поглед, делује мало круто, и шта знам... Уствари, добар је; осетљив на мајку. Ти се сећаш Хермине?
- НИК: Лака јој земља, мој Јоване. Колико нас је пута угостила на Неимару...
- ЈОХАН: Била је Швабица, али је имала душу... Што је било – било је! Ја знам, Ник, да ће твоја реч бити пресудна код те куповине. Толико сам обавештен. Јесам ли и ја био неки обавештајац?
- НИК: Био си културни аташе, колико се ја сећам. Схватићеш, онда, ово што ћу ти рећи. *Нова мисао* је увек била важна за културу Србије. Њена вредност није само у зградама и локалима. *Нова мисао* је прворазредни српски културни *бренд*, и то јој ствара посебну цену.
- ЈОХАН: Помози нам на тендеру, и ми ћемо ти се пријатељски одужити.
- НИК: Не, Јохане! Ма шта ти мислио о нама – нас интересује култура. Земља у кризи, као што је наша, мора да улаже у културу. Криза је свеопшта, ми више не знамо ни ко смо, ни шта смо... И ту се – ти ћеш разумети – ту се јавља култура као тачка ослонца. Онај ко хоће да купи *Нову мисао* мора то да има на уму.
- ЈОХАН: Имаће, имаће! Само помози да се то заврши! Ми, стари, ваљда држимо још увек до неке етике у послу?
- НИК: А, до чега бисмо другог? Ово је, сад, демократска, правна држава, исто као Аустрија; само, ако добијете *Нову мисао* треба да задржите нашег рођака на месту директора. Он је наш човек, није много паметан, син је нашег покојног друга, а и иначе је безопасан.
- ЈОХАН: Добар је. Зна ко је био Јован Вучина!

Куцају се.

II
ШТА ЖЕНА ПРЕЗИРЕ КОД МУШКАРЦА?

Кућа породице Јовановић; ситаро, зраћанско ситанишиће, сада не више иако добро одржавано. Велика проситорија, која је, у исто време, тирезарија и салон.

Вера, веома лепа и атрактивна жена у пуној зрелости, улази, у костиму, на штиклама, збацује све са себе и облачи кућну хаљину.

Улази Мима, попути мајке у младости, али у фармеркама, паџикама и мајици.

МИМА Ђао, мама!
(Овлаш је пољуби, и хоће да изађе на сувројна врати)

ВЕРА: Куда, Милена?

МИМА: Чекам Милоша. Треба да одемо у агенцију, код тог Млакала.

ВЕРА: Код кога да одете?

МИМА: Па, у агенцију, кажем ти! Требало је да стан буде одавно готов. Милош је све уплатио, по уговору... Али, то се нешто много отегло.

ВЕРА: А, вама се жури, голупчићи.

МИМА: Не измотавај се, мама! Ринтао је четири године у Бечу, као зидар, живео као скот, да би зарадио за тај станчић. А он није зидар! Он је писац. Има књиге, награде... Па је, опет, морао да оде...

ВЕРА: Полако, полако... Ја сам вам рекла да овде увек имате собу на располагању.

МИМА: Нећемо твоју собу, хоћемо свој стан!

ВЕРА: Тако? Па, извол'те! Уосталом, кад је већ толике године био у Бечу, не разумем зашто се, уопште, враћао. Да би био српски писац?
(Смеје се)
Ја се, богами, не бих враћала.

МИМА: Е, ми хоћемо да живимо овде! Нису сви као ти, мама.

Улази Вук.

ВУК: Гле, ту су девојчице!

МИМА: Ђао, тата!
(Пријрчи и пољуби ња)

Вук *прилази да ђољуби Веру; она му незаинтересовано подмеће образ.*

ВЕРА: Продадосте ли *Нову мисао*, директоре?

ВУК: Изгледа да ће да је купе ти Аустријанци, наши наводни рођаци... Упознао сам их, сад, код Никодија.

ВЕРА: Зашто *наводни*?

ВУК: Па, не знам ни сам... Мада је и тата говорио...

ВЕРА: Искористи то, директоре!

ВУК: Изгледа, ипак постоји могућност да останем директор, ако будем ћутао и слушао.

ВЕРА: А шта би ти то, као, хтео?

МИМА: Дивно! Могоа би, онда, и Милоша да запослиш, као уредника.

ВУК: Шта да уређује, сине? Бутике са женским рубљем и парфемима?

МИМА: Па, неће, ваљда...?

ВУК: Хоће.

На врајцима се ђојави Милош.

МИЛОШ: Извините...

ВУК: Уђи, Милоше, уђи!

МИМА: Чекам те!
(Крене ка њему)

МИЛОШ: (Уђе)
Добар дан. Журимо. Да нам Млакало не побегне.

МИМА: Идемо одмах!
(Одвлачи Милоша)

МИЛОШ: (С врајца)
Довиђења!

Излазе.

ВЕРА: Млакало...

Вук седне и гледа у празно. Пауза.

ВЕРА: Зашто на улицама, у возилима градског саобраћаја, у радњама срећемо само деформисане, избезумљене њушке; изобличене креатуре, са великим гушама и трбусима до земље; сподобе које иду право на тебе као говеда; бића која смрде, вриште и страшно псују...? Из

простог разлога што су сви они који личе на људе већ увелико напустили ову земљу, како најбољи интелектуалци, тако и најздравији и најснажнији радници... Ово што је остало, то је талог који се не да више филтрирати, мој Вуче Јовановићу! Спаваш? Теби се обраћам!

ВУК: *(Одсујно)*

Плаши ме све што је око мене, испод мене и изнад мене. Због тога је мој страх тужан. Не разумем шта је у мени и око мене...

Вера сија себи чашу њића, седне у фојтељу и гледа га са презиром и чуђењем.

ВУК: Наша је душа дубља и шира од нашег знања и разумевања. Љубав и патња су бескрајније од схватања. Када су нас упутили у овај свет, дали су нам сувише мало разума. Због тога и не схватамо шта је у нама и око нас. Не знамо и не схватамо откуд толико зло. Наша туга је огромна као вечност. Без добротe и нежности, живот је пакао и злочин...

ВЕРА: Каква доброта и каква нежност?! Шта причаш? Видиш да су сви основали своје фирме! А, ти? Шта си ти урадио? Развукли су, бре, читаву земљу! Све су разграбили! А, ти?

(Пауза. Сија њиће)

Шта је суштина преласка из псеудокомунизма у псеудодемократију, Јовановићу? Није довољно, директоре, само прећи с главом на раменима. Ако долази капитализам, будимо капиталисти, а не најамници. А ми, више, ни послуге немамо! Хоћеш да ти ја перем клозет, Јовановићу?!

ВУК: Вера, немој тако! Ми смо, ипак...

ВЕРА: Ти си, једном речју, неуспешан човек, а то је оно што жена највише презире код мушкарца. Буди ти импотентан колико хоћеш – али, буди успешан!

ВУК: Како, импотентан? Вера! Годину дана ниси спавала са мном!

ВЕРА: С тобом да спавам? Шта ти пада на памет?!

Вера оставља недопијену чашу и демонстраивно излази из собе. Вук једно време седи и гледа за њом, зајим механички узме њену чашу и сручи у грло осипајак њића.

МРАК

III
ЗАШТИТА ЈЕ ПОСКУПЕЛА

Канцеларија Мија Пекића Млакала.

Празна соба, са њисаћим сџолом и тџри сџолице. На сџолу џе-лефон. На џоду хрџе џаџира.

Мима седи на једној сџолици. Милош нервозно хода џо соби.

МИЛОШ: Једва нас је пустила да уђемо... Нешто ми је сумњиво у овој агенцији.

МИМА: Мишо, овде је све испражњено. Као да се селе...

МИЛОШ: Да се селе?! С нашим парама!

(Пауза)

Четири године живота...

МИМА: Па, даће нам, ваљда, нову адресу.

МИЛОШ: Треба бити опрезан с њима. Сви су рокови прошли...

(Пауза)

МИМА: Још увек не могу да схватим како си, као зидар, уштедео толики новац!

МИЛОШ: Није ти јасно како је српски писац успео да, у Бечу, као зидар, заради за стан од педесет квадрата? Дизао сам тегове.

МИМА: У Бечу?

МИЛОШ: Не, у Бечу; у Београду. Зато сам био физички припремљен. Увек сам био присталица античког идеала: гимнастика, математика, музика, реторика...

МИМА: Знам за твоје идеале, љубави – али, како то да у Бечу зидар може да заради за стан, а овде...

МИЛОШ: Ево!

(Извади мобилни џелефон)

Хоћеш егзактно? Све је записано у мобилном. Па, већ смо то гледали! Ево! Четири године ефективног рада на бечким грађевинама, то чини, укупно, четрдесет осам месеци. Просечно сам, месечно, зарађивао по три хиљаде евра.

- МИМА: Овде не би ни триста!
- МИЛОШ: Па, зато сам, Мимице, и отишао тамо! Дакле, четрдесет осам пута три хиљаде износи укупно сто четрдесет квадрата, на Дорћолу, отпада четрдесет пет хиљада, и остаје још деведесет девет хиљада. Деведесет девет хиљада подељено на четрдесет осам месеци, износи, тачно... Сад ћу ти рећи... Износи тачно две хиљаде шездесет два евра и четрдесет центи месечно, за живот, од чега су плаћане и твоје авионске карте до Беча и натраг... Јер, без твоје подршке, ја све то не бих, разуме се...
- МИМА: Добро, добро, Мишо... Сад је свему томе дошао крај.
- МИЛОШ: Видећемо да ли је дошао крај, кад ови побегну!
- МИМА: Зашто да беже, Мишо? Уосталом, имаш уговор, имаш све папире, признанице...
- МИЛОШ: Па, имам, али... Зашто је ова соба празна?
- МИМА: Можда људи траже нови локал. Ко зна? Нећемо одмах да будемо толико сумњичави. Није лепо одмах сумњичити људе. Нису, баш, сви... Зар не?
- МИЛОШ: Па... Ваљда нису...
- МИМА: Лепо ћемо да га опремимо... Узећемо од маме и тате мало оног старинског намештаја, тамо тога има... Нама не треба много. Ја не волим када је стан претрпан. А, ти?
- МИЛОШ: Молим?
- МИМА: Па, кажем... Ти мене уопште не слушаш!
- МИЛОШ: Не љути се, мала! Брине ме све ово.
- МИМА: *(Скочи и загрли га)*
Не брини, душо, биће све у реду, видећеш... Видећеш! Тата ће те запослити у *Новој мисли*, па ћеш моћи на миру да пишеш.

Љубе се. Улази Млакало. Прво их радознало поспрама, затим се накашље. Они се ширгну.

МЛАКАЛО: Оппростите! Жа' ми је што сам вас прекинуо.

МИЛОШ: Добар дан, господине Млакало.

МЛАКАЛО: Добра ви срећа! А чему да захвалим што вас видим ође?

МИЛОШ: Томе што се не држите рокова. Шта је са нашим станом?

МЛАКАЛО: Зида се стан.

МИЛОШ: Како се зида, кад су сви рокови прошли?

МЛАКАЛО: Нијесу прошли.

МИЛОШ: Како нијесу?

МЛАКАЛО: Тако лијепо. Погледајте уговор, господине Сестрићу. Имамо резервни рок, тридесети септембар.

МИЛОШ: Био сам тамо. Машине стоје, а мајстори пију пиво. Ја имам искуства с тим стварима, господине.

МЛАКАЛО: Касни испорука. То је зато. Овијех дана настављамо. То вам је сигурно. Вићећете. Не бригајте ви ништа. Ми смо фирма озбиљна. Толике смо станове, већ...

МИМА: А зашто вам је канцеларија испражњена, господине Млакало?

МЛАКАЛО: Зашто је испражњена? Испражњена је.

МИМА: Зашто?

МЛАКАЛО: Како зашто? Чекамо нови намјештај.

МИМА: Мислили смо да се селите. Да одлазите некуда.

МЛАКАЛО: А ће ћемо се селит, за Бога и светог Василија? Да ви нешто не сумњате, може бит?

МИЛОШ: Треба да сазидате три спрата, а ни партер још није готов!

МЛАКАЛО: Све ће бит готово на вријеме, господине Сестрићу. Ништа ви не бригајте!

МИЛОШ: Слушајте, Млакало! Немојте да се играте с нама. Ја ћу свакога дана обилазити градилиште.

МЛАКАЛО: До вољи ви стоји, мада је то чисто губљење вријеме, а ви како 'оћете.

(Звони телефон, он диже слушалицу)

Кажи, Стојанка? ... Ево, ево... Нека уђе господин.

(Милошу и Мими)

Опростите, купац нови пристиже. А ви ништа не бригајте. Довиђења!

МИЛОШ: Ја ћу, ипак, да обилазим градилиште.

Млакало им се љубазно наклони, они полазе и на вратиима се мимоиђу са Волфом који улази. Волф испраћии Миму дуђим погледом, ња присјуи Млакалу.

ВОЛФ: *Guten Tag*, Млакало.

МЛАКАЛО: Добра ви срећа, шефе! Јесте ли лијепо путовали?

ВОЛФ: Лијепо путовали, сад радити поса.

МЛАКАЛО: Оћете ли попит, шефе?
(Вади из сјола боцу вискија и чаше)

ВОЛФ: Не пије кад ради. И не пије из прљава чаша!

МЛАКАЛО: Нијесу, шефе! Јутрос их је Стојанка опрала.

ВОЛФ: Доста, Млакало! Ми радити морамо.

МЛАКАЛО: Радити, радити... Ја, богуми, морам једну попит!
(Сиђа себи, искајии)

ВОЛФ: Што били ови људи?

МЛАКАЛО: Који?

ВОЛФ: Момак и цура, који изашли сада.

МЛАКАЛО: А, то! Купци. Почели су да сумњају, шефе. Рокови, каже... Три спрата, а ни партер није готов. Морамо брзо радити.

Млакало сиђа ново њиће. Волф узме чашу, просје њиће на поод, пресне празном чашиом о сјо.

ВОЛФ: Извештај, Млакало! *Schnell!*

МЛАКАЛО: Ево, шефе, одма, одма!
(Зграби флашу с вискијем и сјегне је на зруди)
Овако: Са градњом смо се зауставили на пола првога спрата, како би се чињело да се, ипак, нешто зида... мада сви знају да су предвиђена три...

ВОЛФ: *Weiter!*

МЛАКАЛО: Платили смо пројектанту, платили предузимачу за то мало радова, таксе, онда рекет за добијање дозволе, дозволу, закуп ових просторија... Ту ви је све написано. Сад говорим укрупно.

ВОЛФ: Нема време за ситница. Папири гледа, после, мој ре-визор. Ако фали, глава ти кратка. *Weiter!*

МЛАКАЛО: Уф, шефе! Добро, добро, настављам. У плану стоји три спрата; на сваки спрат по четири стана од педесет квадрата, четрдесет пет иљада евра сваки. По спрату, то ти је четрдесет пет пута четири – сто осамдесет иљада. Из рачуна сам увијек имо петицу, у основну школу, знаш! За три спрата, то ти износи: сто осамдесет иљада пута три, једнако петсто четрдесет иљада евра. Е, сад, за вријеме које сте ми оставили, успио сам сваки стан продат по шест пута. Јесте ли задовољни учинком, шефе?

ВОЛФ: *Gut*, Млакало, *gut*!

МЛАКАЛО: То ти је испао најлакши дио посла. Одведеш овцу у општину, они ударе штамбил на уговор и готово! И тако по шес пута за сваки стан.

ВОЛФ: Не, овца, Млакало! Не вређати купац.

МЛАКАЛО: *Gut*, шефе! Одведеш господина купца у општину и ошишаш га.

ВОЛФ: Ти неизлечена бараба, Млакало!

МЛАКАЛО: *Weiter*, шефе! Када се све то сабере и помножи, укупно ти изађе три милиона двјеста четрдесет иљада евра.

ВОЛФ: (*Пошайише за њо рамену*)
Добро! Ти добро агент за некретнина.

МЛАКАЛО: Нећу вам противурјечит, шефе.

ВОЛФ: Где налази се новац?

МЛАКАЛО: Ту. На једно мјесто. Све сам ви спремио. Само, двјесто четрдесет иљада евра отишло на помјенуте трошкове. Вићећете таксативно у спецификацију.

ВОЛФ: Ту и виски рачунао? И женске? И...

МЛАКАЛО: Чека вас три милиона евра, умањено за мој проценат од десет посто, што чисто износи два милиона седамсто иљада евра. Ево фасцикле. Ту ви је све написано.

ВОЛФ: Ми то прегледамо. Немој бринути. Где новац сада?

МЛАКАЛО: Ту.

ВОЛФ: Ту?

МЛАКАЛО: А ће ће друго бит, но ту?!

ВОЛФ: Донеси!

Уљада Никодије.

НИК: Ту сте, птичице!

МЛАКАЛО: Клањам се дубоко, пуковниче!

НИК: Марш напоље, и леда донеси!
(Узима му флашу, коју је овај све време држао)

МЛАКАЛО: Разумијем!
(Излази)

НИК: Где си, Волфи? Старог си ми оставио, а ти убираш харач по Београду! И мислиш да ти то прође?

ВОЛФ: Није, Ник. Немам што крити.

НИК: Слушај, Волфи! Све твоје трагове пратимо, све твоје рачуне знамо. Је л' ти хоћеш да те штити полиција, или да те хапси? Сам кажи!

Улази ужурбани Млакало, са њослужавником на којем је кофица с ледом и чаше. Послужује сиручно.

НИК: Марш! Зваћемо те!

Млакало се њоклони и, без речи, изађе.

НИК: (Дигне чашу)
Наздравље!

ВОЛФ: *Prost!*

НИК: Ниси ти прост. Премазан си ти. Знам у цент колико је пара код Млакала. Штитимо вас, али и надзиравамо!
(Пауза)

ВОЛФ: Хвала, Ник!

НИК: Молим! Хоћеш *Нову мисао*?

ВОЛФ: Ја хоћу.

НИК: Хоћеш локале у центру Београда?

ВОЛФ: Да. Ја хоћу.

НИК: Онда, овако. За мене и моје људе седамсто хиљада, а ти носи своја два милиона.

ВОЛФ: Ник! То много! Ми нисмо тако рекли.

НИК: Је л'? Е, па – заштита је поскупела.

ВОЛФ: Није лепо то, Ник.

НИК: А шест пута продавати један исти стан, који не постоји, то лепо?

ВОЛФ: Ник...

НИК: Узми, или остави, Волфи! Или, хоћеш да ја узем све?
(Пауза)

ВОЛФ: Добро, Ник.

НИК: (Виче)
Улази, магарче!

Улази Млакало са два коферчења. Један, мањи, сивања њед Ника, дружи њред Волфа.

МЛАКАЛО: Изволите, пуковниче! Изволите, и ви, шефе!

НИК: Слушај, 'вамо! 'Ођу да се у року од три дана ово затвори, документација уништи, а ти да нестанеш. Правац Црна Гора. Је л' јасно?

МЛАКАЛО: Јасно, пуковниче!

МРАК

IV
СИПАЈ, СИНОВЧЕ!

Кућа породице Јовановић. Велика просторија, као у II слици, која је, у исто време, тријезарија и салон.

Јохан, Волф и Вук на крају вечере.

- ЈОХАН: *(Већ мало загрејан вином)*
А, што се тиче Јована Вучине, рећи ћу вам следеће. Ви знате чувеног бечког сликара, нашег рођака, Пају Јовановића, познатијег као *Paul Joanowitz*? На почетку каријере радио је портрет цара Франца Јозефа, а на крају, друга Тита. Шта се ту може... Е, на његовој чувеној слици *Сеоба Срба*, лево од патријарха Арсенија јаше, сећате се, човек са заставом. На глави калпак са челенком; мрк поглед и црни бркови. То је Јован Вучина, наш предак. Годину дана по преласку у Аустрију, он већ учествује, под Манастирлијом, у бици код Сланкамена, где отима турску заставу... Тако почиње историја наше породице. Помиње га и гроф Ђорђе Бранковић у *Славеносерпским хроникама*. Ја сам, ипак, историчар, господо!
- ВОЛФ: Добро, *Papa!* Ми чули то, веч!
- ЈОХАН: Можда си ти чуо, веч, али наш љубазни домаћин, наш рођак, Вук Јовановић, жели да сазна нешто више о свом пореклу. Је л' тако, млади човече?
- ВУК: Неизоставно, господине Јоановиц!
- ЈОХАН: Много ми је то, брате, после вечере, званично! Ми смо, ипак... Зови ме... Зови ме... *чика Јохане*.
- ВУК: Захваљујем... Мада, ја...
- ЈОХАН: Слободно, синовче!
(Пауза)
- ВУК: *(Стидљиво се осмехујући)*
Добро, *чика Јохане*.
- Улази Вера са кафом.*
- ЈОХАН: Но, тако! А то важи и за нашу љубазну домаћицу. Можете ме звати *чика Јохане*.
- ВЕРА: Са задовољством, *чика Јохане*. Изволите!
(Сервира кафу)

- ЈОХАН: Кафу ми, драга, испечи... Увек сам волео праву турску. Моја покојна ми је... Али, у данашње време, то је... Апарати, апарати!
- ВУК: Да ли сте за чашицу коњака, драги гости?
- ВОЛФ: Хвала, не. Ми више не пијемо.
- ЈОХАН: Обавезно! Обавезно, синовче! Како вечеру да завршимо без коњачића? А, вечера је била изврсна, домаћице! Нама у Бечу тврде да ви, овде, умирате од глади, а ја овакву печену патку ни у Пекингу нисам јео. Коњачића, коњачића, синовче! И по једну цигару ћемо... Овај мој знам да неће, али, ми ћемо запалити, па нек буде шта буде!
(Вади кућицу с цигарама)
- ВОЛФ: Дај, и ја палим. Нек буде што буде!
- ЈОХАН: Охо! Види ти њега!
- ВЕРА: Хоћете ли, онда, и мало коњака?
- ВОЛФ: Хочу. Молим конијак!
- ВУК: Изволите!
- ЈОХАН: Живели, драга моја!
- ВЕРА: Живели, чика Јохане!
- ВОЛФ: Колико разумео, ви графички дизајнер?
- ВЕРА: Добро сте разумели, Волф.
(Вуку)
Реци, какав сам ја то дизајнер! Док је *Нова мисао* на нешто личила, опремила сам неке од најлепших њихових књига. Имам и награду сајма у Франкфурту.
- ВОЛФ: О!
- ВУК: Јесте, Вера је један од наших...
- ВЕРА: (Волфу)
Могу да вам покажем, после. Ту ми је атеље, у поткровљу...
- ВОЛФ: Ја радо хочу видети.
- ЈОХАН: *Нова мисао*... Лепо име. Мислим, децо, да сам успео. Пре свега, захваљујући старом пријатељству са господином Никодијем Срдановићем Растком. Растко је име које је користио у Служби. Сви смо га некада тако звали. Био је то удбовац озбиљан, мада сам ја... Али, добро, сад... Е, па, он је, изгледа, и данас прилично утицајан у новој, демократској власти. Сипај, синовче!

- ВОЛФ: Полако, *Рапа...*
- ЈОХАН: Прво сте се борили да се све отме од приватника, а сад се борите да се све да приватницима... Но, то је ваша ствар. У сваком случају, мислим да ћемо преко Ника – Ник, то је Растко – добити на том тендеру, и да ће *Нова мисао* доћи у наше, мислим, у праве руке. У том случају, Волфи и ја одлучили смо да ти понудимо, синовче, да останеш директор издавачког сектора наше фирме, која ће се бавити и неким другим пословима. Је л' тако, Волфи?
- ВОЛФ: Тако је, *Рапа*. Ми говорили, веч.
- ЈОХАН: А вас двојица ћете ових дана разговарати о детаљима. Честитам, млади човече!
(*Диге чаши*)
- ВУК: Хвала! Хвала, чика Јохане!
- ВЕРА: Да није било вас, вероватно би остао на улици.
- ВУК: Вера воли мало да ме...
- ЈОХАН: Знао је ко је био Јован Вучина! То није мала ствар.
- ВОЛФ: Добро, *Рапа...* Вучина, па Вучина!
- ЈОХАН: Твој отац, синовче, био је озбиљан господин... Зато су га комунисти ставили у министарство иностраних дела. Друг Тито је знао како се то ради. А, деда – Миливоје Јовановић... Био је илегалцац и славни партизански командант. Многа деца из грађанских кућа пошла су тим путем, замишљајући нови, бољи свет. Али, свет није никада ни нов, ни бољи. А то се обично схвати када је касно... Бар тако је код Срба.
- ВОЛФ: (*Вери*)
Сад он почне говорити о српска историја. Уф! Ви мени покажете ателијер?
- ВЕРА: Сад?
- ВОЛФ: Сад. Брзо!
Вера и Волф су устали.
- ЈОХАН: Куда, децо?
- ВОЛФ: Вера показати мени ателијер.
- ВЕРА: Да погледамо скице, па се враћамо. Волф је желео да види...
- ВОЛФ: Да. Ја желео.

- ВЕРА: (Вуку)
А ти се потруди мало око чика Јохана.
- ЈОХАН: Само ви идите, децо! Вук ће мене да забавља.
- ВЕРА: Сигурна сам да хоће. Овуда, Волф!
- Волф и Вера излазе.*
- ЈОХАН: Е, сад сипај, синовче! Тако!
(Једно време седи ојушиен, ујоноу у мисли над ча-
шом коњака, исјушијајући димове из велике цигаре)
Знаш, понекад, у слободним тренуцима, размишљам о
српској историји. Некадашњој – садашњој, све ти је то
исто врзино коло, синовче. Био сам ту када сте славили
Први устанак, или, како ви кажете, почетак модерне
српске државности, мада... Био сам ту, у Београду;
куповали смо неку фабричицу, тада... И? Реци ти мени,
млади човече, шта је то такозвани Први српски уста-
нак? Хајде!
(Пауза)
Хајде!
- ВУК: Па... мислим... Први устанак је...
- ЈОХАН: Није! Ја ћу ти рећи шта је! Корумпирани нахијски
кнезови, обogaћени марвени трговци и шверцери, вете-
рани из аустријских фрајкора, локални хајдуци – по-
лако су постајали владајући слој у српском сељачком,
рајетинском друштву. И, како је турска власт слабила,
српска локална самоуправа постајала је све бахатија.
Сети се, само, синовче, оне песме у којој Илија Бир-
чанин, застрашујућег изгледа, са толико великим бр-
ковима да их носи заденуте за капу, бахато баца порез
престрашеном Мехмед аги Фочићу, великом дахији...
И, логично, под притиском те осиноности, дахије – шта?
Хајде, реци – шта?
- ВУК: Па, дахије... дахије почну...
- ЈОХАН: Тако је! Почну да праве спискове. Него, како?! Зађу по
махалама и – сеци! Фактор изненађења. То ви зовете
сечом кнезова. Какви кнезови! То су, углавном, биле
осионе барабе, као и ови што вам сад владају.
- ВУК: Али, ипак...
- ЈОХАН: Нема ипак! Ја сам историчар! Устанак су били при-
морани да подигну преживели са списка, јер је то био
једини начин да се боре за своје животе. При том су
имали среће, јер је устанак против дахија – који су и

сами били нека врста отпадника од султана – имао известан легитимитет у оквирима царства. Али, гле! Срби су се, занети првим победама, окренули – у својој заслепљеној осиноности – и против саме империје. Освојили су Београд, направили геноцид над муслиманским становништвом, а затим етничко чишћење преживелих Турака. Жене и децу потрпали на лађе и пустили низ Дунав, у Турску, с тим што је руски шпијун, Миленко Стојковић, у Поречу, лађе заустављао и вадио из њих турске лепотице за свој харем. Ти знаш, зар не, да је он имао харем?

ВУК: Знам...

ЈОХАН: Знаш, него шта! Срушили су, затим, све муслиманске богомоље, само им је промакла ова џамија на Дорћолу. Па су дали на аукцију – ти твоји кнезови – сва турска имања, која су, затим, сами, у бесцење, покуповали. Подсећа ли те то на нешто? Ђутиш, ћутиш... Стварајући зачетак такозване независне државе, они су, брзо, запали у процеп неслоге, трудећи се да, на сваки начин, ограниче, како власт своје вођи Карађорђу, тако и један другоме. Губили су националну енергију стварајући фракције, стављајући се у службу страних сила или остављајући најхрабрије ратнике на цедилу у одлучујућим бојевима... Подсећа ли те ова прича на нешто?

(Пауза)

А кад је империја изгубила стрпљење и послала, најзад, озбиљну царску војску – користећи и актуелну слабост Русије – настао је невиђени помор и покољ српске нејачи, а бахати нахијски кнезови, и остали лопови и локални олигарси, покупили су своје кесе са златницима и побегли преко Дунава у Аустрију. Што си нервозан, синовче? Неће он њу да поједе тамо, у атељеу! Сипај коњачића! Е, ту су се браћа раздвојила. Паметнији брат, Јован Јовановић, остао је у Бечу, где је, већ, имао трговину – увоз свиња и сувих шљива из Србије – а глупљи брат, Вук Јовановић, продао је свој део и прешао у Србију, да би своје врело, родољубиво срце положио на олтар устаничке отаџбине. Све сам ја то проучио, синовче. Оно што није могло да се проучи, измислио сам. Тако се зачела ова, ваша београдска грана Јовановића. Е, сад...

Улази Мима.

- МИМА: Добро вече. Извините, ја сам само...
- ЈОХАН: Добро вече, млада дамо! То је, вероватно...
- ВУК: Да, то је наша... Дођи, Мима, да упознаш господина, то јест, чика Јохана... То су наши аустријски... причали смо... А, ово је Мима. Она студира књижевност.
- МИМА: Драго ми је! Ја сам, само...
- ЈОХАН: Не, не, седи... Седи, сине, мало с нама.
- ВУК: Откуд тако рано? Знате, ови млади... А, ми, богами...
- ЈОХАН: Има коњачића. Ако ниси вечерала, може и као аперитив. А, патка је била...
- МИМА: Миша има тренинг. То је мој...
- ВУК: То је Мимин вереник. Фини младић.
- МИМА: Па, добро; узећу, баш, мало коњака.
- ЈОХАН: Живели, сине! Вереник тренира ноћу?
- МИМА: Он њих тренира.
- ЈОХАН: Тренер?
- МИМА: А, шта није! Његов идеал је... како оно беше... математика, реторика...
- ЈОХАН: Гимнастика и музика. Браво! А, који спорт, молићу?
- ВУК: Он је каратиста.
- ЈОХАН: О! Живели, децо! Опасно, опасно...
- МИМА: То се зове реални аикидо, тата!
- ВУК: Помаже се дечко, шта ће!
- МИМА: Мора од нечега да живи. Радио је у Бечу, као зидар...
- ЈОХАН: Ах, у Бечу! Дивно! Па, што није остао? То је, ваљда, тај проклети патриотизам...
- МИМА: Сад, овде, као тренер. А он је, знате, писац!
- ВУК: Добар је писац, Милош. И *Нова мисао* му је штампала један роман.
- ЈОХАН: Суров је капитализам, децо, шта да вам кажем...? Суров! А, ви сте то хтели. Сипај још један коњачић, и то је крај. У мери је суштина – зар не?
(Искайи чашу)
А, стварно, где су ово двоје, богати?
(Почињу очи да му се склајају)

МИМА: Сав новац је уложио у тај стан... Били смо данас у агенцији. То је све крајње сумњиво, тамо. Новац су узели, радови стоје... Ми, додуше, имамо све те потврде, али, шта човек данас може са потврдама...?

ВУК: Немој да замараш нашег госта, Мима!

МИМА: Не, ја само... Па, он је заспао, тата.

ВУК: Добро, добро... Вероватно је мало више...

Волф и Вера силазе из њојкровља. Вера, чини се, са мало њо-квареном фризуром.

ВОЛФ: Дивне скице, госпођа!

ВУК: Док сте ви... он је...

ВОЛФ: Не сме човек њега оставити!

ВЕРА: И ти си, душо, стигла! Да вас упознам, Волф, са нашом ћерком, Мимом.

МИМА: Ми смо се негде, већ, срели, чини ми се.

ВОЛФ: То није могуће. Сусрет са таква млада дама није могуће заборавити.

МИМА: Сетите се! Срели смо се код Млакала, господине.

ВОЛФ: Млакала? Што то, Млакала?

МИМА: У агенцији за некретнине. Ми смо излазили, а ви улазили. Млакало вас је чекао.

ВОЛФ: Агенција? Сад сећам се ја! То чудно српско име... Ја морам имати стан у Београд. Ради велики посао, хотели овде скупи. Боље купи стан.

МИМА: Пазите да вас не превари. И ми смо му дали новац, али...

ВЕРА: Доста, више, с тим агенцијама и с тим преварама!

ВОЛФ: Ми будемо пазити.

(Продрма уснулоџ Јохана)

Рара, ти будити себе!

ЈОХАН: *(Тргне се. Буновно)*

И, тако, децо, успео сам! ... Захваљујући Растку, старом другу... А, ти ћеш бити директор... Честитам, млади човече!

Диге чашу. Сви га гледају, без речи.

МРАК

V
ШТО ТО БИ?

Канцеларија Мија Пекића Млакала.

Празна, као у њређој слици, само шћо више нема ни хрћа пайира на поду.

Млакало ѡрази фиоке ѡсаћеџ сћола, и шрћа ѡоследње сћвари у шорбу. Из једне фиоке вади ѡшишћољ, ѡвери џа и задене за ѡјас. Док ради, ѡвуши.

МЛАКАЛО: Нема среће, нема рата
Док не крене брат на брата...

Пошћо је завршио, зашвори шорбу и крене ка излазу. На врашћима се судари са Милошем.

МЛАКАЛО: Што је, сад, ово?! Откуда ви испадосте, господине Сестрићу?

МИЛОШ: Нема секретарице, па сам био слободан...

МЛАКАЛО: А што ви непрестано тражите ође? Што сам има да ви речем, река сам ви!
(Покушава да ѡрође)

МИЛОШ: *(Исћречи се ѡред њеџа)*
Куда, господине Млакало?

МЛАКАЛО: Није то твоја брига. Но се уклони да прођем!

МИЛОШ: Полако, господине...

МЛАКАЛО: Ти не знаш што чиниш! Боље ти је да се уклониш.

МИЛОШ: Ни бољима се нисам уклањао.

МЛАКАЛО: Уклони се, док ти лијепо говорим!

МИЛОШ: А, ако нећу, шта онда?

МЛАКАЛО: Онда ћеш зажалит!

МИЛОШ: Онда ћу зажалит.

МЛАКАЛО: Добро, што ти, чоче, оћеш уствари? Јесам ли ти лијепо све објаснио?

МИЛОШ: Прошли пут, кад сам био на градилишту, машине су стајале, а радници пили пиво. Сада, нема више ни машина, ни радника. Градња је, очигледно, обустављена. Само, стоје скеле, ваљда, да би превариле лаковерне. Ја сам четири године радио тај посао. Ја знам шта је живо, а шта мртво градилиште!

МЛАКАЛО: Ајд, не причај ту, но ме пушти да изађем! А, стан ћеш добит кад и сви остали.

МИЛОШ: Кад и сви остали? Значи – никад! Онда, хоћу свој новац!

МЛАКАЛО: Сјутра дођи, у радно вријеме, па ћемо разговарат. А, сад ме пушти да изађем!

МИЛОШ: Сутра, кад будеш далеко, са мојим новцем, је л'? Јесам ли ја зато четири године ринтао, као скот, по Аустрији?!

МЛАКАЛО: Ваљда за боље нијеси био. Што ћу ти ја?

МИЛОШ: Слушај, Млакало, јебем ли ти сестру бандитску! Одавде не излазим, док не добијем своје паре!

МЛАКАЛО: Онда ћеш остат лежећи.

Млакало поштежне поштом, Милош му, муњевићим захваћом, изврне руку и поштом испадне на под.

МЛАКАЛО: Што то би?!

МИЛОШ: Реални аикидо, господине Млакало. То би сваки интелектуалац морао у Србији да зна.

МЛАКАЛО: Јој! Што оћеш ти од мене, силецијо?!

МИЛОШ: *(Пусту му руку)*
Онај ко тражи свој новац, за вас је силеција, је л'?

МЛАКАЛО: Ми новац не држимо ође!

МИЛОШ: А, ће га држите, мајку вам јебем барапску?!
(Удари Млакала, иако да се овај ојкоћрља ка средини собе)

МЛАКАЛО: *(Бауља по поду)*
Јој, уби ме зликовац!

МИЛОШ: *(Подигне га)*
А, ће држите новац, питам?!

МЛАКАЛО: У банку га држимо! Ђе ћемо га држат?!

Милош поштом Млакала на поштом; овоме крв цури из носа и уста.

МИЛОШ: Ту да седиш, и да се ниси померио!

Милош одлази и подигне поштом с пода, па га задене себи за појас. Млакало јурне ка враћима, Милош га подигне, подметне му ногу и овај се постоје колико је дуљ. Милош га подигне и вуче ка поштом.

МИЛОШ: Овамо, скоте! Нећеш се извући, тек тако!

МЛАКАЛО: Ја нијесам сам. Упушташ се у опасну игру, Сестрићу...

МИЛОШ: Схваташ ли ти, човече, да ја немам више шта да изгубим? Схваташ?!
(Пауза)

МЛАКАЛО: Имаш. Вјереницу!

МИЛОШ: Тако?! Е, сад ћеш да добијеш своје! Јебаћу ти све на свету! Убићу те, стоко, од батина!

Почиње да га бесомучно удара; овај пада на њод, Милош га гази, шутира, шид...

МЛАКАЛО: Не! Пушти ме! Пушти ме!

МИЛОШ: (Бије га)
Ђубре! Ђубре! Нећеш жив изаћи одавде!

Милош засијане, задихан од задавања удараца. Млакало лежи на њоду као криј.

МИЛОШ: Ниси сам... Јасно ми је да ниси... Зато ћеш сад да ми лепо све отпеваш. Зар ја за вас да радим, мајке вам га барапске?!

(Шутине га још једном, Млакало јекне)

Долази овамо!

(Дигне га једном руком и њосијави на сјиолицу њоред сјиола)

Гледао сам на филму како ви то радите. Прво се поломи један прст... Па, онда...

(Сијегне га за руку)

Хајде да пробамо колико ћеш издржати.

МЛАКАЛО: Не! Ти си луд! Ти би то стварно учињео?!

МИЛОШ: А, што? Ви можете, а ми не можемо? Хајде, да пробамо!

(Савија му њрсји)

МЛАКАЛО: Јој! јој! ти си збиљски луд! пушти ме!

Милош њојачава њршијасак.

МЛАКАЛО: Јој! Пушти ме! Све ћу ти рећ! Све ћу ти рећ!

VI
И ШТА ТИ СРБИ, УОПШТЕ, ХОЋЕ?

Хоћелска соба.

Јохан, пред огледалом, везује краватиу. Ради њо лагано, осмајрајући, сумњичаво, да ли му добро стоји.

Волф је нервозан, држи у рукама очев сако, како би му помогао да га обуче. Очиљледно, жели да оца шио пре ексцедује из собе. Ојсесивно гледа на саи.

ЈОХАН: Сине, возио сам се београдским трамвајем...

ВОЛФ: *(Нервозно)*
Лепо, Рара.

ЈОХАН: Није лепо. Није лепо, Волфи!

ВОЛФ: Зашто возио, онда?

ЈОХАН: Зато што сам хтео да обновиm неке интимне... Неке старе, београдске... Сео сам у "двојку", да одем до Калемегдана...

ВОЛФ: И...? Онда?

ЈОХАН: И, онда, хоћу да сиђем, а они стоје доле, испред врата...

ВОЛФ: Ко стоји доле, Рара?

ЈОХАН: Срби! Сабили се, хоће на силу да уђу. Непробојни зид Срба... Хоће да уђу преко наших глава! Ја им кажем, лепо: како мислите да уђете, господо, кад ми нисмо сишли? Где је ту логика? Сачекајте, молим! Они ћуте, гледају празним погледима и насрћу... Једва сам некако сишао. Замало да ме поцепају, изгазе... Не ваља ова кравата!
(Одбацује краватиу)
Дај ми ону са пругама!

ВОЛФ: *(Додаје му)*
Време побегне теби!

ЈОХАН: Моје време је одавно побегло, драги мој!
(Везује, лагано, нову краватиу)
Слушај, ја јесам патриота – српски патриота, али се бојим да Срби, уствари, нису људи!

ВОЛФ: Па, шта Срби, онда?

- ЈОХАН: Не знам шта су, али, да су људи не би се рекло!
- ВОЛФ: Возиш себе у “мерцедес”! Београд боље изгледа теби; и Срби, и успомене боље.
- ЈОХАН: И шта ти Срби, уопште, хоће?! Јесу ли нам отели Војводину?
- ВОЛФ: Ко ме отели?
- ЈОХАН: Како, коме? Аустроугарској, нашој отаџбини? А, сад, кукају над изгубљеним Косовом. Па, Шиптари су њима узели Косово на исти начин. Молим! Мало се множили, мало рат, мало велике силе, геополитика, и то ти је то...
- ВОЛФ: Али, ти рекао Србин бити!
- ЈОХАН: Ја јесам Србин, и то српски патриота, али – као и толики Срби – ми смо, Богу хвала, лојални грађани Аустрије, још од хиљаду шест стотина деведесете. А, Војводина је историјска угарска покрајина! Дај да пробама још ону!
- ВОЛФ: Амбасадор чека тебе!
- ЈОХАН: Нека, нека... Слушај, тамо ће и Ник да буде. Нудио сам му провизију, али он неће. Ипак смо ми стари другови. Разговараћемо још мало. А ти, вечерас, код Вука на чај. Можда ће и његова лепа госпођа бити тамо. Јовановићи су се увек женили лепим женама. Волфи, Волфи... Дуго сте се нешто задржали у том атељеу!
- ВОЛФ: А зашто ти на тог Вука тако инсистираш? Ја не разумем тебе.
- ЈОХАН: Рекао сам ти да је Ник то од мене тражио.
- ВОЛФ: Ја знам. А кад ми будемо купили, и кад новац положили – онда то само наша ствар. И, чај не пијем!
- ЈОХАН: Онда, пиј коњак! Ја, сине, још увек верујем у оно што се зове пословни морал. Ако си обећао да ћеш ићи – ићи ћеш! И, тачка! Он ће ти дати све информације о фирми. И ова кравата ми, нешто, није...
- ВОЛФ: *Papa!*

ЈОХАН: Морамо пазити на стил, сине! Изађи мало из свог “мерцедеса” и види како се људи данас облаче. Облаче се у крпе, у старе тренерке... Па, онда, реци да и облачење не наговештава долазак апокалипсе!

ВОЛФ: Јао, каква апокалипса, сад?!

ЈОХАН: Лепа, права апокалипса... Ова је добра! Дај ми сако! *(Намешта се њед ољледалом, њољрала краваљу, за кољчава сако, њроверава џељове, иљд...)*

Они глуме хуманост! Глуме борбу за људска и животињска права! Штите педере и дивље псе! А, уништише читаву планету! Ха, ха, ха! Седе на Бахамским острвима, једу јастоге; или у специјално обезбеђеним вилама, у брдима; или, на херметички затвореном, стотом спрату својих облакодера, док озонски омотач око Земље пуца, пожари гутају шуме, киселе кише падају, глечери се топе, а океанима плутају џиновске нафтне мрље и милиони тона пластичног, нерастворљивог отпада... Ха, ха, ха! Збогом, сине! И да, обавезно, одеш на тај чај!

(Излази)

ВОЛФ: Уф!

(Сљустљ се на кревељ. Узима њелефон)

Дољ! Он отишо.

Доводи собу у ред, сљане њед ољледало, намешта фризуру. Улази Вера.

ВЕРА: Мислила сам да никада неће отићи!

ВОЛФ: И ја мислио. Али, он отишо, ипак, *danke Gott!* Дољ!

Грле се сљрасно.

МРАК

VII
ДОЋИ ЋЕ ЛЕПШИ ДАНИ

Кућа њородице Јовановић. Истѡа ѡросѡорија, као у ранијим сликама. Милош и Мима. Милош испѡражује око бифеа.

МИЛОШ: Узећу мало...

МИМА: Слушај, узећу и ја. То је добро за трему.

МИЛОШ: Ти се, ваљда, не плашиш?

МИМА: Не... То јест, ипак... Плашим се, мало, Мишо.

МИЛОШ: *(Са осмехом)*
Добро, ако је мало.
(Пауза)

МИМА: Јеси ли сигуран ти у њих?

МИЛОШ: У своје момке? Увек!
(Пауза)

МИМА: Жао ми је тате. Делује ми некако беспомоћно, па нека је сто пута директор.

МИЛОШ: Рекао сам да му не секу гуму, него да је само испусте. Али, он ће мислити да је пробушена и узеће да промени точак. Пошто је неспретан за те ствари, требаће му времена. А, када све заврши, приметиће да му је испумпана и друга гума. Ту ће, већ, морати да тражи неки такси, или тако нешто... Дакле, сигурно ће да касни. За то време, ми ћемо обавити све. Једино, ако, случајно, твоја мама... Ако нас она, ипак, не изненади.

МИМА: За њу не брини, рекла сам ти. Цео дан је била ван куће, вратила се добро расположена, истуширала се, пресвукла и отишла код масерке. Оне се тамо састају, масирају, пију вермут, оговарају, шта ја знам...

МИЛОШ: У том случају...

МИМА: Мишо, хоћемо ли успети?

МИЛОШ: Ко зна? Можда и хоћемо. Морамо да рескирамо, мала. Нема друге.

- МИМА: Добро, велики. Кад ти кажеш. Само ме брине шта ће да буде са татом.
- МИЛОШ: Слушај, ако он од таквих људи нешто очекује... Тати би било боље да, хитно, тражи нови посао. На крају, нека се упише у неку странку...
- МИМА: Па, што се, онда, ти, Мишо, ниси уписао?
- МИЛОШ: Ја сам зидар, тренер... А, шта он зна да ради?
(Звоно на улазним вратицама)
Ево га! Склонићу се, а ти отвори. Да га не препаднемо с врата.
- МИМА: Јој, Мишо! Ја сам се препала!
- МИЛОШ: Хајде, хајде, биће све у реду. Дођи да те пољубим!
(Љуби је. Поново звоно)
Крени!
- МИМА: Мишо, да ли, можда, он, ипак, зна шта си ти урадио с Млакалом?
- МИЛОШ: Рекао сам ти да не верујем. Не би Млакало смео да му призна да га је издао. Зато се глава губи, девојчице. Вероватно се сакрио у неку мишју рупу, у Црној Гори. Хајде, отварај!

Поџура је ка излазним вратицама, ња изађе на друџу сцџрану. Мима изађе, унезверена изгледа, и убрзо се врати са Волфом Јоановицем.

- ВОЛФ: За толико болје, лепа госпојица, што он каснио! Ја у ваше друштво осечати шармантно себе... За толико болје...
(Поверљиво, шармерски)
Ја бих волио казати, он не мора никада дочи!
- МИМА: Молим вас, господине Јоановиц!
- ВОЛФ: Ви мене слободно звати “Волфи”.
- Пауза.*
- ВОЛФ: Лепа госпојица...
- Пауза.*
- ВОЛФ: Ја вама признајем, ако не љутите себе...
- Пауза.*

ВОЛФ: Мислио: ја тамо почи, видети лепа госпојица. Отац...
Како се каже...? Отац буде алиби. Добар алиби... Не
љутите?
(Пауза)
Шали се ја!

Улази Милош. Волф је зајечен. Мими је лакнуло.

МИЛОШ: Доста је било шале! Предлажем да пређемо, мало, на
збиљу.

ВОЛФ: Што? Молим?

МИЛОШ: То што сте чули, господине!

ВОЛФ: Што хоче овај човек?

МИМА: То је мој вереник, Милош Сестрић.

ВОЛФ: Вереник...?

МИМА: Па, да.

ВОЛФ: Не могу разумети.

МИЛОШ: *Ferlobter*. Српски писац, аустријски зидар и тренер ре-
алног аикида.

ВОЛФ: Молим, молим... Какви, реални...?

МИЛОШ: То ћу мало касније да вам покажем. А, сада, да решимо
оно главно. Немамо много времена! Господин Вук
само што није...

ВОЛФ: Где господин Вук? Зашто он није у своја куча?

МИЛОШ: Сад, значи, где господин Вук? А, малопре, алиби!

ВОЛФ: Госпојица, што овај човек тражи?

МИЛОШ: Одмах ћу вам рећи шта тражим!

ВОЛФ: Он упао и тражи! У Србија траже сви!

МИМА: Ми тражимо само своје, господине!

ВОЛФ: И, ви? А што ви тражили, лепа госпојица?

МИЛОШ: Слушај, барабо! Не вреди с тобом лепо! Да избројиш
хитно четрдесет пет хиљада евра! Је л' јасно?

ВОЛФ: Молим? Молим? Ви полудео?! Хитна помоч!

МИЛОШ: Требаће теби хитна помоћ, ако брзо не схватиш да си
проваљен!

- ВОЛФ: Провалјен? Што говори он?
 МИЛОШ: Млакало је пропевао, Јовановићу!
 ВОЛФ: Што?! Млакало певао?
 МИЛОШ: Певао, певао! Из свег гласа!

Звоно на улазним вратима.

- МИМА: Тата!
 МИЛОШ: Зашто звони?
 МИМА: Оставила сам кључ у брави.
 МИЛОШ: Паметна девојчица!
 ВОЛФ: Слушај, вереник! Што чеш сад?
 МИЛОШ: Ово!
(Милош га једним сипраховићим ударцем онесвесити, и овај се, без гласа, сруши на под. Поново звоно)
 Брзо, ћебе!

Мима доноси ћебе, завијају Волфа и Милош га узима у руке.

- МИМА: Јој, Мишо!
 МИЛОШ: Чекам те у колима!
(Излази с Волфом. Звоно)
 МИМА: Ево, ево!

Мима излази да оћвори и убрзо се враћа са оцем. Вук је мало изгужван, оћуићене кравајце, нервозан.

- ВУК: Добро, добро, сине, дешава се... Али, две гуме, молим те! Како је то могуће? Откад је дошла ова демократија, град је пун хулигана, наркомана и... како се зову они трећи...? Некад је то, ипак, било... Нема нашег Волфа, сине?
 МИМА: Не знам, тата. Ваљда је...
 ВУК: Ја касним, а њега нема! Необично. Хајде да седнемо, да попијемо ти и ја по једну... Уморио ме тај точак, нисам ти ни ја више...
(Сипа ићиће)
 МИМА: Морам да идем, тата.
 ВУК: Седи с татом, сине...

- МИМА: Морам...
- ВУК: Никад немаш...
- МИМА: Тата, чека ме Милош у колима!
- ВУК: Нисам видео његова кола.
- МИМА: Ваљда је с друге стране.
- ВУК: Слушај, душо! Ја се надам да ће ово успети.
- МИМА: Које, тата?
- ВУК: Па, ово са Волфом. Ипак су то наши рођаци... Јован Вучина, онај заставник, и то... Сланкамен... Нису они ни тако лоши људи. Ето, задржаће ме као директора. А, у данашње време, кад пола Србије гладује, теби је јасно... Размислио сам! Разговараћу с њим да запослимо и Милоша, без обзира... Није важно, нека су и гаћице и парфеми... Па да се и вас двоје најзад средите...
- (Гледа на саџи)*
Па, где је, богати, тај Волф?!
- (Ошћије коњака)*
Доћи ће, Мима, лепши дани. Ја верујем, ја ипак верујем у то. Како бисмо, иначе? Како бисмо прошли кроз овај муљ, кроз овај страшни мрак...?
- МИМА: *(Која изгара од нервозе)*
Извини, тата, ја заиста сад морам да кренем!
(Пољуби га у образ, ња испирчи)
- ВУК: Доћи ће, Мима! Ја у то верујем!

Седи и гледа за њом.

МРАК

VIII
КАО РОБИН ХУД

Соба у скромној викенд кући, која, очиљедно, није одавно ојиварана. Сјаре сјвари, прашина и прашина.

Милош уђура Волфа, који се шешура, руку везаних сјреда. Најослейку улази Мима, осврћући се лево–десно.

МИМА: Откад нисмо били овде...

МИЛОШ: У ову викенд кућу годинама нико не долази. Господин Вук нема пара да је одржава, нити има пара да организује доласке у природу. Ова кућа је заборављена, ту смо безбедни. Овде те нико неће тражити. Најзад и она да послужи нечем корисном...

ВОЛФ: Ја опет протестирам! Шта хочеш ти?

МИЛОШ: Не прави се луд! Хоћу да ми се врате моје паре!

ВОЛФ: Нема паре! Ти платиш за ово што учинио заштитчено аустријско држављанин. Ти усудио ударити мене!

МИЛОШ: Какав заштићени држављанин?! Ти си обичан криминалац!

ВОЛФ: Ако криминалац – ја убијем тебе! Разумео?

МИЛОШ: Ти, мене?!

Шућине за и овај њадне на расјаднући кауч, одакле њокуљају облаци прашине.

ВОЛФ: *Serbische Schweine!*

МИЛОШ: Сам си швајне, ђубре разбојничко! Јоановиц! Овамо си дошао да пљачкаш!

МИМА: Ја мислим да је најбоље да га убијемо.

МИЛОШ: Изгледа да нема друге.

ВОЛФ: О! Лепа госпојица!

МИЛОШ: Куш, ђубре швапско!

(Дићне за једном руком са кауча, унесе му се у лице, ња за њоново шресне у ону прашину, у којој се овај зүши и кркља)

Вегаћемо му руке и ноге жицом – конопац би могао да претестерише негде – па ћемо га оставити да цркне од жеђи и глади.

- МИМА: И уста да му залепимо траком, да не може да виче.
- МИЛОШ: Паметна девојчица!
- ВОЛФ: Тако ти паре добити нечеш.
- МИЛОШ: Нека! Али ћу, бар да задовољен своју напаћену словенску душу! Ја сам по Бечу зидао праве куће, а ти по Београду лажне. Дошао си из Беча, да ми, на превару, узмеш паре које сам ја тамо с муком зарадио. И ти си ми неки Јовановић! Неки, кобајаги, Србин!
- ВОЛФ: Ни кобајаги!
- МИМА: Ја мислим да је најбоље да га убијемо одмах и да га закопамо иза куће.
- МИЛОШ: Не треба да га закопавамо. Убићу га Млакаловим пиштољем, па ћемо га избацити из кола на друм.
(Вади њишићољ)
Дајем ти последњу прилику. Или ћеш да нам вратиш новац, или...
- ВОЛФ: Не верујем теби.
- МИЛОШ: А, ко теби тражи да ми верујеш?
- ВОЛФ: Ја не верујем. Ти немаш... Ти немаш... како се каже...?
- МИЛОШ: Муда се каже!
- МИМА: Милоше!
- ВОЛФ: Муда! То! Пардон, лепа госпојица! Муда немаш ти да ствар радиш конкретно. Ти килави српски интелигент, воли причу, не уме уради до краја... Аикидо, песница, ништа не вреди теби!
- МИЛОШ: Значи, тако? Е, па, сад ћемо да видимо!
(Рејџиџира)
- МИМА: Стани, Мишо! Можда, ипак, да мало сачекамо...
- МИЛОШ: Мислиш...?
- МИМА: Па...
- МИЛОШ: Једино, ако пристане да да новац.
- ВОЛФ: Нема новац за будала!
- МИЛОШ: Онда...
(Нишани)
- МИМА: Мишо! Чекај!
- Милош сјусји њишићољ.*

- ВОЛФ: Шта рекао ја? Интелигент – будала! Ти читао у новина: отмеш човек, он тебе даје паре... Никс тако! Посо знати треба.
- МИЛОШ: Мима, шта да радимо?
(Пауза)
- МИМА: Не знам... Не знам!
- ГЛАС ИЗ
ЗВУЧНИКА: Пажња! Пажња! Полиција! Кућа је опкољена. Баците оружје и лезите на под!
Сви су зајанђени, нико се не миче.
- ГЛАС ИЗ
ЗВУЧНИКА: Понављам! Кућа је опкољена! Баците оружје и лезите на под!
- МИЛОШ: Како су нас нашли?!
- МИМА: Тако брзо!
- ВОЛФ: Кажем, посо знати треба!
- МИЛОШ: Е, сад ћу да га убијем! Па, нек буде – шта буде!
- ГЛАС ИЗ
ЗВУЧНИКА: Последње упозорење: Баците оружје и лезите на под! Улазимо!
- Чује се хиџац ујозорења. Милош одбаца њишиџољ, сви се баце на њод. Улазе два сџецијалца у црном, са фаниџомкама, а за њима Никодије Ник Срдановић Расџко, у маскирној униформи без ознака.*
- МИМА: Чика Ник...
- НИК: Ђао, лепотице!
Сџецијалци су узели њишиџољ са њода и овлаш их њреџресли.
- НИК: Устаните!
- МИМА: Чика Ник!
(Приџрчи ка њему)
- НИК: (Заџрли је)
Дуго се нисмо видели.
(Помилује је њо коси, ња дође до Волфа, вади нож и њресече му везе. Овај њрља зџлобове)
Добро вече, господине Јоановиц! Није добро за крвоток.
(Навлачи рукавице)
Дај, сине, тај пиштољ!
(Узима од сџецијалца Млакалов њишиџољ и сџавља џа у џеџ)
А, ти си, значи, Сестрић?

- МИЛОШ: Милош Сестрић, господине.
- НИК: Лепо, децо... Хтели сте да се мало поиграте.
- МИЛОШ: Не, ми смо...
- НИК: Слушај, 'вамо! Као што видите, све је под контролом. На шта би то личило када бисмо допуштали да нам српски књижевници киднапују и убијају аустријске бизнисмене по Београду?! А? Сами кажите! А?
- МИЛОШ: Признајем... То је био очајнички гест, али, ради се о толикој своти... Ја сам, знате, четири године...
- НИК: Знамо ми све, сине.
- МИМА: Чика Ник, они су нам опљачкали сву уштеђевину... Наш стан...
- НИК: Слушај, мала! Још увек постоји полиција!
- МИЛОШ: Ја сам крив. Учинило ми се да је то сувише мрачна и запетљана ствар, па сам мислио...
- НИК: Као Робин Худ, а?
- МИЛОШ: Па...
- НИК: Децо, децо... Јебем ли вам свеца детињег! По гузици вас треба! Заробили сте скроз погрешног човека.
- МИЛОШ: Млакало ми је рекао... Признао је. Он је...
- НИК: Знамо ми ко је Мијо Пекић Млакало. И ти си поверовао том криминалцу на реч?!
- МИЛОШ: Па, не знам, ја сам мислио...
- НИК: Ти си мислио... Слушај 'вамо! Киднаповали сте часног и угледног аустријског бизнисмена! Он и његов господин отац улажу велики новац у Србију. Они помажу да српска привреда преброди овај тешки период транзиције. Је л' то јасно? Је л' ви хоћете међународни скандал да ми направите? Требало би да вас тужим мами и тати! Одмах да се извините господину Јоановицу!
- (Пауза)
- Шта чекате?
- МИЛОШ: (С муком)
Извините.
- МИМА: Извините.
- ВОЛФ: Молим, лепа госпојица.

НИК: Тако! Имали сте среће да сам ја, лично, пратио Млакалов траг. Слушај, 'вамо! Ви ћете бити обештећени, новац ће вам бити враћен. Сутра у десет код мене. А, ви – у интересу истраге – нећете о овоме говорити ни реч. Никоме живом! Јесте ли ме добро разумели? Ни тати, ни мами. Иначе, може да буде опасно. По све, па и по вас. Јер бисте, на тај начин, стали на пут напорима државе да се, најзад, обрачуна са криминалом и корупцијом, разумете? Са паралелним светом зла! Са онима који нас воде у суноврат! Јесте ли ме добро разумели, децо?

МИМА И

МИЛОШ: Јесмо...

НИК: За ваше добро, и добро свих нас!

МИМА И

МИЛОШ: Јесмо.

НИК: А, сада – у кола, па кући! Чекам вас сутра у десет. Лепо спавајте!

МИМА: Хвала! Довиђења, чика Ник.

МИЛОШ: Довиђења.

НИК: А, господину Јоановицу ништа?

МИМА: *(Преко воље)*
Довиђења, господине Јоановиц.

ВОЛФ: Добра ноч, лепа госпојица!

Милош и Мима излазе.

ВОЛФ: Уф! Он могао мене убити!

НИК: Па, и не би била нека штета.

ВОЛФ: Ник, ти пазиш на твоја реч!

НИК: Слушај, 'вамо! Да спремиш четрдесет пет хиљада евра, и да новац сутра у пола десет буде у мом кабинету. Јасно?

ВОЛФ: Ја? Зашто ја да спремам?

НИК: Зашто? Зато што те је твој Млакало продао. А ти, коњу, одговараш за своје сараднике! Је л' схваташ, сад, зашто је заштита поскупела? Да није било мене, овај мали могао је стварно јајца да ти одсече! Ха, ха, ха!

ВОЛФ: Како, јајца? Где ја сад наћи Млакало? Од његов део наплати!

НИК: *(Презриво)*
Ти ћеш да га нађеш! Ха, ха, ха! А његов део... Његов део депонован је већ у Црној Гори. Он тамо улаже. Слушај, журим кући на тенис, пратим Вимблдон. Немам више времена да се с тобом замајавам!

ВОЛФ: Чекај! Како то, Ник...

НИК: Да! Доведи оца сутра у пола једанаест, можда ћу имати вести за вас... Ало, сине, дај ту барабу 'вамо!

Специјалац уџура везаноџ Млакала у модрицама.

ВОЛФ: О!

МЛАКАЛО: Јој, што се то чини, шефе?!

НИК: Немам више времена за вас! Ево ти га, па ви видите шта ко коме дугује.
(Вади њишиџољ из џеџа маскирне блузе)
А ти, барабо, губиш около оружје!

МЛАКАЛО: Јој, шефе!

НИК: *(Добаџи њишиџољ Волфу)*
Ево, па сређујте своје рачуне! Идемо, другови!
(Излази са специјалцима)

МЛАКАЛО: Шефе, ако за Бога знаш и светог Василија...

МРАК

IX
ДРУГ ТИТО ЈЕ ВОЛЕО ШТРУКЛЕ

Кабинет Никодија Ника Срдановића Расіка.

Ник, у скујом оделу, с кравајом, седи – с нојама на јисаћем сјолу – и јуши велики јомјус. Исјред њега сјрјљиво сјоје Милош и Мима.

НИК: Проклету навику да држим ноге на столу донео сам, знате, из Америке... Американци су, децо, припрост народ...

(Пауза)

Нисте никоме ништа говорили?

МИЛОШ: Не.

НИК: Сигурно?

МИМА: Никоме, чика Ник!

НИК: Добра сте ви деца... Тамо сам путовао, једном, са другом Титом. Давно... Ви знате ко је био друг Тито?

МИМА: Знамо, чика Ник.

НИК: Не знате. Ко није живео тада, он то не може да зна. Али, сад, шта је – ту је! Било – па прошло. И тако даље... Али, ви сте нестрпљиви да добијете свој новац. Није вама сад до...

МИЛОШ

И МИМА: Не, не!

НИК: Разумем, разумем! Младост мора да мисли о будућности. И, не само да мисли, него... А, каква је ваша будућност? То је то! У наше време... А, сада! Какав генерацијски јаз?! Сви смо у истом лонцу, децо. Или, нисмо? Ко зна...

Ево, децо, вашег новца!

(Вади из фиоке велики коверат)

Жао ми је што је до свега овога дошло, код нас још увек има тих... Али, ми ћемо се постарати да се то искорени. Радимо на томе. Идите, купите себи стан и будите срећни! Само, овога пута, пазите! Прво стан, па онда паре! Пуно је мангупа околo.

МИЛОШ: Хвала вам! Неизмерно сам вам захвалан!

МИМА: Хвала! Хвала, чика Ник!

(Пријрчи и јољуби га у образ)

НИК: А, ти? Пољуби чика Никодија!

МИЛОШ: *(Пољуби ња)*
Ваш сам доживотни дужник, чика Никодије!

НИК: Тако! Само, то немој да заборавиш!

МИЛОШ: Никада!

НИК: Изађите на она врата, децо! Хајде, сад! И...
(Сјави њрси на усја)
Јасно?

МИЛОШ

И МИМА: Јасно, чика Никодије!
(Ухвати се за руке и испрече, срећни)

НИК: *(У инџерфон)*
Да ли су господа стигла? ... Нека изволе!

Улазе Јохан, Волф и Вук. Ник их сачекује код врати и рукује се са њима.

НИК: Добро дошли, господо! Част ми је да вас поздравим у име Агенције за приватизацију. Седите! Седите!

Они се распореде по фошељама, он седне и дигне ноге на сјо.

НИК: Лошу навику да држим ноге на столу стекао сам у Америци, приликом једног студијског боравка, са другом Титом. Па, већина лоших навика нама долази из Америке, зар не? Друг Тито није волео америчке хамбургере, а ја јесам! Ви мислите “биг мек”. Не! Варате се! Највише сам волео мале хамбургере са тврдим, жутим сиром. Њих сам сатирао! Могао сам да их поједем безброј. А, друг Тито је волео штрукле. Само, у Америци тога није било. Замислите, они нису ни чули за штрукле! Ха, ха, ха!

(У инџерфон)

Виски и кафу донеси!

(Госјима)

“На неуспјелом покушају Исуса Христа да промјени свјет, такозвана кршћанска црква изградила је мрачну, тоталитарну организацију за владавину свјетом, таквим какав јест, а можда га учинила још горим но што би био без ње. Онда, дошли банкари, дошла лихварска интернационала, да доврши посао!” Тако је говорио друг Тито, пушећи своју “хаванку”, у шетњи поред океана. Друг Тито је био у праву – видите и сами!

Секретарица уноси виски и кафу.

НИК: То је оно што нам се сада дешава. И, шта ми ту можемо? Дакле, пређимо на ствар!

(Усџаје, узима чашу)

Господо, ви сте победили на нашем тендеру, и од сада сте већински власници *Нове мисли*. Честитам!

ЈОХАН: Хвала, Ник! То ти нећемо заборавити. Знао сам да си прави пријатељ.

НИК: Не, молим вас! Ваша понуда била је најбоља.

ВОЛФ: Ми захвални, господин Среданович!

НИК: *(Вуку, који, њакође, љружа руку)*

Шта је? Шта се ти подмећеш? Треба и теби да честитам?

ВУК: Не, чика Никодије... Мислио сам, само...

ЈОХАН: Немој тако, Ник! Вук ће бити директор. Је л' тако, Волфи?

ВОЛФ: Тако јесте, *Рапа*.

НИК: Е, па, ајде... Честитам и теби, директоре!

ВУК: Хвала! Нисам ја... Али, можда је добро и за фирму, без обзира на... Мислим, због неког континуитета, и...

НИК: Ајд', не тандрчи! ... Слушај, 'вамо! Овлашћен сам да, у име Агенције за приватизацију, парафирам, с вама, потребне папире и да припремим изјаву за јавност. А, на вама је да надаље бринете о тој институцији од националног значаја! Ми смо уверени да је та стара издавачка кућа – традиционално жариште духовности – са својим красним локалима у центру Београда, дошла у праве руке; и да ће то бити значајан подстицај процвату српске културе! То је то.

МРАК

X
ПОВЕДИ МЕ У БЕЧ, ВОЛФИ!

Хошелска соба као у шестој слици.

На великом кревету Волф и Вера: воде љубав. Зазвони телефон. Волф покушава да игнорише досадни звук, и да настави са својом активностима. То траје извесно време, али – очигледно – не иде.

ВОЛФ: *Um Gottes willen!* Што они хоче, сад?!

ВЕРА: Дођи, Волфи! Дођи! Тако си добар...

Телефон, међутим, ојет звони.

ВОЛФ: Ја не могу то издржати!

ВЕРА: Па, јави се, онда, љубави!

ВОЛФ: Ти, драга, извиниш.

(Дигне слушалицу)

Ало, бре! ... Да! Волф Јоановиц, јесте... Ти, *Rara*, мене зовеш? ... Ја морам спремити себе... Ја знам, авион нече чекати... Ја себе паковати и сичи... Драги *Rara*, са-чекаш мало мене!

(Сјустити слушалицу, скаче из кревета)

Колико сати? Ја морам, Вера!

ВЕРА: *(Кокетно, из кревета)*

Сад, кад нам је најлепше!

ВОЛФ: Мени жао, ја морам! Авион... *Rara* на рецепција, веч!

Говорећи, почиње јанично да игражи одећу. Док се облачи, три сивари у велику јућину торбу, која – ујола сјакована – лежи на јоду. Обући ће сомојске панталоне и кожну јакну.

ВЕРА: Волфи! Ти мене не волиш!

ВОЛФ: Како?

ВЕРА: Употребео си ме и одбацио, као...

ВОЛФ: Што говориш ти? Ја не бацио тебе!

ВЕРА: Била сам ти добра, само...

ВОЛФ: Ја вратим се, Вера. Овде много посла за мене. Нови бутики, парфеме, рубље фино, *fashion* и друге ствари... Ја тебе волим!

- ВЕРА: Ако ме волиш, поведи ме у Беч, Волфи!
- ВОЛФ: Вера, како ја могу...?
- ВЕРА: *(Ухвати ња за руку)*
Поведи ме, Волфи! Поведи ме, молим те!
- ВОЛФ: Вера, где памет теби?! Ја у Беч има жена, деца... Има породица... Како ти мислиш...?
- ВЕРА: А, где теби памет, Волфи?
- ВОЛФ: Како?
- ВЕРА: Буди ти срећан са својом породицом, Волфи. Мени само помози да ја у Бечу започнем пристојан живот. Ја сам графички дизајнер. Ти знаш да имам награду...
- ВОЛФ: Ја знам. Сајам у Франкфурт. Али, зашто? Твој муж сада директор од аустријска фирма у Београд... Ја долазим... Ми водити наша љубав овде.
- ВЕРА: Волфи, Волфи... мангупе! Мене си нашао да фарбаш!
- ВОЛФ: Фарбаш? Што значи то?
- ВЕРА: То значи да ћеш му, чим смириш Никодија, чим прође мало времена, дати ногу у дупе! Ето, шта значи! То сви знамо, осим њега, љубави!
(Пауза)
- ВОЛФ: Добро, моја драга, ја наћем тебе посао у Беч. Врачам се скоро.
- Љуби је, узима шорбу, креће ка вратиима.*
- ВЕРА: Потруди се, љубави! Ја овде више да живим не могу и нећу!

МРАК

ЕПИЛОГ
ДИЈАЛЕКТИКА НА ДЕЛУ

Соба Јохана Јоановица у његовој кући у Бечу, која нам је позната из Пролога.

Улазе Јохан и Волф. Јохан њевушећи, а Волф вукући и своју и очеву џућину џорбу.

- ЈОХАН: Ајде, Јано, кућу да продамо!
Да продамо, Јано душо, само да играмо...
Да попијемо по једну за срећан повратак, Волфи?
- ВОЛФ: Али, само једна! Мене Кристина чека. И деца чекају мене...
- ЈОХАН: *(Сиди)*
Добар је био шампањ у авиону!
- ВОЛФ: Ја не знам. Ти попио и мој шампањ, *Рапа*.
- ЈОХАН: Одличан је био!
- ВОЛФ: Видим ја.
- ЈОХАН: *(Скида сако, облачи кућни капут)*
Ипак је најбоље код куће... Је л' тако, Волфи?
- ВОЛФ: *(Нервозно)*
Тако јесте, *Рапа*.
- ЈОХАН: Фабрика делова за тракторе и *Нова мисао*... Леп је то резултат овог малог путовања...
- ВОЛФ: Ја задовољан. Само, *Нова мисао* урадити треба...
- ЈОХАН: Да ли ти знаш шта је то дијалектика, Волфи?
- ВОЛФ: Уф! Каква, сад, дијалектика, *Рапа*?!
- ЈОХАН: Што више Србија пропада, све више постаје обећана земља. Дијалектика на делу! Ха, ха, ха!
- ВОЛФ: Ти циник! Тако није лепо. Србија храни тебе, а још даје тебе и успомена. Зар то мало?
- ЈОХАН: Није мало. Али, Србија то нама дугује! Јован Вучина није могао да понесе имање својих предака. Понео је само сабљу и своју јуначку десницу!
- ВОЛФ: Опет, Вучина, па Вучина! Доста је то било!

- ЈОХАН: Према томе, Србија нама само отплаћује предачке дугове... Живели!
(Пауза)
Србија... Знаш, сине, памтим прекрасне српске реке... Док сам радио тамо, као шпијун... Реке, познате некада као симболи лепоте... А сада, те реке се ваљају као пловеће депоније, које наплављују ливаде и оранице најлон кесама, аутомобилским гумама, пластичним гајбама, боцама, крпама, лешевима, свакојаком гњилежи и трулежи, што се, с временом, претвара у смрдљиву кашу, из које се тек повремено назре нека препознатљива форма... Србија...
- ВОЛФ: Уф! Зашто ти причаш то гадно?!
- ЈОХАН: Апокалипса, сине... Добро, добро, нећемо о томе. Ви млади сте осетљиви. Да се вратимо ми на наш посао!
- ВОЛФ: Вратимо се, *Papa!*
- ЈОХАН: Видиш, да није било старог оца и старог друга, Ника – ко зна како би се све завршило. Признај, Волфи!
- ВОЛФ: Ја признајем.
- ЈОХАН: Сада си га мало боље упознао. И, како ти се свиђа мој друг, Ник?
- ВОЛФ: Свица он мене. Мало *Rüpel*, али добро за пос'о. Ја кречем сада! Извиниш, породица... Ти одмориш себе.
- ЈОХАН: Ето, и стари отац ти нешто вреди... Нисам ја уморан, сине... Одлично се осећам! Само, питам се – чему све то...?
- ВОЛФ: Немој, *Papa!* Сутра посао чека нас. *Fashion*, парфеми... И друге ствари.
- ЈОХАН: И, мислиш да нам треба један добар графички дизајнер?
(Пауза)
- ВОЛФ: Да... Ја мислим. Како ти знаш, *Papa?*
- ЈОХАН: Зар то није очигледно?
(Пауза)
- ВОЛФ: Изгледа, јесте.
- ЈОХАН: И, на крају, има још нешто.
- ВОЛФ: На крају? Шта има још?

ЈОХАН: Ниси ми рекао, Волфи, како си прошао са становима.
Кријеш од оца?

ВОЛФ: Не... Ја прошао... тако, сасвим.

ЈОХАН: *(Пије, мрмља)*
Ајде, Јано, кућу да продамо...

ВОЛФ: *(Узима њорбу)*
Ја сада морам. Кристина... Ти знаш...
(Креће ка излазу)

ЈОХАН: Хајде, хајде! Ипак, пре него што одеш, дао бих ти један
савет. Други пут, без егзекуција, Волфи! Нарочито,
својеручних. Није добро за бизнис. Поздрави Кристину
и децу!
(Дигне чашу)

МРАК

КРАЈ

А̄̀солӯ̀ни слух

Београд, 2009.

ЛИЦА:

ЕЛЗА МАЈНХОФЕР ЗДРАВЉУБАЦ (73),
доста добро очувана, наглашено отмена госпођа ауторитативног држања. Пуши на дугачку муштиклу. Не крије своје господско порекло, нити истанчано образовање.

БОРИВОЈЕ БОРА ЗДРАВЉУБАЦ (47),
њен син; прилично робустан, експлозиван, не води много рачуна о финим манирима. Ипак, поштује мајчин ауторитет. Власник више трговачких фирми. Један од шефова балканске дуванске мафије.

МИХАЕЛ МИКА ЗДРАВЉУБАЦ (16),
његов син; веома осетљиви “пубертетлија”, коме измиче осећање властитог идентитета.

КЛЕОПАТРА КЛЕКИ ВУЈОВИЋ (25),
служавка у њиховој кући; избеглица из Книна.
Изузетно привлачна девојка.

ТУГОМИР ТУГИ КРТИНА (30),
млађи полицијски инспектор.
Лепушкаст, избеглица, идеалиста.

ЖИВОЈИН НИКОЛИЋ (55),
господин из старе београдске породице, и још понешто.

ПРОФЕСИОНАЛНИ УБИЦА, са маском.

Дешава се у Београду, 2009. године

I
ПОРОДИЧНИ РУЧАК

Просирана одаја у кући породице Здравеољубац. Ситаринска итриезарија, салонска жарништура са ироседом.

Клеоипатра иослује око итриезаријског сипола; иосипавља за итри особе. Фини иорцелан, сребрнина, иид. Велика ваза са цвећем.

Елза у фоићели, са својом дуљачком муишћиклом. Повремено устијаје и надгледа служавкин рад. Шейка око сипола.

ЕЛЗА: Апсолутни слух!
 (Пауза)
 Знате ли ви, Клеопатра, шта је то апсолутни слух?
 (Пауза)
 И, какво је, уопште, то име “Клеопатра”? Одавно се спремам да вас питам.

КЛЕОПАТРА: Па, то је оно... Из оног филма... Зову ме и Клеки.

ЕЛЗА: Знам ја, дете, ко је била Клеопатра, него се питам...
 То је, ипак, та ваша Крајина, тај, како се зове, Книн...
 (Пауза)
 Петрија, Босиљка, Радојка... То бих разумела, али...

КЛЕОПАТРА: Мама је волела да гледа тај филм. Ја нијесам, али ми је причала... Како је вољела онога, онога... И, како се отровала, како је пуштила ту змију... И код нас има опасни змија. Стварно опасни! Мати је причала, па би понекад мало и засузила. Тако сам вам ја добила ово моје име. Али ме највише зову “Клеки”.

ЕЛЗА: Апсолутни слух не сме да зарасте у коров! То је инвестиција коју му је сам Бог дао. Хајде, реци! Није ли тако?

КЛЕОПАТРА: За тај слух ја нијесам... Јер, код нас, госпа Елза... Код нас тога и нема.

ЕЛЗА: Рекла сам да ме не зовеш “госпа Елза”!

КЛЕОПАТРА: Разумијем, госпођо!

ЕЛЗА: Разумијеш ти... Ти, баш, немаш апсолутни слух!

КЛЕОПАТРА: Не, ја то сигурно немам. Таман посла!

ЕЛЗА: И, рекла сам ти, до тањира иде нож, па онда кашика. Зашто?

КЛЕОПАТРА: Па...

ЕЛЗА: Чиме ви у Крајини једете? Ногама?
(Пауза)
Зато што прво једемо кашиком, зар не? Јер, прво се сервира супа. Прво супа! Зар то није логично? Зар није логично?!

КЛЕОПАТРА: Јесте, госпођо.

ЕЛЗА: Е, па, онда, када је логично...
(Шејта замишљено)
Знате, и мој отац је имао... Мој сироти Петер. Петер Мајнхофер. Није се звао Здраволубац, као мој покојни Трифун. Али, Трифун је, зато... Но, добро, то је било и прошло... Имаш лепу бисту, Клеки! Али, немој да се моташ око мог сина. То што он нема жену, то ништа не значи. Он је озбиљан пословни човек. Или ћу морати да зовем агенцију, да ми пошаљу неку ружнију.

КЛЕОПАТРА: Госпођо, ја нијесам ништа... Мајке ми, нијесам!

ЕЛЗА: Видела сам како те гледа. Разумем ја то.
(Помилује је њо образу и врайшу)
Само, даље од њега. И Михаел те гледа... Шта зна сирото дете! Хтео би мало... Боље би му било да вежба тај клавир. Ти ниси свесна шта је то апсолутни слух! Сваки тон који чује, он може, одмах, без грешке да одсвира... Схваташ?!

(Пауза)

А њега мрзи... Какво је време дошло!

Откако је сирота Ружа отишла на онај свет, ја сам Михаелу мајка... Е, видите, Петер Мајнхофер свирао је виолину тако лепо да су веверице остајале као зачаране, док би он, на трему наше виле у Банатском Марковцу, изводио Бетовенову сонату, опус седамдесет пет, за виолину соло.

КЛЕОПАТРА: Вјеверице?

ЕЛЗА: Ви не верујете?

КЛЕОПАТРА: Ама, не! Вјерујем, вјерујем!

ЕЛЗА: А Срби су га звали "Пера"!

КЛЕОПАТРА: Кога то?

- ЕЛЗА: Како, кога? Петера Мајнхофера, оца мог! Додуше, и он је, сирома', био комуниста, Бог му дао рајско насеље; ако се тамо комунисти пуштају.
(Пауза)
Да сте ви знали како је изгледала наша вила у Банатском Марковцу! Прави аустријски барок; са великом капијом на свод, која је водила у двориште, у врт... Тамо су живеле те веверице. Вила у којој су однеговане генерације Мајнхофера и која је тужно завршила своју сјајну каријеру, као смрдљиво седиште среског комитета оне њихове партије...
- КЛЕОПАТРА: Одузели вам комунисти?
- ЕЛЗА: Ма, не!
- КЛЕОПАТРА: Па, како, онда?
- ЕЛЗА: Поклонио!
- КЛЕОПАТРА: Ко?
- ЕЛЗА: Петер Мајнхофер, лично! Пера... Своју дедовину поклонити оним битангама, можете ли ви то да разумете, Клеопатра?
- КЛЕОПАТРА: Па... Искрено речено, ја не могу то да разумијем. Нама су све одузели... Хрвати.
- ЕЛЗА: Ко би нормалан то разумео? Сада се, када је њихово пропало, тамо шири неки демократски тајкун... А знаш ли ко је био први секретар тог њиховог вајног комитета? Не знаш, разуме се. Био је то Петер Мајнхофер. Е, тај мој отац, тај Немац, тај перфектни господин, из рата је изашао као пуковник партизанске војске! Шта више да ти кажем?! Касније је, чак, радио и у кабинету покојног Маршала. Била сам једном на пријему. Видела сам Маршала изблиза...
- КЛЕОПАТРА: Ког маршала, госпођо?
- ЕЛЗА: Тита, глупачо! Чула си, ваљда, за маршала Тита!
- КЛЕОПАТРА: Па... чула сам, нешто...
- ЕЛЗА: Гледала сам у њега као омађијана, као оне веверице... Без обзира на све. Знаш, ја сам комунисте увек искрено мрзела. али, он је имао нешто... Нешто... Као тигар... Те његове челичне очи...

Улази Михаел, сјорим ходом, љледајући исјод ока око себе. Клеопатра излази и враћа се, довршавајући поспављање.

ЕЛЗА: Добар дан, Михаеле!

Михаел не одговара; љрилази сјолоу на којем се, већ налази сервирано љредјело. Гледа шја би узео.

ЕЛЗА: Јеси ли опрао руке после вежбања, сине?

Михаел узима храну са сјола.

ЕЛЗА: *(Врисне)*
Не!!! Оца чекамо!

МИХАЕЛ: *(Равнодушно)*
Гладан сам.
(Жваће)

ЕЛЗА: Отац ће се наљутити, сине! Ти знаш какав је он...

МИХАЕЛ: *(Преко залођаја)*
Какав је он?

ЕЛЗА: Знаш ти какав је. Строг, али праведан. И поштен. Онакав како сам га ја васпитавала. А, ти... Зашто, сине?

МИХАЕЛ: Добро!
(Баца остјашак залођаја на један шјањир)

ЕЛЗА: Шта?! Срам те било! Клеопатра, носи то, брзо!

КЛЕОПАТРА: Одмах, госпођо!
(Изнеће шјањир и врашје се са новим, чистим)

ЕЛЗА: Срамота! Ти и не знаш колико отац пати због тебе.

МИХАЕЛ: Пати? Он?!

ЕЛЗА: Он пати као мушкарац. Достојанствено... Зашто нећеш да вежбаш, сине? Зашто?

Михаел ћуши и поново мерка јело.

ЕЛЗА: Имаш тај дивни Листов “Љубавни сан”... Па, зар то не буди у теби...? Зар то не буди...?

МИХАЕЛ: Док он дође, ово ће све да се охлади!

ЕЛЗА: *(Клеопатри)*
Ви знате трећи Листов “Љубавни сан” за клавир соло? Ено, стоје му ноте, тамо... Добро, то се, можда, код вас, у Крајини, ређе свира... То је оно на Фрајлигратове стихове:
О, lieb, so lang du lieben kannst,

O, lieb, so lang du lieben magst.
 Die Stunde kommt
 Wo du an Gräbern stehst und klagst.
 (Пауза)
 Зар није предивно? И, тако осећајно... Зар није?

КЛЕОПАТРА: Па...

ЕЛЗА: (У заносу)
 О, љуби док љубити можеш,
 О, љуби док љубити знаш.
 Доћи ће час,
 Кад ћеш крај гроба стати и жалити.

КЛЕОПАТРА: Лијепо је... Само мало тужно.

ЕЛЗА: Код нас, у Минхену, на Конзерваторијуму, то је било обавезно, знате?

КЛЕОПАТРА: Да, да, госпођо. Разумијем.

Док је Елза била у заносу, Михаел је узео, ојейї, нешїїо из їањира и жваће. Улази Боривоје са бејбол їалицом у руци.

БОРИВОЈЕ: Шта је ово?
 (Пауза)
 Шта је ово, питам?!

МИХАЕЛ: То је бејбол палица.

БОРИВОЈЕ: И, шта ће она у предсобљу?

ЕЛЗА: Седи, седи, Боривоје! После ћемо... Послужите супу, Клеопатра, молим вас!

КЛЕОПАТРА: Одмах, госпођо!
 (Илази. Ускоро ће се врайїшїї, носећи їорцеланску чинију са суйом, їе ће їослуживаїїи код сїїола)

МИХАЕЛ: То је моја палица, тата.

БОРИВОЈЕ: (Који је сео за сїїо)
 Слушај...

ЕЛЗА: Хоћеш ли да прочиташ молитву, сине? Опрао си руке?

БОРИВОЈЕ: Одмах, одмах, мама!
 (Пауза)
 Мада...

ЕЛЗА: Хајде, сине! Ти си домаћин. Бог све види! Мој покојни Трифун, отац твој, био је, додуше, комуниста, али, у нашој кући се, као што знаш, традиција поштовала. Због њега сам и у то ваше православље прешла. Према томе...

БОРИВОЈЕ: *(Дискрејтно се нервира. Тензија за сџолом расџе. Најзад)*

Господе, прими наше молитве
И управи живот наш заповестима Твојим.
Душе наше освети, тела очисти,
Мисли разбистри и избави нас
Од сваке жалости, зла и бола
Јер Ти си благословен у векове векова. Амин!

ЕЛЗА И

КЛЕОПАТРА: *(Која сџоји њоред сџола)*
Амин!

Михаел, сџушџене ѓлаве, њочиње да срче сџу.

БОРИВОЈЕ: Твоја палица?

МИХАЕЛ: Да.

БОРИВОЈЕ: Тако! Господин неће клавир, хоће палицу! Прави
фрајери носе палице, а педери свирају клавир, је л'
тако?
(Пауза)

Бар да си прави фрајер, то бих још и поштовао.
Доста је било те глуме!

ЕЛЗА: Боривоје, молим те!

БОРИВОЈЕ: Уосталом, педери су, сад, у Европи у моди. А ми
идемо у Европу! Зар не? Мораш да се припремаш за
европску будућност.

ЕЛЗА: Слушај, Боривоје! Сад ћу да те удаљим од стола!

БОРИВОЈЕ: Мама, он има апсолутни слух, а маше ми, ту, бејзбол
палицом! Има да вежба тај клавир, кад није спо-
собан за нешто корисније! Треба дебилу да оставим
оволику имовину, коју сам целог живота с муком
стицао!

ЕЛЗА: Хлади ти се, сине... Вежбаће он! Биће он пијаниста
каквог Србија није видела. Једнога дана, свираћу он
у Минхену, Берлину...

БОРИВОЈЕ: Клеопатра, изнеси ову мотку из трпезарије. Нећу то
више да видим у кући!

КЛЕОПАТРА: Разумијем, господине!

ЕЛЗА: И, донесите печење!

- КЛЕОПАТРА: Одмах, госпођо! Само да отурим ову штапину.
(Износи њлицу, да би се, убрзо, вратила с њечењем и насџавила да њослужује код сџола)
- БОРИВОЈЕ: *(Преко залођаја)*
Кад, већ, није способан за посао – ваљда, бар, може да буде уметник.
- МИХАЕЛ: Не могу... Не могу на силу.
- ЕЛЗА: Сине, шта говориш то?! А твој слух, твој апсолутни слух...?
- БОРИВОЈЕ: Бићеш оно што једино можеш да будеш. Бићеш уметник, па макар црко! Кад си, већ, толико глуп за бизнис.
(Сиња вино)
Гајио сам луду наду да ћеш полако да улазиш у послове... Да ћеш ме, једнога дана, наследити, као што је Бог рекао... Овако, моћи ћеш само да ми одсвираш један посмртни марш и да наследство профућкаш.
- МИХАЕЛ: Не треба мени ништа.
- ЕЛЗА: Боривоје, тражио те онај Живојин.
- БОРИВОЈЕ: Ко?
- ЕЛЗА: Живојин Николић. Онај фини господин, из старе београдске породице...
- БОРИВОЈЕ: Мобилни ми био искључен. Шта је рекао?
- ЕЛЗА: Јавиће се. Треба, каже, да се видите. Волим кад се дружиш са тако финим људима. Деда му је био велепоседник, а отац амбасадор. Додуше Титов, али, божемој... Долазио је у нашу кућу. Ти се не сећаш. Био је висок, прав, тако као Живојин... Прави центлмен. Носио је одела од најфинијег енглеског штофа. Давно је то било... Давно...
- БОРИВОЈЕ: Добро, мама. Јавићу му се ја.
- ЕЛЗА: И ја сам могла да будем пијаниста. Имала сам један концерт на Коларцу, причала сам ти. Почетак шездесетих прошлог века... Тако, некако... Али, кад сам се удала за Трифуна, све је то, наравно, морало да се обустави. Јер, Трифун је... Михаеле, душо... Једнога дана ћемо се смејати свему овоме... Ако ја не доживим, ви ћете се, свакако, смејати. Тата и ти.

БОРИВОЈЕ: Извини, мама, али са тим сентименталностима нећемо далеко стићи! Једноставно, нека каже колико је данас вежбао.
(Пауза)
И, да ли је вежбао! Ја не могу више овако!

ЕЛЗА: Ни ја не могу!

БОРИВОЈЕ: Ти си, мама, рекла да може да буде пијаниста, кад већ није у стању да буде нешто озбиљно. Ти си ми напунила главу тим његовим апсолутним слухом... Али, ја сам отац, ја сносим одговорност. Како да да завршни испит, ако не вежба? Како?!
(Пауза)
Ако је болестан, да га водимо код психијатра. Али, он мора, на крају, нешто да буде. Макар и болесник, али нешто да буде!

ЕЛЗА: Тако, дакле?! Ја сам сад крива, незахвални сине!
(Пауза)
Само да знаш, и ти си увек био проблематичан. И да није било Трифуновог каиша, ко зна где би завршио! Уосталом, решите то вас двојица!

Бесно излази. Клеоџајра куји, брзо, неке судове, ња излази за њом. Михаел усјајаје, са очигледном намером да и он изађе.

БОРИВОЈЕ: Стани!
(Усјајане и он)
Доста ми је тог циркуса! Да видимо колико си данас вежбао?
(Пауза)
Питам, колико си данас вежбао?!

МИХАЕЛ: Па, вежбао сам... мало. Листов “Љубавни сан”...
(Пауза)
Нисам вежбао.

БОРИВОЈЕ: А зашто ниси вежбао?

МИХАЕЛ: Тата! Не желим да будем пијаниста. Не могу!

БОРИВОЈЕ: Добро, а шта желиш да будеш?
(Пауза)

МИХАЕЛ: Не знам... Ништа.

БОРИВОЈЕ: Сине, био си увек најбољи у музичкој школи...

МИХАЕЛ: То је зато што имам апсолутни слух, и што сте ме увек терали... Али не могу више.

БОРИВОЈЕ: Е па, бићеш опет најбољи!
(Почиње да о̄й̄ко̄й̄чава каши)
Скидај панталоне!

МИХАЕЛ: Немој, тата! Не могу! Не могу!

БОРИВОЈЕ: Скидај, кад кажем!

Михаел њочне њолако да о̄й̄ко̄й̄чава њанӣј̄алоне. Боривоје му их нес̄ӣр̄ӣљиво с̄ӣр̄џне, ња џа обори њреко с̄ӣолице.

БОРИВОЈЕ: Направићу ја од тебе пијанисту!
Удара џа, крвнички, њо џолој задњаци. Михаел јауче.

МРАК

II
БАЛКАНСКИ КРАЉ ДУВАНА

Истии простиор као у првој слици. На проседу, пошрбушке, лежи Михаел. Над њим Клеопатра.

КЛЕОПАТРА: Мораш спустит хлаче, Мико!

МИХАЕЛ: Како ћу...?

КЛЕОПАТРА: Лијепо! Овако.
(*Смиче му панталоне и гаће*)

МИХАЕЛ: Немој, Клеки! Јој! Боли!

КЛЕОПАТРА: Мораш. Нема ти друге. Зар се од мене стидиш, Мико?

МИХАЕЛ: Ако баба чује да ме зовеш “Мико”, знаш да ће да се наљути.

КЛЕОПАТРА: Па, не могу, ваљда, да те зовем “Михаел”.
(*Смеје се*)
Лијепо се намјести. Сад ће теби Клеки мелем да утрља...

МИХАЕЛ: Јој, срамота ме!

КЛЕОПАТРА: Ништа, ништа... То ти је народни мелем. Понијела ја из Книна; за сваки случај. Видиш да је добро-дошао...
(*Утрљава му мелем*)

МИХАЕЛ: Боли, Клеки!

КЛЕОПАТРА: Биће то добро, само полако... Издржи мало! Ти си мушко!

МИХАЕЛ: Па, јесам, али...

КЛЕОПАТРА: Нема “али”, Мико мој! Нема! Издржи!

МИХАЕЛ: (*Придижне се*)
Не могу више ово да издржим!

КЛЕОПАТРА: (*Враћа га у лежећи положај*)
Лези, Мико! Добар је то мелем. Коња би излијечио, камоли човјека.
(*Утрљава му мелем. Пауза*)
Готово! Сад се можеш обућ.
(*Шљеине га по образу*)

Михаел брзо навлачи панталоне и устјаје.

- КЛЕОПАТРА: Добро, Мико, право ми сад реци – зашто нећеш да будеш тај пијаниста? Кад ти је Бог дао. Него мучиш и себе и њих.
- МИХАЕЛ: Не могу, не могу! Да лупам у клавир по цео дан... “Љубавни сан”, и та срања. Глава ми се испразни. Спава ми се. Не знам... Ено јој клавир, па нек свира, кад толико воли!
(Пауза)
Мајка ме није толико терала... Ова ми главу проби!
А, отац, већ... Отац...
- КЛЕОПАТРА: (Милује *џа њо коси*)
Није он лош, Мико. Брине за тебе, за будућност твоју... Па се, тако, мало заборави.
- МИХАЕЛ: Понекад ми дође да га...
- КЛЕОПАТРА: (И *даље џа милује*)
Нека те, Мико! Отац ти је, мораш га разумјет. Ајде, реци ми, онако поштено, што ти волиш?
(Пауза)
- МИХАЕЛ: Не знам тачно... Највише волим да лежим и да читам. То највише волим. Научну фантастику.
- КЛЕОПАТРА: Што ти је, сад, то?
- МИХАЕЛ: То је оно кад лете на Марс, Венеру... Далеко одавде. Рат светова, и те ствари... Како да ти објасним, кад не знаш?
- КЛЕОПАТРА: А, то! Гледала сам ја то на тевеу. Па, добро... Само, то је за мене некако грозно. Али, опет, мораш да завршиш ту музичку, кад си, већ, догуро до самога краја.
- МИХАЕЛ: Не морам.
- КЛЕОПАТРА: Па, што ћеш, црни Мико? Ти и не знаш колико је живот тежак!
- МИХАЕЛ: Дobar сам с компјутерима. Радићу, на пример, као програмер... Или...
- КЛЕОПАТРА: Ти знаш, ваљда... А, та штапина? Што ће ти то? Видиш колико га живцира?
- МИХАЕЛ: Американци су основали бејзбол клуб у Топчидеру. Примају и наше. Хтео бих да се учланим. Свиђа ми се то... Увек сам волео фискултуру.

КЛЕОПАТРА: Неки клуб? Па, добро. Сакрићемо је негдје. Да отац не види.

МИХАЕЛ: Кажи ми, Клеки, какав је био твој отац?
(Пауза)

КЛЕОПАТРА: Отац мој? Био је јак човјек. Мучаљив. Радио је струју. Поправљао ти је оне дирекце...

МИХАЕЛ: Не мислим то, него...

КЛЕОПАТРА: Мало ти је он бивао у кући. Али, увијек је понешто доносио... Мени и браћи. Имам ти ја још два брата, знаш. Славка и Мића. Само, они су на вријеме прешли у Њемачку. И... као да су у земљу пропали!

МИХАЕЛ: Отац ти је погинуо у “Олуји”?

КЛЕОПАТРА: Јесте. Од хрватске руке. До краја се борио. Није хтио да напусти положај, а рекли су да је из Београда стигла директива да се повуку. Био ти је он митраљезац, знаш. Нисмо га ни видјели, ни сахранили, само смо чули глас. Били смо, већ, код ујка и спремали тракторе за бјежанију, док су се хрватски тенкови примицали граду... имала сам ти, тад, је-данаест година.

МИХАЕЛ: (Помилује је по коси)
Ја те волим, Клеки.
(Пауза)

КЛЕОПАТРА: (Узме његову руку у своју)
Ујко је сад у једноме селу, тамо код Прокупља. Уштедио нешто пара. А село такорекућ пусто. Земља будзашто. Сви отишли у Београд. Ујко одвео цијелу породицу, и сад има лијепо имање, овце, лозу, воће... И матер моју је звао, али она неће. Оће са мном да буде. Мада се виђамо ретко. Она ти је у Градском зеленилу, шуму на Звездари уређују, а у бараки некој спава... Само, ујко је обећао и мени кућу да купи и мало земље у истом селу, ако се удам.
(Пауза)

МИХАЕЛ: Удај се за мене, Клеки. Па да идемо у Прокупље. Ионако ми је свега доста, а изгледа, знаш...

КЛЕОПАТРА: Што, Мико мој?

МИХАЕЛ: Изгледа... Изгледа да сам се заљубио у тебе.

Улази Боривоје. Клеопатра и Михаел се заледје; нарочиџо овај џоследњи. Боривоје их џосмаџра.

БОРИВОЈЕ: Шта радите вас двоје ту?

(Пауза)

Зар ти ниси за клавиром?

МИХАЕЛ: Боли ме. Не могу да седим.

БОРИВОЈЕ: Можеш, можеш! Научи да подносиш бол. Шта си мислио? Да је живот шетња по интернету? Одлази!

Пауза. Михаел оклева. Боривоје закорачи ка њему.

БОРИВОЈЕ: Одлази, кад кажем! Или...

МИХАЕЛ: Или...?

КЛЕОПАТРА: Мико, послушај оца, молим те.

Боривоје изненађено џогледа Клеопатру. Михаел се окрене и лажано изађе.

БОРИВОЈЕ: Шта...?

КЛЕОПАТРА: *(Приђе и сџави му руке на рамена)*

Зашто га бијеш, крвнице? Уби Бога у њему!

БОРИВОЈЕ: Па, кад неће да свира.

(Смеђење је и џочне да је љуби. Она се џреџушџа; џо џоџраје. Кад он џочне да јој оџкоџчава блузу, она се оџрђење)

КЛЕОПАТРА: Немој, Боро! Наиће госпа Елза.

БОРИВОЈЕ: Неће, Клеки. Она је сад у башти. Кафу пије и дрема. Дођи!

КЛЕОПАТРА: *(Прилази му)*

Не смијем, не смијем...

БОРИВОЈЕ: *(Грли је)*

Не бој се, душо! Ја сам газда у овој кући.

(Задџе јој сукњу)

Ићи ћемо на море. Само ти и ја... А, после ћемо...

КЛЕОПАТРА: Обећао си ми мајку извадит из Градског зеленила.

БОРИВОЈЕ: *(У заносу)*

Ођу, Клеки, ништа ти не брини... Ођу...

КЛЕОПАТРА: *(Ошџрим џокреџом сџусџи сукњу и одмиче се један корак)*

Када, Боро?

Улази Елза. Просџрели их убисџвеним џогледом.

- ЕЛЗА: Господин Николић је дошао!
- БОРИВОЈЕ: Где... Где је?
- ЕЛЗА: Изволите, господине Николићу!
- Клеопатра излази, Живојин улази. Сударују се на вратиима.*
- КЛЕОПАТРА: Опростите!
- ЖИВОЈИН: Ништа, ништа, млада госпојице.
- Испрати је погледам. Клеопатра је изашла, Живојин је закорачио у собу. Он је висок, љав, обучен у скупо, перфектно скројено одело. Рукује се са Боривојем. За то време, Елза је изашла.*
- БОРИВОЈЕ: Чекао сам те. Седи!
- ЖИВОЈИН: *(Прошећа по просторији)*
Јеси ли сигуран да ти кућа није озвучена?
- БОРИВОЈЕ: Не брини, не брини!
- ЖИВОЈИН: Морам да бринем, Боривоје. Удба данас има потпуно софистициране методе. Најсуптилнију електронику...
- БОРИВОЈЕ: А зашто ја плаћам Срету електроничара, професора Електротехничког факултета...
- Улази Клеопатра, са белом кецељицом.*
- КЛЕОПАТРА: Изволите! Што бисте жељели?
- ЖИВОЈИН: Ех, шта бисмо желели...
- БОРИВОЈЕ: Хенеси?
- ЖИВОЈИН: Разуме се. Хенеси.
- КЛЕОПАТРА: Одмах!
- Клеопатра излази. Они посматрају како се њена изазовна фигура лелуја при одласку.*
- БОРИВОЈЕ: Добро, да ли су шлепери најзад прешли границу?
(Пауза)
Је л се десило нешто?
- ЖИВОЈИН: Ништа се није десило, Боривоје. Сачекај мало. Журба је од ђавола, и доноси само кајање и разочарање – стоји у Светом писму. Нека девојка заврши с послушењем.
- БОРИВОЈЕ: Какво, бре, Свето писмо?! Не бој се, Живојине! То је ћурка. Не зна она ништа.
- ЖИВОЈИН: Не сумњам. То је ствар принципа.

- БОРИВОЈЕ: Ти твоји принципи... И те твоје пословице... Да сам се ја бојао сваке шуше, кад бих стигао да постанем балкански краљ дувана, а? Кажи, мој друже!
- ЖИВОЈИН: Теби је познато како завршавају балкански краљеви. Поготово они који се мало занесу...
- БОРИВОЈЕ: Без бриге, друже. Све је контролисано и све је потплаћено. По хоризонтали и по вертикали. И сам знаш.

Клеопатра се враћа, са чашама и минералном водом на сребрном послужавнику. Из бифеа узима боцу поменутог коњака и све сипавља на сточић, пред Живојина и Боривоја. Они ћушке праће њено кретање.

КЛЕОПАТРА: Изволите!

ЖИВОЈИН: Хвала, лепотице!

БОРИВОЈЕ: Слободна си. Неће нам, за сада, ништа требати.

КЛЕОПАТРА: Хвала, господине!

Крене да изађе, али се, после крајког колебања, хитро сакрије иза итешког заслона што покрива прозор, пада до пода и налази се изван видокруга двојице мушкараца. Боривоје сипа итше.

БОРИВОЈЕ: Па, добро. Можемо ли, сад, слободно да говоримо?

ЖИВОЈИН: Сад можемо.

БОРИВОЈЕ: Дакле?

ЖИВОЈИН: Дакле, шлепери са твојим цигаретама прешли су косовску границу.

БОРИВОЈЕ: *(Дуже чаши)*
Е, па... У то име!

ЖИВОЈИН: Живели, Ваше Дуванско Величанство!

БОРИВОЈЕ: Само се ти спрдај! А кад треба дати паре – где си, Боривоје! И, колико иде теби, а колико твојим шефовима, нисам никада питао!

ЖИВОЈИН: Сам си рекао да си краљ...

БОРИВОЈЕ: Па, јесам! Даље!

ЖИВОЈИН: Сад озбиљно. Испорука је, према договору, преузета у Скопљу. Лука Сотировски је намирен. Шлепери су сада на Косову, под пратњом Енвера Кољгеџија. То ти је Мустафин син. У Србију ће ући код Митровице, где ће их преузети моји људи. Наставиће ибарској магистралом, а овога пута ће, код Крушевца, изаћи на нишки аутопут, због...

- БОРИВОЈЕ: Добро! Не интересују ме детаљи.
- ЖИВОЈИН: Са потребним паузама, наплатну рампу у Бубањ-потоку прећи ће прекосутра у двадесет три и тридесет. Остало је на теби. Спецификацију трошкова од Енвера Кољгеџија добићеш накнадно. Он је увек био коректан и држао реч. Други трошкови су плаћени од онога што си, већ, дао.
- БОРИВОЈЕ: Честитам, Живојине; добро си обавио посао. И мама сматра да си ти добро друштво за мене.
- ЖИВОЈИН: Госпа Елза је увек знала да процени људе, зар не?
- БОРИВОЈЕ: Сутра се јави мом секретару. Он ће ти дати остатак.
- ЖИВОЈИН: Хвала, шефе!
- БОРИВОЈЕ: Слушај, заслужили смо да се мало опустимо. Хоћемо ли још по једну?
- ЖИВОЈИН: Неизоставно.
- Боривоје сића.*
- ЖИВОЈИН: Извини, не да ми ђаво мира...
- БОРИВОЈЕ: Какав сад, опет, ђаво?
- ЖИВОЈИН: Морам да те питам...
- БОРИВОЈЕ: Па, питај! Ти си мој друг.
- ЖИВОЈИН: Опушташ ли се ти, некад, са овом заносном лепотицом?
- БОРИВОЈЕ: А, то? То те копка? Па, слушај, није да се не опуштам... Могу ти рећи да је мала талентована. Жеравица... Само, морам да пазим да мама нешто не примети. Знаш каква је. Озбиљно би ми замерила интимности са послугом. То је једно. Друго, ни са малом не иде лако. Морао сам свашта да јој обећам. Па, чак и да ћу да је водим на море. Жене! Ништа нема дабе. Ја слутим да она замишља како ће се једног дана удати за мене, ха, ха, ха!
- ЖИВОЈИН: Избеглица?
- БОРИВОЈЕ: Сиротиња... Из Книна. Они су мало наивни, тамо. Мисле, оно што се каже – треба и да се учини. Да сам ја тако радио – да ли бих, икада, постао краљ?

МРАК

III
МАТА ХАРИ

Скромна соба млађеџ полиціјскоџ инспекційора Туџомира Кришине. Кревейџ, чивилук, са којеџ висе делови одеће и службени џишиџољ, сџо, џелевизор, решо са две рингле, иџид...

Туџомир и Клеоџпатра.

ТУГОМИР: Оџеш, Клеки, још једну каву?

КЛЕОПАТРА: Па... Могло би. Оџеш ја да је сварим?

ТУГОМИР: *(Око решоа)*

Нека, нека, ти знаш колико Туги воли да ти угоди.
Мала моја из Босанске Крупе...

КЛЕОПАТРА: Добро, добро, пјесниче... Ето, то ти је све што сам могла да сазнам.

ТУГОМИР: Много је то, Клеки моја! Знао сам ја да ти то можеш. Прекосјутра, у пола дванајс ноћу, Бубањ-поток! Гле, молим те!

(Пауза)

То ми је само фалило. Српска полиција ће ти бити захвална. Ти си моја Мата Хари!

КЛЕОПАТРА: Не знам ти ја што је то.

ТУГОМИР: То ти је, моја драга, једна опасна шпијунка.

КЛЕОПАТРА: Јака сам ти ја шпијунка! То сам ти сад направила и никад више. Зар полиција нема боље шпијуне од мене? Пет знојева су ме облили док сам стојала иза оне завјесе. Мрак би ме изио, да су ме видјели.

ТУГОМИР: Не, не; знао сам ја да ти то можеш, Клеки. Најтеже ми је било да те убацим код тог мафијаша. Да ми није Проке у агенцији, не знам како би успио... Ево каве, душо моја! Набавио сам за те и колача.

КЛЕОПАТРА: Нека, Тугомире. Колачи ми на нос изашли. Они лудаци по цио дан колаче једу. Дабогда их колачи угушили!

ТУГОМИР: Само... немој да се љутиш... једно ми, опет, није јасно...

(Пауза)

Како ти је тако дуго требало да до првог податка дођеш?

КЛЕОПАТРА: Ти мислиш да је лако шпијун бити, Тугомире!

- ТУГОМИР: Толико дуго се никако нијеси јављала. Већ сам помислио... Ни на мобилни нијесам могао да те добијем.
- КЛЕОПАТРА: То ти је конспирација, инспекторе. Ти, бар, треба да знаш што је то конспирација. Тешко ми је било и да изађем и да се јављам. Имају ти они очи и уши посвуда.
- ТУГОМИР: Знам... Али, ето, како сад, одједном, све може... И, недостајала си ми, брате! Од како смо се, оно, у парку пољубили, сјећаш ли се, само мислим на те.
(Привуче је себи)
Ја имам озбиљне намјере.
- КЛЕОПАТРА: *(Брани се)*
Немој, Туги! Нијесам ја нека...
- ТУГОМИР: Знам да нијеси. Ти си моје росно цвијеће! Али, моје намјере...
- КЛЕОПАТРА: Какве намјере, Тугомире?
- ТУГОМИР: *(Покушава да је задрли)*
Како да ти кажем...? Најљепше. Моје намјере су најљепше, Клеки!
- КЛЕОПАТРА: *(Блаžo га одзуркује)*
Па, реци какве су?
- ТУГОМИР: Како да кажем...? Хтио би да пођеш за ме.
- КЛЕОПАТРА: Да пођем за те, Тугомире?
- ТУГОМИР: Мислио сам... Мислио сам да сам ти драг.
- КЛЕОПАТРА: Драг си ми, Тугомире, само... Видиш какав је наш живот...
- ТУГОМИР: Биће нам лијепо. Видјећеш! Не треба нама много. Обоје смо на муци одрасли. Научили смо да су мала и велика срећа једно те исто.
- КЛЕОПАТРА: Не знам... Не знам... Затекао си ме, сад. Драг си ми, али ја морам да промислим о том.
- ТУГОМИР: Добро, сунце, не браним! Дођи, душа ми изгоре за тобом!
(Грли је)
- КЛЕОПАТРА: *(Одзурне га)*
А, то не бива! Све има свој ред. Прво иде вјенчање, па онда можеш радит што ти је души воља!

IV
ПОРОДИЧНИ РУЧАК (2)

Исџи џросџор као у џрвој слици.

Клеоџаџира, у џиџини, џосџавља сџо. Елза шеџка околo и надгледа. Између две жене влада, сада неџриџаџно ћуџање.

ЕЛЗА: Хвала милостивом Богу! Најзад си научила да иде прво нож, па кашика!

Клеоџаџира излази.

ЕЛЗА: Али, бојим се, касно.

Улази Михаел. Прилази сџолу, разгледа.

ЕЛЗА: Хајде, сине! Тата само што није... Јеси ли вежбао? Нешто нисам чула клавир. Ти знаш да ће он да се распитује, чим дође.

Михаел обилази око сџола. Клеоџаџира улази и излази, довршавајући џосџављање.

ЕЛЗА: И немој опет да дираш предјело. Вероватно ни руке ниси опрао. У моје време, прљавим рукама се није смело јести. Ако ти се “Љубавни сан” не допада – у реду! Мада, дефинитивно одбијам да то схватим. Али, добро, ако, из било ког разлога... Ено, имаш *Клавирску сонату у h-молу*, такође Листову. Ми смо то темељно прорађивали у Минхену, могла бих да ти помогнем. Свега се сећам. Те дивне, рапсодичне форме... Слушај! Прво *Lento assai*, који прелази у *Allegro energico*, па, онда, чекај... Онда *Recitativo*, па прекрасни *Andante sostenuto*, *Quasi Adagio*... И, на крају... На крају снажни *Allegro energico*, *Sretto*, *Lento assai*. То је то! Слушаш ли ти мене? Ево, рећи ћу ти: одмах ћеш схватити да сонатом владају три основне мисли. Прво иде она инфернална тема, са октавним скоковима и троструким унисонима – видећеш, можеш ти то. Затим долази *Grandioso*, додуше, мало помпезан и патетичан, то су нам још у Минхену... Али, убрзо се надовезује *Cantando espressivo*. Кад доћеш до краја, схваташ да се почетни *Lento assai* сада понавља, али са преображеним завршетком. Видиш, сасвим је разумљиво да је овој сонати касније дат наслов “Назад, Сотоно!”, зар не?

Ето! Зар то не буди твоју уметничку радозналост, Михаеле?

МИХАЕЛ: *(Равнодушно)*
Не.

Елза је занемела од зајрејашћења. Улази Боривоје, машући бејзбол њалицом.

БОРИВОЈЕ: Опет! У гаражи! Мислите да се од мене може нешто сакрити? Све вас држим на оку! И не само вас... Извини, мама, то се на тебе не односи.

МИХАЕЛ: *(Мрмља)*
Као Велики Брат...

БОРИВОЈЕ: Молим?

ЕЛЗА: Седи, сине! Клеопатра, сервирајте супу!

БОРИВОЈЕ: Клеопатра, зашто ова мотка није бачена, као што сам наредио?

Клеопатра, без речи, излази.

ЕЛЗА: Боривоје, ја мислим да ова девојка, ова...

БОРИВОЈЕ: А шта ти то мрмљаш, пијанисто? Молим?

МИХАЕЛ: Ништа.

Клеопатра се враћа са њорцеланском чинијом.

БОРИВОЈЕ: Ако ову мотку нађем и трећи пут, биће по нечијим леђима!
(Баца њалицу на њод)
Изнесите ово!

Клеопатра износи њалицу, ња се убрзо враћа да би њослуживала за сѡолом. Боривоје њочне да сѡа сѡју.

ЕЛЗА: А молитва?

Боривоје настѡавља да сѡа.

ЕЛЗА: Очитај молитву, сине!

Боривоје настѡавља да сѡа.

ЕЛЗА: Боривоје! Зар морам сваки пут да инсистирам?

БОРИВОЈЕ: Опрости, мама... Не могу више да гуслам те твоје молитве!

ЕЛЗА: Шта си рекао?!

БОРИВОЈЕ: Кад би те молитве нешто помагале, ваљда би овај магарац до сада постао човек! Јеси ли вежбао да-нас? Тебе питам!

МИХАЕЛ: Па...

БОРИВОЈЕ: Молим? Одговори!

МИХАЕЛ: Па... Нисам.

БОРИВОЈЕ: Ето, видиш! Ту молитве не помажу. Само батине. Па и то тешко иде. Али, ићи ће! Какве молитве?!

ЕЛЗА: Шта је то, сине? Побуна?

БОРИВОЈЕ: Није, мама... Глупо ми је! Ја верујем само у оно што сам створим!

ЕЛЗА: Знаш ти много шта је стварање!

(Пауза)

Јадни мушкарци! Мој Трифун је мислио да је главни зато што има сто десет кила и дубок глас... Добро, имао је он још штошта... Али, моја је била увек последња! Зашто? Па, жена је, просто, биолошки супериорна. У меродавним круговима, то је одавно познато. Јер, за шта служе мушкарци? Они служе, практично, само за оплодњу. Они су, дакле, трутови – и у буквалном и у пренесеном смислу. Парадигму те ситуације видимо – зар не? – код инсекта *mantis religiosa* из подврсте *mantodea*; дакле, у савршено рационалном свету инсеката. Кад мужјак обави своју једину улогу и постане, дакле, потпуно непотребан – женка га скрцка и поједе, а сама наставља да изграђује живот.

У људском свету, где се не спроводе логичке кон-секвенце, где женке, дакле, не једу мушкарце – или, бар, не буквално – ови, будући да немају правог креативног посла који се зове стварање живота и који је резервисан за жену – стварају псеудокреативне патворине: сликају слике, пишу романе, стварају музику, катедрале, али и топове, авионе, атомске бомбе... Та њихова демонска креативност води, као што се увелико може видети, до разарања и уништења живота на овој прекрасној планети, коју нам је Свевишњи подарио као станиште. Зато му се помолимо да, ако икако може, поштеди наше бедне животе! Хајде, Боривоје!

БОРИВОЈЕ: Госпoде, прими наше молитве
И управи живот наш заповестима Твојим.
Душе наше освети, тела очисти,
Мисли разбистри и избави нас
Од сваке жалости, зла и бола,
Јер, Ти си благословен у векове векова. Амин!

СВИ: Амин!

МИХАЕЛ: Хвала Богу, да и он мора некога да послуша!

БОРИВОЈЕ: Шта каже?!

ЕЛЗА: Михаеле! Очево ауторитет је светиња!

МИХАЕЛ: Зависи од оца.

Боривоје устiане од сiола. И Михаел устiане.

ЕЛЗА: *(Која је ипакoђе устiала, иокушава да заустiави Боривоја)*
Боривоје, стани...

БОРИВОЈЕ: Склоните ми се с пута! Доста је било спрдње!
Одгурне Елзу и Клеоидиру.

МИХАЕЛ: Донео сам одлуку, тата.

БОРИВОЈЕ: *(Застiане)*
Ти си донео одлуку?!

МИХАЕЛ: Ја сам донео одлуку!

БОРИВОЈЕ: Какву одлуку, магарче?

МИХАЕЛ: Ја нисам магарац, тата! Ја сам одрастао човек. Нећу више дозволити да ме бијеш.

БОРИВОЈЕ: Ти, човек?! Ти си само један лењи, некорисни магарац! А зна се шта магарцима следује. Вас две, богомољке, напоље!

ЕЛЗА: Боривоје! Сине!

БОРИВОЈЕ: Напоље!

ЕЛЗА: И Трифун је такав био, Бог да му душу прости...
(Излази)

БОРИВОЈЕ: *(Клеоидири)*
А, ти? Шта гледаш? Марш напоље!

Клеоидира излази.

МИХАЕЛ: Тата, ја сам донео одлуку! Нећу више дозволити...
Боривоје му удари сiраховији шамар. Михаел се ухватио за образ.

МИХАЕЛ: Јао! Тата, немој!

БОРИВОЈЕ: Скидај панталоне!
(Ой̄кой̄чава каши)

МИХАЕЛ: Немој, молим те!

БОРИВОЈЕ: (Сй̄р̄не му й̄анй̄алоне, обори ља на сй̄олицу и
удара кашием из све сна̄ге)
Ево ти, пијанисто! Ево ти! Ево ти!

МРАК

V
СТРАНПУТИЦА

Исти просиор као у прейходној слици.

На Троседу лежи Михаел, са сјуишеним њанијалонама. Над њим Клеојатра; ујрљава му мелем.

КЛЕОПАТРА: Не треба да се стидиш од мене, Мико.

МИХАЕЛ: Не стидим се, више. Добро, стидим се мало... Јој! Полако...

КЛЕОПАТРА: Још мало, још мало...

МИХАЕЛ: Ако он настави да ме бије, а ти да ме лечиш – на крају, нећу више ни да се стидим.
(Пауза. Придигне се)
Не могу више ово да издржим!

КЛЕОПАТРА: То си рекао и прошли пут, сироти мој Мико. Лези! Још само мало.

МИХАЕЛ: Боли ме... Не могу више!

КЛЕОПАТРА: Па, што ћеш, онда, Мико мој?

МИХАЕЛ: Не знам... Само знам да не могу више! Донео сам одлуку, али нисам могао... Донео сам одлуку да не дозволим више... Али, он је много јак, Клеки!

КЛЕОПАТРА: Знам. Мислим, види се то... Добро, готово је! Можеш сад хлаче подић. Биће добро.

МИХАЕЛ: *(Подигне њанијалоне, усјрави се, седне. Како је заней у мисли, њанијалоне му осјају ујола раскојчане)*
Клеки... Знаш... Размишљао сам о том Прокупљу, или, како се, већ, зове то село, тамо где твој ујак има...

КЛЕОПАТРА: Није Прокупље село, Мико. Село се зове Странпутица; у брду. А, Прокупље, то ти је...

МИХАЕЛ: Брига ме за Прокупље! Мене занима Странпутица.
(Пауза)
Мислио сам... Мислио сам да ми, стварно, одемо тамо. Ти и ја да одемо.

- КЛЕОПАТРА: Ђе ћеш ти у Странпутицу!
(Помилиује ѓа)
Њежан си ти, Мико мој, њежан...
- МИХАЕЛ: Клеки, ја те волим! Зашто се не удаш за мене. Да заједно побегнемо одавде.
- КЛЕОПАТРА: Ђути, Мико, ти имаш шеснајес година!
- МИХАЕЛ: Па, шта? Ти имаш само двадесет пет. Као да је то нешто!
(Пауза)
Ти ме не волиш?
- КЛЕОПАТРА: Волим те, Мико мој! Волим те. Само...
Пољуби ѓа у образ. Улази Елза.
- ЕЛЗА: (Застїане, зайреїашћена)
Шта је ово? Шта радите вас двоје ту?! Зар ти ниси за клавиром, Михаеле?
- МИХАЕЛ: Какав клавир?! Доста ми је! И клавира, и вас! Доста ми је! Пушташ оног монструма да ме бије...
- ЕЛЗА: Е, како је Трифун мене тукао... Па, опет сам га...
- МИХАЕЛ: Брига ме за твог Трифуна! Ја волим Клеопатру, и ја ћу...
- КЛЕОПАТРА: Мико!
- ЕЛЗА: Молим?! Дижите те панталоне, будало! А, ти! Мало ти је што си ми завела сина? Сад ми и унука заводиш!
- МИХАЕЛ: (Панично закоїчава їанїїалоне)
Бако... Клеки, је л то истина?
- КЛЕОПАТРА: Истина је, госпођо, да је ваш син криминалац, и да не држи ријеч!
- ЕЛЗА: Шта?! Курво! Ти ћеш, мени... У мојој кући...
- МИХАЕЛ: Клеки!
- КЛЕОПАТРА: Уђути, Мико! Ово није прича за тебе.
- МИХАЕЛ: А, Странпутица...?
- КЛЕОПАТРА: Није за те Странпутица. Иди, боље, свирај клавир, Михаеле! Кад, већ, имаш тај апсолутни слух.
- МИХАЕЛ: Значи, истина је... Истина је...
(Исїрчи)

ЕЛЗА: *(Закорачи ка Клеопатри)*
Шта си рекла? За мог сина!

КЛЕОПАТРА: *(Преићим њоном)*
Добро си чула што сам рекла! Само ми жао овог дјетета између криминалца и вјештице. И твоје будаласте приче! Твоји Јанковци и Марковци... Велика госпођа! Богу милостивом хвала што више нећу морати да те слушам.

ЕЛЗА: Марш из моје куће, курво!

КЛЕОПАТРА: Мајка ти курва, вјештице! Дао Бог да нијесам ни крочила у ову проклету кућу!

Демонстрајивно излази.

МРАК

VI КОМЕСАР

Кабинет Живојина Николића. Службена просјорија, богајо ойремљена.

За йсаћим сїолом Живојин у елеганћном оделу. Пред њим сїоји Тугомир у униформи, у сїаву “мирно”. Салуїира.

ТУГОМИР: Господине комесару! Млађи инспектор, Тугомир Кртина, јавља се на рапорт на лични захтјев.

ЖИВОЈИН: Добро, добро, млађи инспекторе... Шта сте се укочили? На месту вољно!

ТУГОМИР: Разумијем!
(Ойусти се)
Тражио сам вас и јучер, али ме нијесу пустили. А, ја сам хтио...

ЖИВОЈИН: Кртина...? Да ниси ти некакав род мајору Стевану Кртини, из Книна?

ТУГОМИР: Како нијесам, господине комесару! Мајор Стево је стрико мој. Он ме је и довео вамо, у Београд, прије “Олује”. Знао је да ће Хрвати напаст и да ће Книн пасти. Он и његови су ме одгајили, јер, и моји су... и моји су страдали у том рату. Мајор Стево је други отац мој. Он ме је и дао на школе полицијске.

ЖИВОЈИН: Драго ми је, Тугомире! Мајор Кртина је патриота. Дobar човек. Поштен. Седи! Хоћеш ли да попијеш нешто?

ТУГОМИР: Захваљујем, господине комесару! Ја бих хтио... Ово је хитно!

ЖИВОЈИН: Седи, слободно!

Тугомир седа на ивицу фойеље. Пауза.

ЖИВОЈИН: Слушам те!

ТУГОМИР: Па, ево овако. Сјутра, у пола дванајс ноћу, биће примопредаја шлепера. У Бубањ-потоку...

ЖИВОЈИН: *(Савришено се конїролише)*
Каквих шлепера, Тугомире?

ТУГОМИР: С цигарама, господине комесару. С цигарама! Велики шверц. Пред носом нашим!
(Пауза)

- ЖИВОЛИН: То је огроман профит, Тугомире. Огроман... Бори-
мо се, свим силама, да државу поставимо на ноге, да
новац усмеримо у легалне токове... Али, Србима,
изгледа, нема лека.
*(Устаје, узима боцу из виџирине; пије у две чаше.
Једну савља пред Тугомира)*
Узми!
(Пошио се Тугомир снебива)
Хенеси!
(Ошције)
Донео си ми важну информацију, млађи инспекторе.
- ТУГОМИР: Част ми је служити, господине комесару!
- ЖИВОЛИН: То заслужује и више од похвале. Видећемо...
- ТУГОМИР: Није потребно. Заиста, није. Не трудим се ја због...
И, што је најгоре, то иде преко Косова. Шиптари
српски шверц спроводе и обезбјеђују. Наш инфор-
матор вели да се зове Кољгеци.
- ЖИВОЛИН: *(Записује)*
Кољгеци... Да није Мустафа? Њега имамо у евиден-
цији из оног времена. Још пре него што се Косово
отцепило.
- ТУГОМИР: Не. Енвер. Мустафин син.
- ЖИВОЛИН: *(Записује)*
Тако? Породични бизнис. Лепо, лепо...
- ТУГОМИР: И, сад, брзо морамо... Требају нам специјалци. А,
без вас...
- ЖИВОЛИН: Чекај, полако! Знаш ли ти чије је то?
- ТУГОМИР: Како не бих знао! Дуго ја њега пратим, али доказа
нијесам имао, јер он вам је...
- ЖИВОЛИН: Дај ми име и презиме.
- ТУГОМИР: Он се зове... Он вам је лице са насловних страна... И
мушких и женских новина. Наш бизнисмен угледни.
Посједник разних фирми. Па, онда, има супермар-
кете неке...
- ЖИВОЛИН: А, има ли име и презиме?
- ТУГОМИР: Има. То вам је Здраволубац. Здраволубац Бори-
воје.

- ЖИВОЛИН: Тако, значи? Здраволубац! Зар он...?
(Зайисује, ња се заусїави)
Јеси ли сигуран, Тугомире? Јер, ако...
- ТУГОМИР: Као што вас гледам, господине комесару!
- ЖИВОЛИН: А, како си дошао до свих тих података, млађи инспекторе?
- ТУГОМИР: Како? Није лако било. Али, успио сам да му потурим доушника у кућу.
- ЖИВОЛИН: Браво, младићу! И... Како си то успео?
- ТУГОМИР: Ево, како. У тој агенцији имам друга, па им је он послао служавку, на њихов захтјев. Помоћницу кућну.
- ЖИВОЛИН: Лукаво! Биће од тебе добар полицајац.
- ТУГОМИР: Па, сад... Трудићу се, колико узмогнем.
- ЖИВОЛИН: Добар си. Добар.
- ТУГОМИР: То је једна земљакиња моја. Одана је и поштена. Она је сад изашла из те куће.
- ЖИВОЛИН: И, где је сада?
- ТУГОМИР: Код мене. Ми смо вам, знате... Али, ако нешто пође по злу, треба је заштитити.
- ЖИВОЛИН: Заштитићемо је, разуме се. Само, не знам шта да пође по злу?
- ТУГОМИР: Не знам. Опасни су они...
- ЖИВОЛИН: Зна ли још неко за ово?
- ТУГОМИР: Нико, господине. Држим вам ја то у строгој конспирацији. Више човјек не зна коме смије вјеровати!
- ЖИВОЛИН: Да знаш да је тако, Тугомире! Узми још мало пића. Хенеси! Добар је, зар не?
- ТУГОМИР: Па, јесте...
- ЖИВОЛИН: Овако ћемо. Ја ћу све да организујем. Специјалце и остало. Ти се одмори данас. Заслужио си. Сутра буди, у двадесет два, на стартној позицији, у бази на Бањици. Предводићеш операцију.
- ТУГОМИР: (Усїаје, заузима сїав "мирно")
Разумијем, господине комесару!
- ЖИВОЛИН: И, не заборави заштитни прслук!

VII САЊАРЕЊЕ

Тугомирова соба, као у шрећој слици.

Тугомир и Клеопатра.

ТУГОМИР: Ништа ти не брине, Клеки! Ватамо и' сјутра, сигурно.

КЛЕОПАТРА: Дај Боже да буде тако. Јер, ако пође наопако, па они увате мене...

ТУГОМИР: Не, не, таман! Немаш ти бриге никакве.

(Пауза)

Клеки! То ће бити велики дан у каријери мојој. Унапређење је поменуо... Тако је, знаш, приступачан. Нијесам знао. Никада досад нијесам видио те високе шефове. Зна и мајора Стева, стрица мог... Нијесам знао да је комесар тако добар човјек. И пићем ме је неким нудио. Неко страно, коме ни имена не знам... А фотеље дубоке, да се удавиш у њима! Клеки, ако ме унаприједе, и плата ће ми већа бити!

КЛЕОПАТРА: Па, што онда?

ТУГОМИР: Онда те мирне душе могу запросит. Нећеш више по туђим кућама, код лопова београдских, радит за кору хљеба.

(Седне поред ње, ухвати је ојрезно за руку)

КЛЕОПАТРА: *(Извуче руку)*

А што си навалио, Туги? Не знам је ли сад, баш...

ТУГОМИР: Рекла си да ћеш промислит. Рекла си да сам ти драг...

КЛЕОПАТРА: Је ли, Туги, то довољно?

ТУГОМИР: Ево, рекох ти, имаћу и плату већу, сад, кад ме унаприједе. А, то је заслуга твоја. Да тебе није било и твоје драгоцене обавијести, ништа од свега овога! Заједно смо ово направили, заједно ћемо и плодове брати. Није ли тако, Клеки, душо моја?

(Пауза)

Зашто си невесела, грлице?

КЛЕОПАТРА: Не знаш ти какви су они. Можеш ти да будеш сто пута полицајац, па опет не знаш! То су ђаволи, мој Тугомире! Он сваки дан сина свога јединца премлађује, зато што клавир неће да свира, а има тамо неки апсолутни слух, шта ја знам...

ТУГОМИР: Па, ето, лептирице моја, сад ћемо га у тамницу турит!

КЛЕОПАТРА: Жао ми дјечака... Ни матере нема. Само неку луду бабу, Швабицу. И тог зликовца, оца!

ТУГОМИР: Нека, Клеки, нека! Не треба ми њих да жалимо.

КЛЕОПАТРА: *(Сад она њега ухвати за руку)*
Страх ме, Тугомире!

ТУГОМИР: *(Прихвати њену руку)*
Нема од чега да те буде страх. Ја сам комесару казао, за сваки случај: ако нешто пође по злу, ви ту дјевојку заштитит морате. И он се сложио. Мада ми је рекао да страхове своје отурим и да спавам мирно. То је човјек којему треба вјеровати. Не бој се, Клеки, душо моја! Дођи, да те Туги твој загрли!

Милује је њо коси, ња је мало и њирирли. Она се све мање одуише.

КЛЕОПАТРА: Знаш, Туги, ујко мој обећо ми кућу и мало имања у селу Странпутици, гдје и он сад живи. Али, само када се удам. То ти је, тамо, код Прокупља... Добра је земља, каже, а има и траве за испашу и присоја за виноград...

ТУГОМИР: И?

КЛЕОПАТРА: Знаш, Туги, мени је овог Београда доста. Овај Београд није за људе. Лудаци... Ако нијесу лудаци, они су разбојници. Много је грубих и мргодних, не мили ти се улицом проћ, камоли...

ТУГОМИР: Клеки, сад ћу унапређење добит! И повишицу!

КЛЕОПАТРА: Слушај, Тугомире! Ти своју повишицу узми, па је сам троши. Не треба мени твоја повишица! Погледај се! Види у каквом собичку живиш. Имаш решо и чивилук. Мислиш од те повишице стан да купиш? Гдје ћеш дјецу одгајати? Оћеш ли колијевку на чивилук окачит, јадо?!

ТУГОМИР: Али, Клеки...

КЛЕОПАТРА: Нема, али! Избор је на теби. Или ћеш са мном у Странпутицу, па ћемо и матер моју повести, и као људи и домаћини живјети – или сједи у овом пркњу и од комесара повишицу чекај! А ја могу сад на улицу изаћ, па код матере у бараку!

ТУГОМИР: Не, Клеки! Не! Ја то преживјет не би могао... Клеки, јабуко моја златна... Не остављај ме сад!

КЛЕОПАТРА: Ако волијеш каријеру полицијску, него љубав и домаћинство – нека ти буде! Са црним олошем да се претачеш... Тебе је комесар тај зачарао, што те је мало, као псића, погладио. Јадни мој Тугомире!

ТУГОМИР: Клеки, звијездо моја јутарња и вечерња, немој тако! Знаш да си ти мени све!

КЛЕОПАТРА: *(Узме њеџову ѓлаву у шаке)*
Ако сам ти све, Туги, узимај те прње, па са мном у Странпутицу!
(Пауза)

ТУГОМИР: Не знам, не знам... На тешку си ме муку ставила, сјенице моја... Све ми се у глави окреће, а душа ми се кида на двоје! Зар, сад...? Кад сам успио... А, не знам ни земљу радит.

КЛЕОПАТРА: Знаћеш, знаћеш! Не можеш цио живот из пиштоља гађати и из папира јести... И, као црни ѓаво, сам се у ову јазбину враћати!
(Пауза. Милује за њо лицу)
Ајде, Тугомире, буди мушко! Одлучи се једном!

ТУГОМИР: *(Сијеже је у загрљај)*
Вило моја! За тобом, за тобом!

Клеопатра му, на њо, без речи, њириисне стирасивен њољубац на усне. Љубе се. То њоћраје. најзад се он одвоји од ње.

ТУГОМИР: Али, Клеки...

КЛЕОПАТРА: Опет “али”? Ја сам мислила да си ти...

ТУГОМИР: Клеки, зоро моја златна! Пушти ме још само сјутра! Да оног тајкуна турим у тамницу. Па, послвије, за тобом у сваку странпутицу!

КЛЕОПАТРА: Ријеч, Тугомире?

ТУГОМИР: Ријеч!

Она њочине да се свлачи. Он ѓледа, фасциниран, њојкрећан.

КЛЕОПАТРА: (Ле́ла је)
Дођи, сад, Туги! То си желио!

МРАК

*Ускоро се ујали при́гушена свејлоси́ и ои́крије Ту́омира и Клео-
йа́йру како, йолу́йокривени, йре́йлеи́ених золех йела, сйокојно
сйавају.*

*Тихо улази йрилика у црном, са “фанйомком” и йшийољем са
йри́гушивачем; йри́е йосйељи и исйали у њих неколико једва чуј-
них хийаца.*

МРАК

VIII
ПОРОДИЧНИ РУЧАК (3)

Истии простиор као у првој и четвртој слици.

Елза и Михаел.

Елза поставља сџо. Михаел већ, седи на свом месту.

ЕЛЗА:

(Застане)

Знаш ли шта је страшно, или – ако хоћеш – занимљиво у мојим годинама? Сагледивост животне целине. Нема снова, нема илузија.

(Пауза)

Човек би на крају сваког дана могао да се зачуди што није погинуо у колима... Или, на пример, што није добио симптоме неке неизлечиве болести... или, просто, напрасно умро... Како то да му бар неко од блиских није тог дана умро, полудео, или, рецимо, ишчезао? Како то да, већ једном, није дошао смак света, ледено доба, или, у најмању руку, нови светски рат? Како то да му у кућу, већ, нису банула три наоружана човека, која ће га натенане изма-сакрирати без неког јасног разлога...? Теби то ништа не значи?

МИХАЕЛ:

(Одсујно, равнодушно)

Не.

ЕЛЗА:

А, мени... Мени се све више чини да човек, на крају сваког дана, може да се задиви што се све, и даље, убичајено одвија; што се сваког јутра буди без вампирских зуба, без репа, баш на оном истом месту где је предходне вечери легао; најзад, што се годишња доба, ипак, уредно смењују, што је ваздух и даље, ипак, могуће некако дисати, а температура се није попела на триста степени – што све, разуме се, није немогуће... А клавир, разуме се, опет нисам чула. Ти си, углавном, већ заузео место за столом.

МИХАЕЛ:

(Равним тоном)

Смем, ваљда, да седим.

ЕЛЗА:

Ни отац ти још није стигао.

Михаел не одговара. Пауза. Елза поставља са постављањем.

- ЕЛЗА: *(Застїане)*
 Благо онима који верују да ће добро, на крају, победити.
(Пауза. Насїавља да хода око сїола и да поїравља сїїнице. Оїейї застїане)
 Знаш, Михаеле, у животу не може нико трајно да победи. То је начин који омогућава непрекидно одвијање процеса. Иначе би све стало. Зар не? У томе је генијална дијалектичка досетка Творца. Схваташ?
- МИХАЕЛ: *(Као зоре)*
 Не.
(Пауза)
 Не постоји никакав Творац. Све су то глупости. Ја сам дошао да ручам.
- ЕЛЗА: Постоји само интернет, је ли?! Па, ручај! Ево ти, наједи се!
- Улази Боривоје.*
- БОРИВОЈЕ: Шта је, сад, то? Свађа у хармоничној породици? Немојте, бар, данас да ми кварите расположење, за милога Бога! Синоћ сам обавио велики посао...
- ЕЛЗА: Радује ме, сине! Ти си понос мамин. А, биће и пара, зар не? Зар не, Боривоје? Треба преживети ова тешка времена!
- БОРИВОЈЕ: Велика пословна трансакција са Македонцима... Биће пара, мама!
- ЕЛЗА: *(Раздрађано; пооскакујући)*
 Пара к'о бехара! Пара к'о бехара!
- БОРИВОЈЕ: Па сам ти донео мали поклон. Да частим.
(Вади куїијицу за накїї и їружа јој)
 Ево! Један брошић...
- ЕЛЗА: *(Раззгледа)*
 Боривоје, Боривоје... То су дијаманти!
(Грли за и љуби)
- БОРИВОЈЕ: Не могу, ваљда, да ти купујем бижутерију, мама?! А и њему сам поклон донео. Иако нешто друго он заслужује.
(Преїура по їорби)
 Али, ето... Кад имам меко срце. Ноте!
(Вади их)

- Најлепши поклон за пијанисту. Неки “Темперовани клавир”, или тако нешто, шта ја знам... Пише ту. Рекли су ми, тамо, да је то добро за младе пијанисте.
(*Сћавља ноће на сћо*)
- ЕЛЗА: Па, то је Бахов “Добро темперовани клавир”, Боривоје, срам те било! Имамо ми те ноте, само нема ко да свира.
- БОРИВОЈЕ: Нека имамо! Ово је најновије издање. Из Холандије... Узми свој поклон, пијанисто! Ни хвала да каже!
(*Пауза*)
- МИХАЕЛ: Хвала.
- БОРИВОЈЕ: (*Виче*)
Па, узми, онда, то!
(*Баца, бесно, ноће на њод*)
- ЕЛЗА: Зар Баха, Боривоје?!
- БОРИВОЈЕ: Узми, кад говорим!
Михаел скућља ноће, клечећи на њоду.
- БОРИВОЈЕ: Тако! Добар дечко... И, тај Бах има да се свира, да кућа одјекује!
- ЕЛЗА: Молим те, Боривоје, то не може да одјекује! То је, ипак...
- БОРИВОЈЕ: Има да одјекује, кад ја кажем! Јеси ли разумео?
(*Пауза*)
Питам, јеси ли разумео?
- МИХАЕЛ: (*Који је скућио ноће и враћио се на своје месћо*)
Разумео сам.
- БОРИВОЈЕ: Тако, тако! Биће нешто од тебе...
- ЕЛЗА: Да ручамо, децо!
- БОРИВОЈЕ: Мама, молим те, данас сам уморан; ако може без молитве.
- ЕЛЗА: (*Мало размисља*)
Може сине, овога пута – заслужио си!
- БОРИВОЈЕ: Амин! Пријатно!
- ЕЛЗА: Пријатно, децо!
- БОРИВОЈЕ: А ти, мутави?!

- ЕЛЗА: Немојте! Пробајте, ово сам сама спремала! Ловачке шницле, са пире кромпиром. То је отац твој, мој сироти Трифун, просто сатирао! Знао је да смаже и по пет великих шницли, и све их залива црњаком... По два–три литра попије, па само дува и хукће... А отац мој, Петер Мајнхофер, дискретно гледа и у себи се чуди.
- БОРИВОЈЕ: Дивне су шницле, мама! Значи, Клеопатру си...
- ЕЛЗА: Измарширала сам фуксу, него шта?! Ти имаш нешто против, Боривоје?
- БОРИВОЈЕ: Немам, зашто? Ако ниси задовољна...
- ЕЛЗА: Говорила је о теби тако ружне ствари, које не смем ни да поновим! И то пред овим дететом... Не знам зашто, нити хоћу да знам. Али, боље да о тој фукси не разговарамо за овом трпезом. Имами ми и других тема, осим те “Клеопатре”, зар не, Боривоје?
(Пауза)
Зар не?
- БОРИВОЈЕ: Имамо, мама. Разуме се!
- ЕЛЗА: Доћи ће нова, из агенције; само, овога пута, стара и ружна.
- БОРИВОЈЕ: Видим, Михаеле, данас нема бејзбол палице.
(Пауза)
Кажем, нема бејзбол палице.
- МИХАЕЛ: Рекао си да треба да је бацимо.
- БОРИВОЈЕ: Рекао сам; али, видиш, колико ти је времена требало! Само, немој да приметим да је, ипак, негде сакривена... Јер, у том случају... У том случају...
- МИХАЕЛ: Нећеш ништа да приметиш.
- БОРИВОЈЕ: Видиш, мама, да батине, ипак, делују... Наставићемо, све док не издељемо пијанисту из њега!
- ЕЛЗА: Боривоје, хоћу да завршим ручак у миру!
- БОРИВОЈЕ: Добро, мама, после ручка ћемо... Ако може без батина, немам ништа против. Ја сам, у принципу, добар.
(Пауза)
А, он ћути! Значи, више воли батине! Неће Баха – хоће батине!

БОРИВОЈЕ: Баци то, црве! Одмах!

МИХАЕЛ: Кад ти бациш каиш.

Сїоје једно време и гледају се.

БОРИВОЈЕ: Е, сад ћеш да добијеш!

Крене на Михаела, бесно замахнувши каишем. Михаел га, изненада, из све снаге, удари палицом по ногама и сруши на под, просїо га њокосивши.

БОРИВОЈЕ: Шта? Шта? Сад си готов!

Покушава да устїане. Михаел га удари још једном.

БОРИВОЈЕ: *(Баїрға се по њоду)*

Еј! Упомоћ! Уби ме зликовац!

(Покушава да устїане)

Убица!

На вратїима се њојављује Елза, са њослужавником њуним сладоледа.

ЕЛЗА: *(Врїшїи)*

Јао! Шта је то?! Михаеле!

Михаел замахује, удара оца у леђа и њрїлеїи га за њод.

БОРИВОЈЕ: Јао! Мама! Упомоћ!

ЕЛЗА: *(Поїрчи, исїадне јој њослужавник)*

Сине!

Михаел замахује из све снаге. У њом њренуїку сцена се “заледи”. Сви осїану укочени, заусїављени у њокреїу: Елза, која је искорачила; Боривоје у грчу, на њоду и Михаел са измахнуїом палицом.

МРАК

КРАЈ

Миладин Шеварлић са ћеркама, Милицом и Арином,
у својој кући на Звездари, августа 1981.

Миладин Шеварлић са супругом Душицом,
на парастосу Браниславу Нушићу, на Богојављење 2007.

УМЕСТО БЕЛЕШКЕ О ПИСЦУ

СРБИ СЛАВЕ ПОБЕДЕ УНАПРЕД, А ПОРАЗЕ УНАЗАД

*Разговор са драмским писцем
Миладином Шеварлићем водио Милисав Миленковић**

МИЛИСАВ МИЛЕНКОВИЋ: Посиоји, одавно, миш о Нарцисовој загледаности у власитију слику, заубљену негде у воденим шаласима. Посиоји, такође, истина да на бројним сликама (од Леонарда да Винчија до, на пример, наше Милене Павловић Барили) почива, мање или више прикривен, и уметников лик. Када је реч о писцима, поготово драмским – њихов лик се разбија у безброј ситних дејала, а ови се, касније, могу склоити у један колоритни мозаик, који открива њихов поријет, открива њихов унутарњи садржај. Госи нашег данашега “Поријет” је, управо, драмски писац, госодин Миладин Шеварлић. Добро дошли, госодине!

МИЛАДИН ШЕВАРЛИЋ: Боље Вас нашао! Поздрав Вама и Вашим гледаоцима.

Хвала на поздравима и добрим жељама! Госодине Шеварлићу, Ви сте прошли интереситан јуи, и стваралачки и, уостите, професионални. Били сте на бројним функцијама у театрима, почев од Београдског драмског позоришта, где сте, прво, били драматург, били сте, затим, уметнички директор Црногорског народног позоришта у Титограду, Намерно кажем: у Титограду...

Шта можемо? Тако се звао град у то време.

* Разговор вођен на САТ телевизији, Пожаревац, 2004.

Били сѝе, заѝим, и умеѝнички дирекѝиор Беоѝрадскоѝ драмскоѝ ѝозоришѝа; били сѝе уѝравник Народноѝ ѝозоришѝа у Нишу, уѝравник Позоришѝа на Теразијама, заменик уѝравника Народноѝ ѝозоришѝа у Беоѝраду. Сада сѝе уредник на Телевизији Беоѝрад. У међувремену усѝели сѝе да најишеѝе више од двадесетѝ драмских дела, која су, са усѝехом, иѝрана у ѝозоришѝима и емѝиѝована на ѝелевизији. Поменимо само нека од њих: “Проѝасѝ царсѝива срѝскоѝа” (Аѝеље 212), “Оѝѝимисѝ” (Народно ѝозоришѝе у Беоѝраду), “Госѝодин минисѝар” (Театѝар “Консѝанѝин Кисимов” Вел. Трново, Буѝарска), “Косово” (Беоѝрадско драмско ѝозоришѝе), “Карађорђе” и “Змај од Србије” (Народно ѝозоришѝе у Нишу). Осим друѝих, бројних ѝризнања за Ваше сѝваралашѝво, за ову, ѝоследњу драму добили сѝе и Сѝе-ријину наѝраду, највеће ѝризнање за драмско сѝваралашѝво у нас. Поменимо и неколико Ваших ѝелевизијских осѝварења: “Одлазак Дамјана Радовановића”, “Смрѝ ѝуковника Кузмановића”, “Повраѝак Вука Алимѝића”, циклус ѝородичних драма о расѝаду наше ѝрађанске класе, закључно са ѝознаѝим ѝелевизијским филмом “Пролеће у Лимасолу”.

Реѝѝе ми, ѝосѝодине Шеварлићу, како сѝе се Ви, и заѝѝо, нашли на ѝом ѝуѝу који се зове драмско сѝваралашѝво?

Тешко је сада, при крају животног пута, трагати за коренима.. Ја сам, од ране младости, имао отпор према уском професионалном опредељењу. Нисам желео да се поистоветим са једном, одређеном, професијом и да, тиме, изгубим све остале могућности, увиде, тачке гледања, које живот пружа и носи, и које радозналост једног младог човека (таквог човека) подразумева. Дакле, жудео сам за свеобухватном, слојевитом (да не кажем: дијалектичком) сликом света – и отишао сам да студирам светску књижевност. То ми се чинило најближим ономе што сам желео, за чим сам чезнуо. Међутим, студирајући светску књижевност, схватио сам да ћу умрети од глади, будући да нисам желео да се бавим ни теоријом, нити да будем професор, научник и слично. Значи, нисам хтео ништа да будем. Писао сам песме у то време... И, онда, стицајем околности – да не дужим, јер биографија није толико битна, битно је шта је човек урадио у оквиру те биографије – стицајем околности нашао сам се на Академији за позориште, филм, радио и телевизију (данашњи Факултет драм-

ских уметности), код покојног професора Јосипа Кулунџића. Био сам последња генерација тог нашег знаменитог педагога, писца, редитеља... Али, како време пролази, чак и значајни људи се заборавају. Нарочито у овој нашој “мондијалистичкој” (под)култури. Ово је дигресија. Можемо?

Како да не, како да не!

У позоришту “Славија”, у Београду, пре једно две године, режировао сам свој комад “Заводник”; игра се још увек. Учествују Ружица Сокић, Милан Михаиловић, Горан Милев и једна млада студенткиња глуме, чије сам име заборавио. После једне пробе, седели смо, уз кафу, и у разговору се дотакли имена једног од веома познатих позоришних стваралаца, рецимо, Мате Милошевића. И ја запитам девојчицу: “Је л’ знате ви ко је био Мата Милошевић?” – “Мата Милошевић?”, каже она, затечена...

Ко њо беше?

“Не знам”, каже. Ја видим да нешто није у реду. А, иначе, дете студира позоришну академију, додуше “Браћа Карић”, али, боже мој, није електротехничар... “Добро” – кажем, и, сад, правим тест: “Знате ли ко је био Ели Финци?” – “Ели Финци? Никад нисам чула, не знам.”

– “А, знате ли” – настављам ја упорно – “ко је био Миливоје Живановић?”

– “Па, начула сам нешто, али нисам сигурна...”

И тако ја наставим да лицитирам још пет-шест имена наших најистакнутијих позоришних стваралаца, од пре двадесет, тридесет, не од пре триста година, али она не зна ни једног, јединог човека.

Јесте ли је њијали за неког њисца?

Јесам. За Велимира Лукића. Са истим резултатом.

А, за њосјодина Шеварлића је чула.

(Смех.) Па, кад је још жив! Али, шалу на страну, поменимо, зато, покојног Јосипа Кулунџића, како се та стара и заслужна имена не би потпуно изгубила под прахом и пепелом овог времена у којем сад живимо.

Сем професора Кулунџића, које још професоре памтишће, из ње наше заједничке школе?

Рецимо, Душана Матића. То је била једна крајње неконвенционална школа, та наша Академија, то су били неконвенционални људи, многи од њих били су људи од духа, који су могли да нам пренесу извесна знања и да задовоље извесне наше интелектуалне жудње, али не на стереотипан, школски начин, већ управо онако како смо ми то очекивали, како смо ми то волели. Таква школа погодовала је, или, бар, није спутавала наш индивидуални, креативни развој.

Сећам се Душана Матића, лепоречивог, са шалом и цигаретом. Био је аутентичан песник, трагалачки, неконвенционалан дух. Шетао је с нама кроз литературу, као кроз ботаничку башту, поред које је становао... А, онда, каже, донесите индексе, ево вама десет, ево вама девет, писали смо и неке семинарске радове, и тако даље. Људи Матићевог типа будили су у студентима велику духовну радозналост и давали много више но што би једна стереотипна школа могла. И, тако, седим са господином Миодрагом Ђукићем, који је, чини ми се, био гост у једној од Ваших ранијих емисија, он предаје Историју религија на БК Академији, имао је тог дана испит, ја долазим после тог испита да попијемо кафу и затичем га са једним студентом треће године, пију кафу и причају о систему оцењивања. “Ти, као Душан Матић” — кажем му — “желиш да студентима пренесеш извештан духовни набој, а не да цепидлачиш приликом оцењивања”. И сетим се оног разговора са младом глумицом, па упитам студента: “Знате ли ви ко је био Душан Матић?” — “Не знам.” — Каже он. — “Никад нисам чуо.”

Е, њу морам да Вас нештио њишам. Позориштије је ефемерна уметности. Траје онолико колико се изговара реч, колико траје илузија на сцени. Ошкуд ња жеља, ошкуд ња амбиција драмског њисца да њлеџе драмско њкиво, кад оно траје њако крајико, када је њако њролазно? Оно сџоји међу корицама књиџе, али драме нису најисане да би се чишале, драме нису најисане да би биле одишамџане, неџо да би се џледале у џозориштиу. Шџа је за драмског њисца њако изазовно, да се он, њаак, бави џом лишарном врсиом?

Дијалектика приче нам говори да је баш оно што је ефемерно, у исто време и изазовно. Писац види своју драму на сцени и види своју публику како гледа његову драму. Тако се тренутно затвара круг између њега и његове публике.

Кад напишете роман, дате га издавачу и даље ништа не знате о томе шта се тамо збива. Ви, овде, видите људе који прате оно што сте ви написали, директно се ствара енергетски трансфер (како се то данас каже), тако да видите како то дело живи. Друго, кад штампате књигу у нашим бедним тиражима од 500 или 1 000 примерака, не знате колико је људи то прочитало. У позоришту, ако тај комад иде, на сваку представу дође триста људи, и кад то саберете – комад се игра неколико година – кад то саберете, видите да је уствари, много људи то видело. Дакле, свака ефемерност има своју предност.

Драма је, такође, веома специфична форма која на веома кондензован, сабијен начин успева да предочи слику једног времена, духа тог времена, карактеристичне ликове тог времена, значи, може једним скоро магијским, флеш поступком да призове суштинске координате доба у којем живимо и ако је добри Бог дао и нешто свевремено. То је уметност која комуницира, која кореспондира и са публиком и са духом времена. Кад пишете драму, ви морате писати из духа свога времена. Немогуће је другачије.

Луиђи Пирандело, велики драмски Ђисац, је дозвољавао да “лица ѿраже Ђисца”. А, где Ви налазиће своје ликове, у ком живоју и на којим ѿравцима њиховоѿ ојредељивања?

Када сам почињао, ја сам своје ликове тражио и налазио у свету идеја, парадигми и параболо. На пример, моја дипломска драма (*У рукама оѿацбине*, штампана у часопису “Сцена”, изведена на Радио Београду, давне 1969. године) говорила је о шпанској инквизицији, о младом интелектуалцу који покушава да се бори. Кроз ту причу, ја сам покушао да кажем неке опште ствари о тоталитаризму, о интелектуалној слободи, о побуни; такође, да направим алузију на време у којем смо тада живели, не слутећи какав ће нам мрак, хаос и поремећај свих вредности донети тзв. демократија.

Касније сам своје ликове тражио у конкретној, властитој средини, било да је реч о нашој прошлости или садашњости. Ја сам се доста бавио историјским темама, али на посебан начин. То

нису, наравно, традиционалне историјске драме. Писао сам и о такозваној пропасти српског грађанског staleжа после Другог светског рата и, најзад, драме са темама из нашег савременог живота. Тако сам се све више приближавао савременим ликовима, онима које сам могао да видим око себе. Наше време, као и свако време пропадања, неисцрпни је мајдан за писца који се клони јевтиног памфлетизма и површности.

У Вашем драмском ојусу ипак је досија тјексцова који се баве историјским ликовима, историјским догађајима судбоносним за српски народ.

То је, пре свега, драмски циклус са заједничким (ироничним) насловом “Српска трилогија”. Под тим насловом је и штампан, у једној књизи, мислим, 1995. године. Реч је о драмама *Пројаси царсва српскога*, *Косово* – играно поводом 600. годишњице пораза на Косову. Срби славе поразе, је л’ да? – и *Змај од Србије*, о деспоту Стефану Лазаревићу, односно, о стварању косовског мита. Затим следи, са темом из новије историје, драма *Карађорђе и Вуци и овце или Србија на истоку*, о кнезу Милошу и Вуку Караџићу, о вулгарној, примитивној деспотији, која гази, понижава и спрда се са нејаким, ћопавим интелектуалцем што покушава да зракком писмености осветли српски тамни вилајет.

Прве три драме баве се нашим средњим веком, од цара Душана до деспота Стефана. Говорећи о судбини наше средњовековне државе, покушавам да схватим и да фиксирам извесну закономерност која се тиче српске историјске судбине, оно што би се могло означити као универзална судбинска матрица тога етноса и његове историје, оно што и данас можемо уочити, посматрајући трагичне догађаје кроз које пролази српски народ. Посматрајући те догађаје, лако можемо уочити типске механизме на делу, механизме који се тичу, наравно, и геополитичке ситуације, који се тичу и нашег етноменталитета, цивилизацијске позиције и свега осталог. Можемо, дакле, уочити да су на делу врло типизирани механизми и да нам се исто што нам се дешавало онда (*mutatis mutandis*) дешава и сада. То сам покушао да покажем у тим драмама.

Чињајући и гледајући Ваше драме, сјекао сам уписак да се мало поиграваће већ овешћалим предсјавама о одређеним ликовима

и историјским ситуацијама. Као да њим ликовима додајете једно иронично или хуморно осенчење, па чак и фарсичне тонове, који одударају од наших уврежених, митологизованих представа.

Па, није мало, него, можда, и мало више. Те драме јесу прожете фарсичним духом, али оне су, истовремено, озбиљан продор у суштину механизма српске историје и механизма митологизације те историје. Очигледно је да постоје два противстављена аспекта нашег живота. Постоји стварност и постоји званична интерпретација те стварности. Та два аспекта су у потпуној контроверзи – па, зар то, већ, није фарса, само по себи? Као што данас живимо, бајаги, у демократији, а, уствари, живимо у једном мрачном, потонулом, диригованом, распамећеном свету, свету вулгарне манипулације новцем, људима и идејама.

Дакле, на тој разлици, на тој дијалектичкој клацкалици, на тој провалији између званичне, прокламоване слике света и онога што се заиста дешава, ја сам градио драме о којима је реч. Па су тако и велики, митски ликови морали добити иронично осенчење.

Који Вам је од њих ликова био најзахвалнији? Карађорђе? Марко Краљевић?

Драма *Карађорђе* није жанровски од те, фарсичне, ироничне врсте текстова. Ту је ауторски приступ остварен без дистанце. То је, на неки начин, и психолошка драма, ма да је то, пре свега, велика историјска фреска. Догађаји су сувише блиски, историјски “свежи”, на директном правцу наше савремене историје. Карађорђе је парадигматична жртва наше модерне историје. О томе нисам могао да пишем са ироничном дистанцом.

Карађорђев лик сам, дакле, третирао озбиљно, такорећи реалистички. Он се враћа у Радовањски луг, где ће бити убијен, он то у једном часу почиње да осећа, да схвата. Но, ипак се морао вратити.

А од оних ликова, тумачених са ироничном дистанцом. Па, знате, захвални су велики ликови, као што је цар Душан... Он, међутим, код мене није предмет спрдње, он је тамо и даље снажан, моћан и озбиљан владар, који на немачком језику командује својим немачким најамницима... Ја сам веома водио рачуна о суштинском значењу историјских података. Мада је правих историјских података мало. Много више има надградње и мита. Зна-

чи, оно што је историјска чињеница, ја нисам извитоперавао, то је остала историјска чињеница. Цар Душан је и код мене један силан, озбиљан и моћан владар. Али, није проблем у томе. Проблем је у томе што он стварност у којој живи и према којој се односи на одређен начин, приказује, у летописима, у потпуно другачијој светлости. Како разлучити, дакле, митско од стварног?

Или, рецимо, у драми *Косово* ми знамо да Вук Бранковић није никакав издајник, да је то само мит који се ствара као алиби за војнички, или, ако хоћете, историјски пораз... Е, сад, питање је да ли се могло другачије? Да ли се могло реалније промишљати? Да ли се могло боље спремити за рат, или се морало журити у царство небеско, па, онда, правити мит и крити се иза тог мита као универзалног алибија? И тако даље.

Колико, дакле, драмска литература функционише у складу, односно у нескладу са нашим историјским представљама?

То, пре свега, зависи од епохе. Постојала је епоха романтизма, када је драмска литература служила миту и потхрањивала га. Е, онда је почела да се та целовита слика стварности цепа, мит је остао на једној страни, црква, често и држава, а на другој страни слободно мислећи људи, уметници, интелектуалци, историчари, који су покушали да под критичку лупу ставе сва та збивања и да схвате шта се то, у ствари, дешавало. Па, тако, и да схвате шта им се дешава данас. Али, ако хоћете да још мало останемо у историји, узмимо, на пример, бој на Марици.

Прича се дешава, као што знамо, 1371. године. Турци су, већ, прешли у Европу, држе Једрене. Међутим, краљ Вукашин и његов брат, деспот Угљеша иду са војском да у Маричкој долини сусретну Турке, да их потуку и, евентуално, истерају из Европе. То је била некаква прилика, реална, мада се српско царство распало, али Срби су дош увек били довољно јаки, имали су своје оклопнике, имали су војну силу и могли су нешто да ураде.

Срби, дакле, долазе до места званог Чрменски лугови, у Маричкој долини. Турска војска је у околини Једрена. Срби направе логор, раскомоте се и, према извештајима које су добили, схвате да су увелико надмоћни, схвате да је турска војска много мања, и кажу, е, баш лепо, ми смо завршили посао, дај вино! Носили су велику количину вина у мешинама. Подигну шаторе, сапну коње,

поскидају оклопе, седну на траву, насеку браветине и почну да пију вино, славећи победу.

Турски командант из Једрена био је свестан да су Срби надмоћни. Био је, већ, спреман да се покори, да понуди неки данак. Ипак, пошаље извидницу да још једном провери како ствари стоје. Седне неколико Турака на брзе коње, дођу до Чрменских лугова и, шта тамо затичу? Затичу мртве пијане Србе. То стоји у летописима, то нисам ја измислио. Само, нема ко да чита!

Дођу, дакле, турски коњаници тамо, виде логор у нереду, Срби леже мртви пијани, мешине с вином просуте, коњи лутају унаоколо, оклопи, мачеви разбацани... Срби славе победу. Турци окрену коње, врате се у Једрене и кажу паши: сад јаши, сад је наше! Овај крене коњицу, дође и прегази све. Побиије, посече, погази, разори цео логор...

Значи, Срби славе њобеле унајред, а њоразе уназад!

Одлично! Може се тако рећи.

То је шњо се њиче исњорије. Тамо су њеме дање...

Теме су дате, али односи нису дати. Односи се увелико мењају. Поменућу случај са мојом драмом *Косово*, играном у Београдском драмском позоришту на 600. годишњицу косовске битке, 1989. године. То није никаква свечарска драма, то је раскринкавање мита, писано са великом ироничном дистанцом. Међутим, успео сам да им потурим то тамо, и они су то одиграли. И, после те премијере био сам нападнут у јавности као антисрпски писац, као човек који се спрда са највећим светињама српским, и како сам могао на годишњицу чувеног отпутовања у царство небеско да напишем тако нешто blasphemично... Но, добро, преживели смо и то.

Е, сад, долазе мондијалисти на власт, једна интелектуална квазиелита, која поништава све што је национално, како би се додворила својим европским послодавцима, мада ови такву врсту додворавања и не траже. Те се, тако, у часопису "Театрон" прави преглед српских драмских текстова из осамдесетих година, и каже се, ето, то је било време када је српска драмска литература помагала мрском Слободану Милошевићу да, злоупотребљавајући национална осећања, заведе своју диктатуру. Поменут је низ писаца који су озлоглашене националне теме стављали у први

план, поменута је и Ћосићева *Колубарска бијџика*, поменути је и Симиновићев *Бој на Косову*, поменути је и моја драма *Косово*.

Значи, Ви нисте само разгђађивали косовски мит, него сје га и догђађивали?

Значи, у оно време сам ја био антисрпски писац, а када је прошло десетак година, онда сам – са истим текстом – постао просрпски писац и српски националиста. Та цинична спрдња и поигравање свим вредностима, познат је и проверен српски специјалитет.

Ето, ето тогђ ризика о којем ја гђоворим!

Врло занимљиво.

А, како је са савременим темама? И ту сје имали реађовања?

Други циклус мојих драма прича о томе шта се дешавало са српским грађанским сталезом уочи Другог светског рата, за време окупације и после доласка комуниста на власт. Ја не могу да жалим наш грађански сталез, којем, по пореклу, и сам припадам, не могу да га жалим, јер, ако је пропао значи да није био способан да се одржи...

Те драме се зову *Одлазак Дамјана Радовановића*, *Смрт љубовника Кузмановића*, *Небеска војска*, *Повраћак Вука Алимичића*... Затим, *Пролеће у Лимасолу*. По томе тексту снимљен је недавно занимљив телевизијски филм, покојни Сава Мрмак је режирао. У неким од тих драма је начињен временски лук од пропасти српског грађанства, до новокомпоноване, квазиграђанске класе, која се, сада, кроз првобитну, вулгарну акумулацију капитала или кроз пљачку и криминал формира поново.

И, треће, има неколико текстова, потпуно савремених, који су често и са сатиричним, комедиографским набојем, који говоре о нама, сада и овде. То је, на пример, тај *Заводник* који се игра у позоришту “Славија” и дан данас, *Ойтимисти*, *Дивљач је џала*... То је *Госјодин министар* који је прво извођење доживео у Бугарској, и којег сам ја, пре неколико година, режирао у Малом Црнићу за “Федрас”. Ви се, вероватно, сећате; па се, онда, тамо препознао један министар...

Не морамо да му џомињемо име.

Нећемо, таман посла... То је наш друг. Био је, дакле, на премијери, па се препознао и хтео да ме бије... (Смех.)

Лакше је и са Марком и са Уџљешом и са свим Мрњавчевићима, са Карађорђем... Јер они не могу да реајују.

Па, знате шта, увек има некога ко жели да вас бије. Или су то српски националисти, или су то српски демократи, мондијалисти... Дакле, писац који покушава да слободно мисли, ја не кажем да је он у праву, увек, него, просто, покушава да мисли мимо владајућих конвенција, такав писац није никоме по вољи. То је, ваљда, тај професионални ризик.

Човек њосџаје њисцем веровајно захваљујући, њре свеџа, унутарњем имџерајиву. Али њосџоје и неки сџољашњи чиниоци, околностџи, џа и лекџира коју чџџа у деџињсџиву, у младостџи, случајно или намерно. Шџџа је била Ваша лекџира, џџа лиџерајџура која Вас је водила ка џџеајџу?

Постоје, свакако, унутарњи чиниоци који се не могу избећи, а постоје и спољашњи утицаји, и тек када се све то склопи...

Које њисце волиџе? Драмске? Шексџира? Помажем Вам,..

Немојте, молим Вас, да ми помажете. Знате оно:

“Чико, немој да ме браниш!”

(Смех.)

Ја сам рођен у кући са великом библиотеком. Мој отац није био од ове, наше професије, он је био астроном, али је волео књижевност. Мој отац је био први човек који ми је отворио врата према књижевности. У то време није било телевизије. Мени је отац, кад сам био мали, читао *Раџи и мир*. Читао ми је српске јуначке песме. Читао ми је *Три мускеџара*, читао ми је *Песму о Нибелунзима*, итд. То су биле неке прве ствари...

Нисам знао да ћу бити драмски писац. Тек се касније показало да ту леже моје могућности, да је то моја судбина. У питању је била општа љубав према литаратури и покушај да се кроз литаратуру схвати свет у којем се живи. Брзо је откривен Чехов, од драмских писаца. Био је у библиотеци. Па, онда, Сартр: *Ђаво и џосџод Боџ*. Било је у библиотеци и француских класициста, Корнеј, Расин, Молијер, нисам био сувише одушевљен том литаратуром, али сам је читао. Онда, кад су изашла Шекспирова це-

локупна дела, отац ми је купио, логично, и донео ми. Ја сам био млад, још увек, тад. Значи, читало се. Међутим, доста сам читао и прозу. Ја се нисам спремао за драмског писца, ја се нисам спремао ни за шта... Хтео сам да схватим свет у којем живим. Читао сам много Достојевског, затим Томаса Мана. *Чаробни бреџ* је остао једна од мојих великих литерарних љубави.

Ишло се и у позориште. После рата ишло се у Народно позориште, где је Хуго Клајн режирао Шекспира. Гледали смо Шекспира са Рашом Плаовићем, гледали смо Крлежу, гледали смо *Глембајеве*... Тако да је то образовање у младости, то стицање увида у разне литерарне родове ишло, некако, паралелно... Тек касније, на позоришној академији, почела се брусити оштрица заната.

Ваши ујтисак о савременод српској драмској књижевности: Александар Појовић, Душан Ковачевић, Љубомир Симовић, наравно, до ђосиодина Шеварлића?

Оно што генерално могу да кажем, то је да ми имамо одличну драмску литературу. Наша савремена драмска литература је на завидном нивоу и не мора да се стиди – као неки други наши производи — онога што долази са фамозног Запада. Али, паланачко – “мондијалистички” дух наше владајуће “демократске” чаршије труди се свим силама да игнорише оно што припада аутентичним вредностима овога тла, да “деконтаминира” нашу културну средину, да затвори врата наших позоришта за драмска остварења која покушавају да кажу нешто о судбини овога народа, о судбини која нам се дешава сада и овде, па се, на све стране, играју осредњи или лоши ирски, амерички писци, *Сакајџи Били* и не знам шта још, идете у позориште и можете да видите шта то значи... Реч је о једној врсти колективног комплекса инфериорности, о једној врсти удвориштва. И, што је најстрашније, Запад то не тражи од нас, не тражи да поништиме све што је наше. Запад тражи партнере, тражи земљу која функционише, значи фабрике које раде, а не зарђале катанце, што каже Карић, тражи законе, тражи институције, тражи и културу. Јер, на крају крајева, који су наши ствараоци најпознатији на том Западу? На пример, Емир Кустурица, човек који своје стваралаштво црпи из дубине наших аутентичних тема, што се некима овде не свиђа, наравно, али њега знају тамо. А не покондирене западне епигоне...

Значи, само чувајући аутентичне вредности овога тла, чувајући културни идентитет, можемо опстати, па бити и део Европе.

Шта је, дакле, прејезније? Позориште или драмска лијера-тура?

Оно што се данас игра у позориштима није права слика нашег драмског стваралаштва. Удружење драмских писаца Србије, наше удружење, дакле, издаје од 1998. године едицију “Савремена српска драма”, можда је о томе било речи и у некој од Ваших ранијих емисија. Сада ће изаћи 19. а ускоро и 20. књига. Више од сто драма наших савремених драмских писаца штампано је за ових шест година. То је јединствен културни подвиг у нашим релацијама, и не само у њима. Да ли се ико пита како ми то штампамо? Одакле? Министарству културе не пада на памет да помогне! Нико то не помаже, од државних институција. Нико не субвенционише. Постоје, срећом, добри људи, који то штампају бесплатно.

То је сада, већ, једна импресивна духовна вредност, које се, изгледа, стиде они који одлучују шта ће се играти. Позоришта су затворена, игра се само неколико писаца... Овде постоје само интересне групе, овде не постоји права културна клима и права културна политика, која би се водила стратешки и промишљено, као што не постоји било какав консензус о националним интересима... Могли сте видети на последњим изборима за председника Републике: половина Србије је на једној страни, а друга половина на другој. Постоје, значи, две Србије. Како можемо ићи напред, на тај начин?

Закључили бисмо, значи, да постоји сујериорност драмске лијера-туре у односу на позориште?

Апсолутно! Неки људи се играју, наравно, игра се Душан Ковачевић који има своје позориште, па се игра. Душан Ковачевић је одличан драмски писац, свака част, нема ту проблема никаквог. Међутим, има других писаца. Има разних писаца овде...

Осим едиције о којој смо говорили, постоји и часопис “Драма” чији сте Ви главни уредник, који објављује текстове из позоришне проблематике, али има и један уводни блок у којем се објављују интересантни, висирени текстови, есеји и коментари

на актуелне друштвене и политичке теме, Питам Вас какво је Ваше уредничко искуство и има ли смисла, данас, бити интелектуалац и то, још, интелектуалац који јавно пледира за извесне ставове?

Удружење драмских писаца Србије је одлучило да, осим помнуте едиције, покрене и часопис. Изашао је седми број; излази тромесечно. Да ли ми то покушавамо да будемо глас вапијућег у пустињи, ја не знам, ипак, покушавамо да кажемо оно што мислимо, покушавамо да будемо неки глас српске културне јавности, колико је могуће. То није, као што сте сами рекли, само стручни часопис који се бави проблематиком везаном за драмску литературу и позориште, то је часопис који се бави драмом српског народа. Тај први одељак часописа није мали, има увек бар седам – осам текстова који се баве том, националном драмом, баве се политиком, економиком, друштвеним моралом, етнопсихологијом, националном историјом, баве се разним стварима од виталног интереса за нашу националну судбину. Покушавамо да покажемо да смо живи, да постоји и нека друга Србија, осим оне која је узурпирала себи право да одлучује о свему.

Ви сте се, некада, бавили и позоришним аматеризмом. Били сте члан бројних жирија, учествовали сте у анимирању, па и сиварању предсјава, режирали сте у аматерским колективима. Какво је Ваше мишљење, има ли смисла, има ли шансе њај позоришни аматерицаам? Памтимо време његовог великог узлећа и почета, па време сјајности...А, шта је данас?

О томе могу да говорим више принципијелно. Шта је данас, не знам тачно. Ја сам, после повратка из Титограда, 1975. године, једно десетак година учествовао у раду жирија аматерских сусрета и то са врло угледним људима, који су својски подстицали српски аматеризам. После сваке представе имали смо исцрпне разговоре са аматерима, где смо измењивали мишљења, анализирали њихов рад, указивали на пропусте и могућа решења... Ту је била и Соја Јовановић, покојна, ту је био Рашко Јовановић, ту су били озбиљни људи од струке, редитељи, писци, глумци, критичари... Милутин Мишић, Дејан Пенчић-Пољански и многи други. Вероватно сте и Ви били. Мислим да је то имало много смисла. Поготово стога што је та активност била распрострањена по целој Србији. То је била једна културна мрежа, један духовни и

културни покрет. То су били људи коди су озбиљно веровали у оно што раде, то су били људи чији је ангажман, често, био значајнији него што је то деловање неких отуђених, циничних “професионалаца”, који раде само због новца, а нису више у стању да се удубе у суштину онога што чине.

У свему томе било је много љубави и, разуме се, једна мера дилетантизма која се и подразумева у таквој врсти уметности. Ми не тражимо од аматера да буду професионалци, него да раде са љубављу у удубљивањем и, наравно, да шире своја знања. То је био важан покрет, који је много значао за културу Србије. Ја сам се касније, како су године доносиле нове изазове, повукао и не знам у каквом је сада стању наш аматеризам, али могу да кажем да је то било јако, јако значајно.

Мислим да нећу бити превише пајтејичан ако кажем да сте се Ви целим својим стваралачким бићем бавили судбином српског народа, без обзира да ли је реч о драмској литератури, или о есејима објављиваним у новинама, сабраним у књизи “Српска Атлантида” (“Плаћо”, Београд, 2002. г.). Уосталом, и даље их обдављујете у часопису “Драма”, Бавили сте се и историјом српског народа и његовом садашњом судбином, као и повезаношћу ове две сфере. Чини ми се да Вама припада право да одговорите на питање: Шта је са будућношћу српског народа? Није превише пајтејично?

Није, трагично је. (Кроз смех.) Страшно је. Знате шта, после свега што се овој земљи, што се овом народу догодило, човек има осећање да се један животни круг затвара, поготово кад – да се вратимо на почетак разговора и видимо младе људе који не знају ко је био Душан Матић, Миливоје Живановић... Човек има утисак да се затвара један круг и да све тоне. Но, старије генерације увек имају утисак да њихово време тоне у неповрат и да долазе неки лошији људи који руше што су они градили. Не смемо дозволити себи ту стереотипију у мишљењу. Нема ни прошлости, ни будућности, нити има дефинитивности. Ево, кажу демократи, победио је Тадић, најзад смо победили на свим фронтима, најзад је готова прича. Међутим, ништа није готово, то је игранка без престанка, која траје, која ће трајати и следећу генерацију, и ону после ње... Будућности, као дефинитивног решења, нема, као што Хитлер није дефинитивно решење са Јеврејима успео да

направи, мада је мобилисао целокупну немачку технологију и педантност и прилежност. Тешко је спалити толике људе. Нема дефинитивног решења. Ми путујемо, путујемо кроз време. Али, путујући, стално понављамо, варирамо исте систематске грешке, репродукујемо једну матрицу која одређује нашу националну судбину.

Срби су једини народ који се, после турске окупације, расејао по свим околним земљама, да би, у двадесетом веку, водио унапред изгубљене ратове у тим земљама, за своја права, док се Шиптари шире на напуштеној српској матичној територији. Срби су једини европски народ који је себи дозволио луксуз да ратује против НАТО пакта.

Срби се диче својим поразима, стварају велике приче, лажне представе о самима себи, нереалне слике и лоше процене. И, онда, није чудо што долазе млади мондијалисти који кажу, добро, кад нисмо сами способни, нека нам Запад прописује правила, а то, опет, рађа реакцију младих националиста и тако у круг, смењују се четници и партизани... Бојим се да ће се то вући у неоглед.

Хвала Вам, господине Шеварлићу.

Било ми је задовољство!

Ејо, драги гледаоци, био је њо њорџреџ господин Миладина Шеварлића, драмског њисца.

МИЛАДИН ШЕВАРЛИЋ (Београд 1943)

Објављивао песме у књижевним часописима шездесетих и седамдесетих година прошлог века (*Савременик*, *Књижевност*, *Дело* и др.), позоришне критике у *Полиџици-експрес* седамдесетих и есеје из области друштвено-политичке проблематике у листу *Борба* деведесетих, те у часопису *Драма* ових година, као и бројне написе из позоришне, културне и друштвене сфере у стручним часописима и дневним листовима.

Сценска адаптација Његошевог *Горског вијенца* изведена му је 1973. у Црногорском народном позоришту, а драматизација (са Ј. Павићем) романа *Трен* 2 А. Исаковића 1985. у Студентском културном центру у Београду. Аутор је сценарија за дугометражни играни филм *Недељни ручак* (редитељ Милан Јелић, *Филм-данас*, Београд 1982.) и за ТВ филм *Пролеће у Лимасолу* (редитељ Сава Мрмак, РТС 1999.).

Роман *Смрт њуковника Кузмановића* објавила му је *Српска књижевна задруга* (Београд 1986.), а *Енциклопедију веровања и обичаја* (с М. Зупанцем) *Сфαιрос* (Београд 1989.) и *Плаћо* (Београд 2001.). Књига есеја *Српска Ајлантида* изашла му је код истог издавача 2002. године.

Аутор је тридесетак драмских дела која су (почев од 1968.) играна у позориштима широм Србије, Чикагу и Великом Трнову, на радију и телевизији, те штампана у периодици, збиркама и посебним издањима (*Пад Басиље*, *У рукама оцабине*, *Сведок из мртвог дома*, *Одлазак Дамјана Радовновића*, *Купићемо виноград*, *Ојштимист*, *Смрт њуковника Кузмановића*, *Пројас царства српскога*, *Душевна болница*, *Кум*, *Небеска војска*, *Косово*, *Код злобног вола*, *Повраћак Вука Алимича*, *Змај од Србије*, *Карађорђе*, *Господин Министар*, *Црни Пећар*, *Љубав љубеђује*, *Вуци и овце или Србија на Истику*, *Заводник*, *Дивљач је пала*, *Нови животи*, *Мала српска комедија*, *Византијски амејист*, *Scherzo*, *Балканска райсодија*, *Ајсолућни слух*).

Књига *Избраних драма* објављена му је 2001. године (*Плаћо*, Удружење драмских писаца Србије, Позориште *Модерна гаража*). Другу и трећу књигу *Избраних драма* објавило му је Удружење драмских писаца Србије 2006, односно, 2008. године.

За драму *Пројас царства српскога* (*Ашеље 212*, 1983. и др.) добио награду на конкурс Удружења драмских писаца Србије (1980. године), а за драме *Небеска војска* (Ужице 1988. и др.), *Змај од Србије* (Ниш 1994.) и *Заводник* (Позориште *Славија*, Београд 2002) награде *Бранислав Нушић* истог удружења (1986, 1990 и 2000. године). За драму *Змај од Србије* добио, такође, награду на Фестивалу прайзведби у Параћину 1994, а исте године, на XXIX Стеријином позорју, *Стеријину награду за савремену комедију*. *Златни Беоцуг*, за *трајни дојринос култури Београда* добио је 1999. године.

Миладин Шеварлић говори на Нушићевом гробу, на Богојављење 2001.

Миладин Шеварлић, Миодраг Ђукић и Анита Панић,
на снимању ТВ филма у “Пролећу”, августа 2008.

КРИТИЧАРИ О ШЕВАРЛИЋЕВОМ ДЕЛУ

МАРТА ФРАЈНД (*Косовска њрилоџија Миладина Шеварлића – Театрон* број 96, Београд 1996):

“Поменула бих овом приликом још једну одлику ових драма, јер је она део Шеварлићевог односа према историји и истини у њој, према начину на који се око неколико штурих историјских чињеница може створити богат и вековима утицајан мит. Она је иначе доста ретка у нашој књижевности, драмској и осталој, а још ређа у књижевној критици која је склона оштрим судовима и одређењима *за и проиш*. То је сагледавање и приказивање проблема са одређене дистанце која допушта критику и иронију, али Шеварлићева иронија (упркос слободног руковања језиком) не прелази у пакостан и вулгаран подсмех, као што ни критика не прелази у острашћени напад на оне који су историју и истину о њој стварали, или на оне који су у ту митску историју веровали и за њом се поводили. Има у Шеварлићевом односу према творцима историје, ауторима легенде, и њиховим поштоваоцима кроз прошлих шест векова, нешто од оне мешавине критике и саосећања коју је, чини ми се, у нашој драмској књижевности постигао само Стерија у *Родољубцима*, иако је овај говорио о својим савременицима, а Шеварлић о прошлости свога народа.”

ЛЕОН КОВКЕ (*Пољед кроз кључаоницу времена – Савремена српска драма* број 15, Београд 2003):

“За српску драмску књижевност се може рећи да, ево, већ више од 250 година истрајава у једном жанру – историјској драми. Њене главне одлике су континуитет и квантитет (ако кажемо да је написано преко хиљаду, нећемо погрешити); нажалост, треће *К* (квалитет) се негде загубио, не рачунајући повремене узлете до просечно-

сти: Л. Костић, Ј. С. Поповић, С. Стефановић, Ђ. Јакшић, М. Бојић. Најчешће се писало о Косову, Душановом царству и Карађорђу.

Држећи се Аристотеловог мудрог савета – *није ђесников задаџаак да излаже оно шџо се истаински догодило, неџо оно шџо се моџло догодиџи, и шџо је моџуће ђо законима веровајиноће и нужности...* *Зайо и јесте ђеснишџиво више филозофска и озбиљнија сџвар неџо ли истаориоџрафија, јер ђеснишџиво ђриказује више оно шџо је оџише, а истаориоџрафија оно шџо је ђојединачно* – Миладин Шеварлић гради *џсеудоистџоријску* драму о ономе што називамо збирним именом *Косово*. Све је у њему, и распад српске средњовековне државе, и издаја, и пораз српства. Читамо и видимо како се пред нама одиграва представа коју Лазар, потпуно несвестан стварности и историјског тренутка у којем се налази, организује сам за себе и своје поданике, стварајући привид моћи Србије и њене политике – спаситељице хришћанства. Миладин Шеварлић, уградивши притом критичку методу иронијске дистанце, мајсторски проблематизује тему, настојећи да релативизује извесне духовне и друштвене константе српске историјске судбине, дистанцирајући се од надуване националне митологије и романтике.

Кључ за разумевање *џсеудоистџоријскоџ* склопа драме *Косово* крије се у једној Лазаревој реченици, у трећој сцени првог дела: Вук Бранковић хладно констатује да је Лазаров најспособнији војсковоџа, Витомир, био у праву када је критиковао свог владара. На то му Лазар каже: *То је небџино. Не можемо свакоме дозволиџи да буде у ђраву*. Ова реченица, заправо овај став српских владара прати као усуд српски народ већ хиљаду година. Избора између лоше владарове политике и паметне стратегије његовог војсковоџе, заправо нема: увек побеђује Владар. Разлог је очигледан; ако би се признала туђа памет, онда би се видело да *Цар је џо*.

Непрекидно, наши неспособни владари понављају испразне речи: *Можемо ли ми, Срби, једанџуџи да будемо на висини истаоријскоџ задаџка? Да будемо ђринциџијелни?* Само мудри народи имају одговор на историјски изазов, ми га пречесто нисмо имали, а последњи пут се то збило на крају двадесетог века, када се мудро руководство одлучило за обнову српског царства кад му време није. Читајући драму Миладина Шеварлића *Косово* (иако писану 1988.) као да читамо извештај о катастрофи Милошевићеве владавине. Зато је потпуно јасно да је ова драма промишљена из нашег и у нашем времену. Ово дело досеже ниво озбиљног, аналитичког, духовитог и маштовитог позоришног трактата о судбини српског народа.

У мајсторским редитељским рукама, драма *Косово*, која се завршава речима *Видећемо се у царстџу небеском*, показала би на сцени све мајсторство свога створитеља Миладина Шеварлића.”

РАДОМИР ПУТНИК (Поговор 36. књизи едиције *Савремена српска драма*, Београд 2008):

“Миладин Шеварлић наставља да испитује прошлост Србије, уверен да је прошлост друго име за садашњост. Драма *Византијски амејисџи* припада, дакле, корпусу Шеварлићевих историјских драма које су писане с намером да пруже другачију интерпретацију националних митологема; као и у пређашњим драмама које припадају овом тематско-мотивском опредељењу (*Пројасџи царстџа српскога*, *Косово*, *Змај од Србије* и др) и у *Византијском амејисџи* Миладин Шеварлић полази од епског наслеђа, да би његовим деструирањем изградио – од исте грађе – другачију зграду.

Збивања на српског двору Ђурђа Бранковића дешавају се 1456. године. Време је, посматрано са становишта историографије, стриктно одређено, при чему се подразумева да су политичке прилике на Балкану, као и статус Србије задати и да условљавају Бранковићеве владарске поступке. Али, писац у исти мах доказује архетипски статус Србије која је вазда у идентичном политичком окружењу и која се увек опредељује за ирационално, а не за прагматично поступање. Тиме Шеварлић указује на трајно својство, па можда и на генетски код народа који ће прво ратовати а онда се питати о смислу ратовања.

Наш аутор, уз повест о земљи Србији која је увек предмет интересовања земаља у окружењу и која се упиње да одржи сувереност по сваку цену, води паралелну причу о борби за власт која се води у оквиру породице деспота Ђурђа Бранковића. (...) Миладин Шеварлић темељно и исцрпно предочава сложеност ове битке, с нескривеном иронијом приказујући феудалне велможе као савремене дрипце који ће продати *веру за вечеру*. То је она друга страна медаље, она скривенија и мање присутна у митовима и њиховим тумачењима, која показује колика се и каква цена мора платити да би се најлукавији домогао трона.

Писана користећи искуства постмодернизма, где Лазар Бранковић представља наратора и ироничног коментатора који гради отклон према крволочним догађајимау којима ће, притом, својски учествовати – драма Миладина Шеварлића *Византијски амејисџи* представља, у оквирима ауторовог опуса, једно од најзначајнијих дела, чиме заузима високо место у савременом националном драмском стваралаштву.”

Скупштина Београда, с пролећа 2009.
Промоција романа Верослава Ранчића *Коначна истина*.
Дијана Дерета и Миладин Шеварлић

Промоција 3. књиге Изабраних драма М. Шеварлића
у Француској 7, 15. октобра 2008. С лева:
А. Ђаја, М. Ђукић, М. Шеварлић, Р. Путник.

ЛИТЕРАТУРА

1. Јован Христић: "Ех, то време оптимизма". ("Књижевност", св. 4, април 1979; "Позориште, позориште..." том II; "Драма" бр. 21, 2007)
2. Драган Клаић: "Игра псеудоисторијских маски". (У књизи "Пропаст царства српскога", едиција "Ка новој драми", I коло, II књига, НИРО "Трибина", Београд, 1983)
3. Борка Павићевић: "Политика је судбина" – разговор са Миладином Шеварлићем поводом премијере "Пропасти царства српскога" у "Атељеу 212". (Програм "Атељеа 212" № 75, 21. април 1983)
4. Др Рашко В. Јовановић: "Позориште и драма". ("Вук Караџић", Београд, 1984)
5. Др Ана Д. Живковић: "Пропаст царства српскога". (У књизи "Рампа и ствараоци", "Проналазаштво", Београд, 1986)
6. Вељко Радовић: "Прилике у митској земљи Србији". (У књизи "Змај од Србије", Народно позориште у Нишу, 1994)
7. Александар Милосављевић: "Србија међу змајевима". (У књизи "Змај од Србије", Народно позориште у Нишу, 1994)
8. Милосав Савић: "Ко је ко? – писци из Југославије". ("Ошишани Јеж", Београд, 1994)
9. Александар Милосављевић: "Псеудоисторијска (српска) трилогија". (У књизи "Српска трилогија", "Бата", Ниш, 1995)
10. Александар Милосављевић: "Велике вождове чизме". (У књизи "Карађорђе", Народно позориште у Нишу, 1995)
11. Александар Милосављевић: "Српски витез и српски Макијавели" – лик Карађорђа у истоименој драми Миладина Шеварлића. ("Театрон" бр. 93, Београд, 1995)
12. Душан Ч. Јовановић: "Шта КОСОВО није?" (У књизи "Српска трилогија", "Бата", Ниш, 1995)
13. Др Радослав Лазић: "Драмска партитура" – разговор са драмским аутором Миладином Шеварлићем. ("Савременик" 28/29, Београд, 1995)
14. Др Марта Фрајнд: "Типови измене историјске истине у историјској драми и политичком позоришту". ("Књижевност и историја" – зборник реферата са научног скупа у Нишкој Бањи, 1995)
15. Др Петар Волк: "Писци националног театра". (Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1995)
16. Др Марта Фрајнд: "Косовска трилогија Миладина Шеварлића". ("Театрон" бр. 96, 1996)
17. Олга Стојановић: "Историја као судбина". ("Театрон", бр. 94, 1996)

18. Др Миленко Мисаиловић: “Карађорђе као метафора трагике нашег тла и његове историјске судбине”. (“Карађорђе у драми и на филму” – зборник радова са научног скупа, Велика Плана, 1996)
19. Др Петар Волк: “Српско позориште”. (Музеј позоришне уметности Србије, Београд, 1997)
20. Радомир Путник: Поговор I књизи едиције “Савремена српска драма”. (Музеј позоришне уметности и Удружење драмских писаца Србије, Београд, 1998)
21. Др Миленко Мисаиловић: “Рига од Фере и Карађорђе”. (“Итака”, Београд, 1999)
22. Жељко Хубач: “Генерациски креативни песимизам” – поговор V књизи едиције “Савремена српска драма”. (Музеј позоришне уметности и Удружење драмских писаца Србије, Београд, 1999)
23. Милош Латиновић: “Иронични каледоскоп” – поговор VIII књизи едиције “Савремена српска драма”. (Музеј позоришне уметности и Удружење драмских писаца Србије, Београд, 2000)
24. Радомир Путник: Поговор X књизи едиције “Савремена српска драма”. (Музеј позоришне уметности и Удружење драмских писаца Србије, Београд, 2000)
25. Милош Јевтић: “Портрет драмског писца”. (“Театрон” бр. 113, зима 2000)
26. Александар Ђаја: “Ка антиутопији” – поговор XII књизи едиције “Савремена српска драма”. (Музеј позоришне уметности и Удружење драмских писаца Србије, Београд, 2001)
27. Др Рашко В. Јовановић: Предговор “Изабраним драмама” Миладина Шеварлића. (“Плато”, Удружење драмских писаца Србије, Позориште “Модерна гаража”, Београд, 2001)
28. Радомир Путник: Предговор “Антологији ТВ драме”. (РТС, Београд, 2002)
29. Милосав Буца Мирковић: “Маргиналије за ЗМАЈА ОД СРБИЈЕ”. (“Драма” бр. 2, зима 2003)
30. Олга Стојановић: “Артисти и модели”. (“Књижевне новине”, 15. октобар – 15. децембар 2002)
31. Др Рашко В. Јовановић: “У жижи савременог живота”. (“Драма” бр. 3, пролеће 2003)
32. Милосав Буца Мирковић: “40 година уметничког рада Миладина Шеварлића”. (“Драма” бр. 3, пролеће 2003)
33. Леон Ковке: “Поглед кроз кључаоницу времена” – поговор XV књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, 2003)
34. Милосав Буца Мирковић: “Херој без предаха” – Гојко Шантић у “Карађорђу” Миладина Шеварлића. (“Драма”, бр. 5, јесен 2003)
35. Др Рашко В. Јовановић: Поговор XVII књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2004)
36. Александар Милосављевић: “Карађорђе”. (“Позориште” СНП, г. LXII 94/95, Нови Сад)
37. Миња Обрадовић: Поговор XX књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2004)
38. Миња Обрадовић: Поговор XXI књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2005)
39. Миња Обрадовић: Поговор XXIV књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2005)
40. Милисав Миленковић: “Срби славе победе унапред, а поразе уназад” – разговор са драмским писцем Миладином Шеварлићем. (“Драма” бр. 10, зима 2005)
41. Др Бошко Сувајић: “Косовска трилогија Миладина Шеварлића”. (“Драма” бр. 13, јесен 2005)

42. Др Бошко Сувајић: “Чудотворни прстен драмске ковине” – предговор “Изабраним драмама (2)” Миладина Шеварлића. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2006; “Драма” бр. 16 и бр. 17)
43. М. Филиповић: “ЗАВОДНИК је освојио публику”. (“Вести”, Чикаго 24. октобар 2006; “Драма” бр. 16, јесен 2006)
44. Радомир Путник: “Целовит драмски опус” (У књизи “Драматуршка аналекта”, Удружење драмских писаца Србије, Београд 2007)
45. Радомир Путник: “Потврда вредности”. (“Лудус” бр. 141, Београд, јануар 2007; “Драматуршка аналекта”, Удружење драмских писаца Србије, Београд 2007)
46. Олга Стојановић: “Апис, Принцип и лађа Француска...” – разговор са Миладином Шеварлићем. (“Драма” бр. 18, зима 2007)
47. Милосав Буца Мирковић: “Јуче и данас у драмској форми”. (“Књижевне новине” бр. 1142, Београд, јун 2007)
48. Милосав Буца Мирковић: “Кристално поетско сочиво Миладина Шеварлића”. (“Драма” бр. 21, јесен 2007)
49. Радомир Путник: Поговор XXXI књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2008)
50. Радомир Путник: Поговор XXXIII књизи едиције “Савремена српска драма”. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2008)
51. Александар Ђаја: “Драматургија ироније Миладина Шеварлића” – предговор “Изабраним драмама (3)” Миладина Шеварлића. (Удружење драмских писаца Србије, Београд 2008)
52. Миодраг Ђукић: “Трагедија српског народа” – после читања драме “Византијски аметист” Миладина Шеварлића. (“Драма” бр. 25)
53. Др Бошко Сувајић: “Све се то нама једном већ догодило” – комедиографски светови Миладина Шеварлића (“Драма” бр. 25)
54. Радомир Путник: Поговор XXXV књизи едиције “Савремена српска драма”.
55. Радомир Путник: Поговор XXXVI књизи едиције “Савремена српска драма”.
56. Милосав Буца Мирковић: “Хајдемо у позориште”. (Смедерево 2009)
57. Др Зоран Т. Јовановић: “Косовски бој у српској драмској књижевности” – “Даница” за годину 2009. (Вукова задужбина, Београд 2008)
58. Олга Стојановић: “Иронијско као историјско или суноврат у будућност”, поводом драме “Византијски аметист”. (“Књижевне новине”, број 1169, Београд, септембар 2009)
59. Радомир Путник: Поговор XXXIX књизи едиције “Савремена српска драма” 2009.
60. Радомир Путник: Поговор XL књизи едиције “Савремена српска драма”.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41–2

821.163.41.09–2 Шеварлић М.

ШЕВАРЛИЋ, Миладин, 1943–

Изабране драме. (4) / Миладин Шеварлић. – Београд
: Удружење драмских писаца Србије 2010 (Параћин :
Графореклам). – 303 стр. : ауторове слике ; 21 см. –
(Едиција Изабране драме / [Удружење драмских писаца
Србије])

Тираж 300. – Стр. 7–12: Драмски звездограм Миладина
Шеварлића / Милосав Буца Мирковић. Стр. 279–294:
Срби славе победе унапред, а поразе уназад / разговор...
водио Милисав Миленковић. – Белешка о аутору:
стр. 295.– Критичари о Шеварлићевом делу: стр. 297–299.
– Библиографија: стр. 301–303. – Садржај : У рукама
отаџбине ; Византијски аметист ; Scherzo ; Балканска
рапсодија ; Апсолутни слух.

ISBN 978–86–85501–30–2

а) Шеварлић, Миладин (1943–) – Дrame.

COBISS.SR–ID 173944076